

การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย
THE BUDDHISM INTEGRATION OF LIFE MANAGEMENT SCIENCE
IN THAI SOCIETY

นายสิทธิพร อารมณฺ์สุขโข

ดุขฎฐฎีณฎีพณฎฐฎีนฎีเป้ญนฎฐฎีส่วนหนึ่ญงการค้กษา
ตามหล้กสฎฐฎีพริญญฎฐฎีพุทธศาสนาดุขฎฐฎีบัณฎฐฎีจิต
สาขาวิชฎฐฎีาพ ระพุทธศาสนา

บัณฎฐฎีจิตวิฑฐฎีาลัย
มหาวิทฎฐฎีาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทฎฐฎีาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย

นายสิทธิพร อารมณฺ์สุขโข

ดุขฎฐิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎฐิณิบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

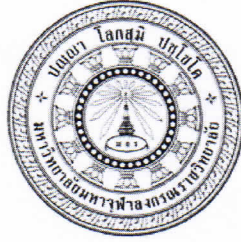
The Buddhism Integration of Life Management Science in Thai Society

Mr. Sittiporn Arromsukko

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย เรื่อง
“การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย” เป็นส่วนหนึ่งของการ
การศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

ประธานกรรมการ
(รศ. ดร.ประเวศ อินทองปาน)

กรรมการ
(ผศ. ดร.ศุภกาญจน์ วิชาชาติ)

กรรมการ
(รศ. ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร)

กรรมการ
(พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร.)

กรรมการ
(ผศ. ดร.ประพันธ์ สุขสร)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. ประธานกรรมการ
ผศ. ดร.ประพันธ์ สุขสร กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นายสิทธิพร อารมณสุขโซ)

ชื่อคุณิพนธ์ : การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย
ผู้วิจัย : นายสิทธิพร อารมณสุขไช
ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์
 : พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญโญ), ศ. ดร. ป.ธ. ๙, ศษ.บ. (มัธยมศึกษา)
 พ.ธ.ม. (พระพุทธศาสนา), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
 : ผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภษร, ป.ธ. ๗, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา),
 พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา : ๓๐ กันยายน ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

คุณิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย (๒) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหาร และ (๓) เพื่อบูรณาการการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหารในสังคมไทย การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาทั้งเอกสาร (Documentary Research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผลการวิจัยพบว่า

สภาพปัญหาการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย มีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารโลกธรรม ๘ ประการที่ไม่เหมาะสม คือ การได้ลาภ การเสื่อมลาภ การได้ยศ การเสื่อมยศ การถูกนิทา การได้รับคำสรรเสริญ การได้สุข การประสบทุกข์ ทำชีวิตให้หลงไปตาม

การบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหาร การบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรม ๘ ประการนี้ ต้องใช้สติปัญญาพิจารณาว่าโลกธรรมมีความแปรผันเป็นธรรมดา เป็นของไม่เที่ยง นำมาซึ่งความทุกข์ ต้องฝึกการสำรวมอินทรีย์ และมีปัญญาบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่คือ POSDC ได้แก่ (๑) Planning การวางแผนชีวิต (๒) Organizing การจัดการชีวิต (๓) Staffing การจัดชีวิต (๔) Directing and Coordinating การสั่งการและการประสานงาน (๕) Controlling การควบคุมชีวิต และให้สอดคล้องกับความต้องการของชีวิต ๕ ระดับของมาสโลว์ (Maslow) ได้แก่ (๑) ความต้องการทางร่างกาย (๒) ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (๓) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (๔) ความต้องการการยกย่อง (๕) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต

การบูรณาการการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหารในสังคมไทย แบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ (๑) ด้านอิฏฐารมณ (๒) ด้านอนิฏฐารมณ โดยด้านอิฏฐารมณมีการบริหารแบบบันได ๙ ขั้น คือ (๑) มีสติปัญญาวางแผนอยู่กับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อย่างไม่มัวเมา คือ มีสติปัญญาวางแผนในการที่จะให้ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข มาเป็นของตนเอง วางแผนในการอยู่กับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ รวมถึงมีสติปัญญาวางแผนอยู่กับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อย่างปลอดภัย (๒) รู้เท่าทันความแปรผันของลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ รู้ว่าสิ่งเหล่านี้มีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยึดติดกับสิ่งเหล่านี้ (๓) ไม่ยินดีหลงระเริงกับสิ่งเหล่านี้ (๔) พิจารณาว่า

ลาม ยศ สรรเสริญ สุข เป็นของไม่เที่ยง (๕) มีสติสำรวมอินทรีย์ คือ สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดีเกินควร (๖) ไม่ประมาท คือ ไม่ประมาทกับลาม ยศ สรรเสริญ สุข (๗) บริหารความสุขให้สอดคล้องกับความต้องการของชีวิต ๕ ด้าน ประสานและควบคุมให้เหมาะสม (๘) วางแผนใช้ประโยชน์จากสุข และกลยุทธ์การใช้ชีวิตอย่างลงตัว (๙) แสวงหาลาม ยศ สรรเสริญ ให้เหมาะสมกับชีวิตของตน ส่วนด้านอนุष्ठารมณมีการบริหารแบบบันได ๙ ขั้น คือ (๑) มีสติปัญญาเรียนรู้เมื่อเชื่อมลาม เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ อย่าไขว้เขว (๒) มีปัญญารู้เท่าทันว่าการเชื่อมลาม เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เป็นเรื่องธรรมดา ทุกคนต้องประสบ (๓) มีสติสำรวมอินทรีย์ คือ สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้เสียใจมากนัก (๔) การยอมรับความจริง คือ เมื่อประสบกับความเชื่อมลาม เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ และปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (๕) ไม่เศร้าโศกเมื่อเชื่อมลาม เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ (๖) เมื่อถูกนินทาพึงใช้ปัญญาสืบหาความจริง หากไม่เป็นตามที่เขานินทาก็ไม่ขุนเคือง หากเป็นตามนั้นก็พึงปรับปรุงให้ดีขึ้น (๗) เมื่อประสบทุกข์ต้องกำหนดรู้และคิดว่าไม่มีอะไรอยู่ถาวร (๘) วางแผนกำหนดรู้ปัญหาและสาเหตุ ทุกข์ แล้วแก้ไขที่สาเหตุ (๙) ปรับกลยุทธ์การใช้ชีวิตให้สอดคล้องและพยายามจัดการกับการเชื่อมลาม เสื่อมยศ นินทา ที่เกิดขึ้นให้ได้ผลจริง

Dissertation Title : The Buddhism Integration of Life Management Science in Thai Society

Researcher : Mr. Sittiporn Arromsukko

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Phra Rajapariyatkaṇvī (Somjin Sammāpaṇṇo), Prof. Dr.,
Pali IX, B.Ed. (Secondary Education), M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Prapan Supasorn, pali VII, B.A. (Religion),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : September 30, 2018

Abstract

The objectives of this dissertation were: 1) to study the states and problems of life management in Thai society, 2) to study life management according to the principles of Buddhism and management sciences, and 3) to integrate the life management according to the principles of Buddhism and management sciences in Thai society. The study was the qualitative research; the documentary research and in depth interview. The results found that.

The problems of life management in Thai society, there are problems with management of the improper worldly conditions, namely Gain, Loss, Fame, Obscurity, Blame, Praise, Happiness and Pain. Life is lost to all passions.

The management life according to the principles of Buddhism and management science, the management of life among the worldly conditions, these are concerned, the wisdom must be used to consider that the worldly conditions are the normal variation, they are the impermanence, suffering. One must have to practice with Indriya Samvara and the wisdom must be used to manage in Modern sciences, that is the POSDC: (1) Planning (2) Organizing (3) Staffing (4) Directing and Coordinating (5) Controlling and in accordance with the hierarchy needs of Maslow such as (1) Physiological needs (2) Security or safety needs (3) Belongingness and love needs (4) Esteem needs (5) Self-actualization.

The Integration for life management is followed with the principles of Buddhism and be followed the management sciences in Thais society, it is divided into two groups: it belongs to what is needed and another belongs to what is not needed. There are 9 steps management for satisfaction (Ittharom) as follows: (1)

should be mindful to set the plan for living with the Gain, the Fame, the Praise, and the Happiness, so that is, should be mindful to set the plan for those achievements in order to obtain their owns. And also setting the plan to stay with them as long as you have times included, should be wisdom to set the plan to stay with them safely

(2) know the variation of the Gain, the Fame, the Praise and the Happiness; as these are instabilities, these do not be attached into. (3) Do not indulge with these things. (4) Gain, Fame, Praise and Happiness are considered as impermanence. (5) Must have consciousness to focus on such as eyes, ears, nose, tongue, body and heart, do not give an undue welcome. (6) Precaution such as a precaution with Gain, Fame, Praise and Happiness. (7) Manage the happiness in accordance with the requirements of the coordinating and controlling aspects of life five optimized. (8) Setting plan for taking advantages and life strategy in the appropriate combination. (9) The pursuit of the Gain, Fame, and Praise, in order to suit your life. There are 9 steps management for unsatisfaction (Anittharom) as follows: (1) should be mindful to consider on Loss, Obscurity, Blame, and Pain. Do not distract. (2) Knowing the variation of Loss, Obscurity, Blame, and Pain that they are normal things, everyone must be obtained. (3) Must have consciousness to focus on such as eyes, ears, nose, tongue, body and heart, do not be sad moreover. (4) Accept the truth that when encountered with Loss, Obscurity, Blame, and Pain, and improved for the better. (5) Do not be sad when encountered with Loss Obscurity Blame and Pain. (6) When being blame, wisdom will used to find the truth and explain. Be patient, ignore others. Do not blame others and have tolerance and improved for the better. (7) When you are in Pain, you must have to think that there is nothing permanent (8) To find the way for solving of problems on the facts. (9) Need to adjust the life strategy in accordance with management of those Loss, Obscurity, Blame and that actually happened.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์เรื่องนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้เพราะอาศัยครูบาอาจารย์ ซึ่งผู้วิจัยขอระบุชื่อฉายา หรือนามสกุล เพื่อแสดงความขอบพระคุณ ดังต่อไปนี้ คือ พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญโญ), ศ. ดร. ประธานกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์ ผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภษร กรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์ ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาดุชฎินิพนธ์ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (พรรณา), ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ผู้ให้ความรู้และขัดเกลาทักษะในการเขียนและตรวจสอบ ผศ. ดร. ดวงเพชร สมศรี อาจารย์ผู้ให้ แนะนำและติดตามดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้ กัลยาณมิตรเพื่อนร่วมรุ่นที่ ๑ ดร. วิจารณ์ ธาธาธิรภาพ ผู้สนับสนุนทุนการศึกษาและผู้ให้ความเอื้อเพื่ออำนวยความสะดวกด้านที่พักอาศัย ดร. วิมลสิริ บุญมานะ ผู้สนับสนุนทุนการศึกษาและติดตามดุชฎินิพนธ์ ดร. สงุ่น ตรีสุขี ผู้ติดตามดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้ นางสาวพิรญาณ์ โคตรชมพู ผู้ให้ความเอื้อเพื่ออำนวยความสะดวกด้านที่พักอาศัย พ.อ.ดร. อธิชัย นัยชิต ผู้ให้กำลังใจเสมอมา นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม ผู้ติดตามดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย นายไพฑูรย์ อุทัยคาม ผู้ให้ความเอื้อเพื่ออำนวยความสะดวกด้านเอกสาร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ด้วยกุศลที่เกิดจากการทำดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายบูชาคุณพระศรีรัตนตรัย ขออุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ พระบรมวงศานุวงศ์ และขอขอบคุณนางกาญจนา ทากาฮาระ พี่สาวผู้สนับสนุนทุนการศึกษาและผู้ให้ความเอื้อเพื่ออำนวยความสะดวกด้านที่พักอาศัย นายสามารถ อารมณ์สุขโข พี่ชายผู้สนับสนุนยานพาหนะในการศึกษา นายสรศักดิ์ อารมณ์สุขโข พี่ชายผู้สนับสนุนทุนการศึกษา นางสาวธารารัตน์ อารมณ์สุขโข พี่สาวผู้สนับสนุนทุนการศึกษา ขออนุโมทนากุศลบุญแม่สาคร อารมณ์สุขโข มารดาผู้ให้สิ่งที่มีค่าที่สุดคือชีวิต ให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาในพระพุทธศาสนาและทุนการศึกษา และขออุทิศบุญกุศลให้พ่อบัว อารมณ์สุขโข บิดาผู้ให้ชีวิตอีกท่านหนึ่งซึ่งล่วงลับไปแล้ว

ผู้วิจัยเห็นว่า ดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อการศึกษาทั้งด้านปริยัติปฏิบัติ และปฏิบัติ ขอพระสัทธรรมของพระผู้มีพระภาคพุทธมุนีเจ้า พระผู้เป็นนาถะ ผู้ทรงพอพระทัยในการเกื้อกูลสัตว์ทั้งปวง จงดั่งรงอยู่ตราบนานเท่านาน

นายสิทธิพร อารมณ์สุขโข

๓๐ กันยายน ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
สารบัญตาราง	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๔
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๕
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๕
บทที่ ๒ สภาพปัญหาการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย	๑๖
๒.๑ สภาพปัญหาการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย	๑๖
๒.๒ ความหมายของการบริหารจัดการชีวิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๒๔
๒.๓ ความสำคัญและประเภทของโลกธรรม	๒๗
๒.๓.๑ ความสำคัญของโลกธรรม	๒๗
๒.๓.๒ ประเภทของโลกธรรม	๒๘
๒.๔ หลักคำสอนที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรม	๓๒
๒.๔.๑ กลุ่มที่ได้ลาภ - เสื่อมลาภ	๓๒
๒.๔.๒ กลุ่มที่ไฉยศ - เสื่อมยศ	๓๕
๒.๔.๓ กลุ่มที่ได้คำสรรเสริญ - ถูกนินทา	๓๙
๒.๔.๔ กลุ่มที่ประสบสุข - ทุกข์	๔๖
๒.๕ ความหมาย แนวคิด และความสำคัญของการบริหารจัดการชีวิต ในศาสตร์การบริหาร	๕๘
๒.๕.๑ ความหมายของการบริหารจัดการชีวิต	๕๘

๒.๕.๒ แนวคิดในการบริหารจัดการชีวิต	๗๕
๒.๕.๓ ความสำคัญของการบริหารจัดการชีวิต	๗๖
๒.๖ ทฤษฎีการบริหารจัดการชีวิตของศาสตร์บริหารจัดการ	๗๘
๒.๖.๑ แนวความคิดของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow)	๗๘
๒.๖.๒ ศาสตร์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (Master of Business Administration)	๗๙
๒.๖.๓ สรุปแนวคิด ทฤษฎีศาสตร์การบริหาร	๑๑๔
บทที่ ๓ การบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหาร	๑๑๗
๓.๑ การบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา	๑๑๗
๓.๑.๑ การบริหารจัดการชีวิตในกลุ่มที่ได้ลาม - เสื่อมลาม	๑๑๙
๓.๑.๒ การบริหารจัดการชีวิตในกลุ่มที่ได้ยศ - เสื่อมยศ	๑๒๓
๓.๑.๓ การบริหารจัดการชีวิตในกลุ่มที่ได้คำสรรเสริญ - ถูกนินทา	๑๒๗
๓.๑.๔ การบริหารจัดการชีวิตในกลุ่มที่ประสบสุข - ทุกข์	๑๓๘
๓.๒ การบริหารจัดการชีวิตตามแนวศาสตร์การบริหารจัดการ	๑๔๖
๓.๓ สรุปการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา และศาสตร์การบริหาร	๑๖๒
บทที่ ๔ การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย	๑๖๗
๔.๑ การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย ด้านอิฏฐารมณ	๑๖๗
๔.๒ การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย ด้านอนิฏฐารมณ	๑๘๔
๔.๓ สรุป	๑๙๗
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ	๒๐๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๐๒
๕.๒ อภิปราย	๒๐๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๐๘
บรรณานุกรม	๒๐๙
ภาคผนวก	๒๑๗
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	๒๑๘
ภาคผนวก ข ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๒๒๑
ภาคผนวก ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้การสัมภาษณ์	๒๒๗
ภาคผนวก ง ภาพการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	๒๔๐
ภาคผนวก จ บทสัมภาษณ์ฉบับเต็ม	๒๔๖
ประวัติผู้วิจัย	๒๗๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ	หน้า
แผนภาพที่ ๒.๑ ลำดับชั้นความต้องการของมาสโลว์ แสดงในรูปของพีระมิด	๗๙
แผนภาพที่ ๒.๒ องค์ประกอบองค์การแห่งความเป็นเลิศ (McKinsey 7-S Framework)	๘๑
แผนภาพที่ ๒.๓ ๓ องค์ประกอบของ New Deal (3Rs)	๙ ๐
แผนภาพที่ ๒.๔ ภาพวงจรการควบคุมคุณภาพ (ภาพวงจร PDCA)	๙ ๘
แผนภาพที่ ๒.๕ ภาพการบริหารจัดการเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย (POCCC)	๑๐ ๕
แผนภาพที่ ๒.๖ กระบวนการทางการจัดการ	๑๐ ๖
แผนภาพที่ ๒.๗ องค์ประกอบของ Time and motion Study	๑๐ ๘
แผนภาพที่ ๒.๘ Gantt Chart	๑๑ ๐
แผนภาพที่ ๒.๙ POSDCoRB	๑๑ ๓
แผนภาพที่ ๔.๑ GFPH Model A	๑๘ ๓
แผนภาพที่ ๔.๒ GFPH Model B	๑๘ ๔
แผนภาพที่ ๔.๓ LOBP Model A	๑๙ ๖
แผนภาพที่ ๔.๔ LOBP Model B	๑๙ ๗
แผนภาพที่ ๔.๕ SWOTGFPH Analysis และ SWOTLOBP Analysis	๑๙ ๙
แผนภาพที่ ๔.๖ บันได ๙ ขั้นสู่ลุ่มสสรสรเสริญสุข	๒๐ ๐
แผนภาพที่ ๔.๗ บันได ๙ ขั้นเมื่อเสื่อมลภเสียมยศนินทาทุกข์	๒๐ ๒

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ ๑ การบริหารจัดการเรื่องลามก	๑๗๓
ตารางที่ ๒ การบริหารจัดการเรื่องยศ	๑๗๕
ตารางที่ ๓ การบริหารจัดการเรื่องสรรเสริญ	๑๗๖
ตารางที่ ๔ การบริหารจัดการเรื่องสุข	๑๗๙
ตารางที่ ๕ การบริหารจัดการเรื่องเสื่อมลามก	๑๘๘
ตารางที่ ๖ การบริหารจัดการเรื่องเสื่อมยศ	๑๘๙
ตารางที่ ๗ การบริหารจัดการเรื่องนินทา	๑๙๑
ตารางที่ ๘ การบริหารจัดการเรื่องทุกข์	๑๙๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในดัชนีฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ คัมภีร์อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการอ้างอิงจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.ม. (ไทย) ๕/๑๖/๒๑-๒๒. หมายถึง คัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภาษาไทย เล่ม ๕ ข้อ ๑๖ หน้า ๒๑-๒๒ เป็นต้น ส่วนการอ้างอิงอรรถกถาจะระบุ เล่ม/หน้า ตามลำดับ เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๐. หมายถึง คัมภีร์อรรถกถา ธรรมบท ภาษาไทย เล่ม ๑ หน้า ๑๐ เป็นต้น

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

		พระวินัยปิฎก		
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
อง.สวดก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธัมมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
---------------	---	-------------	---------	-----------

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

ขุ.ธ.อ. (ไทย) = อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก
ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาชีวิตในสังคมไทยในยุคปัจจุบันมีปัญหาทั้งทางด้านสังคมวิทยา ด้านจิตวิทยา ด้านอาชญาวิทยา โรคซึมเศร้าก็เป็นโรคทางจิตเวชอย่างหนึ่ง ซึ่งมีสาเหตุเกิดได้จากทั้งทางกายและทางใจ ผู้ที่ผ่านการบ่มเพาะให้เรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของกฎธรรมชาติได้ย่อมไม่หวั่นไหวไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลกธรรมฝ่ายลบ จึงมีการปรุงแต่งจิตด้วยความคิด และความรู้สึกในด้านลบอยู่ตลอดเวลา จึงแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอกุศล มีปัญหาชีวิต และความคิดฆ่าตัวตาย ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงกันอย่างไม่สิ้นสุดตามกระแสโลก ทำให้สังคมไทยวุ่นวาย วิกฤตขึ้นเรื่อยๆ คนในสังคมไทยจึงควรหันมาศึกษาทำความเข้าใจและเข้าถึงโลกธรรม ๘ เพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม การให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการดูแล ช่วยลดความรู้สึกทุกข์ทรมาน

ชีวิตมนุษย์บนโลกนี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ชีวิตเราจะต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนอยู่เสมอ บางครั้งสมหวัง บางครั้งผิดหวัง ซึ่งเป็นธรรมดาของโลก เมื่อมีลาภก็ต้องมีเสื่อมลาภ มียศก็ต้องมีเสื่อมยศ มีสรรเสริญก็ต้องมีนินทา มีสุขก็ต้องมีทุกข์คละเคล้าปะปนกันไป ความเปลี่ยนแปลงตามธรรมดาของโลกนี้ เรียกว่า โลกธรรม อันเป็นธรรมประจำโลก มีอยู่แล้วในโลก ตั้งแต่ก่อนเราเกิด สิ่งเหล่านี้ก็มีอยู่แล้ว หรือแม้เราจะจากโลกนี้ไปแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็ยังคงมีอยู่ ไม่ได้หายไปไหนและใครจะถือเอาเป็นสิทธิ์เฉพาะตนไม่ได้ เพราะเป็นของสาธารณะ สำหรับมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาในโลกใบนี้

โลกธรรม พระพุทธองค์ทรงชี้แจงแสดงธรรมของโลกไว้ว่า เป็นเรื่องของโลก มีอยู่ประจำกับชีวิต สังคมและโลก เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบด้วยกันทั้งนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม ข้อแตกต่างคือ ใครประสบมาก ประสบน้อย ช้าหรือเร็วเท่านั้น โลกธรรมแบ่งออกเป็น ๘ ชนิด จำแนกออกเป็น ๒ ฝ่ายควบคู่กันและมีความหมายตรงกันข้ามกัน คือ ๑. โลกธรรมฝ่ายอภิวรรณ คือ ฝ่ายที่มนุษย์พอใจ มี ๔ เรื่อง คือ ๑. ได้ลาภ หมายถึงความที่ได้ผลประโยชน์ ได้ทรัพย์สินเงินทอง ได้บ้านเรือนหรือที่สวน ไร่ นา ๒. ได้ยศ หมายถึงความที่ได้รับแต่งตั้งให้มีฐานันดรสูงขึ้น ได้ตำแหน่ง ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต ๓. ได้รับสรรเสริญ คือ ได้ยิน ได้ฟังคำสรรเสริญ คำชมเชย คำยกยอ ๔. ได้สุข คือ ได้ความสบายกายสบายใจ ได้ความเบิกบานร่าเริง ได้ความบันเทิงใจ ๒. โลกธรรมฝ่ายอนิวัตร คือ ฝ่ายที่มนุษย์ไม่พอใจมี ๔ เรื่อง คือ ๑. เสื่อมลาภ หมายถึงความว่าลาภที่ได้มาแล้วเสียไป ๒. เสื่อมยศ หมายถึง ถูกลดความเป็นใหญ่ ถูกถอดออกจากตำแหน่ง ถูกถอดอำนาจ ๓. ถูกนินทา หมายถึง ถูกตำหนิติเตียนว่าไม่ดี มีใครพูดถึงความไม่ดีของเราในที่ลับหลัง เรียกว่าถูกนินทา ๔. ตกทุกข์ คือ ได้รับความทุกข์ทรมานกาย ทรมานใจ

พระพุทธศาสนายอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่คู่กับโลกที่เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่พระพุทธศาสนาได้สอนให้เราปฏิบัติตนหรือวางท่าทีในการมีชีวิตอยู่หรือในการอยู่ท่ามกลางโลกธรรม

ให้ได้เป็นอย่างดี หรือทำให้ไม่ได้รับความทุกข์จากโลกธรรมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (ในกรณีของ
 ปุถุชนทั่วไป)

ถ้าเราไม่มีวิธีการในการรับมือกับโลกธรรม เราก็จะมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้น พระพุทธศาสนา
 ได้สอนวิธีการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมอย่างไร จึงจะไม่ได้รับผลกระทบทั้งทางด้านอิฏฐารมณ์ (ด้านดี)
 และอนิฏฐารมณ์ (ด้านไม่ดี) ได้อย่างไร

โลกธรรมทางคัมภีร์ในเรื่องนินทานั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย ถึงคนพวกอื่นจะฟังกล่าวติเตียนเรา กล่าวติเตียนพระธรรมหรือกล่าวติเตียน
 พระสงฆ์ก็ตาม พวกเธอไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองชุนใจคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอโกรธเคืองหรือไม่
 พอใจพวกเขา พวกเธอก็จะประสบอันตราย เพราะความโกรธเคืองนั้นได้ อนึ่ง พวกเธอจะรู้ได้
 หรือว่าที่พวกเขาพูดนั้นถูกหรือผิด คำติเตียนนั้น ถ้าเป็นเรื่องไม่จริง พวกเธอควรชี้แจงให้เห็นชัด
 ว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มี และไม่ปรากฏในพวกเรา...^๑

โลกธรรมทางคัมภีร์ในเรื่องสรรเสริญนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย ถึงคนพวกอื่นจะฟังกล่าวยกย่องเรา กล่าวยกย่องพระธรรมหรือกล่าวยกย่อง
 พระสงฆ์ก็ตาม พวกเธอไม่ควรทำความรื่นเริงดีใจหรือกระหิ้มใจต่อคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอทำ
 ความรื่นเริงดีใจหรือกระหิ้มใจต่อพวกเขา พวกเธอก็จะประสบอันตราย เพราะความรื่นเริงดีใจ
 นั้นได้เช่นกัน คำยกย่องนั้น ถ้าเป็นเรื่องจริง พวกเธอควรยืนยันให้เขารู้ชัดเจนลงไปว่า เรื่องนี้เป็น
 เรื่องจริง ถูกต้อง มีอยู่และปรากฏในพวกเรา...^๒

โลกธรรมทางคัมภีร์ในเรื่องลาภและสรรเสริญ ในสมณพราหมณสูตร ว่าด้วยสมณ
 พราหมณ์

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจาก
 ลาภสักการะและความสรรเสริญตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่จัดว่าเป็น
 สมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้ง
 ประโยชน์ของความเป็นสมณะและประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึง
 อยู่ในปัจจุบัน...^๓

โลกธรรมทางคัมภีร์ในเรื่องทุกข์ ได้แก่เรื่องของพระกิสสาโคตมีเถรี เดิมเป็นบุตรแห่งเศรษฐี
 ตระกูลหนึ่งในเมืองสาวัตถี ซึ่งต่อมาประสบเคราะห์กรรมคือเงินและทองกลายเป็นถ่าน แต่เมื่อนางกิ
 สสาโคตมีมาแตะถ่านเหล่านั้น ถ่านก็กลับกลายเป็นเงินและทองอย่างเดิม เศรษฐีจึงส่งนางมาเป็น
 ลูกสะใภ้ แต่ก็ไม่วายที่จะถูกคนเหล่านั้นเหยียดหยามว่ามาจากตระกูลคนยากจน ต่อมานางจึงให้
 กำเนิดบุตรแต่บุตรนั้นก็ตายจากไป เมื่ออายุเพียง ๓ ขวบ การตายของบุตรจึงทำให้นางตกอยู่ใน
 ความทุกข์อย่างหนัก ถึงขนาดอุ้มศพลูกไปทุกหนทุกแห่ง จนกระทั่งมาพบพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่
 ณ วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี

^๑ ที.สี. (ไทย) ๙/๕/๒-๓.

^๒ ที.สี. (ไทย) ๙/๖/๓.

^๓ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๗๔/๒๗๙.

โลกธรรมทางคัมภีร์ในเรื่องสุขและทุกข์ ได้แก่เรื่องของพระภิกษุจระเข้ ซึ่งเป็นธิดาของมหาเศรษฐีในกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล เป็นหญิงที่มีความงดงามเปล่งปลั่ง แต่นางได้รักใคร่กับชายหนุ่มผู้เป็นคนรับใช้ในบ้าน ทั้งสองจึงหนีไปครองรักกัน ณ ตำบลอันห่างไกลที่ไม่มีใครรู้จัก นางต้องช่วยสามีทำไร่ไถนา ต่ำข้าว และทำงานบ้านงานเรือนต่างๆ ด้วยตนเอง ได้รับความทุกข์ยากแสนสาหัสเพราะไม่เคยทำมาก่อน เมื่อนางคลอดบุตรสองครั้ง สามีโชคร้ายถูกงูพิษกัดตายในป่า ต่อมาบุตรทั้งสองได้ตายไล่เลี่ยกัน และเศรษฐีทั้งสองผู้เป็นบิดามารดาของตนก็เสียชีวิตพร้อมกับบุตรชายอีกคนหนึ่งอันเนื่องมาจากถูกพายุฝนพัดถล่มจนบ้านเรือนพังพินาศไป นางถึงกับสิ้นสติสัมปชัญญะไปในทันที ครั้นฟื้นขึ้นมาก็มีอาการเหมือนคนวิกลจริตเดินร้องไห้รำพึงรำพันจนผ้านุ่งผ้าห่มหลุดลุ่ยไม่รู้ตัว ชนทั้งหลายพากันเรียกนางว่า ปฎาจารา หมายถึง ผู้มีความประพฤติดันไม่ละอาย นางเดินเปลือยกายเซซวนคร่ำครวญถึงเคราะห์กรรมในชะตาชีวิตของตนไปอย่างไร้จุดหมาย ชาวบ้านต่างเข้าใจว่านางเป็นบ้า บ้างมองดูด้วยความเมตตาสงสาร บ้างออกปากขับไล่ บ้างแกล้งเอาเศษหยากเยื่อและฝุ่นดินโปรยใส่ศีรษะนาง บ้างขว้างปาด้วยก้อนดินดูเป็นที่น่าเวทนา^๔

ส่วนการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์การบริหารนั้น ไม่มีการเรียนการสอน หรือสาขาวิชาการบริหารจัดการชีวิตโดยตรง มีแต่การเรียนการสอนหรือสาขาวิชาการจัดการธุรกิจตามหลักสูตรของเอ็มบีเอ (MBA - Master of Business Administration) เท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยได้เรียนหลักสูตรนี้มา และคิดอยู่เสมอว่า ผู้วิจัยจะนำการบริหารจัดการธุรกิจนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการชีวิตได้อย่างไร ซึ่งหลักในการบริหารจัดการธุรกิจนั้นมีอยู่มากมายหลายทฤษฎี อยู่ที่ว่าจะสามารถนำทฤษฎีในการบริหารจัดการธุรกิจมาใช้บริหารจัดการชีวิตได้หรือไม่และอย่างไร

โลกธรรมในสังคมไทยเกี่ยวกับเรื่องยศและเสื่อมยศ จะเห็นตัวอย่างมากมายในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเมื่อดูหลักคำสอนเรื่องโลกธรรมแล้วจะเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาของโลก เป็นเรื่องของโลก เป็นธรรมชาติของโลกที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดานี้ ๘ ประการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงอยากทราบรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหารในสังคมไทย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหาร
- ๑.๒.๓ เพื่อบูรณาการการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหารในสังคมไทย

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ต้องการศึกษาวเคราะห์เชิงเอกสารจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีพระไตรปิฎก อรรถกถา และหนังสือวิชาการทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ รวมถึงหนังสือวิชาการทาง

^๔ ธนาภิต, เอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศด้านต่างๆ ในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓๔-๒๓๕.

ศาสตร์บริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตการศึกษาโดยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้หลักพระพุทธศาสนาเรื่องโลกธรรมและศาสตร์บริหารจัดการชีวิตตามหลักทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ เอ็มบีเอ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยเข้าไปสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์ ๓ รูป และผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ๗ คน ในการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย กำหนดระยะเวลาการเข้าไปสัมภาษณ์คือวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑ – ๘ กันยายน ๒๕๖๑ เป็นเวลา ๑ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ สภาพปัญหาการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ การบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหารเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ องค์กรความรู้เรื่องการบูรณาการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหารในสังคมไทยเป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ หลักพระพุทธศาสนา หมายถึง หลักพระพุทธศาสนาเถรวาทในคัมภีร์พระไตรปิฎก

๑.๕.๒ โลกธรรม หมายถึง ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ธรรมชาติของโลกที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดานี้ ๘ ประการ ได้แก่ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์

๑.๕.๓ การบริหารจัดการ หมายถึง การกำหนดทิศทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรการเงิน ทรัพยากรเทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างเฉลียวฉลาด และคุ้มค่า ส่วนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective) หมายถึงการตัดสินใจอย่างถูกต้อง และมีการปฏิบัติการได้สำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผลสำเร็จของการจัดการต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กันไป

๑.๕.๔ การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย หมายถึง การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยผสมผสานกับข้อมูลการสัมภาษณ์ภาคสนาม สรุปลอกมาเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิต ๒ ด้านคือด้านอิฐฐารมณกับด้านอนิฐฐารมณ ที่ทุกคนจะต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

๑.๕.๕ ศาสตร์บริหาร หมายถึง กระบวนการส่งเสริมความรู้ทางด้านการบริหารจัดการธุรกิจ ซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงและกฎที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการชีวิต

๑.๕.๖ กระบวนการส่งเสริม หมายถึง กระบวนการเกื้อหนุนช่วยเหลือสนับสนุนให้ชีวิตดีขึ้น

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยโดยศึกษาข้อมูลที่เป็นหลักฐานจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เป็นลำดับ และจากเอกสารที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ศึกษาค้นคว้าแล้วเผยแพร่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

แม่ชีกาญจนา เตรียมธนาโชค ได้วิจัยเรื่อง แนวการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพในโครงการธรรมชาติดำบัดเพื่อชีวิตเป็นสุขของเสถียรธรรมสถาน ผลการวิจัยพบว่า ในการสอนการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพที่เกิดขึ้นนั้น ท่านแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ใช้วิธีการสอนโดยเริ่มตั้งแต่การปูพื้นฐานอธิบายหลักธรรม ใช้สื่อการสอนธรรมะที่ทำให้เห็นเป็นรูปธรรม พร้อมการยกตัวอย่าง การตอบปัญหา การสอนในเหตุการณ์จริง โดยมีหลักธรรมใหญ่ ๔ หลักธรรมที่ถูกกล่าวถึง คือ (๑) หลักปฏิจกสัมปบาท (๒) การพิจารณาภวนานุสติ (๓) การภาวนาโดยใช้อานาปานสติ และ (๔) การอยู่กับโลกธรรม ^๕

จินตนา เฉลิมชัยกิจ ได้วิจัยเรื่อง อิทธิพลคำสอนของพุทธทาสภิกขุต่อการดำเนินชีวิตของผู้ที่ประสบผลสำเร็จในชีวิต ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มศิษย์ที่ใกล้ชิดท่านพุทธทาสคือ พระภิกษุโพธิ์คุณ (โพธิ์ จันทโร) ประทับใจบุคลิกภาพและจิตใจที่มั่นคงของพุทธทาสภิกขุ ที่ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมใด ๆ ขึ้นชมคำสอนที่อธิบายทั้งในระดับโลกียะ และระดับโลกุตระ พระสิงห์ทอง เขมियो พระอุปัฏฐาก ประทับใจในความเป็นครูของพุทธทาสภิกขุ ที่สอนท่านทุกอย่าง แม้กระทั่งสอนให้อ่านออกเขียนได้ ทำให้ท่านขยันสู้งานทุกรูปแบบกลุ่มศิษย์ผู้ทำงานศาสนาโดยตรง คือพระมหาวิฑูริย์ วชิรเมธี ได้รับแรงจูงใจการอธิบายหลักพุทธธรรมในแง่มุมศาสตร์สมัยใหม่ ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ได้รับอิทธิพลการอธิบายวงจรปฏิจกสัมปบาทแบบชั่วขณะจิตเดียว และประทับใจความไม่นิ่งดูดายต่อปัญหาสังคม ส่วนแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ประทับใจความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ แต่ทำงานยิ่งใหญ่ แม่ชีได้นำเอาหลักอานาปานสติมาใช้ในการทำงานทางสังคม กลุ่มศิษย์ฆราวาสทั่วไป คือคุณหญิง สุพัตรา มาศดิตถ์ ประทับใจความมุ่งมั่นในปณิธาน ๓ ประการ และความชัดเจนของพุทธทาส ที่วิเคราะห์ ปัญหาถึงระดับพื้นฐาน คุณหญิงได้ประยุกต์หลักความไม่ยึดมั่นถือมั่นมาใช้ในการงาน คุณประภัสสร โลหะสุด ประทับใจวิธีการสอนของพุทธทาส จึงตั้งปณิธานที่จะระวังจิตให้อยู่ในร่องรอยแห่งคำสอนของท่าน ทั้งได้อุทิศชีวิตเพื่องานพระศาสนาอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมั่นในคำสอนเรื่องนิพพาน และความว่าง ว่าสามารถใช้แก้ปัญหาได้ทุกอย่าง ดร.ประมวล เพ็งจันทร์ ประทับใจพุทธทาสภิกขุในรูปแบบการใช้ชีวิต การพิสูจน์

^๕ แม่ชีกาญจนา เตรียมธนาโชค, “แนวการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพในโครงการธรรมชาติดำบัดเพื่อชีวิตเป็นสุขของเสถียรธรรมสถาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

หลักธรรมด้วยการปฏิบัติ ทดลองพุทธพจน์ด้วยการดำเนินชีวิตประจำวัน และสอนให้เข้าถึงแก่นคำสอนของศาสนาของตน ทำให้ได้แนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่ออิสรภาพทางจิตวิญญาณ ในขณะที่ คุณสุภาวดี หาญเมธี ได้หันมาทำงานเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เชื่อมมั่นในศักยภาพของมนุษย์ มีความสุขในชีวิตมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากคำสอนเรื่องนิพพานที่นี้เดี๋ยวนี้ ส่วนคุณแทนคุณ จิตต์อิสระ เริ่มต้นด้วยความแปลกใจที่พุทธทาสภิกขุปฏิบัติการศึกษาความคำสอนของพุทธศาสนา จากที่พระภิกษุทั่วไปมุ่งสอนเรื่องการทำบุญ เรื่องนรกสวรรค์ มาสู่คำสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น การ "กินอยู่อย่างต่ำ มุ่งกระทำอย่างสูง"^๖

อภิวรรณ สายประดิษฐ์ ได้วิจัยเรื่อง ความเข้าใจในโลกธรรมที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารความเครียดในงาน: กรณีศึกษาผู้บริหารระดับสูงกลุ่มบริษัทชินคอร์ป ผลการวิจัยพบว่า ๑) ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้นมี ๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๑ ของผู้บริหารประชากรเป้าหมาย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ ๖๒.๒) ส่วนใหญ่อายุระหว่าง ๔๖-๕๐ ปี (ร้อยละ ๔๑.๕) และ ๔๑-๔๕ ปี (ร้อยละ ๒๒) สถานภาพการสมรสส่วนใหญ่แต่งงาน (ร้อยละ ๗๓.๒) ตำแหน่งส่วนใหญ่เป็นผู้ช่วยกรรมการ (ร้อยละ ๔๗.๖) และรองกรรมการ (ร้อยละ ๓๖.๖) ๒) ระดับความเครียด พบว่าโดยรวม ผู้บริหารมีความเครียดเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๐ มีความเครียดปานกลาง ร้อยละ ๒๐.๗ และไม่มีความเครียด ร้อยละ ๑๘.๓ และพบว่า เพศ อายุ สถานภาพสมรส ตำแหน่ง มีผลต่อระดับความเครียดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๓) สาเหตุของความเครียด พบว่า สาเหตุของความเครียดของกลุ่มตัวอย่างสามอันดับแรก ได้แก่ ภาวะการแข่งขันทางตลาดและการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ ๓๐.๕) ความต้อประสิทธิภาพในระบบบริหารหรือระบบอำนวยการ (ร้อยละ ๒๕.๖) และความขัดแย้งเชิงนโยบาย (ร้อยละ ๒๔.๔) ตามลำดับ ๔) วิธีการบริหารความเครียด พบว่า กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการบริหารความเครียดสามอันดับแรก ประกอบด้วย การพักผ่อนให้เพียงพอ (ร้อยละ ๔๗.๖) การอยู่กับครอบครัวและคนรัก (ร้อยละ ๔๑.๕) การออกกำลังกายและการเล่นกีฬา (ร้อยละ ๓๐.๕) วิธีการที่ใช้น้อยที่สุดสามอันดับแรกที่กลุ่มตัวอย่างไม่เคยใช้เลย คือ การฝึกเทคนิคการคลายเครียด (ร้อยละ ๘๔.๑) การทำงานศิลปะ (ร้อยละ ๖๘.๓) และการหาสัตว์เลี้ยงมาเป็นเพื่อน (ร้อยละ ๖๗.๑) ตามลำดับ ๕) ระดับการปฏิบัติธรรมด้านต่างๆ พบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวมประกอบกิจกรรมการปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอจากมากไปหาน้อยดังนี้ สวดมนต์ (ร้อยละ ๑๔.๖) อ่านหนังสือหรือฟังเทศธรรมะ (ร้อยละ ๑๑.๐) ฝึกสมาธิ (ร้อยละ ๙.๘) และพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยฝึกสมาธิมีจำนวนร้อยละ ๔๒.๗ ไม่เคยสวดมนต์ร้อยละ ๔๒.๗ ไม่เคยฟังธรรมบรรยายร้อยละ ๓๕.๔ และไม่เคยสวดมนต์ร้อยละ ๒๓.๒ ๖) ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการปฏิบัติธรรมด้านต่างๆ กับระดับความเครียด พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ฝึกสมาธิหลายๆ ครั้ง มีสัดส่วนไม่มีความเครียดต่ำกว่ากลุ่มอื่น (ร้อยละ ๗.๗) ส่วนกลุ่มที่ฝึกสมาธิสม่ำเสมอมีสัดส่วนไม่มีความเครียดสูงสุด (ร้อยละ ๓๗.๕) ด้านการสวดมนต์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างไม่มีความเครียดมีแนวโน้มสูงขึ้น เมื่อค่าเฉลี่ยสวดมนต์เพิ่มขึ้น กล่าวคือ ไม่เคยสวดมนต์เลย สวดนานๆ ครั้ง สวดสม่ำเสมอ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๕, ๒๑.๙, และ ๓๓.๓ ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ไปทำบุญในวัดนานๆ ครั้ง มีระดับไม่มีความเครียดสูงสุด (ร้อยละ ๒๔.๔) รองลงมาเป็นกลุ่ม

^๖ จินตนา เฉลิมชัยกิจ, “อิทธิพลคำสอนของพุทธทาสภิกขุต่อการดำเนินชีวิตของผู้ที่ประสบผลสำเร็จในชีวิต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ที่ไปทำบุญที่วัดสม่าเสมอ (ร้อยละ ๑๔.๓) และกลุ่มที่มีระดับไม่มีความเครียดต่ำสุด คือกลุ่มที่ไม่ไปทำบุญที่วัดเลย (ร้อยละ ๗.๗) กลุ่มตัวอย่างที่อ่านหนังสือธรรมะบ่อยๆ และสม่าเสมอ มีระดับไม่มีความเครียดสูงสุด (ร้อยละ ๒๒.๒) ส่วนกลุ่มที่ไม่เคยอ่านหนังสือธรรมะเลยมีระดับไม่มีความเครียดต่ำสุด (ร้อยละ ๑๔.๓) ส่วนระดับการฟังธรรม กลุ่มที่มีระดับไม่มีความเครียดสูงสุด คือกลุ่มที่มีระดับฟังธรรมสม่าเสมอ (ร้อยละ ๒๘.๖) ส่วนกลุ่มที่ไม่เคยฟังธรรมเลยมีระดับไม่มีความเครียดต่ำสุด (ร้อยละ ๑๗.๒) ๗) ระดับความเข้าใจโลกธรรม พบว่า หากต้องถูกออกจางานก่อนเกษียณอายุโดยไม่สมัครใจ ร้อยละ ๑๒.๒ ของกลุ่มตัวอย่างรู้สึกว้าวุ่นหรือโทษขององค์กรอย่างแน่นอน ต่อคำชมหรือคำสรรเสริญ ร้อยละ ๕๖.๑ ของกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่ามีความสำคัญมากเพราะเป็นกำลังใจให้ทำงานต่อไปได้อย่างแน่นอน ต่อคำนิทาเพราะไม่เห็นด้วยกับนโยบาย ร้อยละ ๔๐.๒ ของกลุ่มตัวอย่างรู้สึกไม่หวั่นไหวอย่างแน่นอน ต่อการได้ลาและเสื่อมลาภ พบว่าร้อยละ ๘๙.๐ ของกลุ่มตัวอย่างเข้าใจว่าความสุข ความทุกข์มาแล้วก็ไป ไม่มีอะไรอยู่ถาวรอย่างแน่นอน ต่อเหตุการณ์พิบัติทางด้านการเงินของโลก ร้อยละ ๔๖.๓ ของกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าต้องทำงานให้หนักขึ้นเพื่อชดเชยสิ่งที่สูญเสีย และร้อยละ ๔๕.๑ เข้าใจว่าไม่เป็นไรเนื่องจากการลงทุนมีความเสี่ยงอย่างแน่นอน ร้อยละ ๙๖.๓ ของกลุ่มตัวอย่างยอมรับการเปลี่ยนแปลงว่าการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาอย่างแน่นอน และร้อยละ ๗๒ เชื่อว่าการสูญเสียส่วนแบ่งการตลาดให้คู่แข่งเป็นเหตุมาจากปัจจัยหลายอย่าง ไม่ใช่ความผิดของการบริหารเพียงอย่างเดียวอย่างแน่นอน กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๘๑.๗ หมายความว่า “อนิจจัง” ร้อยละ ๕๔.๙ รู้ว่าไตรลักษณ์หมายถึงความไม่เที่ยง ความทุกข์และความไม่มีตัวตน ร้อยละ ๖๙.๕ หมายความว่า “อนัตตา” ๘) ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเข้าใจในพุทธธรรมเรื่องโลกธรรม ๘ กับระดับความเครียด พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงลบด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -0.252^{17}

พระปลัดชาวลิต กิตติโสภโณ (เทวา) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสรรเสริญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า สรรเสริญหมายถึงการนำเอาคุณงามความดีหรือความสามารถดีเด่นของบุคคลหนึ่งมาเล่าให้อีกบุคคลหนึ่งฟังโดยผู้ที่ถูกสรรเสริญจะอยู่ในที่นั้นหรือไม่ก็ตาม เพราะการสรรเสริญเป็นเจตนาของผู้สรรเสริญมุ่งหมายให้ผู้อื่นทราบถึงความดีของผู้ที่ถูกกล่าวถึงว่าได้ประกอบคุณงามความดีไว้เมื่อพูดถึงความดีของบุคคลอื่นด้วยเหตุนี้เมื่อมีการสรรเสริญเกิดขึ้นในสังคมใด บุคคลในสังคมนั้นต้องมีวิธีตั้งรับโดยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดแก่สังคม ดังนั้นเมื่อจะสรรเสริญใครควรยึดหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่ว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปุคฺคณฺเห ปุคฺคหารหํ” หมายความว่าชมคนที่ควรชม ชมคนที่ควรชม อันเป็นธรรมที่บุคคลในทุกๆ สังคมควรน้อมนำไปปฏิบัติเพื่อความผาสุกของสังคมนั้นๆ สืบไป¹⁸

พระมหาพรเทพ อุตตโม (เดชประสาธ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาวิธีบำบัดโรคซึมเศร้าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า ทางกายและทางพระพุทธศาสนา มีแนวความคิดว่าโรคซึมเศร้าเป็นโรคทางจิตเวชอย่างหนึ่ง มีสาเหตุเกิดได้จากทั้งทางกายและทางใจ

¹⁷ นางอภิวรรณ สายประดิษฐ์, “ความเข้าใจในโลกธรรมที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารความเครียดในงาน: กรณีศึกษาผู้บริหารระดับสูงกลุ่มบริษัทชินคอร์ป”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

¹⁸ พระปลัดชาวลิต กิตติโสภโณ (เทวา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสรรเสริญในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

เนื่องจากร่างกายและจิตมีความสัมพันธ์กัน อาการของโรคซึมเศร้าทางกาย เช่น การเจ็บป่วย โรคเรื้อรัง ส่วนอาการของโรคซึมเศร้าทางใจ เช่น การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก หรืออารมณ์ที่มีผลกระทบต่อร่างกาย โรคซึมเศร้าไม่ใช่เป็นเพียงอารมณ์ที่เปลี่ยนไปเท่านั้น แต่มีผลกระทบต่อร่างกาย และพฤติกรรมแสดงออกอีกด้วย จากการสัมภาษณ์แพทย์ผู้ทำการศึกษาโรคซึมเศร้าและผู้ป่วยโรคซึมเศร้าโดยเป็นการสัมภาษณ์ผ่านแพทย์ผู้ทำการรักษาพบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีส่วนช่วยในการบำบัดและป้องกันโรคซึมเศร้า การประยุกต์วิธีการบำบัดโรคซึมเศร้าตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถทำได้กับผู้ป่วยที่มีอาการยังไม่รุนแรง หรือยังสามารถรู้ข้อมูลเช่น อริยสัจ ขันธ์ ไตรลักษณ์และโลกธรรม ส่วนการปฏิบัติ เช่น การเจริญพรหมวิหาร โยนิโสมนสิการ และการเจริญสติปัฏฐาน มีผลดีต่อผู้ป่วยทำให้ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าเข้าใจในธรรมชาติของร่างกายและจิตใจของตนเองมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อการรักษาอีกด้วย^๙

กนกวรรณ คงธนชุนทร ได้วิจัยเรื่อง แนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของแก้วแก้ว ผลการวิจัยพบว่า นวนิยายของแก้วแก้วมีลักษณะโดดเด่นในการนำเสนอแนวคิด พุทธศาสนา แนวคิดพุทธศาสนาที่ปรากฏในนวนิยายของแก้วแก้วมี ๘ ประเด็น คือ กิเลส กรรม วัฏสงสาร ไตรลักษณ์ อบายมุข ๖ โลกธรรม ๘ ทริโอดัปปะ และบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ แก้วแก้วนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาด้วยการสร้างตัวละคร การนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาด้วยฉาก การนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาด้วยการเล่าเรื่องย้อนอดีต และการนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาด้วยชื่อเรื่อง วิธินำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาดังกล่าวทำให้นวนิยายของแก้วแก้วมีความน่าสนใจและแสดงให้เห็นความสามารถของผู้เขียนที่สามารถนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาผสมผสานกับจินตนาการทำให้ผลงานของแก้วแก้วมีความโดดเด่นในด้านความบันเทิงที่สอดแทรกแนวคิดพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด

การนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของแก้วแก้วแสดงให้เห็นว่า หลักธรรมในพุทธศาสนาแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน เป็นส่วนสำคัญที่กำหนดความคิด ความเชื่อของคนไทย การอ่านนวนิยายในฐานะบันเทิงคดีจึงเป็นการรับรสความบันเทิงในขณะเดียวกันก็เป็นการรับรู้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่สะท้อนผ่านนวนิยายได้เป็นอย่างดี^{๑๐}

จรัสแสง ผิวอ่อน ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเพื่อดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายแบบองค์รวม กรณีศึกษา วัดคำประมง จังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่วัดคำประมง การดูแลผู้ป่วยทางด้านกายมีความสอดคล้องกับหลักธรรม สัปปายะ ๗ ประกอบด้วย ๑) อวาสาสัปปายะ ที่เจียบสงบ มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ๒) โคจรสัปปายะ ที่ไม่ไกลจากชุมชนในการหาสิ่งที่จำเป็นมาใช้ในชีวิตประจำวัน ๓) ภัตตสัปปายะ พุดคุษ ทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ให้แก่กัน ๔) ปุคคสัปปายะ บุคคลที่เหมาะสมกัน คือ อยู่กับผู้ป่วยและญาติที่เป็นมะเร็งเหมือนกัน ทำให้รู้สึกว่ามีอ้อมว้างโดดเดี่ยว ๕) โภชนสัปปายะ มีอาหารและยาสมุนไพรรักษาที่เหมาะสม

^๙ พระมหาพรเทพ อุตตโม (เดชประสาธ), “การศึกษาวิธีบำบัดโรคซึมเศร้าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๐} กนกวรรณ คงธนชุนทร, “แนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของแก้วแก้ว”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔).

กับสุขภาพผู้ป่วยมะเร็ง ๖) อุดสัปปายะ อากาศที่บริสุทธิ์เหมาะกับการฟื้นตัวของคนไข้ ๗) อิริยาปถสัปปายะ มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่ผ่อนคลาย

วิธีการดูแลผู้ป่วยทางจิตใจของผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย มีหลักพุทธธรรมใหญ่ ๕ หลักธรรม ที่ได้ถูกกล่าวถึงคือ ๑) ไตรลักษณ์ ๒) โยนิโสมนสิการ ๓) การพิจารณามรณานุสติ ๔) การภavanaโดยใช้อานาปานสติ ๕) การอยู่กับโลกธรรม ๘ โดยผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ตามสภาพพื้นฐานของคนไข้และญาติคนไข้ที่มีพื้นฐานความคิดความเชื่อ และทัศนคติที่แตกต่างกัน

การจัดการดูแลหลักคือพระจิระธัมโมภิกขุ (ภิกษุพัชร์นิธิ) ใช้วิธีการดูแลผู้ป่วยโดยสอนเริ่มตั้งแต่การปฏิบัติตนที่ถูกต้องของผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ปรับสภาพจิตใจที่เศร้าหมอง ให้มีความสุขผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น ดนตรีบำบัด สวดมนต์ร่วมกัน สร้างมิตรภาพและกำลังใจร่วมกัน ผ่านความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันอย่างเกื้อกูลภายในวัดคำประมง หลักธรรมที่มีเทคนิคในการสอนทำให้ผู้ฟังผ่อนคลายทุกข์จากความเจ็บป่วยทางกายและใจ พิธีกรรมตัมยาสมุนไพโร การฝึกสมาธิโดยใช้มรณานุสติ รวมถึงการเรียนรู้ความจริงเชิงปรัชญา คือการร่วมสวดมนต์ให้กับคนไข้หนักที่ใกล้เสียชีวิต ทำให้เห็นสังขารของชีวิต และเกิดความปล่อยวาง เกิดปัญญาในการดำเนินชีวิตที่เหลือของตนเองอย่างมีความสุข

ผลลัพธ์ต่อสุขภาพทางกายและใจ สรุปได้ว่า ความรับรู้ต่อการเจ็บป่วยทางกายของผู้ป่วยเป็นไปในทางที่ดีขึ้น รับประทานอาหารได้มากขึ้น หน้าตายิ้มแย้ม ร่างกายสดชื่น ก้อนเนื้อมะเร็งนิ่มลง ส่วนผลลัพธ์ความทุกข์ทางใจ ทุกข์น้อยลง เกิดความปล่อยวาง มีความตั้งใจที่จะต่อสู้กับโรคร้ายแต่ในขณะเดียวกันถ้ามีอาการลุกลามมากขึ้นก็สามารถยอมรับและพร้อมที่จะจากไปอย่างสุข^{๑๑}

เพ็ญนิ ภูมิธรานนท์ ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมและคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรขององค์การธุรกิจในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการปฏิบัติกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การธุรกิจในประเทศไทย และองค์ประกอบกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ประเด็นการปฏิบัติด้านแรงงานทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรขององค์การธุรกิจในเชิงบวก คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน โดยมีการสานเสวนาทางสังคมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ของการดำเนินกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ในขณะที่การปฏิบัติด้านการสานเสวนานี้ จะเป็นเรื่องที่องค์การธุรกิจให้ความสนใจปฏิบัติน้อยที่สุด และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญน้อยที่สุด เป็นอันดับรองลงมา และพบว่า การปฏิบัติกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การธุรกิจในประเทศไทยมีความสอดคล้องสามารถเทียบเท่ากับมาตรฐานสากลต่างๆ^{๑๒}

สรัญญา กุมพล ได้วิจัยเรื่อง โยนิโสมนสิการกับการแก้ไขปัญหาชีวิตของผู้ที่คิดฆ่าตัวตาย ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาชีวิตมนุษย์มีความเกี่ยวข้องกับสังคมสิ่งแวดล้อม ผู้ที่ผ่านการบ่มเพาะให้เรียนรู้

^{๑๑} นางสาวจรัสแสง ผิวอ่อน, “การจัดการเพื่อดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายแบบองค์รวม กรณีศึกษา วัดคำประมง จังหวัดสกลนคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสดมมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๒} เพ็ญนิ ภูมิธรานนท์, “ความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมและคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรขององค์การธุรกิจในประเทศไทย”, *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๔).

และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของกฎธรรมชาติได้ ย่อมไม่หวั่นไหวไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลกธรรมฝ่ายลบ มีการปรุงแต่งจิตด้วยความคิด และความรู้สึกในด้านลบอยู่ตลอดเวลา จึงแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอกุศล มีปัญหาชีวิต และความคิดฆ่าตัวตาย การป้องกันความคิดฆ่าตัวด้วยโยนิโสมนสิการ จึงเป็นพุทธวิธีที่สำคัญในการปรับกระบวนการคิดแก้ปัญหาด้วยปัญญาแก่ผู้ที่มีปัญหาชีวิต เพื่อให้เป็นผู้มีความคิดที่เป็นระเบียบ คิดเทียบเหตุผล และคิดเร้ากุศล ด้วยวิธีคิด ๑๐ วิธี ได้แก่ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบไตรลักษณ์ วิธีคิดแบบอริยสัจ วิธีคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน และวิธีคิดแบบวิภาษวาท เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติในการแก้ปัญหาชีวิตอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ สำหรับการประยุกต์โยนิโสมนสิการกับการแก้ปัญหาชีวิตของผู้ที่คิดฆ่าตัวตาย ที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ๑) การประยุกต์โยนิโสมนสิการในการจัดความคิดที่เป็นลบของผู้ที่คิดฆ่าตัวตาย ด้วยวิธีคิดอยู่กับปัจจุบัน ตามหลักจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานเพื่อแผ่ระวางความคิดด้านลบไม่ให้เข้ามาในจิตใจ ๒) การประยุกต์โยนิโสมนสิการในผู้ที่คิดฆ่าตัวตายที่ภาวะซึมเศร้าโดยวิธีคิดแบบมีสติอยู่กับปัจจุบันและวิธีคิดแบบเร้ากุศล เพื่อค้นหาและจัดการกับความคิดด้านลบพร้อมทั้งสร้างความคิดด้านบวกขึ้นมาทดแทน ๓) การประยุกต์โยนิโสมนสิการในการมองโลกในแง่ดี และ ๔) การประยุกต์โยนิโสมนสิการในการคิดแบบไตรลักษณ์เพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง สรุปได้ว่า ชีวิตมนุษย์มีความเกี่ยวข้องกับโลกภายนอก ผู้ที่ไม่ได้ผ่านการพัฒนาจิตปัญญาอย่างดีพอ ย่อมมีจิตที่หวั่นไหวไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลกธรรม ๘ และปรุงแต่งทางความคิดในด้านลบส่งผลให้เกิดปัญหาชีวิตที่ทำให้คิดฆ่าตัวตาย จึงต้องให้การช่วยเหลือด้วยปรับเปลี่ยนความคิดด้วยโยนิโสมนสิการให้มีความคิดในแง่บวกและใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิต^{๑๓}

พุทธิกัณฑ์ คงคา ได้วิจัยเรื่อง ประสบการณ์ความทุกข์ของนิสิตนักศึกษาหอพักที่เข้าร่วมกลุ่มจิตวิทยาพัฒนาตน ผลการวิจัยพบว่า ประสบการณ์ความทุกข์ ๔ ประเด็นหลัก คือ (๑) ความทุกข์ทางใจ ประกอบด้วย ความหมายของความทุกข์ทางใจ ลักษณะของความทุกข์ และอาการของความทุกข์ทางใจ (ได้แก่ ความไม่สุขสบายกาย ความรู้สึกอึดอัดที่คลายไม่ออก ความคิดที่วนเวียนฟุ้งซ่าน และความสัมพันธ์กับผู้อื่นบกพร่องเนื่องจากความทุกข์ทางใจ) (๒) มูลเหตุของความทุกข์ประกอบด้วย สถานการณ์ชีวิตที่ทำให้ทุกข์ (ได้แก่ การมีสัมพันธภาพที่ไม่ลงรอย การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย) และสภาวะทางจิตใจที่ทำให้ทุกข์ (ได้แก่ การไม่ได้ในสิ่งที่คาดหวัง การมีเรื่องค้างคาใจ การยึดติดอยู่กับอดีต การสูญเสียพลัดพราก การอยู่กับสิ่งที่ไม่ชอบ) (๓) การรับมือกับความทุกข์ประกอบด้วย การปรับใจตน (ได้แก่ การเลือกมองด้านอื่นของความทุกข์ การทำความเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น) และการคิดไตร่ตรองทำความเข้าใจสภาวะและรู้เหตุปัจจัย (ได้แก่ การคิดไตร่ตรองก่อนทำก่อนพูด การมีสติพิจารณาเรื่องราวจนทุกข์คลาย การเลือกปล่อยวางในสิ่งที่แก้ไขไม่ได้ การทบทวนเรื่องราวค้นหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข) (๔) แหล่งช่วยเหลือให้คลายทุกข์ประกอบด้วย การมีกัลยาณมิตร (ได้แก่ ผู้นำกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มจิตวิทยาพัฒนาตนและการ

^{๑๓} สรัญญา กุมพล, “โยนิโสมนสิการกับการแก้ไขปัญหาชีวิตของผู้ที่คิดฆ่าตัวตาย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ปรึกษาแนวพุทธ การพูดคุยกับคนที่ไว้ใจ) การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา และการทำกิจกรรมไม่ให้งมอยู่กับความทุกข์^{๑๔}

พระประทีป ขนติโก (ศรีสมบุรณ์) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของโลกธรรม ๘ ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า ๑) โลกธรรม ๘ ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง ธรรมที่มีอยู่ประจำโลก ธรรมที่หมุนไปตามโลกหรือสภาวะที่คงไว้ เป็นสังขธรรม ความจริง อันเป็นที่อยู่ของมวลมนุษย์และหมู่สัตว์ ซึ่งทำให้ติดข้องอยู่ในลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นิินทา สุข และทุกข์ ๒) วิธีป้องกันอิทธิพลของโลกธรรม ๘ ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ควรทำความเข้าใจ รู้เท่าทัน ไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเราและใช้สติปัญญาพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริงว่าสิ่งนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวของเรา เมื่อพิจารณาเช่นนี้ โลกธรรม ๘ ก็ไม่สามารถครอบงำจิตใจของเราได้ เพราะสติปัญญาคอยเป็นเกราะป้องกันไม่ให้โลกธรรมย่ำยีได้ ๓) จากการวิเคราะห์อิทธิพลของโลกธรรม ๘ ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า มนุษย์นั้น ถือว่าเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง และสามารถฝึกอบรมได้ตลอดทั้งสามารถพัฒนาตนในด้านต่างๆ กล่าวคือ การปฏิบัติตามทางสายกลาง ซึ่งเป็นทางดำเนินไปสู่ความดับทุกข์โดยสิ้นเชิง มีสัมมาทิฐิปัญญาอันเห็นชอบเป็นเบื้องต้นและสัมมาสมาธิ การตั้งใจชอบเป็นปริยสาสน ย่นลงในไตรสิกขา ๓ คือ ศีล สมาธิและปัญญา ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องมาจากสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงกันอย่างไม่สิ้นสุดตามกระแสโลก ทำให้สังคมวุ่นวาย ทวีคูณขึ้นเรื่อยๆ คนในสังคมจึงควรหันมาศึกษาทำความเข้าใจและเข้าถึงโลกธรรม ๘ เพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเอง ครอบครัวยุคและสังคม^{๑๕}

สุภารัตน์ ภาวะพฤษ ได้วิจัยเรื่อง ผลของโปรแกรมการให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการดูแลต่อความรู้สึกทุกข์ทรมานของผู้ป่วยที่ได้รับการใส่ท่อช่วยหายใจ ความวิตกกังวลและความพึงพอใจของครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างภายหลังได้รับโปรแกรมการให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการดูแลมีการลดลงของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้สึกทุกข์ทรมานภายหลังได้รับโปรแกรมในวันที่ ๒ และ ๓ จากก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) และมีการลดลงของค่าเฉลี่ยคะแนนความวิตกกังวลของครอบครัวภายหลังได้รับโปรแกรมในวันที่ ๒ และ ๓ จากก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) รวมทั้งครอบครัวมีค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจภายหลังได้รับโปรแกรมในวันที่ ๗ สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วยที่ได้รับการใส่ท่อช่วยหายใจและรักษาอยู่ในหอผู้ป่วยวิกฤต ช่วยลดความรู้สึกทุกข์ทรมานการศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการดูแลต่อความรู้สึกทุกข์ทรมานของผู้ป่วยที่ได้รับการใส่ท่อช่วยหายใจ ความวิตกกังวลและความพึงพอใจของครอบครัว เป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบกลุ่มเดียวมีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของครอบครัวของเชปป์ (Schepp, ๑๙๙๕) เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยวิกฤต โดยใช้ระยะเวลา ๓ วัน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยและครอบครัวผู้ป่วยที่ได้รับการใส่ท่อช่วยหายใจ ตามคุณสมบัติที่กำหนดอย่างละ

^{๑๔} นายพุทธิกานต์ คงคา, “ประสบการณ์ความทุกข์ของนิสิตนักศึกษาหอพักที่เข้าร่วมกลุ่มจิตวิทยาพัฒนาตน”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๕} พระประทีป ขนติโก (ศรีสมบุรณ์), “ศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของโลกธรรม ๘ ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

๓๐ คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล แบบประเมินระดับความรู้สึกตัว (GCS) แบบประเมินความรู้สึกทุกข์ทรมานของผู้ป่วย แบบประเมินความวิตกกังวลและแบบประเมินความพึงพอใจของครอบครัว โปรแกรมการมีส่วนร่วมของครอบครัว และคู่มือการมีส่วนร่วมของครอบครัว วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำและสถิติทดสอบแบบวิลคอกซอน (Wilcoxon's test)^{๑๖}

พระประมิล ธีรวโร (เงาทอง) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์โลกธรรม ๘ ในทัศนะของพระเถระในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ความหมายและลักษณะของโลกธรรม คือ ธรรมที่มีประจำโลก ธรรมตาของโลก ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก และสัตว์โลกก็เป็นไปตามมัน ธรรมตาของโลก ธรรมที่ครอบงำโลก เรื่องของโลกที่มีอยู่ประจำชีวิต สังคมและโลกของมนุษย์ เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบด้วยกันทั้งนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ตามมี ๘ อย่าง คือ มีลาภ ไม่มีลาภ มียศ ไม่มียศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ ซึ่งโลกธรรม แบ่งออกเป็น ๘ ชนิด จำแนกออกเป็น ๒ ฝ่ายควบคู่กัน ซึ่งมีความหมายตรงข้ามกัน คือ ฝ่ายอิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่น่าปรารถนา และฝ่ายอนิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา

การปฏิบัติตนเพื่อให้ได้โลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ฝ่ายที่มนุษย์พอใจมี ๔ เรื่อง ได้แก่ ๑) ได้ลาภ ได้ผลประโยชน์ ได้ทรัพย์สินเงินทอง ได้บ้านเรือนหรือที่สวน ไร่ นา ๒) ได้ยศ ได้รับแต่งตั้งให้มีฐานันดรสูงขึ้น ได้ตำแหน่ง ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต ๓) ได้รับสรรเสริญ คือ ได้ยิน ได้ฟังคำสรรเสริญ คำชมเชย ๔) ได้สุข คือ ได้ความสบายกาย สบายใจ ได้ความเบิกบาน ร่าเริง ได้ความบันเทิงใจ จะต้องไม่มีความทุกข์ทรมาน ควรมีความสุขในการครองเรือน ความสุขในการไม่เป็นหนี้ ความสุขในชีวิตของนักพรต ความสุขในการออกบวช ความสุขทางอายตนะ ความสุขทางกาย ความสุขทางใจ เมื่อเราได้ศึกษาเรื่องไตรลักษณ์จนเข้าใจดี ถึงความไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน จะทำให้เราเข้าใจเรื่องโลกธรรม ๘ ได้เป็นอย่างดี เพราะทุกสิ่งทุกอย่างจะมีของคู่กันเสมอ เมื่อสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นอีกสิ่งหนึ่งก็จะดับไปไม่สามารถเกิดขึ้นในขณะเดียวกันได้ คือ ไม่สามารถคงทนอยู่ในสภาพใดสภาพหนึ่งได้ตลอดไป คือ เมื่อมีลาภ อาจจะมีลาภ เมื่อมียศ อาจจะมียศ มีนินทา มีสรรเสริญ มีสุข มีทุกข์ สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้กับทุกคนด้วยการมุ่งกระทำแต่ความดีในชีวิตซึ่งสรุปลงในหลักปฏิบัติ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) การละเว้นความชั่ว ๒) การประกอบแต่ความดี และ ๓) การปฏิบัติธรรมทางจิตใจให้่องใสบริสุทธิ์ ดังนั้น หลักปฏิบัติทั้ง ๓ ก็คือการบรรลุประโยชน์ ๓ ชั้น ได้แก่ ๑) ประโยชน์สุขที่สามารถได้รับในการดำเนินชีวิตปัจจุบัน ๒) ประโยชน์สุขในภพภาคหน้า และ ๓) ประโยชน์สุขอย่างสูงสุด คือ ความสิ้นทุกข์^{๑๗}

พระสุภา โขติญาโณ (สาย) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเรื่องโลกธรรม ๘ ของพระเถระในประเทศไทยกัมพูชา ผลการวิจัยพบว่า โลกธรรม ๘ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีความหมายและลักษณะคือธรรมที่มีประจำโลกเป็นธรรมตาของโลก ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกก็เป็นไปตามอำนาจ

^{๑๖} สุภารัตน์ ครอบพะฤกษ์, “ผลของโปรแกรมการให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการดูแลต่อความรู้สึกทุกข์ทรมานของผู้ป่วยที่ได้รับการใส่ท่อช่วยหายใจ ความวิตกกังวลและความพึงพอใจของครอบครัว”, *วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต*, (คณะพยาบาลศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖).

^{๑๗} พระประมิล ธีรวโร (เงาทอง), “การศึกษาวิเคราะห์โลกธรรม ๘ ในทัศนะของพระเถระในประเทศไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

เรื่องของโลกที่มีอยู่ประจำชีวิต สังคมและโลกของมนุษย์ เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ตามมี ๘ อย่าง คือมีลาภ ไม่มีลาภ มียศ ไม่มียศ นิพทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ ซึ่งมีความหมายตรงข้ามกัน คือฝ่ายอิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่น่าปรารถนา และฝ่ายอนิฏฐารมณ์อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา หลักปฏิบัติของสาวกต่อโลกธรรม ๘ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ควรทำความเข้าใจรู้เท่าทัน ไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเราและใช้สติปัญญาพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริงว่าสิ่งนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ไม่ใช่ตัวเราของเรา เมื่อพระสาวกพิจารณาเช่นนี้แล้ว โลกธรรม ๘ ก็ไม่สามารถครอบงำจิตใจของพระสาวกได้ เพราะสติปัญญาคอยเป็นเกราะป้องกันไม่ให้โลกธรรม ย่ำยีได้ จึงพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงรู้เห็นว่าเป็นสังขธรรมว่า สิ่งเหล่านี้ไม่เที่ยง ไม่คงทน ไม่นานก็แปรผันไป ไม่ว่าจะมาในรูปแบบที่นำยินดีและไม่นำยินดีอันมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต สำหรับพระสาวกเป็นอย่างมาก สำหรับหลักในการปฏิบัติต่อโลกธรรม ๘ นั้นพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้อย่างเด่นชัดว่า เป็นหลักของพระธรรมวินัย ไว้ให้พระสาวกได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นการปฏิบัติไปสู่ความดับทุกข์โดยสิ้นเชิงกล่าวคือ การปฏิบัติตามหลักธรรม มีอัมมัญญาตา ความรู้จักธรรม รู้หลัก รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความเป็นจริงและอรรถัญญาตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมายคือ รู้ความหมายรู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลักธรรม วิธีการเข้าไปเกี่ยวข้องกับโลกธรรม ๘ ตามทัศนะของพระเถระในประเทศกัมพูชา ทั้ง ๕ รูปด้านความหมายของโลกธรรมไม่แตกต่างกัน มีความแตกต่างกันเพียงรูปศัพท์และวิธีการลักษณะ ของโลกธรรมตามทัศนะของสมเด็จพระอัมมลิขิต (ลวี แอม) กล่าวว่า มีลักษณะตามที่ท่านกล่าวไว้ว่า ชีวิตเราทุกคนย่อมประสบกับโลกธรรม ๘ อย่างนี้ คือธรรมประจำโลก คือได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นิพทา สุข ทุกข์ อนิฏฐารมณ์ ๔ ประการ ข้างฝ่ายความไม่น่าปรารถนา ไม่น่าชอบใจ คือ การที่เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นิพทา ทุกข์ และถูกกำจัดทิ้งโดยอนาคามีมรรค อิฏฐารมณ์ ๔ ประการ ข้างฝ่ายความน่าปรารถนา น่าชอบใจ ๔ ประการ คือ ได้ลาภ ได้ยศ สรรเสริญ สุข ถูกกำจัดทิ้งโดยอรหัตมรรค คือ ให้ใช้กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจใช้สติปัญญาพิจารณาเพื่อกำจัดทิ้งตามระดับเป็นทางปฏิบัติเพื่อบรรลุผล เป็นต้น และด้านหลักปฏิบัติให้ได้ทราบชัดในหลายแง่มุมที่ต่างกันบ้างคล้ายกันบ้างแต่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ ความพ้นทุกข์^{๑๘}

สรุปทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สาเหตุของความเครียด ได้แก่ ภาวะการณ์การ แข่งขันและการเปลี่ยนแปลง ความด้อยประสิทธิภาพในระบบบริหาร ควรแก้โดยการปูพื้นฐานอธิบายหลักธรรม ใช้สื่อการสอนธรรมะที่ทำให้เห็นเป็นรูปธรรม พร้อมการยกตัวอย่าง การตอบปัญหา การสอนในเหตุการณ์จริง การอธิบายหลักพุทธธรรมในแง่มุมศาสตร์สมัยใหม่ ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประทับใจความไม่นิ่งดูตายต่อปัญหาสังคม เชื่อมมั่นในคำสอนเรื่องนิพพานและความว่าง ว่าสามารถใช้แก้ปัญหาได้ทุกอย่าง พิสูจน์หลักธรรมด้วยการปฏิบัติ เชื่อมมั่นศักยภาพของมนุษย์ การสรรเสริญเป็นเจตนาของผู้สรรเสริญมุ่งหมายให้ผู้อื่นทราบถึงความดีของผู้ที่ถูกกล่าวถึงว่าได้ประกอบคุณงามความดีไว้ การป้องกันการคิดฆ่าตัวตายด้วยโยนิโสมนสิการ จึงเป็นพุทธวิธีที่สำคัญในการปรับกระบวนการคิดแก้ปัญหาด้วยปัญญาแก่ผู้ที่มีปัญหาชีวิต เพื่อให้เป็นผู้มีความคิดที่เป็นระเบียบ คิดเทียบเหตุผล และ

^{๑๘} พระสุภา โขติญาโณ (สาย), “การจัดการเรื่องโลกธรรม ๘ ของพระเถระในประเทศกัมพูชา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

คิดเร้ากุศล เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติในการแก้ปัญหาชีวิตอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์การรับมือกับความทุกข์ ประกอบด้วย การปรับใจตน การคิดไตร่ตรองทำความเข้าใจสภาวะและรู้เหตุปัจจัย แหล่งช่วยเหลือให้คลายทุกข์ ประกอบด้วย การมีกัลยาณมิตร การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาและการทำกิจกรรมไม่ให้จมอยู่กับความทุกข์ ควรทำความเข้าใจรู้เท่าทัน ไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเรา และใช้สติปัญญาพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริงว่าสิ่งนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวของเรา เพราะมนุษย์ถือว่าเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยทางเอกสาร (Documentary research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) มีขั้นตอนวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ขั้นตอนการศึกษาวิจัยทางเอกสาร จะศึกษาแบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้

๑) ค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์ ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

๒) ค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์ ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วรรณคดี หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และผลงานตีพิมพ์ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษทางวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ

๑.๗.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย จากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก วรรณคดี และเอกสาร รายงานการวิจัย ตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหารต่างๆ โดยมุ่งศึกษาการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมฝ่ายพระภิกษุสงฆ์ ๓ รูป และผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ๗ คน เพื่อบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย

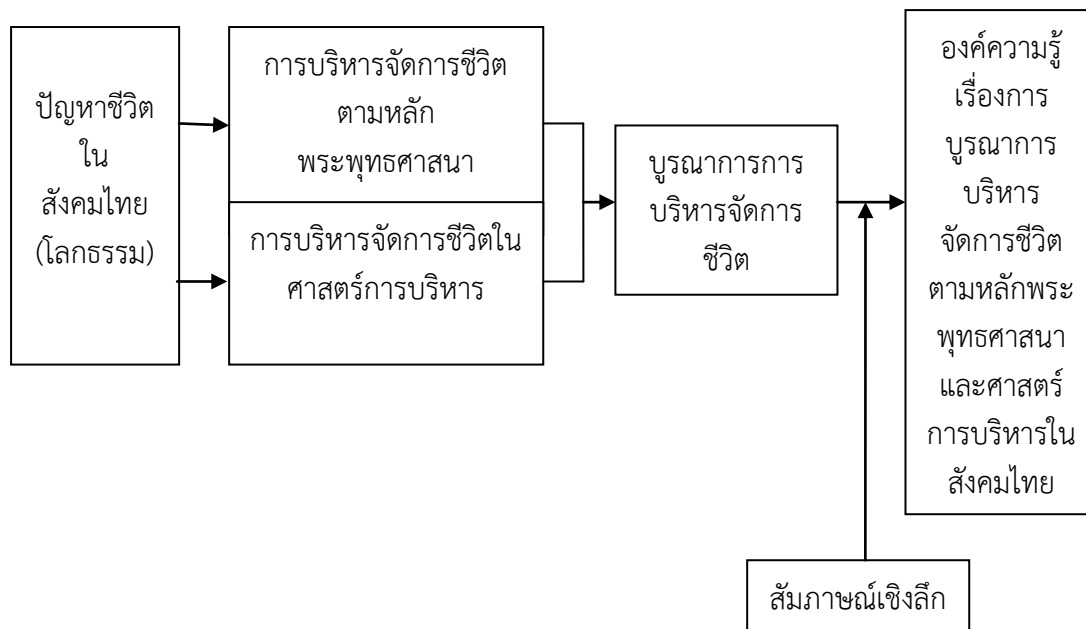
๑.๗.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์สังเคราะห์การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย และสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์ ๓ รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ๗ คน สรุปผลที่ได้จากการวิจัย พร้อมข้อเสนอแนะ และประเด็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

๑.๗.๔ สรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัย

นำข้อมูลจากการวิจัยมาสรุปผลเพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ในการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย และนำเสนอผลการวิจัยออกมาในรูปแบบ (Model) ในการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๘.๑ ได้รู้สภาพปัญหาการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย
- ๑.๘.๒ ได้รู้และเข้าใจการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหาร
- ๑.๘.๓ ได้องค์ความรู้เรื่องการบูรณาการการจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหารในสังคมไทย

บทที่ ๒

สภาพปัญหาการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย

สภาพปัญหาการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยได้แยกประเด็นการศึกษาออกเป็นหมวดต่างๆ คือ (๑) สภาพปัญหาการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย (๒) ความหมายของการบริหารจัดการชีวิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (๓) ความสำคัญและประเภทของโลภธรรม (๔) หลักคำสอนที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลภธรรม (๕) ความหมาย แนวคิด และความสำคัญของการบริหารจัดการชีวิตในศาสตร์การบริหาร และ (๖) ทฤษฎีการบริหารจัดการชีวิตของศาสตร์บริหารจัดการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

๒.๑ สภาพปัญหาการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย

ผู้วิจัยขอยกสถานการณ์ปัญหาชีวิตเรื่องโลภธรรมในสังคมไทยของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ว่า “เป็นพระแท้, เป็นพระใจสิงห์” ที่ไม่หวั่นในโลภธรรมเนื่องจากเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ถูกถอดจากสมณศักดิ์^๑

โดยเฉพาะที่ว่า ได้มีเหตุอันกระทำให้เกิดอนิฏฐารมณ์ อันเป็นโลภธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นฝ่ายที่ไม่น่าปรารถนามาบังเกิดแก่ชาววัดมหาธาตุฯ นั้น คือ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดให้ถอดตำแหน่งพระพิมลธรรม ออกจากสมณศักดิ์ ตั้งแต่วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๓ แล้วก็ได้มีประกาศโฆษณาพระบรมราชโองการทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๓ อันเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้วนั้น การที่มีประกาศพระบรมราชโองการถอดพระพิมลธรรมออกจากตำแหน่งนั้น ก็ปรากฏชัดอยู่แล้วว่า เพราะคณะสังฆมนตรี ผู้บริหารการคณะสงฆ์ชั้นสูงสุด ได้ลงมติให้ถอดเสียจากสมณศักดิ์ ด้วยเหตุขัดพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ทั้งนี้ย่อมถือว่าเป็นการกระทำตามระเบียบแบบแผน จนถึงประกาศพระบรมราชโองการออกมาแล้ว และย่อมถือว่าเป็นอำนาจสูงสุด ดังนั้นชาววัดมหาธาตุฯ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์จะประพฤติปฏิบัติสิ่งใดๆ ให้เป็นการล่วงล้ำก้ำเกินหรือต้อตึงฝ่าฝืนพระบรมราชโองการนั้นหาได้ไม่ การที่จะปฏิบัติในทางที่ถูกที่ชอบเพื่อความสงบเรียบร้อยไม่ให้มีผลร้ายเสียหายเกิดขึ้นแก่ชาววัดมหาธาตุฯ นั้น ก็คือยอมรับปฏิบัติตามพระบรมราชโองการนั้นโดยเคารพ ไม่ฝ่าฝืนขึ้นขัดและไม่ปฏิบัติในทางที่เป็นปฏิปักษ์ขณัย

ก็เหตุที่เกิดขึ้นครั้งนี้ในฐานะที่พระพิมลธรรมเป็นเจ้าการ จึงรู้สึกเสียใจอยู่ในส่วนที่ตนได้เป็นผู้ทำให้บรรดาชาววัดมหาธาตุฯ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้รับความเสียอกเสียใจและได้รับความทุกข์โศกมีประการต่างๆ เพราะถ้าไม่มีพระพิมลธรรมเป็นมูลฐานแล้ว เหตุอย่างนี้ก็คงไม่มี แต่พระพิมล

^๑ สยามคหิษณ์มหาธาตุฯ, อนุสรณ์ ๑๐๐ ปี ชาตกาลสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) จัดพิมพ์เนื่องในงานบำเพ็ญกุศลครบ ๑๐๐ ปี ๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ - ๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕ - ๓๗.

ธรรมก็มีได้ตั้งใจที่จะให้เกิดความทุกข์ความโศกแก่ท่านผู้ใด และเป็นเหตุสุดวิสัยที่จะป้องกันมิให้เกิดขึ้น จึงหวังว่าคงจะได้รับภัยจากชาววัดมหาธาตุด้วยเมตตาธรรมโดยทั่วกัน

ความจริงฐานะพระพิมลธรรมแต่ก่อนนี้ ท่านได้ยกย่องโดยสมมติ ซึ่งเป็นตำแหน่งพระราชอาคันตุกะชั้นหรือชั้นหนึ่งเรียกว่า ตำแหน่งเจ้าคณะรอง แต่บัดนี้ท่านได้เสนอให้มีพระบรมราชโองการถอดออกเสียแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ฐานะพระพิมลธรรมก็กลับคืนมาเป็นหลวงตาอาจสืบแทนโดยสมมติ แต่เมื่อว่าโดยปรมาตม์ ก็คือรูปธรรม นามธรรม อันเป็นที่อาศัยให้สมมติว่าพระพิมลธรรม เมื่อวันก่อน และเป็นที่อาศัยให้สมมติว่า หลวงตาอาจ ในวันนี้แน่นอน

สมมติธรรมนั้นตกอยู่ในอนิจจัง ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามโลกนิยมตามยุคตามสมัย แต่โดยปรมาตม์แปรเปลี่ยนไปทุกวินาที เมื่อว่าโดยเหตุปัจจัยที่สืบเนื่องกัน อาศัยกันและกันเป็นไปแล้ว ก็คือ สภาวะธรรมที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสืบเนื่องมาแต่พระพิมลธรรมในวันก่อน จนกระทั่งมาถึงหลวงตาอาจในวันนี้แน่นอน

ถ้าปล่อยสมมติว่า พระพิมลธรรม หรือหลวงตาอาจแล้ว คอยฟังแต่เสียงที่แสดงธรรม ออกมาก็จะเห็นได้ว่า เสียงที่แสดงธรรมออกมานั้น ก็ไม่มีเครื่องหมายว่า นั่นเป็นพระพิมลธรรม นี่เป็นหลวงตาอาจเลย คงมีแต่สภาวะธรรมคือเสียงกับรู้ เสียงเป็นรูป รู้เป็นนาม มีปรากฏเป็นจริงอยู่แต่รูปกับนามเท่านั้น

พระพิมลธรรมได้แสดงพระธรรมเทศนาว่า ในโลกธรรมสูตรนั้น มีเรื่องว่า สมัยหนึ่งสมเด็จพระบรมศาสดาเสด็จสำราญพระอิริยาบถอยู่ ณ วัดพระเชตุวันมหาวิหาร พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นพระองค์ได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายให้เข้าเฝ้าแล้วได้ทรงแสดงโลกธรรมสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นว่า

อภฺฐิเม ภิกฺขเว โลกธฺมมา โลกํ อนุปริวตฺตนฺติ เป็นต้น ความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม ๘ ประการเหล่านี้ ย่อมหมุนไปตามชาวโลก อนึ่ง ชาวโลกก็หมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการ โลกธรรม ๘ ประการนั้น คืออะไรบ้าง โลกธรรม ๘ ประการนั้น คือ ความมีลาภ ๑ ความเสื่อมลาภ ๑ ความมียศ ๑ ความเสื่อมยศ ๑ ความนิินทา ๑ ความสรรเสริญ ๑ ความสุข ๑ ความทุกข์ ๑ โลกธรรม ๘ ประการเหล่านี้แหละ ย่อมหมุนไปตามชาวโลก และชาวโลกก็ย่อมหมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการเหล่านี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม ๘ ประการ ย่อมเกิดแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัติด้วย ย่อมเกิดแก่อริยสาวกผู้ได้รับการศึกษาปฏิบัติแล้วด้วย ครั้งพระองค์ตรัสเช่นนี้แล้ว จึงตรัสปุจฉาถามภิกษุทั้งหลายว่า ตตร ภิกฺขเว โก วิเสโส ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อโลกธรรม ๘ เกิดขึ้นแก่ปุถุชนด้วย แก่พระอริยสาวกด้วยเช่นนี้ ก็อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นความแตกต่างกันในระหว่างปุถุชนกับอริยสาวก เมื่อสมเด็จพระพุทธองค์ตรัสถามอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายนั้นมีพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นมูลฐาน มีพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นที่พึ่ง เนื้อความแห่งพุทธภาษิตนี้ย่อมปรากฏแจ่มแจ้งแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่แล้ว ภิกษุทั้งหลายได้ฟังธรรมจากสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วจักพากันทรงจำไว้ สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้นเธอทั้งหลายจงตั้งใจฟังยังประโยชน์ให้สำเร็จ เราจักแสดงให้ฟังต่อไป

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความมีลาภ ความเสื่อมลาภ ความมียศ ความเสื่อมยศ ความนิินทา ความสรรเสริญ ความสุข ความทุกข์ อันเป็นโลกธรรม ๘ ประการเหล่านี้ เมื่อเกิดขึ้นแก่ปุถุชน ผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัติ ปุถุชนนั้นไม่มีสติพิจารณา ย่อมไม่รู้แจ้งตามเป็นจริงว่า ความมีลาภ ความเสื่อมลาภ ความมียศ ความเสื่อมยศ ความนิินทา ความสรรเสริญ ความสุข ความทุกข์ ได้เกิดขึ้นแล้ว

แก่เรา ก็แต่ว่ามันไม่เที่ยง มันทนอยู่ไม่ได้ มีความแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา โลกธรรม ๘ ประการ ย่อมครอบงำจิตใจของปุถุชนที่ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัติมัน เขาย่อมหลงเพลิดเพลนยินดีต่อโลกธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมหลงเป็นทุกข์เสียใจ ในเมื่อโลกธรรมเสื่อมไป เขาย่อมมีจิตสันดานเกลือกกลั้ว มัวเมาอยู่ด้วยความเพลิดเพลนยินดีและความเสียอกเสียใจอย่างนี้ เขาจึงไม่พ้นจากชาติขรามรณะ ไม่พ้นจากโสกะ ความโศก ปรีทเวะ ความร้องไห้ ทุกข์ ความไม่สบายกาย โทมนัส ความไม่สบายใจ อุบายาส ความคับแค้นใจ เขาไม่วิมุตติ หลุดพ้นจากทุกข์ไปได้

ส่วนว่าอริยสาวกผู้ได้รับการศึกษาปฏิบัติแล้ว เมื่อโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ คือ ความมีลาภ ความเสื่อมลาภ ความมียศ ความเสื่อมยศ ความนิทา ความสรรเสริญ ความสุข ความทุกข์ เกิดขึ้นแก่ท่าน ท่านย่อมมีสติพิจารณา ย่อมรู้แจ้งตามความเป็นจริงว่า โลกธรรมทั้ง ๘ ประการ มีความมีลาภ และความเสื่อมลาภ เป็นต้น เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่ามันไม่เที่ยง มันทนอยู่ไม่ได้ มันแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา เมื่อท่านพิจารณารู้เห็นตามเป็นจริงอย่างนี้ โลกธรรมทั้ง ๘ ประการ ย่อมไม่มีอำนาจเข้าครอบครองจิตสันดาน ไม่เป็นเจ้าการ ไม่มีโอกาสได้เป็นอธิบดีในจิตของท่าน อริยสาวกผู้ศึกษาปฏิบัติแล้วนั้น ย่อมไม่มีความยินดี ในเมื่อได้ลาภ ได้ยศ ได้รับความสรรเสริญ ได้รับความสุข และย่อมไม่มีความเสียใจในเมื่อเสื่อมลาภ เสื่อมยศ หรือได้รับนิทา ได้รับความทุกข์ ท่านย่อมมีจิตสันดานปราศจากความยินดี และความเสียใจ เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านย่อมพ้นจากชาติขรามรณะ พ้นจากโสกะ ความโศก ปรีทเวะ ความร้องไห้ ทุกข์ ความไม่สบายกาย โทมนัส ความไม่สบายใจ อุบายาส ความคับแค้นใจ ท่านย่อมวิมุตติพ้นจากทุกข์เสียได้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แหละเป็นความแปลกกันเป็นความต่างกันระหว่างปุถุชนกับอริยสาวกในเมื่อได้ประสบโลกธรรม

เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาตรัสแสดงดังนี้แล้วจึงทรงแสดงคาถาภาษิต ในที่สุดภิกษุทั้งหลายได้ฟังพุทธโอวาท แล้วก็มิไยยินดีเบิกบานซ้องสาธุการในพระพุทธโอวาทนั้น นี้เป็นใจความย่อแห่งโลกธรรมสูตร

บัดนี้ จะได้บรรยายขยายความต่อไปว่า คำว่า โลกธรรม แปลว่าธรรมของโลก หรือสมบัติของโลก คำว่า โลก ในที่นี้หมายเอาสัตว์ คือ สัตว์ที่อยู่อาศัยอยู่ในโลก โลกนั้นท่านจัดไว้ ๓ ประการ คือ กามโลก ๑ รูปโลก ๑ อรูปโลก ๑

กามโลกนั้น คือ อบายภูมิ ๔ มนุสสภูมิ ๑ เทวภูมิ ๖ รวมเป็น ๑๑ ภูมิ สัตว์ที่บังเกิดใน ๑๑ ภูมินี้ เรียกว่า กามโลก สัตว์ที่เกิดในโลกทั้ง ๑๑ ภูมินี้ ยินดีติดอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ทั้งหมด

รูปโลกนั้น ได้แก่ โลกที่เป็นที่อยู่ของรูปพรหมมี ๑๖ ชั้น ตั้งแต่พรหมปริสัชชา พรหมบุโรหิตา มหาพรหมมาเป็นลำดับไป จนถึงอกนิฐฐพรหม พรหม ๑๖ ชั้นนี้ เรียกว่า รูปโลก รูปโลกนี้ ไม่มีกาม เพราะเป้าหมายในกามแล้วจึงได้เจริญสมถกรรมฐานจนได้สำเร็จรูปฌาน เมื่อได้สำเร็จฌานแล้วผลวิบากแห่งฌานกุศลให้บังเกิดเป็นรูปพรหม ๑๖ ชั้น ดังกล่าวแล้ว ผู้ที่บังเกิดในรูปโลกนั้น เรียกว่า รูปพรหม

อรูปโลกนั้น ได้แก่ โลกที่เป็นที่อยู่แห่งอรูปพรหม คือ อรูปพรหมนั้นเป้าหมายรูป เห็นว่ายังมีรูปอยู่ตราบไต่ ก็เป็นทุกข์อยู่ตราบนั้น จึงเจริญสมถกรรมฐานให้แก่กล้ายิ่งขึ้น จนได้สำเร็จรูปฌานซึ่งมีนามคือ จิต เจตสิก เป็นอารมณ์ ด้วยผลวิบากแห่งอรูปฌานนั้น จึงเกิดในอรูปโลกมี ๔ ชั้น คือ

อากาสนัญญายตนะ ๑ วิญญานัญญายตนะ ๑ อากิญจัญญายตนะ ๑ และเนวสัณญานา สัณญายตนะ ๑ ท่านที่บังเกิดในอรูปโลกนั้นนี้ เรียกว่า อรูปพรหม

สรรพสัตว์ที่เกิดขึ้นในโลกทั้ง ๓ นี้ ย่อมจะได้ประสบโลกธรรมดังกล่าวนี้ตามส่วนตามควร แก้ววิสัย แต่โดยตรงนั้นสัตว์ที่อยู่ในกามโลกเป็นพื้นที่จะได้ประสบโลกธรรม ๘ ประการ อย่างจริงจัง และเต็มที่ เพราะกามโลกนั้นย่อมมีโลกธรรมบริบูรณ์ทั้ง ๘ ประการ ฉะนั้น สัตว์ที่เกิดมาในโลก ดังกล่าวนี้ ย่อมจะได้ประสบโลกธรรมที่แปลว่า ธรรมของโลก หรือสมบัติของโลกเป็นธรรมดา

ในโลกธรรมทั้ง ๘ นี้ ถ้าจะกล่าวโดยปฏิปกขนัยกันจัดเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ชาวโลกชอบใจ เรียกว่า อิฏฐารมณ์ ๑ ฝ่ายที่ชาวโลกไม่ชอบใจ เรียกว่า อนิฏฐารมณ์ ๑ ฝ่ายอิฏฐารมณ์นั้นได้แก่ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข ฝ่ายอนิฏฐารมณ์นั้นได้แก่ ความเสื่อมลาภ ความเสื่อมยศ ความนินทา ความทุกข์ ดังนั้น โลกธรรมทั้ง ๘ ประการนี้ เมื่อแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย โดยปฏิปกขนัยกัน จึงเป็นฝ่ายละ ๔ จำง่าย ๆ คือ เมื่อมีลาภแล้วก็มี ความเสื่อมลาภ เมื่อมียศแล้วก็มี ความเสื่อมยศ เมื่อมีนินทาแล้วก็มี สรรเสริญ เมื่อมีสุขก็มีทุกข์ เป็นธรรมคู่กัน หมายความว่า เป็นของคู่กันอยู่เสมอ ธรรมดาของคู่กันนั้น เราจะเลือกเอาอย่างเดียวไม่ได้ เราต้องการแต่สุขอย่างเดียวไม่ให้ทุกข์นั้นไม่ได้ เราต้องการให้เขา สรรเสริญอย่างเดียวไม่ได้ถูกนินทาก็ไม่ได้ เราต้องการจะให้มียศอย่างเดียวจะไม่ให้เสื่อมยศไม่ได้ เราได้ ลาภแล้วอยากรวบตลอดไปไม่อยากจน ไม่อยากให้ลาภหายไปก็ไม่ได้ ถึงแม้เราต้องการแต่ฝ่าย อนิฏฐารมณ์ เช่น ต้องการแต่ความเสื่อมลาภอย่างนี้ก็ไม่สำเร็จ เพราะเป็นของคู่กันเช่นนั้น ความ เสื่อมยศ ต้องการความนินทา ต้องการความทุกข์ เมื่อผู้ใดได้ลาภก็ชื่อว่าได้ความเสื่อมลาภมาด้วยกัน แต่มันยังไม่ปรากฏผลให้เห็นทันที เมื่อผู้ใดได้ยศก็ชื่อว่าได้ความเสื่อมยศมาด้วยกัน เมื่อผู้ใดได้รับความ สรรเสริญ ก็ชื่อว่าได้รับความนินทามาด้วยกัน เมื่อผู้ใดได้สุขก็ชื่อว่าได้ทุกข์มาด้วยกันเสมอ การ พิจารณาเห็นสภาวธรรมที่ละเอียดอย่างนี้เป็นทางหนึ่งที่จะให้ได้ยถาภูตญาณ คือรู้ตามความเป็นจริง เมื่อรู้ตามธรรมเป็นจริงแล้ว โลกธรรมก็ครอบงำอำยิจิตใจไม่ได้เป็นอันขาด

ส่วนที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในโลกธรรมสูตรนั้น เมื่อทรงแสดงถึงองค์ธรรม ๘ ประการแล้วทรงขยายความต่อไปว่า โลกธรรมทั้ง ๘ นั้น ไม่ใช่เกิดขึ้นแต่ปุถุชนผู้ไม่ได้รับการศึกษา ปฏิบัติดีแล้ว โลกธรรมทั้ง ๘ นี้ ก็เกิดขึ้นได้เหมือนกัน ตัวอย่างเช่น ความทุกข์ไม่ใช่จะมีแก่ปุถุชนที่ ไม่ได้ศึกษาปฏิบัติเท่านั้น แม้อริยสาวกผู้ศึกษาปฏิบัติแล้วก็มีทุกข์เหมือนกันโดยเฉพาะทุกข์ชั้น ๕ ยังมีอยู่ตราบไต่ ทุกข์ชั้น ๓ ก็ยังติดตามอริยสาวกอยู่ตราบนั่น แม้พระอริยสาวกเจ้าก็ถูกนินทา อย่างว่าแต่พระอริยเจ้าผู้สาวกเลย แม้สมเด็จพระบรมศาสดา ก็ถูกพวกเดียรถีย์นิครนถ์นินทาว่าร้าย ป้ายสี ดังที่เราเคยได้ยินได้ฟังมาในตำนานพระพุทธศาสนานั้น ในการที่ได้ยศหรือเสื่อมยศก็เหมือนกัน เพราะยศนั้นเป็นของโลก เมื่อเขาไม่ต้องการจะให้ เขาก็ไม่ให้ หรือบางทีให้แล้วอาจกลับไม่ให้ ไม่ให้ แล้วอาจกลับให้ ย่อมเป็นไปอย่างนี้ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า มันมีความแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ใน ส่วนลาภก็เหมือนกัน อันลาภสักการะนั้นบางทีก็ได้บางทีก็หมดไปเปลี่ยนไป ทั้งพระอริยสาวกและ ปุถุชน หมายความว่า โลกธรรมย่อมเกิดขึ้นแก่ทุกคน และทุกชั้นไม่ยกเว้น ไม่หมายความว่าไม่เกิดขึ้นแต่แก่ อริยสาวกก็หาไม่ หรือเป็นคนเข้าวัดจำศีลแล้วโลกธรรมไม่เกิด ไม่เข้าวัดจำศีลแล้วโลกธรรมเกิด ไม่อย่างนั้น ย่อมเกิดเหมือนกันหมด จะปฏิบัติดีก็ตาม ปฏิบัติไม่ดีก็ตาม โลกธรรมก็เกิด คือถูกโลก ธรรมหมุ่นติดตามไปทั้งนั้น

ถึงแม้โลกธรรมจะเกิดแก่คนทั้งหลาย ทั้งปุถุชนและอริยสาวกก็จริง แต่มีความต่างกัน เกิดขึ้นเหมือนกัน แต่ความปรากฏในใจต่างกัน ต่างกันอย่างไร พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า ปุถุชนผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัตินั้น ย่อมไม่มีสติพิจารณาและไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ

เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่ามันไม่เที่ยง มันแปรไปไม่แน่นอน ครั้นไม่มีสติพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้ว โลกธรรมที่เกิดขึ้นนั้น ย่อมครอบงำหุ้มห่อจิตใจไม่ให้รู้ตามความเป็นจริงเมื่อมันปิดใจ ไม่ให้เห็นความเป็นจริงชื่อว่าครอบงำจิตสันดานไว้อย่างบริบูรณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ปุถุชนนั้นย่อมมีความหลงเพลิดเพลียนยึดต่อโลกธรรมที่เกิดขึ้น มีความหลงเสียอกเสียใจเมื่อโลกธรรมเสื่อมไป จึงไม่มีทางที่จะพ้นจากความโศก ความปริเทวนาร้องไห้ ไม่สามารถจะพ้นจากทุกข์กายทุกข์ใจ ไม่สามารถจะพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ นี่สำหรับปุถุชนผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัติ

ฝ่ายอริยสาวกผู้ได้รับการศึกษาปฏิบัติแล้ว เมื่อโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ เกิดขึ้นแล้ว ท่านย่อมมีสติพิจารณาและกัฏฐ์แจ้งตามความเป็นจริงว่า โลกธรรมที่เกิดขึ้นนั้นย่อมไม่ครอบงำ คือไม่ปิดบัง ไม่ได้โอกาสเป็นอธิปัตย์ในจิตสันดานของท่านได้ เพราะมีสติและรู้ทันตามสภาวะ ว่าเพียงแต่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปโดยพลันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ อริยสาวกผู้ได้รับการศึกษาปฏิบัติดีแล้ว จึงสามารถพ้นจากชาติทุกข์ ชราทุกข์ มรณทุกข์ พ้นจากความโศก ความปริเทวนา การร่ำไห้ ตลอดถึงความทุกข์กายทุกข์ใจ ความคับแค้นแน่นห้วงหัวใจ ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงในที่สุด

นี่แหละเป็นความต่างกันระหว่างปุถุชนที่ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัติ และอริยสาวกผู้ที่ได้รับการศึกษาปฏิบัติแล้ว เมื่อโลกธรรมเกิดขึ้นแก่เขา ย่อมมีคุณสมบัติแตกต่างกันดังแสดงมานี้ นี่เป็นพระพุทโธวาทที่นำมาประกาศเป็นคำสอนท่านทั้งหลาย ณ บัดนี้

พวกเราสาธุชนพุทธบริษัททั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ พระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ชาววัดมหาธาตุทั้งหลาย เวลานี้โลกธรรมข้อหนึ่งใน ๘ ข้อคือ เสื่อมยศ ได้เกิดขึ้นแก่พระพิมลธรรมดั่งเป็นที่ทราบแล้ว เมื่อเราพิจารณาตามพระพุทโธวาทในโลกธรรมสูตรนี้แล้ว ในฐานะที่เราได้เข้ามาศึกษา และส่วนใหญ่ก็ได้ปฏิบัติธรรมแล้ว ก็ของงงได้มีสติ เมื่อมีสติแล้ว ปัญญาที่ย่อมเกิดตามพร้อม กับสตินั้น วินิจฉัยเอาว่าสิ่งนี้ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่มันไม่เที่ยง มันตั้งอยู่ไม่ได้ มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา ถ้าเราได้นำมาพิจารณาเช่นนี้ โลกธรรมคือความเสื่อมยศ หรือความเสื่อมเสียไปนี้จะไม่ได้ครอบงำจิตใจพวกเราจงปล่อยให้มันเป็นไปตามยถากรรม ให้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของเรา ท่านผู้มีหน้าที่ใดๆ ก็ให้ตั้งอกตั้งใจทำหน้าที่ของตนๆ นั้นๆ เช่น ภิกษุสามเณรที่เป็นนักเรียนก็จงตั้งใจเล่าเรียน ตั้งใจศึกษา ตั้งใจกำหนดพิจารณา ไม่ให้กาลเวลานั้นเสียไป เพราะเหตุแห่งจิตใจฟุ้งซ่าน ท่านที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ก็ตั้งตนเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ แนะนำซึ่งกันและกัน และทำหน้าที่ของตน คือผู้มีหน้าที่สอนก็ตั้งใจสอน ผู้มีหน้าที่อุปการะก็ตั้งใจอุปการะ ชาตคบกบพร่องสิ่งใดก็ช่วยกันจัดช่วยกันทำด้วยความเมตตาปราณีต่อกัน ไม่เอาเรื่องที่ผ่านมาผ่านไปแล้วมาคิดนึกให้เป็นเครื่องรันทดสลดใจ ตั้งใจทำการงานอันเป็นปัจจุบันด้วยความไม่ประมาท ไม่ปล่อยโอกาสของตนให้เสียไป เช่นนี้ชื่อว่าไม่ถูกโลกธรรมย่ำยี เมื่อโลกธรรมไม่ครอบงำย่ำยี ความทุกข์ความหวดกลัวต่างๆ ก็จะไม่มี นอกจากไม่มีความทุกข์มาเบียดเบียนบีบคั้นแล้ว เราก็จะได้พากันตั้งใจรักษาสถาบันวัดมหาธาตุไว้ให้ดี โดยยึดหลักธรรมไว้เป็นรากฐานดั่งที่วิสัยชานมาแล้วนั้น

มีความยินดีที่จะแจ้งให้ทราบว่า ขณะนี้ทางการคณะสงฆ์ได้ตั้งท่านเจ้าคุณอาจารย์เทพสุธี เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาส พวกเราซึ่งอยู่ภายใต้ร่มเงาวัดมหาธาตุ ก็มีหน้าที่จะพึงปฏิบัติสนองประคับประคองซึ่งกันและกันฉันท์ที่ฉันท์น้อง ระมัดระวังไม่ให้เกิดการแบ่งแยกแตกสามัคคี ไม่ให้เกิดความมุงร้าย ป้ายสีแก่กันและกัน แม้ถ้าหากจะมีการกระทำภายนอกเป็นการแก่งแย่งแย่งหรือเป็นการกระทำที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ อันเป็นเหตุให้ชาววัดมหาธาตุเราแตกแยกกัน หรือให้เสื่อมเสียการ

ประพฤติปฏิบัติธรรม ที่เราได้ร่วมกันเสียสละสร้างให้มีความเจริญวัฒนามาแล้ว เราก็จะช่วยกัน ป้องกันรักษา การป้องกันรักษานี้มันไม่มีทางใดที่ดียิ่งไปกว่าความพร้อมเพรียงกัน ที่จะพร้อมเพรียง สามัคคิกันนั้น ผู้ใหญ่ต้องทำหน้าที่ผู้ใหญ่ด้วยความเมตตากรุณา ผู้น้อยก็ต้องทำหน้าที่ของผู้ใหญ่ด้วยความเคารพคารวะอย่างบริสุทธิ์ใจ ทำให้บริสุทธิ์ซื่อสัตย์ต่อกันจริงๆ แล้ว ความจริงก็หนีความจริงไปไม่ได้ ย่อมเกิดเคารพคารวะรักใคร่กัน เป็นอัตโนมัติตามสภาวะธรรมขึ้นเอง เมื่อต่างก็มีความเคารพ คารวะรักใคร่กันแล้ว ความสุขก็มีด้วยกันทั้งสองฝ่าย ผู้ใหญ่ก็มีความสุข ผู้น้อยก็มีความสุข ผู้ใหญ่ก็เบาใจ ผู้น้อยก็เย็นใจ ไม่สะดุ้งหวาดเสียว เมื่อมีความสุขกายสบายใจด้วยกันทั้งสองฝ่ายแล้ว นั่นคือยอดปรารถนาของการปกครองหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน และเมื่อเรามีความสุขใจ ไม่หนักใจแล้ว จะทำงานของเราคือศึกษาเล่าเรียนก็ดี เป็นอาจารย์สั่งสอนอบรมก็ดี ก็มีแต่ความสะดวกสบายใจ จะทำอะไรก็เข้มแข็ง ทำด้วยใจบริสุทธิ์ ด้วยความเสียสละเมื่อเป็นเช่นนี้ ความเจริญก้าวหน้าก็ย่อมมีแก่สถาบันวัดมหาธาตุ ดังนั้น สิ่งที่ควรระมัดระวัง ก็คือให้สามัคคีพร้อมเพรียงกัน เคารพคารวะต่อกัน การเคารพ คารวะนั้นให้ยึดถือตามหลักพระธรรมวินัย ผู้ใหญ่ต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ต้องสั่งสอนให้สิ่งที่ควรทำสิ่งที่ เป็นไปได้ ถ้าหากการใดเกิดไม่ตรงกันขึ้น ก็หาวิธีเข้าหาเจรจาให้เกิดสัมมาทิฐิเสียก่อนแล้วจึงทำ อย่า ทำลงไปด้วยการไม่เข้าใจกัน จะเป็นเหตุให้เสียความสามัคคีธรรม

อนึ่ง ท่านเจ้าคุณอาจารย์นี้ก็มีใช้ผู้อื่นใด เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ซึ่งพระพิมลธรรมเคารพ นับถือมาตั้งแต่มาอยู่วัดมหาธาตุร่วมกัน ไม่เคยล่วงเกินด้วยกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ต่อท่านด้วย ประการใดๆ ถึงมีหน้าที่เป็นสมภารเจ้าวัดก็ปฏิบัติงานไปตามหน้าที่แต่ไม่เคยล่วงเกิน บัดนี้ท่านมาเป็น ผู้รักษาการ พระพิมลธรรมก็ถือว่าท่านเป็นครูบาอาจารย์ของพระพิมลธรรม ก็สบายใจเพราะเจ้าคุณ อาจารย์ เมื่อเป็นอาจารย์ของพระพิมลธรรมแล้ว ก็ถือว่าเป็นอาจารย์ของท่านทั้งหลายด้วย จึงเคารพ บูชานับถือท่าน ถ้าสิ่งใดพระพิมลธรรมเห็นว่าไม่ถูกไม่ควรหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม ก็ขอร้องท่าน กราบไหว้บูชา นับถือ ท่านก็ย่อมมีทางที่จะเป็นไปได้ ทำให้รู้เรื่องใจกันโดยธรรมเสียก่อน นี่ก็เป็นทาง รักษาสามัคคีธรรม จึงขอชี้แจงแสดงปฏิบัติเพื่อความสันติสุขและความเจริญก้าวหน้าของสถาบันวัด มหาธาตุไว้ดังนี้

สถานการณ์เรื่องโลกธรรมในสังคมไทย เรื่องการดำเนินการถอดยศ พ.ต.ท. ของนาย ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายวิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวว่า “มันเป็นสิ่ง ที่จะต้องทำอยู่แล้ว และคิดว่าจะทำอย่างไรไม่ให้ไปกระทบพระราชอำนาจ ไม่กระทบต่อความควร ไม่ ควร เพราะฝ่ายข่าวเขาพบว่า อาจจะมีกรณีที่จะไปทำให้ระคายเคือง ดังนั้นหัวหน้าคสช. จึงรับผิดชอบ เสียเอง โดยเลือกใช้เส้นทางนี้ (มาตรา ๔๔) ผมว่าคุณทักษิณท่านพูดดีออกกว่าเป็นโลกธรรม เพราะฉะนั้นคนที่เข้าใจแบบนี้ได้ ก็ไม่มีปัญหาอะไร คนเรามีลากก็เสื่อมลาก มียศก็เสื่อมยศ มี สรรเสริญก็ต้องมีนินทา มีสุขก็มีทุกข์ เขาเรียกว่าโลกธรรม ๘ ประการ”^๒ ซึ่งสอดคล้องโลกธรรม ๘ ข้อ เสื่อมยศ

ในกรณีของ พล.ต.ท.บุญเรือง ผลพานิชย์ สมาชิกสนช. ให้สัมภาษณ์ถึงข้อวิพากษ์วิจารณ์ กรณีร่วมเป็นคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาข้อกฎหมายร่างพ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ป.ป.ช.) ว่า เรื่องนี้ไม่ขอตอบโต้ เพราะทำงานโดยยึดหลักคนเรา

^๒ เดลินิวส์, วิษณุหยิบโลกธรรม๘ข้อบอกแมวเข้าใจถูกถอดยศ. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.dailynews.co.th/politics/346605> [๘ กันยายน ๒๕๕๘].

ต้องรู้จักหน้าที่ มีความรับผิดชอบ ส่วนใครจะวิพากษ์วิจารณ์อย่างไรก็สุดแล้วแต่บุคคล ซึ่งพล.ต.ท.บุญเรือง ผลพานิชย์ ได้กล่าวว่า “ผมขอยึดคติธรรมคำสอนของท่านเจ้าคุณนรรัตนราชมานิต เป็นที่ตั้งว่า คนเราเมื่อมีลาภก็เสื่อมลาภ เมื่อมียศก็เสื่อมยศ เมื่อมีสุขก็มีทุกข์ เมื่อมีสรรเสริญก็มีนินทา เป็นของคู่กันมาเช่นนี้ จะไปถืออะไรกับปากมनुษย์ ถึงจะดีแสนดีมันก็ดี ถึงจะชั่วแสนชั่วมันก็ชมนับประสาอะไร พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ เลิศยิ่งกว่ามนุษย์และเทวดา ยังมีมารผจญ ยังมีคนนินทาตีเตียน ปุณฺชนอย่างเราจะรอดพ้นจากโลกธรรมดังกล่าวแล้ว ไม่ได้ ต้องคิดว่าเขาจะดีก็ช่าง ชมนก็ช่าง เราไม่ได้ทำอะไรให้เขาเดือดเนื้อร้อนใจ ก่อนที่เราจะทำอะไรเราคิดแล้วว่า ไม่เดือดร้อนแก่ตัวเราแลคนอื่น เราจึงทำ เขาจะนินทาว่าใส่ร้ายอย่างไรก็ช่างเขา บุญเราทำ กรรมเราไม่สร้าง พยายามสงบกาย สงบวาจา สงบใจ จะต้องไปกังวลกลัวตีเตียนทำไม ไม่เห็นมีประโยชน์ เปลืองความคิดเปล่าๆ”^๓ ซึ่งสอดคล้องกับโลกธรรม ๘ ข้อนินทา

ในกรณีของนายปรเมศวร์ อินทรชุมนุม รองอธิบดีอัยการ สำนักงานคดีอาญา หลังจากเมื่อวันที่ ๑ เม.ย. ๖๒ ที่ผ่านมา นายอัครวิริยะ เรื่องรัตนพงศ์ ประธานชมรมช่วยเหลืออาชญากรรม ได้เปิดคลิปเสียงทั้ง ๒ คลิปออกมา และหนึ่งในนั้นมีหญิงรายหนึ่งกำลังตำหนิด้วยคำหยาบคายถึง นายปรเมศวร์ อินทรชุมนุม รองอธิบดีอัยการ สำนักงานคดีอาญา ด้วย ซึ่งต่อมาช่วงกลางดึกวันเดียวกัน นายปรเมศวร์ ได้โพสต์ผ่านเฟซบุ๊กระบุข้อความโดยการยกคติธรรมของพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต หรือ เจ้าคุณนรฯ (ธมมวิตถโก ภิกขุ) วัดเทพศิรินทราวาส ราชวรวิหาร กรุงเทพฯ ว่า "เราอภัยให้กับคนไร้ค่า แล้วชีวิตจะเป็นสุข" คนเราเมื่อมีลาภ ก็มีเสื่อมลาภ เมื่อมียศ ก็มีเสื่อมยศ เมื่อมีสุข ก็มีทุกข์ เมื่อมีสรรเสริญ ก็มีนินทา เป็นของคู่กันมาเช่นนี้ จะไปถืออะไรกับปากมनुษย์ ถึงจะดีแสนดีมันก็ดี ถึงจะชั่วแสนชั่วมันก็ชมนับประสาอะไร พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐเลิศยิ่งกว่ามนุษย์และเทวดายังมีมารผจญ ยังมีคนนินทาตีเตียน ปุณฺชนอย่างเราจะรอดพ้นจากโลกธรรมดังกล่าวแล้วไม่ได้ต้องคิดเสียว่าเขาจะดีก็ช่าง ชมนก็ช่าง เราไม่ได้ทำอะไรให้เขาเดือดเนื้อร้อนใจ ก่อนที่เราจะทำอะไรเราคิดแล้วว่าไม่เดือดร้อนแก่ตัวเราและคนอื่นเราจึงทำ เขาจะนินทาว่าใส่ร้ายอย่างไร ก็ช่างเขา บุญเราทำ กรรมเราไม่สร้าง พยายามสงบกาย สงบวาจา สงบใจ จะต้องไปกังวล กลัวใครตีเตียนทำไม ไม่เห็นมีประโยชน์ เปลืองความคิดเปล่าๆ ขอบคุณทุกความห่วงใยและทุกกำลังใจที่มอบให้ครับ”^๔ ซึ่งสอดคล้องกับโลกธรรม ๘ ข้อนินทา

ในกรณีของปัญหาการสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ซึ่งเฟซบุ๊กปฏิบัติธรรมวัดชลฯ บวชนกขัมมะบารมี ได้เผยแพร่บางส่วนจากวิชาเทศนาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ณ อุโบสถ วัดญาณเวศกวันถึงปัญหาการสงฆ์ในปัจจุบันว่า เวลานี้ก็มีเหตุการณ์ที่เป็นข่าวคราวในวงการพระสงฆ์ ซึ่งอาจจะทำให้ญาติโยมไม่สบายใจ แล้วก็ข้องจิตขัดใจอยู่ ทำให้ขัดขวาง แม้แต่การฟังธรรม (การภาวนา) ด้วย ฉะนั้น ก็มาทำให้สว่างโล่งกันเสียก่อน คือเรื่องเหตุการณ์ความไม่ดีไม่งามอะไรก็ตาม ที่เกิดขึ้นในวงการพระสงฆ์นี้ ก็เป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนจะต้องรู้ เข้าใจ แล้วปฏิบัติกับมันให้ถูกต้อง

^๓ ข่าวสด, บุญเรื่องยึดหลักเจ้าคุณนรฯ สู้ข้อโจมตี นังมธ.ป.ป.ช.. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.khaosod.co.th/politics/news_627064 [๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

^๔ ไทยรัฐออนไลน์, อ.ปรเมศวร์ขอบคุณคนห่วงใยโพสต์คติธรรมอภัยให้คนไร้ค่าชีวิตจะเป็นสุข. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/content/1244982> [๒ เมษายน ๒๕๖๑].

ว่าที่จริงแล้วก็ถือว่ามันเป็นปัญหา ปัญหานั้นก็ถือเป็นเรื่องที่ต้องฝึกใจ แล้วเป็นเรื่องลับปัญหา ฉะนั้น เราใช้ให้เป็น เราก็พลิก แทนที่จะให้มันทำร้ายเรา เราก็กลับมาใช้ประโยชน์ ปัญหานี้เป็นสิ่งสำคัญมนุษย์เกิดมาต้องเจอปัญหา ปัญหาชีวิตส่วนตัวบ้าง ปัญหาส่วนรวมบ้าง บางทีถ้าเราปฏิบัติกับมันไม่ถูก มันก็เสีย เสียให้กับจิตใจของเรา แล้วส่วนรวมก็แก้ไขปัญหาไม่ได้ กลับไปซ้ำเติมปัญหาก็มี เพราะฉะนั้นจะต้องเริ่มวางตัววางใจต่อปัญหา เรื่องเลวร้าย เหตุการณ์ไม่ดีนี้ให้ถูกต้อง

ที่กล่าวว่า ปัญหานั้นเป็นเรื่องฝึกใจและเป็นเรื่องลับปัญหา เริ่มต้นก็คือว่า เรื่องราวปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างนี้ ใจเราต้องตั้งรับให้ถูก คือไม่ให้ใจนี้ถูกกระทบกระแทก บีบคั้น ชุมนมัว เศร้าหมอง หรือว่าเหี่ยวแห้งหดหู่ หรือฟุ้งซ่านวุ่นวายอะไรต่างๆ ก็แล้วแต่ เรียกว่า รักษาใจเราไว้ ให้สงบ หนักแน่น มั่นคง นี้ก็อันที่หนึ่งนะ

แม้แต่ชีวิตของเรา ที่ท่านเรียกว่า ถูกโลกธรรมกระทบกระทั่งแล้ว ลาภ - เสื่อมลาภ ยศ - เสื่อมยศ นินทา - สรรเสริญ สุข - ทุกข์ นี้ มันเกิดขึ้นในชีวิตของคนเรา ท่านก็ให้ใช้เป็นเครื่องฝึก ฝึกเรา จนกระทั่งเรามีความสามารถ ที่จะตั้งรับต่อโลกธรรมเหล่านั้นได้ถูกต้อง แม้แต่ใช้มันให้เป็นประโยชน์ พอใช้ให้เป็นประโยชน์ เราก็ได้ฝึกตัวเอง

อย่างเรื่องของปัญหาในวงการพระสงฆ์ เริ่มต้น ก็รักษาใจของเราไว้ก่อน การรักษาใจของเราสำคัญก็คือ ให้สงบ หนักแน่น มั่นคง ไม่ถูกกระทบกระแทก แล้วยกเรื่องให้ปัญหาจัดการ ปัญหา นั้นเป็นเรื่องของปัญญา ไม่ใช่เรื่องของจิตใจ ไม่ใช่เอาใจเข้าไปยุ่งกับปัญหา กับความทุกข์ ซึ่งจะทำให้ใจนี้วุ่นวาย ใจนี้ก็พลอยทุกข์เดือดร้อนไปด้วย

ปัญหาเป็นเรื่องของปัญญา ปัญหานั้นต้องจัดการด้วยปัญญา ใจก็ต้องรักษาให้เป็นปกติให้ดี ใจมีสภาพที่ดี ก็จะได้ใช้ใจนั้นทำงานของปัญญา ใจต้องอยู่ในสภาพที่ดี ใจนั้นเป็นที่ทำงานของปัญญา ตัวปัญญาเป็นตัวที่จะจัดการปัญหา แล้วถ้าที่ทำงานของปัญญาคือจิตใจไม่ดี ปัญหาก็เสียโอกาสในการทำงาน เพราะฉะนั้น จึงเป็นข้อจำเป็น เป็นหลักการสำคัญที่ว่า เมื่อเกิดปัญหา เกิดเรื่องราวร้าย ต้องรักษาใจให้ได้ ใจอยู่ในสภาพที่มั่นคง หนักแน่น สงบ เป็นอย่างดีเลย แล้วปัญหามาก็ยกให้ปัญญา ปัญญาจัดการกับปัญหา คราวนี้เราก็ได้เรื่องแล้ว ก็จะแก้ไขปัญหาได้

อย่างเรื่องในวงการพระสงฆ์ในเวลานี้ ถ้าเรามองด้วยปัญญาในแง่หนึ่ง อาตมาเคยเขียนหนังสือมาหลายเรื่อง หลายครั้งแล้ว เรื่องประเภทนี้ เคยเกิดขึ้นมา ไม่ใช่ครั้งเดียวนะ หลายท่านที่อายุมากๆ ก็เคยผ่านเหตุการณ์เลวร้ายตรงนี้มา แ่งหนึ่งที่จะมอง ก็จะบอกว่าพระสงฆ์นี้ถือว่า ใช้ภาษาฝรั่งเรียกว่า เป็น clean ของสังคมในแง่ของคุณธรรม จริยธรรม แล้วสังคมของไทยเรานี้ แม้แต่ส่วนที่ถือว่าเป็น clean สุดยอดดีนี้ ยังแย่งขนาดนี้ แล้วสังคมไทยส่วนใหญ่จะไปทางไหน

อันนี้ก็กลายเป็นเครื่องเตือนเรานะ ว่าอย่าได้ประมาท ให้มาตรวจสอบตัวเองดู ว่าตื่นขึ้นมาเสียเถิด เราอาจจะตกอยู่ในความประมาทมานานแล้ว สังคมไทยนี้อาจจะฟอนพะ หรืออะไรไปอย่างรุนแรงแล้ว มาจนถึงขนาดนี้ มาจนถึงส่วนที่เป็น clean นี้ แยกไปด้วย มันฟองแล้ว ฉะนั้น อย่าได้นอนใจ อย่างมัวถกเถียงกันว่าอย่างนั้นอย่างนี้ โทษคนนั้นคนนี้ มาดูใจ สังคมของตัวเอง แล้วรีบตื่นขึ้นมา ลุกขึ้นมา รีบหาทางแก้ไขกัน นี่แหละ เป็นเรื่องหนึ่งที่ว่า จะให้เราตื่นตัว ไม่ประมาท

แล้วก็มองว่าคนไทยทุกคน พุทธศาสนิกชน พุทธบริษัททั้งหมดนี้ เป็นเจ้าของพระพุทธศาสนา เป็นเจ้าของวัดวาอาราม พุทธศาสนา วัดวาอาราม ไม่ใช่เป็นของพระองค์ไหนแน่นอน เป็นของชาติ ของแผ่นดินทั้งหมด เพราะฉะนั้น เรามีส่วนร่วมรับผิดชอบทุกคน ที่ต้องแก้ไข

แล้วทำไมเราปล่อยอย่างนี้ ที่มีเหตุร้ายอย่างนี้เกิดขึ้น เพราะว่าชาวพุทธคนไทยนี้ ปล่อยปละละเลย หรือเปล่า ตกอยู่ในความประมาทสำรวจตัวเองให้ดี ก็จะทำให้ สาเหตุมันเป็นอย่างนั้นด้วย

อาตมาอยากจะทำความเข้าใจ แม้ตั้งแต่เสียดัง หมายถึงกรุงศรีอยุธยาที่ถูกเผาแล้วเรากู้ชาติ กู้แผ่นดินจนมากระทั่งบัดนี้ เรายังไม่ได้ฟื้นตัวเท่าที่ควรเลยนะ ยังไม่ไปถึงไหน เพราะฉะนั้น ตื่นขึ้นมา แล้วก็รีบสำรวจตัวเอง รุกขึ้นมาก้าวหน้าเดินต่อไป ตั้งตัว ตั้งหลักให้ดี มันจึงจะไปได้

การที่จะดูแล แก้ปัญหาด้วยปัญญานั้น ก็คือว่า ๑. ดูสภาพตัวเองอย่างที่ว่านี้ ๒. สืบสาว เหตุปัจจัย การแก้ไขด้วยปัญญา แม้แต่ดูปัญหามันเกิดมาอย่างไร ก็เกิดจากเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา แล้วจะแก้ไขอย่างไร ก็ต้องไปแก้ไขที่เหตุปัจจัยนั้นแหละ แล้วตอนนี้เหตุปัจจัยอย่างไร ทางฝ่ายพระ ทางฝ่ายบ้านเมือง ทางฝ่ายประชาชนนี้มันมีเหตุกันทั้งนั้น คือฝ่ายทำเหตุ เพราะฉะนั้น ไปวิเคราะห์ แยกแยะกันให้ดี เราก็จะเห็น ถ้าเห็นเหตุปัจจัย เราก็เห็นทางแก้ไข

เพราะฉะนั้น อันนี้ก็ฝากไว้ว่า อย่ามัวไปโศกเศร้าเสียใจ ทำใจไม่สบาย ว่าวุ่น ขุ่นหมองใจ จะไปทางเหี่ยวแห้งหดหู่ หรือจะไปทางฟุ้งซ่าน ไม่พอใจ วุ่นวายใจ อะไรก็ตาม ไม่เอาทั้งนั้น เอาอยู่ใน ความสงบ หนักแน่น แล้วก็ให้ใจเป็นที่ทำงานใหญ่ เป็นที่ทำงานที่มีคุณภาพ สำหรับให้ปัญญามา ทำงานอย่างได้ผล

ฉะนั้นต้องแยกอันนี้ให้ถูก ใจเป็นที่ทำงานของปัญญา เรื่องอย่างนี้มา ใจไม่ต้องยุ่ง ยกให้ ปัญญา ปัญญาจัดการ แล้วใจเราก็คอยตามดูด้วยความสบายใจว่า มันก้าวหน้าไป รู้ปัญหา รู้ปัจจัย เรา ก็สบายใจขึ้นเรื่อยๆ ใจมีแต่เรื่องที่จะต้องรับมันให้ดี เพราะฉะนั้น ใจขุ่นมัวเศร้าหมอง ปัญญาก็พลอย ทำงานไม่ได้ผลไปด้วย

อันนี้ฝากไว้ ก็ขอให้โยมทุกท่าน ใจโล่งโปร่งสบายชะ ไม่ต้องไปขุ่นมัวเศร้าหมองกับเรื่องนี้^๕

๒.๒ ความหมายของการบริหารจัดการชีวิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

การบริหารจัดการชีวิตหมายถึงการบริหารจัดการชีวิตเพื่อให้อยู่ในโลกได้อย่างมีความปกติ สุข ซึ่งสิ่งที่จะทำให้ชีวิตอยู่ในโลกได้อย่างมีความปกติสุขนั้น ชีวิตย่อมอยู่ในธรรมที่เรียกว่าโลกธรรม ซึ่งโลกธรรม หมายถึง ธรรมประจำโลก ธรรมเหล่านี้ในหมู่มนุษย์ ล้วนไม่เที่ยงไม่มั่นคง มีความแปรผัน เป็นธรรมดา แต่ท่านผู้มีปัญญาดี มีสติ รู้ธรรมเหล่านี้แล้วย่อมพิจารณาเห็นว่า มีความแปรผันเป็น ธรรมดา ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกก็หมุนไปตามโลกธรรม โลกธรรม ๘ ประการ คือ ๑. ลาภ ๒. เสื่อมลาภ ๓. ยศ ๔. เสื่อมยศ ๕. นินทา ๖. สรรเสริญ ๗. สุข ๘. ทุกข์ ธรรมเหล่านี้ในหมู่มนุษย์ ล้วน ไม่เที่ยงไม่มั่นคง มีความแปรผันเป็นธรรมดา^๖ แต่ท่านผู้มีปัญญาดี มีสติ รู้ธรรมเหล่านี้แล้วย่อม พิจารณาเห็นว่า มีความแปรผันเป็นธรรมดา อธิฏฐารมณ (อารมณ์ที่น่าปรารถนา) จึงย่ำยีจิตของท่าน ไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่ออธิฏฐารมณ (อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา) ความยินดีหรือความยินร้ายท่าน ขจัดปัดเป่า จนไม่มีอยู่ ท่านรู้ทางที่ปราศจากอริสัจ ไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ย่อมรู้แจ้งชัด โดยถูกต้อง

^๕ ไทยโพสต์, ป.อ.ปยุตโตเรื่องประเพณีนี้เคยเกิดแล้ว. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thaipost.net/main/detail/10479> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^๖ ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๗๒/๔๙๐.

โลกธรรม ๘ หมายถึง ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ธรรมชาติของโลกที่ครอบงำสัตว์โลก และสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดานี้ ๘ ประการอันประกอบด้วยโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ คือ พอใจของมนุษย์ เป็นที่รักเป็นที่ปรารถนา ประกอบด้วย ๑. ลาภ หมายความว่า ได้ผลประโยชน์ ได้มาซึ่งทรัพย์ ๒. ยศ หมายความว่า ได้รับฐานันดรสูงขึ้น ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต ๓. สรรเสริญ คือ ได้ยินได้ฟัง คำสรรเสริญคำชมเชย คำยกยอ เป็นที่น่าพอใจ ๔. สุข คือ ได้ความสบายกาย สบายใจ ความเบิกบาน บันเทิงใจเรใจ ส่วนโลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ คือ ความไม่พอใจของมนุษย์ ไม่เป็นที่ปรารถนา ประกอบด้วย ๑. เสื่อมลาภ หมายความว่า เสียลาภไป ไม่อาจดำรงอยู่ได้ ๒. เสื่อมยศ หมายความว่า ถูกลดอำนาจความเป็นใหญ่ ๓. นินทา หมายถึง ถูกตำหนิติเตียนว่าไม่ดี ถูกติฉินนินทา หรือถูกกล่าวร้ายให้เสียหาย ๔. ทุกข์ คือ ได้รับความทุกข์เวทนา ทรมานกาย ทรมานใจ^๗ และทำให้เกิดความถือตัว ๘ นัย^๘ คือ

๑. เกิดความถือตัวเพราะได้ลาภ
๒. เกิดความถือตัวว่าตกต่ำเพราะเสื่อมลาภ
๓. เกิดความถือตัวเพราะมียศ
๔. เกิดความถือตัวว่าตกต่ำเพราะเสื่อมยศ
๕. เกิดความถือตัวเพราะความสรรเสริญ
๖. เกิดความถือตัวว่าตกต่ำเพราะถูกนินทา
๗. เกิดความถือตัวเพราะความสุข
๘. เกิดความถือตัวว่าตกต่ำเพราะความทุกข์

ความยินดีและความยินร้าย มีอยู่ในการวิวาทเหล่านี้ อธิบายว่า มีชนะมีแพ้ มีลาภมีเสื่อมลาภ มียศมีเสื่อมยศ มีนินทามีสรรเสริญ มีสุขมีทุกข์ มีโสมนัสมีโทมนัส มีอิฏฐารมณ์มีอนิฏฐารมณ์ มีปลอดโปร่งมีกระทบกระทั่ง มีความยินดีมีความยินร้าย ใจยินดีเพราะชนะ ใจยินร้ายเพราะพ่ายแพ้ ใจยินดีเพราะได้ลาภ ใจยินร้ายเพราะเสื่อมลาภ ใจยินดีเพราะได้ยศ ใจยินร้ายเพราะเสื่อมยศ ใจยินดีเพราะสรรเสริญ ใจยินร้ายเพราะนินทา ใจยินดีเพราะความสุข ใจยินร้ายเพราะความทุกข์ ใจยินดีเพราะโสมนัส ใจยินร้ายเพราะโทมนัส ใจยินดีเพราะเฟื่องฟู ใจยินร้ายเพราะตกอับ รวมความว่า ความยินดีและความยินร้าย มีอยู่ในการวิวาทเหล่านี้^๙ และก็น่าจะไม่เห็นฐานะอะไรที่ไม่ถูกครอบงำ อธิบายว่า มองเห็นแต่ฐานะที่ถูกครอบงำเท่านั้น ได้เห็นแต่ฐานะที่ถูกครอบงำ คือ ความเป็นหนุ่มสาวทั้งปวง ถูกชราครอบงำ ความไม่มีโรคทั้งปวงถูกพยาธิครอบงำ ชีวิตทั้งปวงถูกภรรษาครอบงำ ลาภทั้งปวงถูกความเสื่อมลาภครอบงำ ยศทั้งปวงถูกความเสื่อมยศครอบงำ ความสรรเสริญทั้งปวงถูกการนินทาครอบงำ ความสุขทั้งปวงถูกความทุกข์ครอบงำ

ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ ธรรมเหล่านี้ ในหมู่มนุษย์ ล้วนไม่เที่ยง ไม่มั่นคง มีความแปรผันไปเป็นธรรมดา^{๑๐}

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๘/๔๐๗.

^๘ ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๒๑/๗๗.

^๙ ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๖๓/๑๖๐-๑๖๑.

^{๑๐} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๗๒/๓๘๗.

โลกธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มี ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นพุทธพจน์และส่วนที่เป็นนักปราชญ์ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ มีดังต่อไปนี้

โลกธรรม แยกตามรูปศัพท์แล้ว แยกออกเป็น ๒ ศัพท์ คือ โลก กับ ธรรม ก็จะได้อธิบายความหมายตามรูปศัพท์ ดังนี้

คำว่า โลก กล่าวโดยทั่วไป ได้แก่ แผ่นดินที่อาศัย หรือภพ เป็นที่อาศัยของหมู่สัตว์ หรือสัตว์ผู้อยู่อาศัย จำแนกออกเป็น ๓ คือ สังขารโลก สัตวโลก และโอภาสโลก

๑. สังขารโลก (โลกคือสังขาร) หมายถึง สภาวะธรรมอันเป็นไปตามคติธรรมตา คือ มีเกิดในเบื้องต้น มีความแปรปรวนในท่ามกลาง และมีความสลายในที่สุด กล่าวโดยเฉพาะ ได้แก่ เบญจขันธ์

สังขารโลก หมายถึง กิจกรรมทางกายและจิตอย่างต่อเนื่องของสิ่งมีชีวิตรวมทั้งความเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวของสิ่งที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้เอง เช่น ลูกโลก ต้นไม้ ภูเขา ที่พักน้ำ อากาศ หรืออีกนัยหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าสังขารโลกประกอบด้วยกระบวนการเปลี่ยนแปลงของรูปนาม

๒. สัตวโลก (โลกคือหมู่สัตว์) หมายถึง สังขารที่มีใจครอง สงเคราะห์รวมทั้งมนุษย์ สัตว์ดิรัจฉานและพวกเทวดาที่ยังเสพกามรวมเข้าด้วย

๓. โอภาสโลก (โลกคือแผ่นดิน) หมายถึง แผ่นดิน ถิ่นที่อยู่ พักพิง ฟ่านักอาศัย ของสิ่งมีชีวิต อันเป็นที่อาศัยของหมู่สัตว์ ที่ปรากฏชัดเจนอยู่ในโลกนี้

ดังนั้น เราจึงมีโลกมนุษย์ โลกของเทพ โลกของพรหม โลกของสิ่งมีชีวิตในทุกคติภูมิ อันได้แก่ นรก เจริจฉาน และเปรต ที่ฟ่านักของเจริญฉานและเปรตอยู่บนโลกนี้ และที่ฟ่านักของเทพและพรหมอยู่บนสรวงสวรรค์

อีกนัยหนึ่ง คำว่า โลก ในที่นี้ หมายถึงเอาภพที่เป็นที่อาศัยของหมู่สัตว์ จัดเป็นชั้นๆ ตามลำดับ ได้ดังนี้

๑. มนุษยโลก (โลกที่เราอาศัยอยู่) หมายถึง แผ่นดิน พร้อมทั้งมนุษย์ผู้อาศัยอยู่ มิได้กล่าวถึงสัตว์ดิรัจฉาน น่าจะหมายเอาโลกที่เจริญแล้ว เพียงหมายถึงมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐและเป็นใหญ่กว่าสัตว์ทั้งหลาย

๒. เทวโลก (โลกสวรรค์ชั้นกามาวจร) หมายถึง สวรรค์ ๖ ชั้น

๓. พรหมโลก คือ สวรรค์ชั้นพรหม ๑๖ ชั้น

คำว่าธรรม หมายถึง สภาพที่ทรงไว้ ธรรมตา ธรรมชาติ สภาวะธรรม สัจจธรรม ความจริง เหตุ ต้นเหตุ สิ่งปรากฏการณ์ ธรรมมารมณฺ์ สิ่งที่เกิดคิด คุณธรรม ความดี ความถูกต้อง ความประพฤติชอบ หลักการ แบบแผน ธรรมนิยม หน้าที่ ความชอบ ความยุติธรรม พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งแสดงธรรมให้เปิดเผยปรากฏขึ้น^{๑๑}

คำว่าธรรม (สภาวะที่ทรงสัตว์ไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว) หมายความว่า ย่อมนำสัตว์ถึงสุคติ หมายถึง รูปธรรม อรูปธรรม โลภียธรรม โลกุตตรธรรม สังฆตธรรม อสังฆตธรรม

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๑-๑๔๒.

๑. รูปธรรม (สภาวะเป็นรูป) หมายถึง สภาพปัจจัยประชุมแต่งเป็นตัว เป็นตน เป็นเรา เป็นเขา เช่น รูปขันธ์ คือ กองแห่งรูป อันประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม สามารถมองเห็น และจับต้องสัมผัสได้ด้วยตา

๒. อรูปธรรม (สภาวะมิใช่รูป) หมายถึง เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ อันน้อมนึกไปในอารมณ์ต่างๆ ไม่เป็นตัว ไม่มีรูปร่าง เกิดกับจิตเท่านั้น ไม่เป็นวิสัยที่ตาจะพึงมองเห็นได้

๓. โลภียธรรม (ธรรมอันเป็นวิสัยของโลก) หมายถึง ธรรมระดับต่ำสำหรับปุถุชนและกัลยาณชนจะพึงปฏิบัติได้รู้ได้ เช่น ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา อันเป็นหลักธรรมพื้นฐาน ที่มีในโลก ซึ่งไม่สูงไปกว่านี้

๔. โลกุตตรธรรม (ธรรมอันพ้นวิสัยของโลก) หมายถึง ธรรมชั้นสูงพ้นขีดชั้นของโลก สำหรับพระอริยบุคคล มีพระโสดาบัน เป็นต้น จะพึงปฏิบัติได้และรู้ได้

๕. สังขตธรรม (ธรรมอันปัจจัยปรุง) หมายถึง สังขารอันเป็นปัจจัยปรุงแต่งขึ้นทั้งที่เป็น อุปาทินนกะ มีวิญญาณครอง ทั้งที่เป็น อุปาทินนกะ หาวิญญาณไม่ได้ ตกอยู่ในคติแห่งธรรมดา คือ มีความเกิดขึ้นในเบื้องต้น มีความแปรปรวนไปในท่ามกลางและมีความสลายไปในที่สุด

๖. อสังขตธรรม (ธรรมอันปัจจัยไม่ได้ปรุง) หมายถึง ธรรมอันประเสริฐสุดกว่าธรรมทั้งหลายทั้งที่เป็นสังขตะ อันปัจจัยปรุงแต่ง ทั้งที่เป็นอสังขตะอันเป็นปัจจัยไม่ได้ปรุงแต่ง ทั้งที่เป็นอสังขตะอันปัจจัยไม่ได้ปรุงแต่ง คือ วิราคะ ความสิ้นกำหนด อันเป็นไวพจน์แห่งนิพพาน ดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง ไม่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ต่อไปอันเป็นยอดแห่งความสุข

การบริหารจัดการชีวิตที่ดียอมทำให้เราอยู่ท่ามกลางโลกธรรมได้อย่างมีความเป็นปกติสุข แต่หากเราบริหารจัดการชีวิตไม่ดียอมทำให้เราอยู่ท่ามกลางโลกธรรมอย่างไม่ปกติสุขหรือมีความทุกข์นั้นเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดการตัดสินใจที่ผิดพลาดในชีวิตได้

๒.๓ ความสำคัญและประเภทของโลกธรรม

การบริหารจัดการชีวิตทุกอย่างนั้นล้วนส่งผลต่อธรรมข้อหนึ่งๆที่เรียกว่าโลกธรรม เพราะถ้าเราสามารถบริหารจัดการชีวิตได้ดีแล้ว ก็จะทำให้เราได้รับโลกธรรมในฝ่ายที่ดี แต่หากเราบริหารจัดการชีวิตได้ไม่ดี ก็จะทำให้เราได้รับโลกธรรมในฝ่ายที่ไม่ดี ซึ่งโลกธรรมจะมีความสำคัญในการใช้ชีวิตของมนุษย์เรามาก

๒.๓.๑ ความสำคัญของโลกธรรม

โลกธรรมหรือความเป็นไปตามธรรมดาของโลก ซึ่งหมุนเวียนมาหาสัตว์โลก และสัตว์โลกก็หมุนเวียนไปตามธรรมที่ว่านี้ด้วย จึงเรียกว่าโลกธรรม มีอยู่ ๘ ประการ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายละ ๔ ประการดังนี้

๑. ฝ่ายที่เป็นอภิวรรณธรรม คือ เป็นสิ่งที่คนอยากได้ใคร่มี และพยายามแสวงหามาเป็นของตน เป็นความพอใจในภพ ๔ อย่าง^{๑๒} ทำให้เกิดความถือตัว ๔ นัย^{๑๓} คือ

ก. ลาภ ได้แก่ การได้มาซึ่งสิ่งที่คนปรารถนา

^{๑๒} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘/๓๑-๓๒.

^{๑๓} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๒๑/๗๖.

- ข. ยศ ได้แก่ ตำแหน่งศักดิ์ดิโนต่างๆ
- ค. สรรเสริญ ได้แก่ การได้รับการยกย่องสรรเสริญ
- ง. สุข ได้แก่ ความสบายกาย สบายใจ

๒. ฝ่ายที่เป็นอนิฏฐารมณ คือเป็นสิ่งคนไม่ปรารถนา ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ตน มี ๔ ประการ คือ

- ก. เสื่อมลาภ ได้แก่ การสูญเสียสิ่งที่ได้มา
- ข. เสื่อมยศ ได้แก่ การถูกถอดยศ ลดตำแหน่ง
- ค. นินทา ได้แก่ การถูกตำหนิติเตียน
- ง. ทุกข์ ได้แก่ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ

ธรรมทั้ง ๘ ประการนี้จะเกิดขึ้นแก่ทุกคน ทั้งที่เป็นปุถุชนและอริยชน เพียงแต่ว่าคนสองกลุ่มมีข้อแตกต่างกันด้วยเพศภาวะและคุณธรรมดังนี้

ปุถุชน (คนหน้าด้วยกิเลส) จะไล่ล่าแสวงหาส่วนที่เป็นอิฏฐารมณด้วยการจงใจหรือผลักดันด้วยอำนาจแห่งโลภะและโมหะ ดังนั้น การแสวงหาของบุคคลบางคนและบางเวลาไม่คำนึงความถูกต้องตามครรลองคลองธรรม และก่อความทุกข์ ความเดือดร้อนให้ผู้อื่น เพียงขอให้ตนเองได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองอยากได้ก็เป็นพอ ปุถุชนเมื่อประสบโลกธรรมในส่วนที่เป็นอนิฏฐารมณ ก็ไม่หวั่นไหว และบั่นทอนจิตใจตนเอง เนื่องจากยอมรับภาวะแห่งความเปลี่ยนแปลงจากลาภเป็นเสื่อมลาภ และจากสรรเสริญเป็นนินทา เป็นต้น

อริยชน (คนที่อยู่เหนือกิเลส) และสามารถควบคุมจิตใจตนเองมิให้ตกเป็นทาสแห่งความอยาก จะแสวงหาตามครรลองแห่งศีลธรรม จึงไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น อริยชนผู้รู้และเข้าใจภาวะแห่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวตามความเป็นจริงจึงสามารถปล่อยวาง ไม่ยึดติดความมี ความเป็น ดังนั้นโลกธรรมส่วนที่เป็นอนิฏฐารมณจึงไม่ทำให้มีผลกระทบ เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชน

โลกธรรม ๘ ประการนี้เป็นเรื่องสำคัญมากที่สุดในชีวิตเรา บุคคลที่ไม่เคยคบกับสัตบุรุษ ไม่เคยฟังธรรมจากสัตบุรุษ ไม่เคยเอาธรรมจากสัตบุรุษมาใคร่ครวญ ครั้นถูกโลกกระทำด้วยโลกธรรมทั้ง ๘ ก็จะมีจิตใจอ่อนไหว ข้อสำคัญของโลกธรรม ๘ ก็คือ ความน้อยใจ เสียใจ พอใจ ดีใจ หรือใช้ภาษาต่างๆ ว่า บุคคลที่ไม่มั่นคงต่อโลก ไม่รู้จักธรรม เกิดมีภาวะอย่างหนึ่งที่เรียกว่า ความหวั่นไหวที่สามารถแปรรูปออกมาเป็นเรื่องของสภาพจิตใจที่ทำให้จิตใจเราแปรปรวน คนเราที่อาศัยอยู่บนโลกนี้จะมีสักกี่คน ที่รู้จักพิจารณาถึงการกระทำที่โลกทำกับเรา หรือที่เรียกว่า โลกธรรม ๘ คือธรรมที่มีประจำโลก เป็นสิ่งที่ป็นธรรมดาของโลก ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกก็เป็นไปตาม คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ และมี ๒ ฝ่าย คือ อิฏฐารมณ (อารมณที่นำยินดี นำปรารถนา) อนิฏฐารมณ (อารมณที่ไม่นำยินดี ไม่นำปรารถนา)

๒.๓.๒ ประเภทของโลกธรรม

ธรรมที่กล่าวถึงธรรมชาติของโลกหรือโลกธรรม ธรรมที่เป็นของคู่กับโลกเป็นธรรมดา กล่าวคือ เป็นธรรมชาติที่ย่อมเกิดขึ้นแก่ทุกรูปนามที่ดำรงค้ำขึ้นคือชีวิตอยู่ในโลกนั่นเอง เพียงแต่ว่าเมื่อบังเกิดขึ้นแล้วเป็นธรรมดาอันเป็นไปตามธรรมคือธรรมชาติกับปุถุชน หรือกับพระอริยบุคคล แต่มีผลแตกต่างกัน กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งเป็นทุกข์อันเร้าร้อนด้วยทุกข์อุปาทาน (ปรุงแต่ง) ส่วนอริยสาวกเป็นเพียงทุกข์เวทนา (ความรู้สึก) คือ ทุกข์โดยธรรมหรือธรรมชาติเท่านั้น ด้วยเหตุอันใด

ภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม ๘ ประการนี้ ย่อมหมุนไปตามโลกและโลกก็หมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการ โลกธรรม ๘ ประการอะไรบ้าง คือ ๑. ลาม ๒. เสื่อมลาม ๓. ยศ ๔. เสื่อมยศ ๕. นินทา ๖. สรรเสริญ ๗. สุข ๘. ทุกข์ ภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมหมุนไปตามโลกและโลกก็ย่อมหมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการนี้

ลาม เสื่อมลาม ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ ธรรมเหล่านี้ในหมู่มนุษย์ ล้วนไม่เที่ยง ไม่นั่นคง มีความแปรผันเป็นธรรมดา แต่ท่านผู้มีปัญญาดี มีสติ รู้ธรรมเหล่านี้แล้ว ย่อมพิจารณาเห็นว่า มีความแปรผันเป็นธรรมดา อภิธรรม (อารมณ์ที่น่าปรารถนา) จึงย้ายจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่ออภิธรรม (อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา) ความยินดีหรือความยินร้าย ท่านขจัดปัดเป่า จนไม่มีอยู่ ท่านรู้ทางที่ปราศจากธุลี ไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ย่อมรู้แจ้งชัดโดยถูกต้อง

ภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม ๘ ประการนี้ ย่อมหมุนไปตามโลกและโลกก็หมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการ โลกธรรม ๘ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. ลาม ๒. เสื่อมลาม ๓. ยศ ๔. ความเสื่อมยศ ๕. นินทา ๖. สรรเสริญ ๗. สุข ๘. ทุกข์^{๑๔}

๑. โลกธรรมฝ่ายอภิธรรม

อภิธรรม แปลว่า อารมณ์ที่น่าปรารถนา ตรงข้ามกับอภิธรรม (อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา) ต้องการอยากได้ อยากมี อยากพบเห็น ได้แก่ กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่ดีชวนให้รักให้ชอบใจและโลกธรรมในส่วนที่ดี ๔ คือ ลาม ยศ สรรเสริญ สุข

(๑) คำว่าลาม แปลว่า การได้ หมายถึง การได้สิ่งที่ตนปรารถนา

(๒) คำว่ายศ หมายถึง ชื่อเสียง ความเป็นใหญ่ แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

อิสริยยศ ความมียศ มีตำแหน่งสูง

เกียรติยศ ความเป็นผู้มีชื่อเสียงในด้านดี มีคนรู้จัก

บริวารยศ ความเป็นผู้มีมิตร สหาย หรือบริวารมาก

(๓) คำว่าสรรเสริญ หมายถึง การกล่าวถึงความดีของคนอื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง เช่น เรากล่าวถึงความดีของอาจารย์ เป็นต้น

(๔) คำว่าสุข หมายถึง ความสบายกาย สบายใจ

พระพุทธเจ้าตรัสว่า

พระองค์ได้ทรงบรรลุถึงความสุขที่ไม่ต้องอาศัยกามและความสุขอย่างอื่นที่ประณีตยิ่งไปกว่านั้นแล้ว จึงทรงยืนยันได้ว่าจะไม่ทรงเวียนกลับมาหากามอีก แต่ถ้าพระองค์ยังไม่ทรงประสบความสุขที่ประณีตเช่นนั้นแล้ว ก็จะไม่ทรงสามารถยืนยันได้ว่า พระองค์จะไม่ทรงเวียนกลับมาอีกพร้อมกันนั้นก็ได้ตรัสทำนองเตือนผู้ปฏิบัติธรรมให้ระลึกไว้ว่า ถึงหากอริยสาวกจะมองเห็นอย่างชัดเจนตามความเป็นจริงด้วยสัมมาปัญญาว่า กามทั้งหลายมีความหวานชื่นน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามนี้มากยิ่งขึ้น แต่ก็หากอริยสาวกนั้นยังประสบ ยังไม่รู้จักปิติและ

^{๑๔} อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕-๖/๒๐๒-๒๐๔.

ความสุขที่ไม่ต้องอาศัยกามหรือความสุขที่ประณีตยิ่งไปกว่านั้น ก็ยังวางใจไม่ได้ว่าเธอจะไม่วกเวียนกลับมาหากามอีก^{๑๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายได้ลาก ได้ยศ ได้รับสรรเสริญและได้สุข ไว้ดังนี้

(๑) ได้ลาก หมายความว่า ได้ผลประโยชน์ ได้ทรัพย์สินเงินทอง ได้บ้านเรือนหรือที่สวนไร่นา

(๒) ได้ยศ หมายความว่า ได้รับแต่งตั้งให้มีฐานันดรสูงขึ้น ได้ตำแหน่ง ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโตและความยกย่องนับถือ ในภาษาไทย มักได้ยินคำว่า เกียรติยศ ซึ่งบางครั้งมากคู่กับอิสริยยศและอาจจะมีการเรียกรวมเป็นยศ ๓ ประเภท

(๓) ได้รับสรรเสริญ คือ ได้ยิน ได้ฟัง คำสรรเสริญ คำชมเชย คำยกยอ

(๔) ได้สุข คือ ได้ความสบายกาย สบายใจ ได้ความเบิกบาน ร่าเริง ได้ความบันเทิงใจ หมายถึง ความไม่เดือดร้อน ในที่นี้หมายเอา กายิกสุข เจตสิกสุข นิรามิสสุข สามิสสุข และได้อธิบายขยายความไว้ดังนี้

ก. กายิกสุข สุขทางกาย หมายถึง กายเป็นปกติ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บป่วยให้ได้รับความเดือดร้อน และยังคงมั่งคั่ง สมบูรณ์ด้วยโภคสมบัติ กินอยู่หลับนอนอย่างสะดวกสบาย ไม่มีปัญหาอุปสรรคภายนอกมาขัดขวางให้ได้รับความเดือดร้อนหรือต้องต่อต้านให้เหนื่อยแรงทั้งทางกายและทางใจ

ข. เจตสิกสุข สุขทางใจ หมายถึง ไม่มีความขุ่นมัวด้วยโลภะ โทสะ โมหะ ได้แก่มิจิตผ่องใส ใจปลอดโปร่ง

ค. นิรามิสสุข ได้แก่ การปราศจितให้ออกจากกามคุณเสียได้ ไม่พอใจในกามคุณ

ง. สามิสสุข คือ สุขด้วยกามคุณ นับเป็นเหยื่อให้สัตว์ติดอยู่ หมายถึง สุขที่บริบูรณ์ด้วยกามคุณ ๕ มี รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ จะปรารถนาอะไรก็ได้ตามปรารถนา เป็นสุขที่บริบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์สมบัติ^{๑๖}

นอกจากจะแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาถือความสุขเป็นเรื่องสำคัญแล้ว ยังให้ข้อสังเกตต่อไปอีกว่า การที่อริยสาวกละกามได้นั้น มิใช่เพราะกามไม่มีความสุข หรือเพราะพระพุทธศาสนาสอนให้ละเว้นความสุข แต่ยอมรับความสุขที่เป็นจริง สอนให้ปฏิบัติเพื่อบรรลุความสุข และยอมรับว่ากามมีความสุข แต่อริยสาวกละกามเพราะเห็นว่ากามมีความสุขก็จริงแต่ยังปะปนด้วยทุกข์มากและข้อสำคัญคือ ยังมีความสุขอย่างอื่นสุขกว่าอีกซึ่งประณีตกว่าสุขที่เกิดจากกามหรือความสุขที่เกิดจากการเสพเสวยรสร้อยของโลกอย่างสามัญชน อริยสาวกละกามได้ก็เพราะได้ประสบความสุขที่ประณีตกว่านั้น แสดงว่าความสุขมีแตกต่างกันเป็นขั้นเป็นระดับ^{๑๗}

^{๑๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๘๐/๓๓๔-๓๓๕.

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๓๑.

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๕๓๐.

๒. โลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ

อนิฏฐารมณ แปลว่า อารมณที่ไม่น่าปรารถนา ตรงข้ามกับอิฏฐารมณ (อารมณที่น่าปรารถนา) หมายถึง สิ่งที่ไม่ปรารถนา ไม่ต้องการอยากได้ ไม่อยากมี ไม่อยากพบเห็น ได้แก่ กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่ไม่ดี ไม่ชวนให้รักให้ชอบใจ และโลกธรรมในส่วนที่ไม่ดี ๔ ประการ คือ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์

อนิฏฐารมณ เป็นสิ่งที่เกิดได้แก่ทุกคน แม้ไม่ต้องการ แต่มีความจริงว่าอนิฏฐารมณ เป็นสิ่งไม่เที่ยง ทนอยู่ในสภาพนั้นๆ ไม่ได้นาน มีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา เกิดมีได้ก็กลับกลายเป็นอื่นไปได้เช่นเดียวกับสิ่งที่เป็น บุคคลใดถูกฝ่ายนี้ครอบงำก็ทำให้เกิดความทุกข์

(๑) เสื่อมลาภ หมายถึง การไม่ได้สิ่งที่ปรารถนา หรือสิ่งที่เคยได้มาเสื่อมสลายไป

(๒) เสื่อมยศ หมายถึง ไม่มียศ ถูกลดความเป็นใหญ่ ถูกถอดออกจากตำแหน่ง ถอดอำนาจ

(๓) นินทา หมายถึง การกล่าวถึงส่วนที่ไม่ดีของคนอื่นลับหลัง เพื่อประจานให้เขาเสียหาย หรือถูกตำหนิตายเถียงว่าไม่ดี มีใครพูดถึงความไม่ดีของเราในที่ลับหลังเรียกว่าถูกนินทา

(๔) ทุกข์ หมายถึง ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ คือ ได้รับความทุกข์ทรมานกายทรมานใจ

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่าทุกข์ในภาษาไทย หรือ ทุกข ในภาษาบาลีนั้น ตัวหนังสือแท้ๆ ที่มีความหมายกลางๆ กว้างที่สุดแล้วมันแปลว่า ดูน่าเกลียด ทุ แปลว่า น่าเกลียดหรือชั่ว อิกข อกข นี้ก็แปลว่าดูหรือเห็น ทุกข์ก็แปลว่าดูเห็นแล้วน่าเกลียด^{๑๘}

พจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานฉบับเฉลิมพระเกียรติได้ระบุความหมายของคำว่าทุกข์ว่า ทุกข ทุกข์ (ทุกข ทุก) ความยากลำบาก ความเดือดร้อน ความไม่สบายทั้งกายและใจ^{๑๙} และยังได้ระบุความหมายของคำว่าทุกข์ไว้ ๒ ประเด็นคือ

๑. สภาพที่ทนอยู่ได้ยาก สภาพที่คงทนอยู่ไม่ได้ เพราะถูกบีบคั้นด้วยความเกิดขึ้นและความดับสลาย เนื่องจากต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ไม่ขึ้นต่อตัวมันเอง

๒. สภาพที่ทนได้ยาก ความรู้สึกไม่สบายกาย ได้แก่ ทุกขเวทนา ถ้ามาคู่กันกับโทมนัส

ทุกข์ในเวทนา ๕ หมายถึง ความไม่สบายกาย คือ ทุกข์กาย

ทุกข์ในเวทนา ๓ หมายถึง ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ คือทั้งทุกข์กายและทุกข์ใจ^{๒๐}

ถึงแม้ความหมายของทุกข์จะมีหลายทัศนะ รวมความได้ว่า ทุกข์ หมายถึง การยึดมั่นถือมั่นในขันธ ๕ ดังที่กล่าวไว้ในพระวินัยปิฎกว่า “ข้อนี้เป็นทุกข์ อริยสัจ คือแม้ความเกิดก็เป็นทุกข์ แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์ แม้ความเจ็บก็เป็นทุกข์ แม้ความตายก็เป็นทุกข์ ความประสพกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก

^{๑๘} พุทธทาสภิกขุ, **ศิลปะแห่งชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑.

^{๑๙} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๓๐**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๒๕๘.

^{๒๐} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๙๙.

ก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาก็เป็นทุกข์ โดยย่อ
ย่ออุปาทานชั้น ๕ เป็นทุกข์”^{๒๑}

จากข้อความที่ยกมาทั้งหมดสรุปได้ว่า ทุกข์ในพุทธปรัชญา หมายถึง สภาพที่แย้งต่อ
ความสุข ถูกบีบคั้นอยู่ตลอดเวลาด้วยภาวะที่เป็นไปตามธรรมชาติที่ครอบคลุมสรรพสิ่ง ทำให้สรรพสิ่ง
ทั้งหลายไม่สามารถที่จะรักษาสภาพเดิมไว้ได้เนื่องจากสิ่งต่างๆ เหล่านี้ไม่มีความเป็นใหญ่ของตนเอง
ต้องอาศัยปัจจัยอื่นเกิดขึ้นในรูปของกระแสต่อเนื่องด้วยการยึดมั่นในชั้น ๕ จึงมีสภาพเป็นที่ตั้งแห่ง
ทุกข์ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับภิกษุในเอคันตทุกขสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าปฐวีธาตุนี้จักได้มีทุกข์โดยส่วนเดียว ถูกทุกข์ติดตามถึง มีทุกข์หยั่งลง สุขไม่
หยั่งลง สัตว์ทั้งหลายไม่พึงยินดีในปฐวีธาตุ แต่เพราะปฐวีธาตุมีสุขติดตาม มีสุขหยั่งลง มีทุกข์ไม่
หยั่งลง ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงยินดีในปฐวีธาตุ ถ้าอาโปธาตุนี้... ถ้าเตโชธาตุนี้... ถ้าวาโยธาตุนี้จัก
ได้มีทุกข์โดยส่วนเดียว ถูกทุกข์ติดตาม มีทุกข์หยั่งลง มีสุขไม่หยั่งลง สัตว์ทั้งหลายไม่พึงยินดีใน
วาโยธาตุ แต่เพราะวาโยธาตุมีสุขติดตาม สุขหยั่งลง มีทุกข์ไม่หยั่งลง มีสุขไม่หยั่งลง ฉะนั้น สัตว์
ทั้งหลายจึงยินดีในวาโยธาตุ...^{๒๒}

๒.๔ หลักคำสอนที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรม

๒.๔.๑ กลุ่มที่ได้ลามก - เสื่อมลามก

ก. ได้ลามก

ลามก คือ การได้ผลประโยชน์ การได้มาซึ่งทรัพย์ โขศ ของที่ได้หรือการได้มาโดยไม่ได้
คาดคิด สิ่งที่มีมักจะได้มาโดยไม่คาดคิด สมบัติ กำไร การได้ การมี ของที่ได้มาอย่างไม่ได้คาดหมาย
การได้มาซึ่งสิ่งที่คนปรารถนา ซึ่งเป็นสิ่งที่คนอยากได้ใครมีและพยายามแสวงหามาเป็นของตน โดยมี
ความหมายและตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ดังต่อไปนี้

ลามกสักการะเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลुरुธรรม เรื่องเคยมีมาแล้ว มีตระกูลแต่ใหญ่
อาศัยอยู่ในห้วงน้ำแห่งหนึ่งมานาน ครั้งหนึ่ง เต่าตัวหนึ่งเข้าไปหาเต่าอีกตัวหนึ่งถึงที่อยู่พูดว่า พ่อเต่า
เจ้าอย่าได้ไปยังท้องถื่นนั้นนะ เต่าตัวนั้นได้ไปยังท้องถื่นนั้นแล้ว ภูคนายพรานยิงด้วยลูกดอก ลำดับนั้น
เต่าตัวที่ถูกยิงเข้าไปหาเต่าตัวนั้นถึงที่อยู่ เต่าตัวนั้นได้เห็นเต่าตัวที่ถูกยิงกำลังเดินมาแต่ไกล จึงถามว่า
พ่อเต่า เจ้าไม่ได้ไปท้องถื่นนั้นหรือ พ่อเต่า ฉันทันได้ไปท้องถื่นนั้นมาแล้ว พ่อเต่า เจ้าไม่บาดเจ็บ ไม่ถูกทุบ
ตีดอกหรือ ฉันทันไม่บาดเจ็บ ไม่ถูกทุบตี แต่ฉันทันมีเชือกเส้นหนึ่งติดหลังมานี้ เต่าตัวนั้นกล่าวว่า เอาเถอะ
พ่อเต่า เจ้าไม่บาดเจ็บ ไม่ถูกทุบตีก็ตามเถิด แต่บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ของเจ้าได้รับทุกข์ ถึงความ
พินาศ เพราะเชือกเส้นนี้แหละ ไปเดี๋ยวนี้ เจ้าไม่ใช่พวกของเราแล้ว คำว่า พราน นี้ เป็นชื่อของมารใจ
บาป คำว่า ลูกดอก นี้ เป็นชื่อของลามกสักการะ คำว่า เชือก นี้ เป็นชื่อของนันทิราคะ

^{๒๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๑.

^{๒๒} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๑๘/๒๑๐.

ภิกษุบางรูปยินดี พอใจลาภสักการะที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุนี้เราเรียกว่า ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ เพราะลาภสักการะ อันเปรียบเหมือนลูกดอก ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารถนา ลาภสักการะเป็นสังหารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๒๓}

ลาภสักการะเป็นสังหารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุลุธรรม เปรียบเหมือนแมลงวันกินคุณเต็มท้อง และเปื้อนคุณ และข้างหน้าของมันยังมีคุณกองใหญ่ มันยังดูหมิ่นแมลงวันเหล่านี้ว่า เรากินคุณเต็มท้อง และเปื้อนคุณ เรายังมีคุณกองใหญ่อยู่ข้างหน้าอีก อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ถูกลาภสักการะครอบงำ ย่ำยีจิต เวลาเช้า ครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม ฉัน(ภัตตาหาร) จนพอ แก่ความต้องการ และหายกยงนิมนต์ให้ฉันในวันรุ่งขึ้น แม้อาหารของเธอจะเต็มบาตร เธอไปอารามแล้ว ยังพูดโอ้อวดท่ามกลางหมู่ภิกษุว่า ผมฉันพอแก่ความต้องการแล้ว หายกยงนิมนต์ให้ฉันในวันรุ่งขึ้น อาหารของผมนั้นก็เต็มบาตร และยังจะได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารอีก ส่วนภิกษุเหล่านี้มีบุญน้อย มีศักดิ์น้อย จึงไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เธอถูกลาภสักการะครอบงำ ย่ำยีจิต จึงดูหมิ่นภิกษุเหล่านี้ ผู้มีศีลเป็นที่รัก การกระทำของโมฆบุรุษนั้นเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอด กาลนาน ลาภสักการะเป็นสังหารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๒๔}

ลาภสักการะเป็นสังหารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุลุธรรม เปรียบเหมือนแกะขนยาวเข้าไปสู่พวงหนาม มันพึงติด ถูกหนามเกี่ยวเกาะ ได้รับทุกข์ถึงความพินาศในที่นั้น ๆ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ถูกลาภสักการะครอบงำ ย่ำยีจิต เวลาเช้า ครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม เธอติดข้องถูกปัจจัยเกี่ยวเกาะ ได้รับทุกข์ถึงความพินาศในที่นั้น ๆ ลาภสักการะเป็นสังหารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้^{๒๕}

ลาภสักการะเป็นสังหารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุลุธรรม สายฟ้าผ่าถูกใคร ลาภสักการะ ย่อมติดตามพระเสขะ ผู้ยังไม่บรรลุลุหรือหัตตผล คำว่า สายฟ้าผ่า นี้ เป็นชื่อของลาภสักการะ ลาภสักการะเป็นสังหารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๒๖}

ลาภสักการะเป็นสังหารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุลุธรรม บุคคลยิงลูกศรอาบยาพิษถูกใคร ลาภสักการะ ย่อมติดตาม พระเสขะผู้ยังไม่บรรลุลุหรือหัตตผล คำว่า ลูกศร นี้ เป็นชื่อของลาภสักการะ ลาภสักการะเป็นสังหารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๒๗}

ลาภสักการะเป็นสังหารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุลุธรรม เมื่อเข้าตู่ เธอทั้งหลายได้เห็นสุนัขจิ้งจอกแก่ที่มาอาศัยอยู่หรือ สุนัขจิ้งจอกแก่นั้นเป็นโรคเรื้อน อยู่ในเรือนว่างก็ไม่ยินดี อยู่ที่โคนไม้ก็ไม่ยินดี อยู่ในที่แจ้งก็ไม่ยินดี เดิน ยืน นั่ง นอนในที่ใด ๆ ก็เป็นทุกข์ในที่นั้น ๆ ภิกษุ บางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็เหมือนกัน ถูกลาภสักการะครอบงำ ย่ำยีจิต อยู่ในเรือนว่างก็ไม่ยินดี อยู่ที่โคนไม้ก็ไม่ยินดี อยู่ในที่

^{๒๓} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๕๙/๑๗๖.

^{๒๔} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๖๑/๑๗๗.

^{๒๕} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๖๐/๑๗๖.

^{๒๖} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๖๒/๑๗๗.

^{๒๗} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๖๓/๑๗๗-๑๗๘.

แจ้ก็ไม่ยินดี เดิน ยืน นั่ง นอนในที่ใด ๆ ก็เป็นทุกข์ในที่นั้น ๆ ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะเป็นสิ่ง
ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๒๘}

ลากสักการะเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุนิพพาน ลมบ้าหมูพัดอยู่บนอากาศ ชันนุกที่
กำลังบินอยู่ในอากาศ เมื่อมันถูกลมบ้าหมูซัด เท้าไปทางหนึ่ง ปีกไปทางหนึ่ง ศีรษะไปทางหนึ่ง ตัวไป
ทางหนึ่ง ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน ถูกลากสักการะครอบงำ ย่ำยีจิต เวลาเช้า ครอง
อันตราสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม ไม่รักษากายวาจาจิต ไม่ตั้งสติให้มั่นคง
ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นมาตุคามนุ่งห่ม ไม่เรียบบร้อยในที่นั้น ราคะก็รบกวณจิตของเธอเพราะเห็น
มาตุคามนุ่งห่มไม่เรียบบร้อย เธอถูกราคะรบกวณจิต จึงบอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ ภิกษุพวกหนึ่ง
นำจีวรของเธอไป พวกหนึ่งนำบาตรไป พวกหนึ่งนำผ้าสีทันชะ ไป พวกหนึ่งนำกล่องเข็มไป เปรียบ
เหมือนนกถูกลมบ้าหมูซัดไปฉะนั้น ลากสักการะเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๒๙}

ตัวอย่างบุคคลที่ได้ลาภ หรือบุคคลที่ถูกลาภครอบงำย่ำยีจิต

(๑) พระสีวลีเถระ

พระสีวลีเถระเป็นเจ้าชายในโกถียวงศ์ ออกบวชในสำนักพระสารีบุตร บรรลุพระอรหันต์
ในขณะที่ปลงเกศานั้นเอง และหลังจากผนวช ท่านเป็นผู้มีลาภสักการะมากด้วยกุศลกรรมที่ท่านทำมาแต่
อดีต ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ให้เป็นเอตทัคคะผู้เลิศในทาง ผู้มีลาภมาก

พระสีวลีเถระ เป็นพระโอรสของพระนางสุปปวาสา ผู้เป็นพระราชธิดาของพระมหากษัตริย์
แห่งกรุงโกถียะ อยู่ในพระครรภ์ถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน เมื่อทรงพระครรภ์ทำให้พระมารดาสมบูรณ์
ด้วยลาภสักการะมาก เมื่อประสูติก็ประสูติง่าย ด้วยพุทธานุภาพที่ทรงพระราชทานพรว่า "ขอพระนาง
สุปปวาสาจงมีความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ประสูติพระราชบุตรผู้ไม่มีโรคเกิด"

เมื่อประสูติและพระประยูรญาติขนานถวายพระนามว่า สีวลีกุมาร ในวันที่นิมนต์
พระพุทธเจ้ามาเสวยภัตตาหารตลอด ๗ วัน สีวลีกุมารก็ได้ถือธมกรกรองน้ำถวายพระพุทธเจ้าและ
พระสงฆ์ตลอด ๗ วัน

เมื่อเจริญวัย ท่านได้ออกผนวชในสำนักพระสารีบุตร ได้บรรลุอรหันต์ผลในเวลาปลงเกศา
เสร็จ จากนั้นมาท่านสมบูรณ์ด้วยลาภสักการะไม่ขาดด้วยปัจจัย ๔ ทั้งปวง ด้วยเหตุนี้จึงได้รับการยก
ย่องจากพระพุทธองค์ให้เป็นเอตทัคคะผู้เลิศในทาง ผู้มีลาภมาก^{๓๐}

(๒) นางสุภาวดี

มีหญิงสาวคนหนึ่งซึ่งเกิดในตระกูลพ่อค้ามีนามว่า สุภาวดี นางได้เลื่อมใสศรัทธา
พระพุทธศาสนา และนับถือพระสีวลีเถระเป็นอย่างยิ่ง เมื่อแม่มานางได้ฟังธรรมจนลึกซึ้ง พระสีวลีก็ให้ศีล
และให้พรว่า"จงเจริญรุ่งเรืองด้วยทรัพย์สิน เงินทองจากการค้าขาย เงินทองไหลมาเทมาสมความมุ่ง
มาดปรารถนาด้วยเถิด" หลังจากที่นางสุภาวดีได้รับพรจากพระสีวลีเถระแล้ว ไม่ว่านางและผู้เป็นบิดา
มารดาจะไปค้าขายที่ใด ก็จะขายดีเป็นเทน้ำเทท่า มีแต่กำไรหลังไหลเข้ามาทุกครั้งไป

(๓) พระเทวทัต

^{๒๘} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๖๔/๑๗๘.

^{๒๙} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๖๕/๑๗๘-๑๗๙.

^{๓๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, "ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒", พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕).

พระเวทที่ตฤกอษฐ์ธรรมครอบงำย่ำยิจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิดในนรก ดำรงอยู่ชั่วกับ แก้ไขไม่ได้ อษฐ์ธรรมที่พระเวทที่ตฤกครอบงำย่ำยิจิต คือ พระเวทที่ตฤกลาภครอบงำย่ำยิจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิด ในนรก ดำรงอยู่ชั่วกับ แก้ไขไม่ได้^{๓๑}

ข. เสื่อมลาภ

เสื่อมลาภ คือ การเสียมลาภไป ไม่อาจดำรงอยู่ได้ การสูญเสียสิ่งที่ได้มา ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไม่ปรารถนา ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ตน โดยทุกสิ่งทุกอย่างย่อมหมุนไปสู่จุดสลายตัวอยู่เสมอ ลาก็เช่นเดียวกัน เมื่อได้ลาภมา วันหนึ่งก็ต้องเสียมลาภไปเช่นกัน

ตัวอย่างบุคคลที่ได้ความเสื่อมลาภและถูกความเสื่อมลาภครอบงำย่ำยิจิต

พระเวทที่ตฤ

พระเวทที่ตฤกอษฐ์ธรรมครอบงำย่ำยิจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิดในนรก ดำรงอยู่ชั่วกับ แก้ไขไม่ได้ อษฐ์ธรรมที่พระเวทที่ตฤกครอบงำย่ำยิจิต คือ พระเวทที่ตฤกความเสื่อมลาภครอบงำย่ำยิจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิด ในนรก ดำรงอยู่ชั่วกับ แก้ไขไม่ได้^{๓๒}

๒.๔.๒ กลุ่มที่ได้ยศ – เสื่อมยศ

ก. ได้ยศ

ยศ คือ การได้รับฐานันดรที่สูงขึ้น การได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต การได้ตำแหน่งศักดิ์ดินาต่างๆ เป็นสิ่งที่คนอยากได้ใคร่มีและพยายามแสวงหามาเป็นของตน โดยมีความหมายและตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ดังต่อไปนี้

ยศ คือ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ในเบื้องต้น คือ ในคราวที่เป็นสมณะ นี้ชื่อว่า ยศ^{๓๓}

เรื่องยศ-เสื่อมยศ ไม่ใช่เรื่องของตำราวจ ทหารอย่างเดียว เพราะเรื่องของโลกธรรมทั้ง ๘ ข้อ จะต้องกระทบจิตใจของชาวโลกทั้งสิ้น แม้ในโลกธรรมสูตร พระพุทธองค์ก็ตรัสว่า โลกธรรมทั้ง ๘ ข้อ นั้น เกิดขึ้นแก่คนทุกคน ทั้งปุถุชน ทั้งอริยชน^{๓๔} เพราะฉะนั้น เรื่องยศตามความมุ่งหมายของโลกธรรม จึงเป็นเรื่องที่เกิดแก่คนทั่วไป

เรื่องใหญ่ของโลกมีอยู่ด้วยกัน ๔ เรื่อง เรื่องลำดับที่ ๑ คือเรื่องลาภ ๒. เรื่องยศนี้ก็เป็น ๑ ใน ๔ เรื่องใหญ่ของโลก เป็นลำดับที่สองรองลงมาจากลาภ และเป็นแดนอารมณ์สะเทือนใจที่ทำให้คนตีก็มาก ทำให้คนเสียก็มาก

ยศ แปลว่า ยิง คือ เป็นยอด เป็นจอม เป็นที่เด่น จึงเรียกว่ายิง คือ ของแต่ละอย่างมันมีความยิ่งอยู่ในตัวของมันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง หมายความว่า ของสิ่งหนึ่งๆ หรือสถานที่แห่งหนึ่งๆ มันมี

^{๓๑} อ.อ.อุฎก. (ไทย) ๒๓/๗/๑๓๙.

^{๓๒} อ.อ.อุฎก. (ไทย) ๒๓/๗/๑๓๙.

^{๓๓} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๕๒/๑๔๓.

^{๓๔} สมเด็จพระสังฆราช (ปสุสเทว), สวตมณต์ฉบับหลวง, (กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘).

ส่วนประกอบอยู่หลายอย่าง แต่ในหลายๆ อย่างนั้นมันก็จะมียิ่งอยู่อย่างหนึ่ง จะยิ่งในทางปริมาณหรือคุณภาพก็แล้วแต่

คนเราก็มีความยิ่ง คนละทางสองทางเหมือนกัน ยิ่งในทางดีเรียกว่ายศ ถ้ายิ่งในทางเสียเรียกว่าอัปยศ ความยิ่งในทางดี ที่คนยอมรับนับถือ มี ๓ ทาง คือ

๑. ยิ่งด้วยความเป็นใหญ่ เรียกว่า อีสริยยศ
๒. ยิ่งด้วยพวกพ้อง เรียกว่า บริวารยศ
๓. ยิ่งด้วยชื่อเสียง เรียกว่า เกียรติยศ

ยศทั้งสามอย่างนี้ มีไว้แล้วดีจริงๆ คนฉลาดจึงอยากได้และอยากมี แม้ทางศาสนาที่สอนให้รู้จักขวนขวายสร้างยศขึ้นไว้ในตัว หรือทำตัวให้เป็นคนมียศ หลักฐานมีอยู่เป็นอันมาก ทั้งที่เป็นพุทธวจนะ ทั้งที่เป็นคำของเกจิอาจารย์ ในเรื่องกุมภโฆษกวัตตฤแห่งคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา^{๓๕} กล่าวปฏิบัติที่ จะทำให้ได้ยศไว้ว่า

อุฏฐานวโต สติมโต สุจิตมมสส นิสम्मการิโน

สญญตสส จ ธรรมชีวินอปมตตสส ยโสภิวทตติ

แปลเป็นภาษาไทยว่า ยศย่อมเจริญแก่คนขยันทำงาน มีความรอบคอบ ทำงานสะอาด มีความดำริดี รู้จักระวังตัว เลี้ยงชีพโดยชอบธรรม ทั้งไม่มัวเมาประมาท

จากบาลีคถานี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนให้นิยมความเป็นคนมียศ

ในมหาสมยสูตร^{๓๖} กล่าวถึงคุณสมบัติพิเศษ ของเทวดาผู้ยิ่งใหญ่ที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้า มีว่า “อิทธิมนโต ชุตินนโต วณณวโนโต ยสสสิโน” ซึ่งหมายถึงว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีรัศมีโชติช่วง มีผิวพรรณงดงามและมียศ จากบาลีบทนี้ชี้ให้เห็นอีกแง่หนึ่งว่า ยศ เป็นส่วนหนึ่งของความสำคัญ หรือบุคลิกลักษณะของเทวดาซึ่งเป็นพวกสวรรค์ และการที่พระพุทธนาให้มนุษย์ฟัง ก็ย่อมแสดงให้เห็น อยู่ในตัวว่า ยศเป็นสิ่งสำคัญที่พวกมนุษย์ก็สนใจด้วย เพราะถ้าเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่นิยมอยู่แล้ว ก็ป่วยการจะมาชมให้ฟัง

ในพรพระ ๗ ประการ ก็มีคำอวยพรให้มียศรวมอยู่ด้วย คำบาลีที่พระสวดอวยพร ๗ ประการนั้นว่า

๑. आयुทตมโก ให้ท่านเจริญด้วย อายุ
๒. ธนทตมโก ให้ท่านเจริญด้วย ทรัพย์
๓. สิริทตมโก ให้ท่านเจริญด้วย สิริ
๔. ยสทตมโก ให้ท่านเจริญด้วย ยศ
๕. พลาวทตมโก ให้ท่านเจริญด้วย กำลัง
๖. วณณทตมโก ให้ท่านเจริญด้วย ผิวพรรณ
๗. สุขทตมโก ให้ท่านเจริญด้วย ความสุข

ในพรพระอีกบางแห่ง ก็ได้จัดเอายศเป็นพรอยู่เหมือนกัน ดังบาลีที่พระสวดเวลาอวยพรว่า

“ชยสิทธิ ธนํ ลาภํ โสตถิ ภาคยํ สุขํ พลํ สิริ आयु จ วณฺเณ จ โภคํ วุฑฺฒิ จ ยสวา สत्वสฺสา จ आयุ จ ชีวสิทธิ ภาวนตุ เต”

^{๓๕} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒๕/๑๘.

^{๓๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓๕/๒๖๒-๒๖๓.

คำว่า ยสวา ในคานานี้ แปลว่า ให้เป็นผู้มียศ เช่นเดียวกับพร ๗ ประการนั้นเหมือนกัน การที่ยศมาปรากฏในพรพระ ย่อมแสดงให้เห็นว่า บุคคลทั้งสองฝ่าย เห็นว่ายศมีประโยชน์ คือ ฝ่ายพระก็ต้องรับรองว่า ยศเป็นของดี เพราะท่านเป็นผู้หวังดีต่อชาวบ้าน ถ้าท่านเห็นว่าไม่ดี ท่านก็คงไม่ให้ และเป็นการยืนยันด้วยว่า ฝ่ายชาวบ้านก็ต้องเห็นว่ายศดีเหมือนกัน

ที่ว่ายศดีนั้น ดีตรงที่ว่ายศเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการทั้งปวง ดังนี้

๑. อีสริยยศ ชนะอุปสรรค

๒. บริวารยศ ชนะงาน

๓. เกียรติยศ ชนะภัย

๑. อีสริยยศ ชนะอุปสรรค คือ คนที่มียศนี้ ไม่ว่าจะคิดทำอะไร อุปสรรคต่างๆ มักจะแคล้วคลาดหลบหน้าหนีหมด

รวมความว่า ถ้ามีอีสริยยศมากๆ แล้วอุปสรรคมันกลัว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอยู่ เรื่องกิน เรื่องนอน เรื่องไป และเรื่องอะไรต่อมิอะไรอีกเยอะเยาะ มันไม่สู้ทั้งนั้น อุปสรรคทั้งหลายมันเป็นพรรคพวก คนไม่มีอีสริยยศ มันรักใคร่ชอบพอกับพวกคนที่ว่านี้เหลือเกิน พอคิดว่าจะทำอะไร เป็นต้องรุมกันเข้ามารับหน้า ทั้งสิบทิศทีเดียว

๒. บริวารยศ ชนะงาน คนเราทุกคนมีงานต้องทำ งานทำกิน งานทำอยู่ งานทำใช้ งานดูงานฟัง งานที่เราต้องทำนั้นไม่รู้จักหมด ที่นี้สมรรถภาพในการทำงานของคนเราแต่ละคน มันน้อยกว่างานที่จะต้องทำ การที่เราจะชนะงานที่เกินไปนั้นได้ ต้องมีคนช่วยยกให้ ช่วยคูให้ ช่วยฟังให้ แล้วแต่เรื่องนั้น

คนที่มีบริวารยศ คือ มีพวกพ้องมากๆ เอาชนะงานได้มากและกว้างขวาง ดีกว่าคนมีบริวารน้อยหรือไม่มีบริวารเลย

๓. เกียรติยศ ชนะภัย คือว่า คนที่ทำความดี บำเพ็ญประโยชน์แก่มหาชน จนมีชื่อเสียง และเป็นที่เคารพบูชาของคนทั่วไปแล้ว ตามปกติย่อมเป็นผู้อยู่ห่างจากภัย คือ ไม่มีใครรังแกข่มเหง

ผู้มีเกียรติ ชนะผู้มั่งรายนั้น มิใช่ไปทำให้ผู้มั่งร้ายต้องเจ็บปวดล้มตายลง แต่เป็นการชนะความร้ายในใจของเราให้จางหายไป การชนะแบบนี้ เป็นการชนะที่ไม่มีผู้แพ้ ผู้ที่แพ้คือกิเลสคือความร้ายในใจ เช่น พระพุทธองค์ชนะพระองค์สิริมาล เมื่อครั้งยังเป็นมหาโจร ความจริงปรากฏว่า ในการที่พระองค์ต่อสู้กับพระองค์สิริมาลนั้น บังเกิดผลดังนี้

พระพุทธองค์ เป็นผู้ชนะ

พระองค์สิริมาล ก็เป็นผู้ชนะ

ความร้ายในใจขององค์สิริมาล เป็นผู้แพ้

โครงสร้างชีวิตของคนเรา ทุกคนควรจะต้องให้ได้ลักษณะ ๔ อย่าง มีลักษณะเหมือนพระเจดีย์ เจดีย์ที่สร้างถูกลักษณะจริงๆ ต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ อย่าง ได้แก่ ๑. ความสูง ๒. ความใหญ่ และ ๓. ความขลัง

การสร้างตัวหรือสร้างโครงสร้างชีวิตนั้น ต้องให้มีลักษณะสำคัญพร้อม ๓ อย่าง เหมือนกับเจดีย์ คือ สูง ใหญ่ ขลัง คือ

๑. สูง ด้วยอีสริยยศ

๒. ใหญ่ ด้วยบริวารยศ

๓. ชล้ง ด้วยเกียรติยศ

สูงด้วยอิสริยะ ได้แก่ มีความเป็นใหญ่ในตัว อิสริยะเป็นความสูงเด่นของคน เหมือนกับ ความสูงของเจดีย์ แต่เมื่อมีอิสริยศสูงขึ้นเท่าไร ก็ต้องเสริมความใหญ่ คือ เพิ่มบริวารยศให้ได้ส่วนกัน หมายความว่า คนเรายังโต ยิ่งเป็นผู้ใหญ่ ก็ต้องมีพวกพ้องที่เรียกว่าบริวารให้มากขึ้นตามส่วน คนที่ ใหญ่คนเดียว ไม่ดึงคนอื่นให้เขยิบตามไปด้วย หรือไม่ปลุกฝังความรักใคร่นับถือในบุคคลข้างเคียง ก็ไม่ ผิดอะไรกับเจดีย์ที่มีแต่ต่อยอดสูงโดดขึ้นไปให้เทียมเมฆ แต่ไม่ขยายฐานให้ได้ส่วน ประเดี๋ยวก็จะพัง ครืนเท่านั้น และนั่นก็จะเป็นการฟ้องความโง่งของช่างผู้ก่อสร้างด้วย เจดีย์นั้นยิ่งสูงก็ยิ่งต้องขยายฐาน คนเรายังสูงก็ยิ่งสร้างพวกพ้อง ฉันทใดกัฉันทนั้น

ที่นี้เมื่อมีทั้งสูงทั้งใหญ่แล้ว ก็ต้องมีความชล้ง หมายความว่า อิสริยศก็มีแล้ว บริวารยศก็ มีแล้ว ก็ต้องมีเกียรติยศเข้ากำกับด้วย เป็นองค์ที่สาม จึงจะครบถ้วนบริบูรณ์ เกียรติ ได้แก่ ความดีที่ คนเคารพนับถือ ที่ว่ามีเกียรติยศ พุดง่าย ๆ ก็คือ มีความดีไว้ในตัว ให้พวกบริวารได้เคารพ คนเรากล้ามีดี ในตัว ย่อมเป็นที่รักและเคารพของพวกพ้อง ยิ่งยืน ไม่จืดจาง นับว่าเป็นหลักประกันอิสริยศและ บริวารยศอย่างดียิ่ง

ตัวอย่างบุคคลที่ได้ยศ หรือบุคคลที่ถูกยศครอบงำอำยิจิต

(๑) พระอรุเวลกัสสปะ

พระอรุเวลกัสสปะ เป็นพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ได้รับการยกย่องเป็น พระอสีติมหาสาวกผู้เป็นเอตทัคคะในด้านผู้มีบริวารมาก

พระอรุเวลกัสสปะ เกิดในตระกูลพราหมณ์กัสสปโคตร มีน้องชาย ๒ คน ชื่อ กัสสปะ เหมือนกัน เมื่อเจริญวัยขึ้นมา ได้ศึกษาจบไตรเพท คือ พระเวท ๓ อย่าง ซึ่งเป็นคัมภีร์ ศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ของพราหมณ์

พระอรุเวลกัสสปะได้รับยกย่องในทางผู้มีบริวารมาก (ที่เป็นพระอรหันต์ ๑,๐๐๒ องค์) เนื่องจากท่านเป็นผู้ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม อันเป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ใช้ปกครองดูแลบริวาร ให้มีความสุข ซึ่งประกอบด้วย

๑. เมตตา ความรักใคร่ ประารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข
๒. กรุณา ความสงสาร ประารถนาจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์
๓. มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี
๔. อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ

ด้วยคุณธรรมเหล่านี้ และอีกทั้งรู้จักบำรุงจิตใจบริวารด้วยการสงเคราะห์ ด้วยวัตถุสิ่งของ และหลักธรรมะ จึงทำให้ท่านสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจบริวารไว้ได้ เป็นที่รักเคารพของบริวาร และก็เป็นพุทธสาวกรูปเดียวที่มีบริวารมากที่สุด พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็น ผู้เลิศกว่าพระสาวกทั้งปวง ในฝ่ายผู้มีบริวารมาก^{๓๗}

(๒) อนาถบิณฑิกเศรษฐี

อนาถบิณฑิกเศรษฐี หรือ สุทัตตอนาถบิณฑิกคฤหบดี เป็นชาวสาวัตถิในสมัยพุทธกาล มี ชีวิตร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า เดิมท่านมีนามว่าสุทัตตะเศรษฐี เกิดในตระกูลของสุมนะเศรษฐีผู้เป็น

^{๓๗} จำเนียร ทรงฤกษ์, “ชีวประวัติพุทธสาวก ประวัติพระอัครจริยะมหาเถระเมื่อครั้งพุทธกาล เล่ม ๑”, สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว (สาขาวัดปากน้ำ), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒).

บิดา ท่านเป็นเศรษฐีที่ใจบุญ ชอบช่วยเหลือคนตกยาก ทำให้ท่านถูกเรียกจากชาวเมืองสาวด์ถึว่า อนาคตินทิกเศรษฐี แปลว่า เศรษฐีผู้เป็นที่พึ่งของคนยาก (แปลตามศัพท์ว่า เศรษฐีผู้มีก้อนข้าวให้กับคนยากจน)

อนาคตินทิกเศรษฐี ได้ไปค้าขายและได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าที่เมืองราชคฤห์จนบรรลุเป็นพระโสดาบัน ท่านจึงมีศรัทธาสร้างวัดเขตวันมหาวิหารถวายแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเงินจำนวนมาก ท่านได้เป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์อย่างดีมาก เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธเจ้าเสด็จประทับจำพรรษาที่วัดพระเชตะวันที่ท่านสร้างมากกว่าที่ประทับใด ๆ ถึง ๑๙ พรรษา^{๓๘}

(๓) พระเทวทัต

พระเทวทัตถูกอสังฆกรรมครอบงำย่ำยีจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิดในนรก ดำรงอยู่ชั่วนิรันดร์ แก้ไขไม่ได้ อสังฆกรรมที่พระเทวทัตถูกครอบงำย่ำยีจิต คือ พระเทวทัตถูกอสังฆกรรมครอบงำย่ำยีจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิด ในนรก ดำรงอยู่ชั่วนิรันดร์ แก้ไขไม่ได้^{๓๙}

ข. เสื่อมยศ

เสื่อมยศ คือ การถูกลดอำนาจความเป็นใหญ่ การถูกลดยศ ลดตำแหน่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไม่ปรารถนา ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ตน โดยยศเมื่อได้มาก็ต้องเสียไปเป็นสิ่งธรรมดา ยศที่ได้มาและจะต้องเสียไปก็มี ๑. อีสริยยศ ๒. บริวารยศ ๓. เกียรติยศ ยศเป็นเรื่องโลกสมมติขึ้น ไม่ใช่เนื้อแท้ของคน ฉะนั้นเมื่อเสื่อมยศก็เป็นการกลับมาเป็นปกติก่อนที่จะมียศสมมติขึ้นมานั่นเอง

ตัวอย่างบุคคลที่ได้ความเสื่อมยศและถูกความเสื่อมยศครอบงำย่ำยีจิต

พระเทวทัต

พระเทวทัตถูกอสังฆกรรมครอบงำย่ำยีจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิดในนรก ดำรงอยู่ชั่วนิรันดร์ แก้ไขไม่ได้ อสังฆกรรมที่พระเทวทัตถูกครอบงำย่ำยีจิต คือ พระเทวทัตถูกความเสื่อมยศครอบงำย่ำยีจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิด ในนรก ดำรงอยู่ชั่วนิรันดร์ แก้ไขไม่ได้^{๔๐}

๒.๔.๓ กลุ่มที่ได้คำสรรเสริญ – ถูกรินทา

ก. ได้คำสรรเสริญ

สรรเสริญ คือ การได้ยิน ได้ฟัง คำสรรเสริญ คำชมเชย คำยกยอ การได้รับการยกย่องสรรเสริญ เป็นสิ่งที่คนอยากได้ใคร่มีและพยายามแสวงหามาเป็นของตน โดยมีความหมายและตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ดังต่อไปนี้

สรรเสริญ คือ ชมเชย ยกย่อง^{๔๑} ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุธรรมเรื่องเคยมีมาแล้ว มีตระกูลแต่ใหญ่อาศัยอยู่ในห้วงน้ำแห่งหนึ่งมานาน ครั้งหนึ่ง เต่าตัวหนึ่งเข้าไปหาเต่าอีกตัวหนึ่งถึงที่อยู่พูดว่า พ่อเต่า เจ้าอย่าได้ไปยังท้องถื่นนั้นนะ เต่าตัวนั้นได้ไปยังท้องถื่นนั้นแล้ว

^{๓๘} วิ.จ. (ไทย) ๗/๗๖-๗๗/๓๐๗.

^{๓๙} อ.จ.อ.จ. (ไทย) ๒๓/๗/๑๓๙.

^{๔๐} อ.จ.อ.จ. (ไทย) ๒๓/๗/๑๓๙.

^{๔๑} พ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๓๓/๓๓๖.

ถูกนายพรานยิงด้วยลูกดอก ลำดับนั้นเต่าตัวที่ถูกยิงเข้าไปหาเต่าตัวนั้นถึงที่อยู่ เต่าตัวนั้นได้เห็นเต่าตัวที่ถูกยิงกำลังเดินมาแต่ไกล จึงถามว่า พ่อเต่า เจ้าไม่ได้ไปท่องถิ่นนั้นหรือ พ่อเต่า ฉันได้ไปท่องถิ่นนั้นมาแล้ว พ่อเต่า เจ้าไม่บาดเจ็บ ไม่ถูกหุบตีดอกหรือ ฉันไม่บาดเจ็บ ไม่ถูกหุบตี แต่ฉันมีเชือกเส้นหนึ่งติดหลังมานี้ เต่าตัวนั้นกล่าวว่า เอาเถอะพ่อเต่า เจ้าไม่บาดเจ็บ ไม่ถูกหุบตีก็ตามเถิด แต่บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ของเจ้าได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ เพราะเชือกเส้นนี้แหละ ไปเดี๋ยวนี้ เจ้าไม่ใช่พวกของเราแล้ว คำว่า พราน นี้ เป็นชื่อของมารใจบาป คำว่า ลูกดอก นี้ เป็นชื่อของความสรรเสริญ คำว่า เชือกนี้ เป็นชื่อของนันทิราคะ

ภิกษุบางรูปยินดี พอใจความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุนี้เราเรียกว่า ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ เพราะความสรรเสริญ อันเปรียบเหมือนลูกดอก ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารถนา ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๔๒}

ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุธรรม เปรียบเหมือนแกะขนยาวเข้าไปสู่พวงหนาม มันพึงติด ถูกหนามเกี่ยวเกาะ ได้รับทุกข์ถึงความพินาศในที่นั้น ๆ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ถูกความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิต เวลาเช้า ครองอันตราวาสกถือบาตร และจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม เธอติดข้องถูกปัจจัยเกี่ยวเกาะ ได้รับทุกข์ถึงความพินาศในที่นั้น ๆ ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๔๓}

ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุธรรม เปรียบเหมือนแมลงวันกินคุถเต็มท้องและเปื้อนคุถ และข้างหน้าของมันยังมีคุถกองใหญ่ มันยังดูหมิ่นแมลงวันเหล่าอื่นว่า เรากินคุถเต็มท้องและเปื้อนคุถ เรายังมีคุถกองใหญ่อยู่ข้างหน้าอีก อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ถูกความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิต เวลาเช้า ครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม ฉัน(ภัตตาหาร) จนพอ แก่ความต้องการ และหายกย่งนิมนต์ให้ฉันในวันรุ่งขึ้น แม้อาหารของเธอจะเต็มบาตร เธอไปอารามแล้ว ยังพูดโอ้อวดท่ามกลางหมู่ภิกษุว่า ผมฉันพอแก่ความต้องการแล้ว หายกย่งนิมนต์ให้ฉันในวันรุ่งขึ้น อาหารของผมก็เต็มบาตร และยังคงได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารอีก ส่วนภิกษุเหล่าอื่นมีบุญน้อย มีศักดิ์น้อย จึงไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เธอถูกความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิต จึงดูหมิ่นภิกษุเหล่าอื่น ผู้มีศีลเป็นที่รัก การกระทำของโมฆบุรุษนั้นเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๔๔}

ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุธรรม สายฟ้าผ่าถูกใคร ความสรรเสริญย่อมติดตามพระเสขะ ผู้ยังไม่บรรลุอรหัตตผล คำว่า สายฟ้าผ่า นี้ เป็นชื่อของความสรรเสริญ ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๔๕} และความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุธรรม บุคคลยิงลูกศรอาบยาพิษถูกใคร ความสรรเสริญ ย่อมติดตาม พระเสขะผู้ยังไม่บรรลุอรหัตตผล คำว่า ลูกศร นี้ เป็นชื่อของความสรรเสริญ ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๔๖}

^{๔๒} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๕๙/๑๗๖.

^{๔๓} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๖๐/๑๗๖.

^{๔๔} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๖๑/๑๗๗.

^{๔๕} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๖๒/๑๗๗.

^{๔๖} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๖๓/๑๗๗-๑๗๘.

ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุลุทธิธรรม เมื่อเข้าตรู เธอทั้งหลายได้เห็นสุนัข จึงจอกแกที่มากอาศัยอยู่หรือ สุนัขจึงจอกแกนั้นเป็นโรคเรื้อน อยู่ในเรือนว่างก็ไม่ยินดี อยู่ที่โคนไม้ก็ไม่ยินดี อยู่ในที่แจ้งก็ไม่ยินดี เดิน ยืน นั่ง นอนในที่ใด ๆ ก็เป็นทุกข์ในที่นั้น ๆ ภิกษุ บางรูปในธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน ถูกความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิต อยู่ในเรือนว่างก็ไม่ยินดี อยู่ที่โคนไม้ก็ไม่ยินดี อยู่ในที่แจ้งก็ไม่ยินดี เดิน ยืน นั่ง นอนในที่ใด ๆ ก็เป็นทุกข์ในที่นั้น ๆ ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๔๗}

ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุลุทธิธรรม ลมบ้าหมูพัดอยู่บนอากาศ ชัดนกกที่กำลังบินอยู่ในอากาศ เมื่อมันถูกลมบ้าหมูซัด เท้าไปทางหนึ่ง ปีกไปทางหนึ่ง ศีรษะไปทางหนึ่ง ตัวไปทางหนึ่ง ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน ถูกความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิต เวลาเช้า ครองอันตราสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม ไม่รักษากายวาจาจิต ไม่ตั้งสติให้มั่นคง ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นมาตุคามนุ่งห่ม ไม่เรียบริ้อยในที่นั้น ราคะก็รบกวณจิตของเธอเพราะเห็นมาตุคามนุ่งห่มไม่เรียบริ้อย เธอถูกราคะรบกวณจิต จึงบอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ ภิกษุพวกหนึ่งนำจีวรของเธอไป พวกหนึ่งนำบาตรไป พวกหนึ่งนำผ้าสีทนะ ไป พวกหนึ่งนำกล่องเข็มไป เปรียบเหมือนนกถูกลมบ้าหมูซัดไปฉะนั้น ความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้^{๔๘}

เมื่ออยากได้ความสรรเสริญ ในคำว่า เมื่ออยากได้ความสรรเสริญ ย่อมเป็นผู้ลึงเลใจ อธิบายว่า เมื่ออยากได้ คือ ยินดี ปรารถนา มุ่งหมาย มุ่งหวังความสรรเสริญ คือ ความชมเชย ความมีเกียรติ ความยกย่องคุณความดี

คำว่า ย่อมเป็นผู้ลึงเลใจ อธิบายว่า ก่อนตอบโต้ ย่อมสงสัย ลึงเลใจ คือ ก่อนตอบโต้ ย่อมสงสัย ลึงเลใจ อย่างนี้ว่า “เราจักมีชัย หรือปราชัยหนอ จักข่มเขาอย่างไร จักทำลัทธิของเราให้เลิศลอยได้อย่างไร จักทำให้พิเศษได้อย่างไร จักทำให้พิเศษยิ่งขึ้นไปได้อย่างไร จักทำการผูกมัดได้อย่างไร จักทำความผ่อนคลายเป็นได้อย่างไร จักทำความตตรอนได้อย่างไร จักตีชนาบาทเขาได้อย่างไร” รวมความว่า เมื่ออยากได้ความสรรเสริญ ย่อมเป็นผู้ลึงเลใจ

คำว่า เป็นผู้เก้อเขิน ในเมื่อถูกค้ำตักไป อธิบายว่า บริษัท สมาชิกของ บริษัท ผู้พิจารณาปัญหา เป็นผู้มิมีเหตุผล ย่อมคัดค้ำนให้ตักไป คือ คัดค้ำนให้ตักไปโดยอรรถว่า “คำที่ท่านพูดไร้ความหมาย” คัดค้ำนให้ตักไปโดยพยัญชนะว่า “สิ่งที่ท่านพูดแล้วไม่ถูกต้องโดยพยัญชนะ” คัดค้ำนให้ตักไปทั้งโดยอรรถและพยัญชนะว่า “สิ่งที่ท่านพูดแล้วไม่ถูกต้องทั้งโดยอรรถและพยัญชนะ” คัดค้ำนให้ตักไปว่า “อรรถที่ท่านนำมาไม่ถูกต้อง พยัญชนะที่ท่านยกขึ้นมาไม่ถูกต้อง ทั้งอรรถและพยัญชนะที่ท่านนำมาและยกขึ้นมาไม่ถูกต้อง ความชมผู้อื่นท่านยังมีได้ทำ การทำลัทธิให้เลิศลอยท่านยังทำไม่ได้ ความพิเศษท่านยังมีได้ทำ การทำให้พิเศษยิ่งขึ้นท่านยังทำไม่ได้ ความผูกมัด ท่านยังมีได้ทำ ความผ่อนคลายเป็นท่านยังทำไม่ถูกต้อง ความตตรอนท่านยังมีได้ทำ การชนาบาทเขาท่านทำไม่ถูกต้อง ท่านพูดไม่ถูกต้อง กล่าวไม่ถูกต้อง เจรจาไม่ถูกต้อง เปล่งวาจาผิด กล่าวให้คลาดเคลื่อน พูดชั่ว”

^{๔๗} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๖๔/๑๗๘.

^{๔๘} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๖๕/๑๗๘-๑๗๙.

คำว่า เป็นผู้ก่อเขิน ในเมื่อถูกค้ำตักไป อธิบายว่า เมื่อถูกค้ำตักให้ตักไป เป็นผู้ก่อเขิน คือ ถูกบีบคั้น ถูกทำให้ละอาย ถูกทำให้กระวนกระวาย ถึงความทุกข์ใจ รวมความว่า เป็นผู้ก่อเขิน ในเมื่อถูกค้ำตักไป^{๔๙}

ในพระวินัยปิฎก สิกขาบทที่ ๓ เรื่องภิกษุณีถูลนันทา จงใจก่อความรำคาญแก่พระภิกษุทกาปิลานีเถรี ผู้เป็นพหูสูต เป็นนักพูดที่แกล้นล้ำ สามารถกล่าวธรรมมีกถาจนได้รับการสรรเสริญว่ามีคุณสมบัติยิ่งกว่า^{๕๐} ภิกษุณีถูลนันทาเกิดความริษยาครอบงำ คิดว่าพระเถรีเป็นผู้มีก้น้อย สันโดษ จึงแก่งัดด้วยการไปเดินจงกรม ยืน นั่ง นอน ท่องบ่นต่อหน้าเพื่อสร้างความรำคาญให้กับพระภิกษุทกาปิลานี เป็นเหตุให้ภิกษุณีพากันตำหนิ ประณามฯ จึงได้นำเรื่องนี้ไปบอกแก่ภิกษุ พวกภิกษุได้ไปกราบทูล พระพุทธเจ้า พระพุทธองค์จึงมีพระพุทธานุญาตว่า “ภิกษุณีใดจงใจก่อความไม่ผาสุกแก่ภิกษุณี ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๕๑}

ทศิยาภณวาร อัคคาสนาทีอนุชานนะ ว่าด้วยทรงอนุญาตอาสนะเลิศเป็นต้น พระพุทธเจ้าตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ใครควรได้อาสนะ น้ำ บิณฑบาตอันเลิศ ภิกษุบางพวกตอบว่า ภิกษุผู้บวชจากตระกูลกษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี ผู้เป็นธรรมกถึก ผู้ได้ปฐมฌาน ทศิยาภณฯ พระพุทธองค์ ตรัสเล่าเรื่องสัตว์ ๓ สหายว่า นกกระทา ลิง และช้างพลาย อาศัยต้นไทรดำรงอยู่ ดำเนินชีวิตไม่เหมือนกัน ไม่เคารพกัน ภายหลังนกกระทาให้ลิงกับช้างสมทานศีล ๕ เป็นเหตุให้สัตว์เหล่านั้นเคารพยำเกรง ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเสมอภาคกัน หลังจากสิ้นชีวิตแล้ว ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ข้อปฏิบัตินี้เรียกว่า “ตัตติริยพรหมจรรย์” นรชนเหล่าใดฉลาดในธรรม ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อบุคคลผู้เจริญทั้งหลาย นรชนเหล่านั้นเป็นผู้ได้รับการสรรเสริญในปัจจุบัน และมีสุคติภพในเบื้องหน้า^{๕๒}

แม้สัตว์ดิรัจฉานพวกนั้นยังมีความเคารพยำเกรง ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเสมอภาคกัน ด้วยการสมทานศีล ๕ ภิกษุเป็นผู้บวชแล้วในธรรมวินัย หากมีความเคารพยำเกรงกันและกัน ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเสมอภาคกัน ก็จะพึงดงามในธรรมวินัยนี้ ย่อมได้รับการสรรเสริญในปัจจุบัน

ในพระสุตตันตปิฎก โภกกาลิกสูตร^{๕๓} ภิกษุชื่อว่าโภกาลิกะ เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า “พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นผู้มีความลู่อ้าง มีความปรารถนาชั่ว” พระพุทธเจ้าตรัสห้ามไม่ให้กล่าวให้ร้ายถึง ๓ ครั้ง โภกาลิกภิกษุก็ยังกล่าวยืนยันให้ร้าย พระพุทธองค์ตรัสว่า “โภกาลิกะ เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เพราะสารีบุตรและโมคคัลลานะเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก” เมื่อโภกาลิกภิกษุหลีกเลี่ยงไม่ นาน ร่างกายก็เกิดมีตุ่มขึ้นทั่วร่างกายและได้รับมรณภาพเพราะอาหารนั้น แล้วไปเกิดในปทุมนรก พระพุทธองค์ตรัสว่า

ผรุสวาจา (คำหยาบ) เป็นเหมือนผึ้ง^{๕๔} เครื่องตัดตนของคนพาล ผู้กล่าวคำชั่ว ย่อมเกิดที่ปากของบุรุษ ผู้ใดสรรเสริญคนที่ควรติเตียน หรือติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ ผู้นั้นชื่อว่าสังสมความผิด

^{๔๙} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๖๑/๑๕๘.

^{๕๐} พระมหาสมปอง มุทิโต, คัมภีร์อิทธิฐานวรรณนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๙๒๕.

^{๕๑} วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๙๔๑/๒๑๗.

^{๕๒} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๑/๑๒๔-๑๒๕.

^{๕๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๑/๒๔๘-๒๕๒.

^{๕๔} ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๖๖๓/๖๕๙.

ไว้ด้วยปาก ย่อมไม่ประสบความสำเร็จ เพราะความผิดนั้น บุคคลผู้ตั้งวาจาและใจอันชั่ว ตีเตียนพระอริยะ ย่อมเข้าถึงนรกสิ้น ๑๓๖,๐๐๐ นิรพพุทท์^{๕๕} กับอีก ๕ อัพพุทท์

สิ่งคาลกสูตร พระพุทธเจ้าตรัสกับสิ่งคาลกมาณพ เรื่องมิตรที่ดีมีความรักใคร่ มีใจดี ย่อมสนับสนุนผู้ที่กล่าวสรรเสริญเพื่อน โดยเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. ไม่พอใจความเสื่อมของเพื่อน
๒. พอใจความเจริญของเพื่อน
๓. ห้ามปรามคนที่นินทาเพื่อน
๔. สนับสนุนคนที่สรรเสริญเพื่อน^{๕๖}

เพื่อนที่ดีย่อมไม่พอใจ ไม่ชอบใจความเสื่อมของเพื่อน ย่อมยินดีและพอใจความเจริญของเพื่อน คอยห้ามปรามคนที่ตีเตียนเพื่อน และสรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน เมื่อคนพูดถึงเพื่อนว่า คนชื่อโน้นมีรูปร่างน่าเกลียด มีชาติดี ถึงพร้อมด้วยศีล เพื่อนที่ดีมีความรักใคร่ย่อมสรรเสริญคนที่พูดสรรเสริญเพื่อนของตนว่า ท่านพูดดี พูดอย่างนี้ดีแล้ว ชายผู้นี้มีรูปร่าง น่าเกลียด มีชาติดี ถึงพร้อมด้วยศีล^{๕๗}

ในพระอภิธรรมปิฎก เอกกนิทเทศ^{๕๘} ในบรรดาเอกกมาติกาเหล่านั้นมี ชาติมทะ โคตรมทะ ลามมทะ สักการมทะ นิปเปสิกตา คือ การพูดสรรเสริญต่อหน้านินทาลับหลัง ชื่อว่า นิปเปสิกตา (การพูดลบถ้อยความดีของคนอื่น) ได้แก่ การด่า การพูดข่ม การพูดนินทา การพูดตำหนิโทษ การพูดตำหนิโทษหนักขึ้น การพูดเหนียดหยาม การพูดเหยียดหยามให้หนักยิ่งขึ้น การพูดให้เสียชื่อเสียง การพูดให้เสียชื่อเสียงอย่างร้ายแรง การนำเรื่องเที่ยวไปประจาน การพูดสรรเสริญต่อหน้านินทาลับหลัง^{๕๙} ของภิกษุผู้มุ่งลามสักการะและชื่อเสียง ผู้ปรารถนาลามก ถูกความอยากครอบงำ^{๖๐}

การสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ในพระวินัยปิฎก ผู้ที่ไม่ได้รับการสรรเสริญเกิดความริษยาผู้ได้รับการกล่าวสรรเสริญ ทำให้เกิดพระพุทธรูปบุญผู้ฉลาดในธรรมประพฤติปฏิบัติตนอ่อนน้อมถ่อมตัวต่อบุคคลผู้เจริญ ย่อมเป็นผู้ได้รับการสรรเสริญในปัจจุบัน มีสุคติภพในเบื้องหน้า ในพระสุตตันตปิฎก ผู้ตีเตียนคนที่ควรสรรเสริญ สรรเสริญคนที่ควรตีเตียนชื่อว่ากระทำผิด มีวาจาและใจชั่ว เมื่อตีเตียนพระอริยะย่อมเข้าถึงนรก และมิตรที่ดีย่อมสนับสนุนผู้ที่กล่าวสรรเสริญเพื่อน ในพระอภิธรรมปิฎก การพูดสรรเสริญต่อหน้านินทาลับหลัง เรียกว่า นิปเปสิกตา คือ การพูดลบถ้อยความดีของคนอื่น

ตัวอย่างบุคคลผู้ได้รับคำสรรเสริญ แต่ไม่ถูกคำสรรเสริญครอบงำจิต

(๑) พระสารีบุตร

ผู้เป็นอัครสาวกเบื้องขวาของพระโคตมพุทธเจ้า ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศกว่าพระภิกษุทั้งปวงในด้านสติปัญญา นอกจากนี้ พระสารีบุตรยังมีคุณธรรมในด้านความกตัญญู

^{๕๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๑/๒๔๘.

^{๕๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๖๗/๑๒๗-๑๒๘.

^{๕๗} ที.ปา.อ. (ไทย) ๓/๒/๑๐๙-๑๑๐.

^{๕๘} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๔๓/๕๔๖.

^{๕๙} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๖๔/๕๕๔.

^{๖๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๖๔/๕๕๔.

และการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่พระพุทธศาสนาอีกด้วย จึงมีคำยกย่องภิกษุรูปนี้ว่าเป็น "ธรรมเสนาบดี" (แม่ทัพธรรม) คู่กับพระพุทธเจ้าที่เป็น "ธรรมราชา"^{๖๑}

(๒) พระมหาโมคคัลลานเถระ

พระมหาโมคคัลลานเถระ เป็นพระภิกษุอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า เป็นพระอัสติมหาสาวกผู้เป็นเอตทัคคะในด้านผู้มีฤทธิ์มาก คู่กับพระสารีบุตร ผู้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา

ในวันที่พระสารีบุตรบรรลุพระอรหันต์ ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนมาฆะ ในคืนวันนั้น พระพุทธเจ้าทรงประทานพระโอวาทปาติโมกข์แก่จตุรงคสันนิบาต จากนั้น พระพุทธเจ้าทรงประกาศแต่งตั้งพระสารีบุตรเป็นอัครสาวกเบื้องขวา เลิศกว่าผู้อื่นในทางปัญญา พระมหาโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย (ทุติยสาวก) เลิศกว่าผู้อื่นในทางฤทธิ์^{๖๒}

(๓) พระอานนท์

พระอานนท์ เป็นพระอรหันต์สาวกของพระโคตมพุทธเจ้า ทรงยกย่องท่านว่าเป็นเอตทัคคะผู้เลิศกว่าพระภิกษุสาวกทั้งหลาย ๕ ประการ คือ

๑. มีสติ รอบคอบ
๒. มีคติ คือความทรงจำแม่นยำ
๓. มีความเพียรดี
๔. เป็นพหูสูต
๕. เป็นยอดของภิกษุผู้ปฏิบัติจากพระพุทธเจ้า

ภิกษุอื่น ๆ ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะก็ได้รับเพียงอย่างเดียว แต่พระอานนท์ท่านได้รับถึง ๕ ประการ นับว่าหาได้ยากมาก ความเป็นพหูสูตของพระอานนท์นั้นนับว่าเป็นคุณูปการต่อพระพุทธศาสนา

ตัวอย่างบุคคลผู้ได้รับคำสรรเสริญ แต่ถูกคำสรรเสริญครอบงำจิต

(๑) พระเทวทัต

พระเทวทัตถูกอสังฆกรรมครอบงำอำยิจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิดในนรก ดำรงอยู่ชั่วกัป แก้ไขไม่ได้ อสังฆกรรมที่พระเทวทัตถูกครอบงำอำยิจิต คือ พระเทวทัตถูกสักการะครอบงำอำยิจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิด ในนรก ดำรงอยู่ชั่วกัป แก้ไขไม่ได้^{๖๓}

ข. ถูกนินทา

นินทา คือ การถูกตำหนิติเตียนว่าไม่ดี ถูกติฉินนินทา หรือถูกกล่าวให้ร้ายเสียหาย คำติเตียนลับหลัง การติเตียนลับหลัง คำกล่าวร้าย ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไม่ปรารถนา ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ตน โดยมีความหมายและตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ดังต่อไปนี้

เพราะคำนินทา ในคำว่า ย่อมโกรธเคือง เพราะคำนินทา แสวงหา ข้อแก้ตัว อธิบายว่า เพราะคำนินทา คือ คำครหา คำไม่ชมเชย คำไม่สรรเสริญคุณความดี

^{๖๑} จำเนียร ทรงฤกษ์, "ชีวประวัติพุทธสาวก ประวัติพระอัครจริยะมหาเถระเมื่อครั้งพุทธกาล เล่ม ๑", สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว (สาขาวัดปากน้ำ), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒).

^{๖๒} อ้างแล้ว.

^{๖๓} อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๗/๑๓๙.

คำว่า ย่อมโกรธเคือง ได้แก่ ย่อมโกรธเคือง คือ แค้นเคือง ขุ่นเคือง ได้แก่ ทำความโกรธเคือง ความขัดเคือง และความไม่พอใจให้ปรากฏ รวมความว่า ย่อมโกรธเคือง เพราะค่านินทา

คำว่า แสวงหาข้อแก้ตัว ได้แก่ แสวงหาข้อแก้ตัว คือ แสวงหาข้อผิด แสวงหาข้อพลั้งผิด แสวงหาข้อผิดพลาด แสวงหาข้อพลั้งเผลอ แสวงหาช่องทาง รวมความว่า ย่อมโกรธเคือง เพราะค่านินทา แสวงหาข้อแก้ตัว^{๖๔}

ตัวอย่างบุคคลผู้ถูกค่านินทา แต่ไม่ถูกค่านินทาครอบงำจิต

(๑) อตุลอุบาสก

การนินทานี้มีมานานแล้ว มิใช่เพิ่งมีในวันนี้เท่านั้น คนนั่งอยู่เฉย ๆ เขาก็นินทา คนพูดมาก เขาก็นินทา แม้คนพูดน้อย เขาก็นินทา ไม่มีใครเลยในโลกนี้ไม่ถูกนินทา^{๖๕}

(๒) พระนันทเถรศากยะ

เจ้าชายนันทศากยะ ออกผนวชในวันที่ทรงจะเข้าอภิเษกสมรสกับนางชนบทกัลยาณี โดยในวันที่มีพิธีอภิเษกนั้นพระประยูรญาติได้นิมนต์พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ไปรับภัตตาหารภายในพระราชฐาน เมื่อพระพุทธเจ้าเสวยภัตตาหารเสร็จได้ทรงอนุโมทนาและเสด็จกลับ โดยมีเจ้าชายนันทะถือบาตรตามส่งเสด็จ แต่พระพุทธเจ้าทรงทราบว่าเจ้าชายนันทะมีบารมีควรแก่อริยผล จึงทรงใช้อุบายไม่รับบาตรคืนจากเจ้าชายนันทะ เจ้าชายนันทะจึงจำต้องถือบาตรตามเสด็จกลับ ทำให้นางชนบทกัลยาณีกังวลและร้องขอวิงวอนให้เจ้าชายนันทะรีบเสด็จกลับเพื่อทำพิธีอภิเษก ทำให้เจ้าชายนันทะถือบาตรตามเสด็จด้วยความกระวนกระวายใจ เมื่อทั้งสองพระองค์เสด็จมาถึงพระคันธกุฎี ภายในนิโครธาราม พระพุทธเจ้าจึงทรงถามเจ้าชายนันทะว่า "นันทะ เธอจะบวชหรือ?" ด้วยเหตุนั้น เจ้าชายนันทะแม้ไม่เต็มใจที่จะผนวชแต่ด้วยความเกรงพระทัยและมีความเคารพในพระพุทธเจ้ามากจึงจำต้องทรงออกผนวชในวันนั้นเอง

เมื่อออกผนวชแล้ว พระนันทะมีความกังวลคำนึงถึงแต่คำขอร้องของนางชนบทกัลยาณีที่ได้รับเสด็จกลับ พระนันทะจึงไม่มีความตั้งใจอันใดในการปฏิบัติธรรม พระพุทธเจ้าทราบความนั้นจึงเสด็จมาเยี่ยมและชวนพระนันทะไปที่ต่าง ๆ เพื่อให้เห็นหญิงที่สวยงามกว่านางชนบทกัลยาณี พระนันทะเที่ยวตามเสด็จเรื่อยไปจนมีความพอใจในหญิงเหล่านั้น พระพุทธเจ้าทราบความจึงออกพระโอษฐ์ค้ำประกันว่า ถ้าพระนันทะสามารถปฏิบัติธรรมจนบรรลุพระอรหันต์ได้ พระองค์จะสามารถพาหญิงเหล่านั้นมาให้แต่งงานกับพระนันทะเอง จากนั้นมาท่านพระนันทะจึงตั้งใจบำเพ็ญเพียรอย่างหนัก พระสงฆ์ที่ทราบความจึงพากันล้อเลียนท่าน ทำให้ท่านเกิดความละอายใจ จึงหลีกตนหนีไปบำเพ็ญเพียรแต่ผู้เดียว จนในที่สุดท่านได้สติว่า "ความรักไม่มีที่สิ้นสุด... ความรักทำให้เกิดความทุกข์ และความเศร้าโศกเสียใจไม่มีที่สิ้นสุด" ท่านจึงเกิดความสลัดใจและละวางความรักลงได้ ในไม่ช้าท่านก็บำเพ็ญเพียรต่อจนได้บรรลุพระอรหันต์ เมื่อท่านบรรลุธรรมแล้ว ท่านกลับกลายเป็นผู้มีความสำรวมระวังอินทรีย์สังวรเป็นอย่างมาก พระพุทธเจ้าจึงยกย่องท่านว่าเป็น ผู้เลิศในทางอินทรีย์สังวร^{๖๖}

^{๖๔} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๖๑/๑๕๘.

^{๖๕} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๒๒๗/๗๙.

^{๖๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, “ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒”, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕).

ตัวอย่างบุคคลผู้ถูกค่านินทา แต่ถูกค่านินทาครอบงำจิต

(๑) พระเทวทัต

พระเทวทัตถูกอสังฆกรรมครอบงำย่ำยีจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิดในนรก ดำรงอยู่ชั่วกับ แก้ไขไม่ได้ อสังฆกรรมที่พระเทวทัตถูกครอบงำย่ำยีจิต คือ พระเทวทัตถูกความเสื่อมสัการะครอบงำย่ำยีจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิด ในนรก ดำรงอยู่ชั่วกับ แก้ไขไม่ได้^{๖๗}

๒.๔.๔ กลุ่มที่ประสบสุข - ทุกข์

ก. สุข

สุข คือ การได้รับความสบายกาย สบายใจ ความเบิกบานบันเทิงใจ เรืองใจ ความรู้สึกหรืออารมณ์ประเภทหนึ่ง มีหลายระดับตั้งแต่ความสบายใจเล็กน้อยหรือความพอใจจนถึงความเพลิดเพลินหรือเต็มไปด้วยความสนุก การดำรงชีวิตที่ดี หรือชีวิตที่มีความเจริญ เป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหาเพื่อให้ได้พบกับเสรีภาพและการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง สุขสูงสุดสามารถมีได้ด้วยการเอาชนะตัณหาทุกรูปแบบ ส่วนสุขจากทรัพย์สินหรือความมั่นคงในชีวิตและการมีมิตรภาพที่ก็เป็นที่ยอมรับว่าเป็นเป้าหมายที่มีคุณค่าสำหรับบุคคลทั่วไป ซึ่งเป็นสิ่งที่คนอยากได้ใครมีและพยายามแสวงหามาเป็นของตน โดยมีความหมายและตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ดังต่อไปนี้

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสุขที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๖๘} และความสำราญทางกาย ความสุขทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัสในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสุขที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๖๙} และรูป สัทธะ คันธะ รส โภภุญัพพะ และธรรมารมณ์ ล้วนน่าปรารถนา น่าใคร่ และน่าพอใจ ที่กล่าวกันว่า มีอยู่ประมาณเท่าใด รูปเป็นต้นเหล่านั้นแลเป็นสิ่งที่ชาวโลก พร้อมทั้งเทวโลกสมมติว่าเป็นสุข^{๗๐}

เมื่อไม่มีการเกิด สุขนี้เป็นอันพึงหวังได้ คือ ความไม่หนาว ไม่ร้อน ไม่หิว ไม่กระหาย ไม่ต้องปวดอุจจาระ ไม่ต้องปวด ปัสสาวะ ไม่ต้องสัมผัสไฟ ไม่ถูกตีด้วยไม้ ไม่ถูกทำร้ายด้วยศัสตรา ทั้งญาติมิตร ก็ไม่พากันโกรธเคืองเขา^{๗๑}

เมื่อมีความยินดี สุขนี้เป็นอันพึงหวังได้ คือ บุคคลผู้มีความยินดี แม้เดินอยู่ ก็ประสบความสุขสำราญ แม้ยืนอยู่ ... เมื่อนั่งอยู่ ... เมื่อนอนอยู่ ... แม้ไปสู่น้ำ ... แม้ไปสู่อากาศ ... แม้ไปสู่อากาศ ... แม้ไปสู่อากาศ ... แม้ไปสู่อากาศ ... แม้ไปสู่อากาศ ...

^{๖๗} อัง.อญจก. (ไทย) ๒๓/๗/๑๓๙.

^{๖๘} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๘๗/๓๕, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๒๘๖/๖๙, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๗๔/๘๔, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๗๘/๑๐๐, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๖๗/๒๘๐, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๗๘/๒๘๑, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๘๗/๒๘๒, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๘๘/๒๘๒.

^{๖๙} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๔๙/๙๖.

^{๗๐} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๓๖/๑๑๖-๑๑๗.

^{๗๑} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๕/๑๐๘.

^{๗๒} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๖/๑๐๙.

“ความสุขในโลก และทิพยสุข ยังไม่ถึงเสียอยู่ที่ ๑๖ แห่งความสุขคือความสิ้นตัณหา”^{๗๓}

“คนที่ไม่มีสิ่งเป็นที่รักในโลกไหนๆ จึงชื่อว่ามีมีความสุข ปราศจากความเศร้าโศก”^{๗๔}

“ผู้ที่ได้ทำบุญไว้แล้วย่อมมีความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้าแน่นอน”^{๗๕}

สุขในที่นี้ หมายถึง สุขในโลกนี้เท่านั้น ไม่ได้ถึงสุขในโลกหน้า

สุขเวทนา อันสัตว์หลุดพ้นได้ยาก คือ ปลอดเปลื้องได้ยาก ทรงตัวได้ยาก แก้ออกได้ยาก แหวกออกได้ยาก ข้ามได้ยาก ข้ามพ้นได้ยาก ก้าวพ้นได้ยาก กลับตัวพลิกได้ยาก วัตถุที่น่าปรารถนา ... ความเป็นหนุ่มสาว ... ความไม่มีโรค ... ชีวิต ... ลาภ ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... รูปที่น่าพอใจ ... เสียงที่น่าพอใจ ... กลิ่นที่น่าพอใจ ... รสที่น่าพอใจ ... โภกฐัพพะที่น่าพอใจ ... ความสมบูรณ์แห่งตา ... ความสมบูรณ์แห่งหู ... ความสมบูรณ์แห่งจมูก ... ความสมบูรณ์แห่งลิ้น ... ความสมบูรณ์แห่งกาย ... ความสมบูรณ์แห่งใจ อันสัตว์หลุดพ้นได้ยาก คือ ปลอดเปลื้องได้ยาก ทรงตัวได้ยาก แก้ออกได้ยาก แหวกออกได้ยาก ข้ามได้ยาก ข้ามพ้นได้ยาก ก้าวพ้นได้ยาก กลับตัวพลิกได้ยาก ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความพอใจในภพเหล่านั้น อันสัตว์หลุดพ้นได้ยากเป็นอย่างนี้^{๗๖}

ควรรู้อย่างไรว่า “ความไม่เกิดขึ้นเป็นสุข” ... “ความไม่เป็นไปเป็นสุข” ... “อนิมิตเป็นสุข” ... “ความไม่มีกรรมเป็นเครื่องประมวลมาเป็นสุข” ... “ความไม่มีปฏิสนธิเป็นสุข” ... “อคติเป็นสุข” ... “ความไม่บังเกิดเป็นสุข” ... “ความไม่อุบัติเป็นสุข” ... “ความไม่เกิดเป็นสุข” ... “ความไม่แก่เป็นสุข” ... “ความไม่เจ็บไข้เป็นสุข” ... “ความไม่ตายเป็นสุข” ... “ความไม่เศร้าโศกเป็นสุข” ... “ความไม่รำพันเป็นสุข” ควรรู้อย่างไรว่า “ความไม่คับแค้นใจเป็นสุข”^{๗๗}

วิเวก เป็นความสุขของผู้สันโดษ ผู้มีธรรมปรากฏแล้ว ผู้เห็นอยู่ ความไม่เปียดเบียนคือ ความสำรวมในสัตว์ทั้งหลาย เป็นสุขในโลก ความเป็นผู้ปราศจากราคะคือความล่วงกามทั้งหลายได้ เป็นสุขในโลก ความกำจัดอัสมีมานะได้ เป็นสุขอย่างยิ่ง สุขยิ่งกว่าสุขนั้นเราได้ถึงแล้ว นั้นเป็นสุขอย่างยิ่ง วิชชา ๓ เราได้บรรลุโดยลำดับแล้ว นั้นแลเป็นสุขอย่างยิ่ง^{๗๘}

ตัวอย่างบุคคลที่ประสบสุข

(๑) พระภิกษุทิวากาฬโคธราชบุตร

พระภิกษุทิวากาฬราชบุตร เป็นพระประยูรญาติของพระพุทธเจ้า โดยเป็นพระมหากษัตริย์แห่งแคว้นสักกะก่อนทรงสละราชสมบัติออกผนวชจนบรรลุเป็นพระอรหันต์

พระภิกษุทิวากาฬ ออกผนวชโดยการชักชวนของเจ้าชายอนรุทธกุมารผู้เป็นพระสหาย พระองค์ออกผนวชพร้อมกับเจ้าราชกุมารอีก ๕ พระองค์ และนายอุบาลีภูษามาลา ณ อนุปิยนิคม เมื่อท่าน

^{๗๓} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๑๒/๑๔๕.

^{๗๔} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๗๘/๒๕๓.

^{๗๕} ชุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๘๕๕/๘๐-๘๑.

^{๗๖} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘/๓๒.

^{๗๗} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๐/๑๓.

^{๗๘} อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๓๓๘/๒๒๕-๒๒๖.

บรรลุป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านมักอุทานเสมอว่า "สุขหนอ ๆ" พระพุทธเจ้ายกย่องท่านให้เป็นพระ
เอตทัคคะผู้เลิศทางผู้เกิดในสกุลสูง^{๗๙}

(๒) พระราหุล

พระราหุล หรือพระนามเดิม เจ้าชายราหุล เป็นพระโอรสในเจ้าชายสิทธัตถะ (พระโคตม
พุทธเจ้า) กับพระนางยโสธรา ประสูติในวันที่พระบิดาออกผนวช

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าและเสด็จไปเผยแผ่พุทธศาสนา ณ แคว้น
มคธ ก็ทรงนิวัตกลับกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อโปรดพระบิดาและพระญาติประยูร และมีเหล่าสาวกติดตาม
เสด็จมาด้วย วันหนึ่งพระนางยโสธราทรงได้พระราหุล และมีรับสั่งให้พระกุมารราหุลไปทูลขอพระราช
สมบัติ พระพุทธเจ้าจึงทรงบรรพชาพระราหุลเป็นสามเณรและให้เสด็จติดตามพระองค์ไปด้วย พระ
กุมารราหุลจึงเป็นสามเณรรูปแรกในพุทธศาสนา

ข. ทุกข์

ทุกข์ คือ การได้รับความทุกข์เวทนา ทรมาณกาย ทรมาณใจ ความไม่สบายกาย ความไม่
สบายใจ ทนอยู่ในสภาพเดิมได้ยาก ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไม่ปรารถนา ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ตน โดยมี
ความหมายและตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ดังต่อไปนี้

ทุกข์ คือ ความไม่สำราญทางกาย ความทุกข์ทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญ เป็น
ทุกข์ อันเกิดจากกายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญ เป็นทุกข์ อันเกิดจากกายสัมผัส นี้เรียกว่า
ทุกข์^{๘๐}

ความไม่สำราญทางใจ ความทุกข์ทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็น ทุกข์ อันเกิด
แต่เจตีสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่ เจตีสัมผัส ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าทุกข์ที่
เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๘๑}

การประสบกับอารมณ์อันไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์ คือ การไปร่วม การมาร่วม การประชุมร่วม
การอยู่ร่วมกับอารมณ์อันไม่ เป็นที่ปรารถนา ไม่เป็นที่รักใคร่ ไม่เป็นที่ชอบใจของเขาในโลกนี้ เช่น รูป
เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หรือจากบุคคลผู้ปรารถนาแต่สิ่งที่มีประโยชน์ ปรารถนาแต่สิ่ง ที่ไม่เกื้อกูล
ปรารถนาแต่สิ่งที่ไม่ผาสุก ไม่ปรารถนาความหลุดพ้นจากโยคะของเขา นี้เรียกว่า การประสบกับ
อารมณ์อันไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์

การพลัดพรากจากอารมณ์อันเป็นที่รักเป็นทุกข์ คือ การไม่ไปร่วม การไม่มาร่วม การไม่
ประชุมร่วม การไม่อยู่ร่วมกับอารมณ์อันเป็นที่ปรารถนาเป็นที่รักใคร่ชอบใจของเขาในโลกนี้ เช่น รูป
เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หรือจากบุคคลผู้ที่มีประโยชน์ มุ่งความเกื้อกูล มุ่งความผาสุก มุ่งความ
เกษมจากโยคะของเขา เช่น มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว มิตร อำมาตย์ ญาติ หรือ
สาโลหิต นี้เรียกว่า การพลัดพรากจากอารมณ์อันเป็นที่รัก เป็นทุกข์

^{๗๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, “ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒”, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕).

^{๘๐} ชู.ป. (ไทย) ๓๑/๓๓/๕๐, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๕๕๙/๑๖๑, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๙๖/๑๑๕, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๓๙/๑๕๕, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๓๙/๑๕๕.

^{๘๑} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๑๖/๙๑.

การไม่ได้อารมณ์ที่ปรารถนาเป็นทุกข์ คือ เหล่าสัตว์ผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา เกิดความปรารถนาขึ้นอย่างนี้ว่า “ไฉนหนอ ขอเราอย่าได้มีความเกิดเป็นธรรมดา หรือขอความเกิดอย่าได้มาถึงเราเลยนะ” ข้อนี้ไม่พึงสำเร็จได้ตามความปรารถนา นี้เรียกว่า การไม่ได้อารมณ์ที่ ปรารถนาเป็นทุกข์

เหล่าสัตว์ผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ฯลฯ เหล่าสัตว์ผู้มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ฯลฯ เหล่าสัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ฯลฯ เหล่าสัตว์ผู้มีความเศร้าโศก ความ รำพัน ความทุกข์ ความโทมัส และความคับแค้นเป็นธรรมดา ต่างก็เกิด ความปรารถนาขึ้นอย่างนี้ว่า “ไฉนหนอ ขอเราอย่าได้เป็นผู้มีความเศร้าโศก ความ รำพัน ความทุกข์ ความโทมัส และความคับแค้นเป็นธรรมดาเลย ขอความเศร้าโศก ความรำพัน ความทุกข์ ความโทมัส และความคับแค้น อย่าได้มาถึงเราเลยนะ” ข้อนี้ไม่พึงสำเร็จได้ตามความปรารถนา นี้เรียกว่า การไม่ได้อารมณ์ที่ปรารถนาเป็นทุกข์^{๔๒}

อุปาทานชั้น ๕ เป็นทุกข์^{๔๓} รูปเป็นทุกข์ เวทนาเป็นทุกข์ สัญญาเป็นทุกข์ สังขารเป็นทุกข์ วิญญาณเป็นทุกข์^{๔๔}

รูปเป็นทุกข์ แม้เหตุปัจจัยที่ให้รูปเกิดขึ้นก็เป็นทุกข์ รูปเกิดจากสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ไหนจักมีสุขเล่า เวทนาเป็นทุกข์ ฯลฯ สัญญาเป็นทุกข์ ฯลฯ สังขารเป็นทุกข์ ฯลฯ วิญญาณเป็นทุกข์ แม้เหตุปัจจัยที่ให้วิญญาณเกิดขึ้นก็เป็นทุกข์ วิญญาณเกิดจากสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ไหนจักมีสุขเล่า อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจ อื่นเพื่อความเป็นอื่นอีกต่อไป^{๔๕}

ทุกข์คือรูป ทุกข์คือเวทนา ทุกข์คือสัญญา ทุกข์คือสังขาร ทุกข์คือวิญญาณ นี้เรียกว่า ทุกข์ มูลเหตุแห่งทุกข์ คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพติดเพลินและความกำหนด มีปกติให้เพติดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่

๑. กามตัณหา
๒. ภวตัณหา
๓. วิภวตัณหา

นี้เรียกว่า มูลเหตุแห่งทุกข์^{๔๖}

พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในทุกขสูตร ว่าด้วยทุกข์ว่า ทุกข์นั้น ได้แก่ อุปาทานชั้น ๕ ประการอุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. รูปอุปาทานชั้น ฯลฯ ๕. วิญญาณอุปาทานชั้น นี้เรียกว่า ทุกข์

ทุกขสมุทัย คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพติดเพลินและความกำหนด มีปกติเพติดเพลินยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่ ๑. กามตัณหา ๒. ภวตัณหา ๓. วิภวตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขสมุทัย

ทุกขนิโรธ คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธ

^{๔๒} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๓/๓๙-๔๐.

^{๔๓} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๓/๕๐, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๐๒/๑๑๖, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๓๓/๔๑๘.

^{๔๔} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๑๖/๒๐, ส.ช. (ไทย) ๑๗/๑๗๔/๑๗๖.

^{๔๕} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๑๙/๒๑.

^{๔๖} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๓๑/๓๐.

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่ ๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ
 ๘. สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา^{๘๗}

จักขุเป็นทุกข์ โสตะเป็นทุกข์ ฆานะเป็นทุกข์ ชิวหาเป็นทุกข์ กายเป็นทุกข์ มโนเป็นทุกข์^{๘๘}
 จักขุทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกข์ ไม่ต้องกล่าวถึงจักขุที่เป็นปัจจุบัน โสตะ ... เป็น
 ทุกข์ ฯลฯ ฆานะ ... เป็นทุกข์ ฯลฯ ชิวหาทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกข์ ไม่ต้องกล่าวถึงชิวหาที่
 เป็นปัจจุบัน กาย ... เป็นทุกข์ ฯลฯ มโนทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกข์ ไม่ต้องกล่าวถึงมโนที่เป็น
 ปัจจุบัน^{๘๙}

ความเกิดแห่งทุกข์ คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่ง
 ธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึง
 เกิด ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล ฯลฯ เพราะอาศัยชิวหาและรส ชิวหาวิญญาณจึงเกิด ความ
 ประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย
 ตัณหาจึงเกิด ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล ฯลฯ เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ์ มโนวิญญาณจึง
 เกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะ
 เวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล^{๙๐}

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้ยินดีในรูป รื่นรมย์ในรูป เพลิดเพลินในรูป เพราะรูปแปร
 ผัน คลายไป และดับไป เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจึงอยู่เป็นทุกข์

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้ยินดีในสัททะ รื่นรมย์ในสัททะ เพลิดเพลินในสัททะ
 เพราะสัททะแปรผัน คลายไป และดับไป เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจึงอยู่เป็นทุกข์

ยินดีในคันธะ ... ยินดีในรส ... ยินดีในโณภูฏัพพะ ... ยินดีในธรรมารมณ์ รื่นรมย์ใน
 ธรรมารมณ์ เพลิดเพลินในธรรมารมณ์ เพราะธรรมารมณ์แปรผัน คลายไป และดับไป พวกเทวดาและ
 มนุษย์จึงอยู่เป็นทุกข์^{๙๑}

จักขุเป็นทุกข์ แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งจักขุก็เป็นทุกข์ ชิวหาเป็นทุกข์ แม้เหตุ
 ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งชิวหาก็เป็นทุกข์ มโนเป็นทุกข์ แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งมโนก็เป็น
 ทุกข์^{๙๒}

จักขุเป็นทุกข์ รูปเป็นทุกข์ จักขุวิญญาณเป็นทุกข์ จักขุสัมผัสเป็นทุกข์ แม้ความเสวย
 อารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์ หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์ ชิวหา
 เป็นทุกข์ ฯลฯ

มโนเป็นทุกข์ ธรรมารมณ์เป็นทุกข์ มโนวิญญาณเป็นทุกข์ มโนสัมผัสเป็นทุกข์ แม้ความ
 เสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์ หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์^{๙๓}

^{๘๗} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๑๐๔/๑๓๕.

^{๘๘} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒/๓.

^{๘๙} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๘/๕.

^{๙๐} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๐๖/๘๒.

^{๙๑} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๓๖/๑๑๖.

^{๙๒} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๔๑/๑๒๐.

^{๙๓} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๖๓/๑๓๔-๑๓๕.

รูปที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบันเป็นทุกข์ สัทธา ... คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณ์ที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบันเป็นทุกข์^{๙๔}

ความเสวยอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเป็นทุกข์ หมายถึงความที่สังขารทั้งหลายนั้นแลไม่เที่ยง หมายถึงความที่สังขารทั้งหลายนั้นแลมีความสิ้นไปเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความแตกไปเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความดับไปเป็นธรรมดา ฯลฯ หมายถึงความที่สังขารทั้งหลายนั้นแลมีความแปรผันเป็นธรรมดา^{๙๕}

ความยากจนเป็นทุกข์ของกามโกศิบุคคล ในโลก คนจนเข็ญใจยากไร้ ย่อมกู้หนี้ แม้การกู้หนี้ก็เป็นทุกข์ของกามโกศิบุคคลในโลก คนจนเข็ญใจยากไร้ ครั้นกู้หนี้แล้ว ย่อมใช้ดอกเบี้ยย แม้การใช้ดอกเบี้ยยก็เป็นทุกข์ของกามโกศิบุคคลในโลก คนจนเข็ญใจยากไร้ ครั้นใช้ดอกเบี้ยยแล้ว ไม่ให้ดอกเบี้ยยตามกำหนดเวลา พวกเจ้าหนี้ย่อมตามทวงเขา แม้การตามทวงก็เป็นทุกข์ของกามโกศิบุคคลในโลก คนจนเข็ญใจยากไร้ เมื่อถูกเจ้าหนี้ยทวง ยังไม่ให้ พวกเจ้าหนี้ย่อมติดตาม แม้การถูกติดตามก็เป็นทุกข์ของกามโกศิบุคคลในโลก คนจนเข็ญใจยากไร้ ถูกเจ้าหนี้ยติดตามทัน ยังไม่ทันให้ พวกเจ้าหนี้ย่อมจองจำเขา แม้การถูกจองจำก็เป็นทุกข์ของกามโกศิบุคคลในโลก^{๙๖}

เมื่อมีการเกิด ทุกข์นี้เป็นอันพึงหวังได้ คือความหนาว ร้อน หิว กระจาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ สัมผัสไฟ ถูกตีด้วยไม้ ถูกทำร้ายด้วยศัสตรา ทั้งญาติมิตรต่างก็พากันโกรธเคืองเขา^{๙๗}

เมื่อไม่ยินดี ทุกข์นี้เป็นอันพึงหวังได้ คือ บุคคลผู้ไม่ยินดี แม้เดินอยู่ก็ไม่ประสพความสุขสำราญ บุคคลผู้ไม่ยินดี แม้นั่งอยู่ ... แม้นั่งอยู่ ... แม้นอนอยู่ ... แม้ไปสูบ้าน ... แม้ไปสูป่า ... แม้ไปสูโคนไม้ ... แม้ไปสูเรือนว่าง ... แม้ไปสูที่แจ้ง ... แม้ไปสูท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ก็ไม่ประสพความสุขสำราญ^{๙๘}

สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์^{๙๙} ความโศก ความคร่ำครวญ และความทุกข์หลากหลายมีในโลกนี้ ย่อมเกิดมิได้เพราะอาศัยสิ่งเป็นที่รัก^{๑๐๐} การได้เห็นผิวแก่นั้นแหละเป็นทุกข์หนักหนา^{๑๐๑}

ทุกข์คือความเศร้าโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ... ทุกข์เนื่องจากการเกิดในนรก ... ทุกข์เนื่องจากการเกิดในกำเนิดเดรัจฉาน ... ทุกข์เนื่องจากการเกิดในเปตวิสัย ... ทุกข์เนื่องจากการเกิดในโลกมนุษย์ ... ทุกข์เนื่องจากการถือกำเนิดในครรรค์ ... ทุกข์เนื่องจากการอยู่ในครรรค์ ... ทุกข์เนื่องจากการคลอตจากครรรค์ ... ทุกข์ที่สืบเนื่องมาจากผู้เกิด ... ทุกข์ของผู้เกิดที่เนื่องมาจากผู้อื่น ... ทุกข์ที่เกิดจากความพยายามของตนเอง ... ทุกข์ที่เกิดจากความพยายามของผู้อื่น ... ความทุกข์กาย ทุกข์ใจ ... ทุกข์ที่เกิดจากสังขาร ... ทุกข์ที่เกิดจากความแปรผัน ... โรคทางตา โรคทางหู โรค ทางจมูก โรคทางลิ้น โรคทางกาย โรคศีรษะ โรคหู โรคปาก โรคฟัน โรค

^{๙๔} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๑๖-๒๑๘/๑๔๓.

^{๙๕} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๕๙/๑๙๑-๑๙๒.

^{๙๖} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๕/๓๗๐-๓๗๑.

^{๙๗} อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๕/๑๐๘.

^{๙๘} อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๖/๑๐๘-๑๐๙.

^{๙๙} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๒๒๗/๙๐.

^{๑๐๐} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๗๘/๒๕๓.

^{๑๐๑} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๙๒๖/๔๑๘.

ไอ โรคหืด ไข้หวัด ไข้พิษ ไข้เชื่อมซึ่ม โรคท้อง เป็นลมสลบ ลงแดง จุกเสียด อหิวาตกโรค โรค เรื้อน ฝี กลาก มองคร่อ ลมบ้าหมู หิดเปื่อย หิดด้าน หิด หูด โรคละลอก โรคตีชาน โรคเบาหวาน โรคเริม โรค พุพอง โรคริดสีดวงทวาร ความเจ็บป่วยที่เกิดจากดี ความเจ็บป่วยที่เกิดจากเสมหะ ความเจ็บป่วยที่ เกิดจากลม ไข้สันนิบาต ความเจ็บป่วยที่เกิดจากการเปลี่ยนฤดูกาล ความเจ็บป่วยที่เกิดจากการ ผลัดเปลี่ยนอิริยาบถไม่ได้ส่วนกัน ความเจ็บป่วยที่เกิดจากความปากเพียรเกินกำลัง ความเจ็บป่วยที่ เกิดจากผลกระทบ ความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ปวดอุจจาระ ปวด ปัสสาวะ ทุกข์ที่ เกิดจากสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน ทุกข์เพราะมารดาตาย ทุกข์เพราะบิดา ตาย ทุกข์เพราะพี่ชายน้องชายตาย ทุกข์เพราะ พี่สาวน้องสาวตาย ทุกข์เพราะบุตรตาย ทุกข์เพราะ ธิดาตาย ทุกข์เพราะความพินาศ ของญาติ ทุกข์เพราะโรคทรัพย์พินาศ ทุกข์เพราะความเสียหายที่เกิด จากโรค ทุกข์เพราะสีลวิบัติ ทุกข์เพราะทิวฐิวิบัติจึงติดตาม ไปตาม ไล่ตามบุคคลนั้น รวมความว่า เพราะอันตรายนั้น ทุกข์จึงติดตามรชนนั้นไป^{๑๐๒}

ทุกข์ ได้แก่ ซาติทุกข์ ชราทุกข์ พยาธิทุกข์ มรณทุกข์ โสภปริเทวทุกข์ โทมนัสอุปายาสทุกข์ ทุกข์คือความเสียหาย ทุกข์เนื่องจากการเกิดในนรก ทุกข์เนื่องจากการเกิดในกำเนิดเดรัจฉาน ทุกข์ เนื่องจากการเกิดในเปรตวิสัย ทุกข์เนื่องจากการเกิดในโลกมนุษย์ ทุกข์เนื่องจากการถือกำเนิดในครรภ์ ทุกข์เนื่องจากการอยู่ในครรภ์ ทุกข์เนื่องจากการคลอดจากครรภ์ ทุกข์ที่สืบเนื่องมาจากผู้เกิด ทุกข์ของ ผู้เกิดที่เนื่องมาจากผู้อื่น ทุกข์ที่เกิดจากความพยายามของตนเอง ทุกข์ที่เกิดจากความพยายามของ ผู้อื่น ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ทุกข์ในสงสาร ทุกข์ที่เกิดจากความแปรผัน โรคทางตา โรคทางหู โรคทางจมูก โรคทางลิ้น โรคทางกาย โรคศีระษะ โรคหุ โรคปาก โรคฟัน โรคไอ โรคหืด ไข้หวัด ไข้พิษ ไข้เชื่อมซึ่ม โรคท้อง เป็นลมสลบ ลงแดง จุกเสียด อหิวาตกโรค โรคเรื้อน ฝี กลาก มองคร่อ ลมบ้าหมู หิดเปื่อย หิดด้าน หิด หูด โรคละลอก โรคตีชาน โรคตีกำเร็บ โรคเบาหวาน โรคเริม โรคพุพอง โรค ริดสีดวง ความเจ็บป่วยที่เกิดจากดี ความเจ็บป่วยที่เกิดจากเสมหะ ความเจ็บป่วยที่เกิดจากลม ไข้สันนิบาต ความเจ็บป่วยที่เกิดจากการเปลี่ยนฤดู ความเจ็บป่วยที่เกิดจากการผลัดเปลี่ยนอิริยาบถ ไม่ได้ส่วน ความเจ็บป่วยที่เกิดจากความปากเพียรเกินกำลัง ความเจ็บป่วยที่เกิดจากผลกระทบ ความ หนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ ทุกข์ที่เกิดจากสัมผัสแห่ง เหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน ทุกข์เพราะมารดาตาย ทุกข์เพราะบิดาตาย ทุกข์เพราะ พี่ชายน้องชายตาย ทุกข์เพราะพี่สาวน้องสาวตาย ทุกข์เพราะบุตรตาย ทุกข์เพราะธิดาตาย ทุกข์ เพราะความพินาศของญาติ ทุกข์เพราะความเสียหายที่เกิดจากโรค ทุกข์เพราะโรคทรัพย์พินาศ ทุกข์ เพราะสีลวิบัติ ทุกข์เพราะทิวฐิวิบัติ^{๑๐๓}

ควรรู้อย่างไรว่า “ความเกิดขึ้นเป็นทุกข์” ... “ความเป็นไปเป็นทุกข์” ... “นิमित เป็นทุกข์” ... ” กรรมเป็นเครื่องประมวลมาเป็นทุกข์” ... “ปฏิสนธิเป็นทุกข์” ... “คติเป็นทุกข์” ... “ความบังเกิดเป็น ทุกข์” ... “ความอุบัติเป็นทุกข์” ... “ความเกิดเป็นทุกข์” ... “ความแก่เป็นทุกข์” ... “ความเจ็บไข้เป็น ทุกข์” ... “ความตายเป็น ทุกข์” ... “ความเศร้าโศกเป็นทุกข์” ... “ความรำพันเป็นทุกข์” ควรรู้อย่างไร “ความคับแค้นใจเป็นทุกข์”^{๑๐๔}

^{๑๐๒} ข.ม. (ไทย) ๒๙/๕/๑๘-๑๙.

^{๑๐๓} ข.จ. (ไทย) ๓๐/๑๘/๙๔-๙๕.

^{๑๐๔} ข.ป. (ไทย) ๓๑/๑๐/๑๓.

จักขุไม่เที่ยง เป็นทุกข์ รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ โสตะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ สัททะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ฆานะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ คันธะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ชิวหาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ รสไม่เที่ยง เป็นทุกข์ กายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ โภกฺขิปพะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มโนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ธรรมไม่เที่ยง เป็นทุกข์^{๑๐๕}

กิเลสที่เหลือ สภาวะธรรมที่เป็นอกุศลที่เหลือ กุศลมูล ๓ ที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ สภาวะธรรมที่เป็นกุศลที่เหลือซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ วิกาบทแห่งสภาวะธรรมที่เป็นกุศลและอกุศลซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ สภาวะธรรมที่เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล ไม่เป็นวิกาบทแห่งกรรม และรูปทั้งหมด นี้เรียกว่า ทุกข์^{๑๐๖}

กุศลมูล ๓ ที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ สภาวะธรรมที่เป็นกุศลที่เหลือซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ วิกาบทแห่งสภาวะธรรมที่เป็นกุศลและอกุศลซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ สภาวะธรรมที่เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล ไม่เป็นวิกาบทแห่งกรรม และรูปทั้งหมด นี้เรียกว่า ทุกข์^{๑๐๗}

สภาวะธรรมที่เป็นกุศลที่เหลือซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ วิกาบทแห่งสภาวะธรรมที่เป็นกุศลและอกุศลซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ สภาวะธรรมที่เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล ไม่เป็นวิกาบทแห่งกรรมและรูปทั้งหมด นี้เรียกว่า ทุกข์^{๑๐๘}

วิกาบทแห่งสภาวะธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ สภาวะธรรมที่เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล ไม่เป็นวิกาบทแห่งกรรมและรูปทั้งหมด นี้เรียกว่า ทุกข์^{๑๐๙}

กิเลสที่เหลือ สภาวะธรรมที่เป็นอกุศลที่เหลือ กุศลมูล ๓ ที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ สภาวะธรรมที่เป็นกุศลที่เหลือซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ วิกาบทแห่งสภาวะธรรม ที่เป็นกุศลและอกุศลซึ่งเป็นอารมณ์ของอาสวะ สภาวะธรรมที่เป็นกิริยา ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล ไม่เป็นวิกาบทแห่งกรรมและรูปทั้งหมด นี้เรียกว่า ทุกข์^{๑๑๐}

พระพุทธองค์ตรัสว่า "เมื่อกล่าวสรุปให้สั้นที่สุดแล้ว เบญจขันธ์ที่ยังมีอุปาทาน เป็นตัว

ทุกข์ (สังขิตเตน ปญฺจุปาทานกฺขนธา ทุกฺขา) บาลีแห่งอื่นก็มีอีกว่า "ตัวทุกข์นั้นมิได้อยู่แท้ แต่บุคคลผู้เป็นทุกข์หาไม่มี (ทุกฺขเมว ทิ น โภจฺจิ ทุกฺขิตฺถํ การฺโก น, กิริยา วิชฺชติ)

ว่าโดยสรุป โลกธรรมมี ๒ เท่านั้น เรื่องสุขกับทุกข์นี้ เป็นยอดสุดของโลกธรรมทั้งหมด ขอให้คิดว่า คนที่อยากได้ลาภ อยากได้ยศ อยากได้สรรเสริญ ถ้าจะว่ากันตรงๆ แล้ว ก็คืออยากได้สุข ตัวเดียวเท่านั้น และคนที่ไม่อยากให้เสื่อมลาภ ไม่อยากให้เสื่อมยศ ไม่อยากให้ใครนินทา ที่แท้ก็คือไม่

อยากทุกข์อย่างเดียวนั่นแหละ นั่น สุขกับทุกข์เป็นยอดสุดของโลกธรรม สุขก็คือผลของการได้ลาภ ได้ยศ และได้สรรเสริญนั่นเอง ส่วนทุกข์ก็เป็นผลมาจากการเสื่อมลาภ เสื่อมยศ และถูกนินทานั่นเอง โลกธรรมจริงๆ มี ๒ เท่านั้น คือ สุขกับทุกข์ นอกนั้นเป็นตัวเหตุที่จะให้เกิดสุข ให้เกิดทุกข์

^{๑๐๕} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๕๔/๘๐.

^{๑๐๖} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๐๖/๑๐๑, อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๐๗/๑๒๓.

^{๑๐๗} อภ.วิ. (ไทย) ๒๕/๒๐๘/๑๒๓.

^{๑๐๘} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๐๙/๑๒๔.

^{๑๐๙} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๑๐/๑๒๔, อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๑๒/๑๒๖, อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๑๔/๑๒๗.

^{๑๑๐} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๑๑/๑๒๕., อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๑๓/๑๒๖.

คำว่า โลกธรรม ที่แปลว่าเรื่องของโลก และอธิบายว่า เป็นเรื่องครอบโลก แต่ถ้าพิจารณากันถึงว่า เรื่องไหนครอบได้มากน้อยเท่าไร ก็จะเห็นว่าโลกธรรม ๓ ข้อข้างต้น ครอบโลกไม่มิด ครอบได้เหมือนกัน แต่ครอบได้บางส่วนของโลกเท่านั้น เราลองพิจารณากันแค่สัตว์โลกก็รู้ อย่างเช่น การได้ยศ เสื่อมยศ ก็ครอบได้แต่คน ส่วนสัตว์เดียรัจฉานครอบไม่ได้ คือการได้ยศหรือการเสื่อมยศ ปรากฏแน่ชัดว่า ทำให้เกิดความดีใจ เสียใจ ก็เฉพาะในพวกมนุษย์ แต่ไม่อาจทำให้สัตว์เดียรัจฉานดีใจหรือเสียใจได้ นินทากับสรรเสริญก็เหมือนกัน มีแต่คนเท่านั้นที่วุ่นวายหวั่นไหว ด้วยการนินทาและสรรเสริญ เท่านั้นที่เห็นแล้วว่า โลกธรรมเหล่านี้ครอบโลกไม่มิด

ส่วนสุขกับทุกข์ ครอบโลกเบ็ดเสร็จไม่มีเหลือ ทั้งคน ทั้งสัตว์ โลกธรรมคู่ที่สั้นนี้ใหญ่มาก สำคัญมาก ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นแก่เขาทั้งสองนี้ทั้งนั้น อยากมีเงิน อยากมีภรรยา อยากมีบ้าน อยากมีรถยนต์ อยากมีตู้เย็น อยากมีพัดลม อยากได้ลาภ อยากได้ยศ อยากให้เขาชม ที่แท้ก็อยากอย่างเดียว คืออยากสุข ไม่อยากอดข้าว ไม่อยากเดิน ไม่อยากป่วย ไม่อยากบวช ไม่อยากสึก ไม่อยากแต่งงาน ไม่อยากหย่าร้าง ไม่อยากเสื่อมลาภ ไม่อยากเสื่อมยศ ไม่อยากถูกนินทา ไม่อยากตาย ที่แท้ก็ไม่อยากอย่างเดียว คือไม่อยากทุกข์ ฉะนั้น สุขจึงเป็นยอดสุดของความรัก ความปรารถนา และทุกข์ก็เป็นยอดของความเกลียด ความกลัว สำหรับมนุษย์และสัตว์ทุกรูปทุกนาม พื้นเพแห่งชีวิตว่า คนเราเกิดในกองทุกข์ มีความทุกข์เป็นพื้น การที่เราได้รับความสุขบ้างในบางโอกาส ก็เพราะเราสามารถทำลายความทุกข์ลงได้บ้าง เป็นครั้งคราว ก็แล้วสุขกับทุกข์ เขามีกำหนดที่จะมาเยี่ยมเราเมื่อไหร่ พระพุทธองค์ตรัสไว้เพียง “สุขสสานนตรี ทุกข์, ทุกขสสานนตรี สุข” แปลว่า ต่อจากสุขก็เป็นทุกข์ ต่อจากทุกข์ก็เป็นสุข เธอจะเป็นผู้ได้รับทุกข์มากกว่าสุข^{๑๑๑} ถือเอาใจความว่าสุข-ทุกข์ เกิดขึ้นสลับกัน จะมีแต่สุขล้วนๆ ก็ไม่ได้ จะมีแต่ทุกข์ล้วนๆ ก็ไม่ได้ ต้องได้ทั้งสองอย่างและได้สลับกันด้วย

พระพุทธวจนะสั้นๆ ที่ยกมานี้ ได้แฝงปรัชญาแห่งชีวิตไว้ให้เราอย่างหนึ่ง ซึ่งมีผลในทางคลี่คลายความทุกข์ได้ดีมาก คือท่านยืนยันให้เรารู้ว่า ความสุขกับความทุกข์ต้องมาแน่ ถ้าสุขมากก็พึงให้รู้ว่า ทุกข์ก็ตามหลังสุขมาด้วย เหมือนกับเมื่อเราเห็นกลางวันมากก็ให้พึงรู้ว่ากลางคืนก็ตามหลังกลางวันมาด้วย และเมื่อเห็นกลางคืนมา ก็ให้พึงรู้ว่ากลางวันก็ตามหลังกลางคืนมาด้วยเหมือนกัน ความรู้สึกเช่นนี้ทำให้เกิดความมั่นใจ เป็นผลดีแก่การครองชีวิตมาก

คำว่าทุกขะหรือทุกข์ ที่มีมาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีความหมายเป็นสองลักษณะด้วยกัน ความเข้าใจในเรื่องนี้สำคัญมาก ทำให้ไม่ยุ่งใจในการศึกษาธรรมะ ที่ว่ามีสองลักษณะนั้นคือ

(๑) หมายถึงทุกข์ในไตรลักษณ์

(๒) หมายถึงทุกขเวทนา

ทุกข์สองลักษณะนี้ ถ้าไม่ทำความเข้าใจความหมายให้ดี จะทำให้งงและเข้าใจผิดได้ง่าย

(๑) ทุกข์ในไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะ ๓ อย่าง มีอยู่ในคน ในสัตว์ ในต้นไม้ และในทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโลก คือ อนิจจัง (ไม่เที่ยง) ทุกขัง (เป็นทุกข์) อนัตตา (เป็นอนัตตา) คำว่า ทุกข์ ในไตรลักษณ์นี้ คือ ความที่สิ่งนั้นๆ มั่นทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ คำว่าทุกขะในไตรลักษณ์นี้ ถ้าจะแปลให้ได้ความทางปฏิบัติแล้ว ต้องแปลว่า ทนอยู่ไม่ได้ คือมันต้องเลื่อนไปสู่สภาพอื่น จะทำอย่างไร ไม่ให้มันเปลี่ยนไป

^{๑๑๑} ขุ.ชา (ไทย) ๒๗/๖๒/๒๙๕.

ไม่ได้ เช่น ตัวเราเกิดมาแล้ว จะกตัญญูไว้ ให้ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในสภาพสืบทอดตลอดกาลไม่ให้แก่ทำไม่ได้

(๒) ทุกขเวทนา

คำว่าทุกข์ใช้ในความหมายอีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า ทุกขเวทนา ทุกข์ประเภทนี้หมายถึง ความลำบาก คือความไม่สบาย ตรงกันข้ามกับความสุขสบาย ความทุกข์ชนิดนี้ปรากฏตัว เช่น ในเวลาป่วยไข้ เวลาหิว เวลาทำงานหนักตรากตรำมาก เวลาไม่มีเงินใช้ เวลาทะเลาะกับภรรยา และเวลา กระทบอารมณ์อื่นๆ ทำนองเดียวกันนี้

ทางบาลีที่เป็นพุทธวจนะ ความทุกข์ที่ตรัสในอริยสัจ ๔ ที่ว่า “ทุกข์ อริยสัจ” (อริยสัจคือทุกข์) หรือ “สุขสสถานนตรี ทุกข์” (ทุกข์เกิดในลำดับสุข) หรือ “ทรา วาสา ฆรา ทุกขา” (ครองเรือนไม่ดีทุกข์) หรือ “พฺลิตฺถํ ทุกฺขํ โลกํ” (ความจนเป็นทุกข์ในโลก) เหล่านี้เป็นทุกข์ฝ่ายเวทนาทั้งนั้น

ในธรรมจักรกัปปวัตนสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงคนละนัย คือตอนแรกแสดงทุกข์ประจำ ทรงแสดงเรื่องที่ทำให้ทุกข์ คือความเกิด ความแก่ ความตาย เกิด แก่ ตาย สามอย่างนี้เป็นตัวเรื่องที่ทำให้ทุกข์ ส่วนอาการที่ว่าทุกข์อย่างไร ไม่ปรากฏในพระสูตรนั้น แต่ครั้งถึงตอนแสดงทุกข์จร ไม่ได้ทรงแสดงตัวเรื่องว่ามีอะไรบ้างที่ทำให้ทุกข์ แต่ทรงแสดงอาการที่ความทุกข์สำแดงแล้ว ว่ามีอาการอย่างไรบ้าง อาการทุกข์จรทรงแสดงไว้มีดังนี้

โสกะ คืออาการเศร้า เสียใจ ปริเทวะ คืออาการ รำพรณ เพื่อ รำไร ทุกขะ คืออาการ ไม่สบายตัว ปวดเมื่อย โทมนัสสะ คืออาการ น้อยใจ แค้นใจ อุปายาสะ คืออาการ ตรอมใจ แห้งใจ สัมปโยคะ คืออาการ ได้พบสิ่งที่เกลียด วิปปโยคะ คืออาการ ต้องพราก รัก ตัดใจ อลาภะ คืออาการต้องพลาดหวัง เก้อ

พระดำรัสเหล่านี้ แสดงอาการว่า เมื่อมีทุกข์เกิดขึ้นแล้ว จะมีอาการอย่างนี้ๆ มิได้ทรงแสดงว่าจะเกิดจากเรื่องนั้นเรื่องนี้ เหมือนตอนทรงแสดงทุกข์ประจำ^{๑๑๒} เข้าใจว่า ทุกข์จรนั้นย่อมมี แปลกต่างอย่าง ไม่ควรแก่การกำหนดลงตายตัว อาการทุกข์จรทั้งแปดอย่างนั้น บางอย่างใกล้เคียงกันมาก ผิดกันอยู่ในความรู้สึกทางจิตใจเมื่อถูกกระทบเข้า เนื่องจากเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์นั้นต่างกัน ตัวอย่างเช่น เหตุให้เกิดโสกะ เช่น เห็นรถควาคนตายระเนระนาด เหตุให้เกิดปริเทวะ เช่น คิดถึงสิ่งที่สูญเสีย ล่มจมไปแล้ว, เมื่อก่อนเคยมั่งมีแล้วมาตกยาก เหตุให้เกิดทุกข์ เช่น เป็นไข้ ปวดเมื่อย, ถูกจองจำลำบากตัว, ถูกทุบตีบอบช้ำ เหตุให้เกิดโทมนัสสะ เช่น ทำงานเกือบตาย เงินเดือนไม่ขึ้น, เสียแรงรัก เสียแรงเอาใจ ไปรับหมั้นคนอื่น, ประณินขัติตัวเป็นเกลียว ไม่ได้มรดก เหตุเกิดอุปายาสะ เช่น รู้สึกไร้ญาติขาดที่พึ่งจริงๆ, เห็นว่าโลกนี้ช่างร้ายเหลือเกิน เหตุเกิดสัมปโยคะ เช่น บังเอิญได้สิ่งที่ไม่อยากได้, ถูกบังคับให้แต่งงานกับคนที่เกลียด เหตุเกิดวิปปโยคะ เช่น ถูกพรากเอาคนรักไปเสีย, จำเป็นที่ต้องจากที่รัก ที่ชอบ, ลูกตาย ภรรยาตาย เหตุเกิดอลาภะ เช่น อยากสอบได้ แต่ไม่ได้, อยากให้เงินเดือนขึ้น แต่ไม่ขึ้น, อยากได้แหวนเพชรเม็ดโตๆ แต่ไม่ได้

ตัวอย่างของเหตุที่มากกระทบ แล้วทำให้เกิดความทุกข์นั้นๆ แม้ขยายออกแล้ว บางอย่างก็ ยังรู้สึกว้าวุ่นกันอยู่ เช่น เรื่องของโสกะปริเทวะ โทมนัสสะ อุปายาสะ เกือบจะแยกจากกันไม่ออกเป็นเรื่องอาการทางจิตใจ จะให้เห็นความแตกต่างกันชัดๆ เหมือนอาการทางร่างกายไม่ได้

^{๑๑๒} สมเด็จพระสังฆราช (ปุสสเทว), สวตมณต์ฉบับหลวง, (กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๘.

ความจริงที่แสดงมานั้นยังไม่ถึงรากเหง้าของทุกข์แท้ ทุกข์เหล่านี้มีอยู่สองเหง้าคือ ปิยะ ความรัก กับอับปิยะ ความเกลียดชังเท่านั้น เพราะรักจึงได้มีโสกะ ปริเทวะ โทมนัสสะ อุปายาสะ วิปะโยคะ และอลาภา เพราะเกลียดจึงได้มี ทุกชะกับสัมปิโยคะ นี้เหง้าทุกข์สองเหง้า ที่นี้ตามไปอีก ดูรากแก้วจริงๆ มีอย่างเดียวเท่านั้น คือ ปิยะ ความรัก เพราะรักตัวเดียว จึงน้อยใจ จึงเสียใจ ไม่อยาก ปลัดพราก แม้ทุกข์อีกสองอย่างที่ว่าเกลียดจากความเกลียดนั้น ถ้าดูกันให้ลึกซึ้งแล้วก็จะเห็นว่ามาจาก ความรักเหมือนกัน เพราะรักตัวนั้นแหละ จึงไม่อยากลำบาก (ทุกชะ) เพราะรักตัวนั้นแหละ จึงไม่ อยากพบเห็นคนที่เกลียดและสิ่งที่เกลียด ตกลงว่าความทุกข์จรทั้งแปดอาการนั้น เกิดจากความรัก ทั้งสิ้น ดั่งนัยแห่งพระพุทธทวณะว่า ปิยโต ชายเต โสโก ความโศกเกิดจากความรัก^{๑๑๓}

ความรักคือเชื้อทุกข์ รักมากทุกข์มาก รักน้อยทุกข์น้อย ไม่รักก็ไม่ทุกข์ พระพุทธองค์จึง ตรัสต่อไปว่า ปิยโต วิปมุตตสส นตฺถิ โสโก กุโต ภยํ พ้นจากความรักเสียได้แล้ว ความเศร้าโศกและ ภัยจะมีมาแต่ไหน^{๑๑๔}

ทุกข์ประจำก็ดี ทุกข์จรก็ดี ถ้าใครได้รับแล้วก็ทุกข์เหมือนกัน คือ ไม่สบายตัวไม่สบายใจ เหมือนกัน แต่ทุกข์สองประเภทนี้ต่างกันตรงที่ว่า ทุกข์ประจำเป็นของมีประจำกันอยู่ทุกคนและมี เท่ากัน ส่วนทุกข์จรคนเรามีไม่เท่ากัน บางคนมาก บางคนน้อย แล้วแต่ใครจะมีเหตุให้เกิดทุกข์มาก หรือน้อย คนไม่มีภรรยา ก็ไม่ต้องทุกข์เพราะขัดใจกับภรรยา ถ้ามีหลายคน ก็ต้องทุกข์เพราะเรื่องนี้ มากขึ้น คนไม่มีลูก ก็ไม่ต้องทุกข์เพราะลูกเป็นคนดี คนที่เกิดมาในกองเงินกองทอง ไม่ต้องทุกข์ เพราะยืมเงินคนอื่นใช้ ทุกข์จรคนเรามีไม่เท่ากัน ทุกข์ประเภทนี้เป็นทุกข์ต่างคนต่างมี ทุกข์บางอย่าง เอาไปเล่าให้บางคนฟัง เขาก็ไม่รู้ว่าทุกข์อย่างไร เพราะเขาไม่เคยประสบเอง

ตัวอย่างบุคคลที่ประสบทุกข์

(๑) นางปฎาจารา

ผู้เห็นความเกิดและความดับ แม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ประเสริฐกว่าผู้ไม่เห็นความเกิด และความดับ ที่มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี บุคคลเมื่อถึงคราวจะตาย บุตรทั้งหลายก็ต้านทานไว้ไม่ได้ บิดาก็ ต้านทานไว้ไม่ได้ พวกพ้องก็ต้านทานไว้ไม่ได้ แม้นญาติพี่น้องก็ต้านทานไว้ไม่ได้^{๑๑๕}

(๒) นางกิสาคอตมิ

ผู้เห็นทางอมตะ แม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ประเสริฐกว่าผู้ไม่เห็นทางอมตะ ที่มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี นรชนผู้มัวเมาในบุตรและปศุสัตว์ มีใจเกี่ยวข้องในอารมณ์ต่างๆ ย่อมถูกมฤตยูคร่าไป เหมือน ชาวบ้านผู้หลับไหลถูกห้วงน้ำพัดพาไปฉะนั้น^{๑๑๖}

นางกิสาคอตมิ หรือพระกิสาคอตมิเถรี เดิมเกิดในสกุลคนเชื้อใจ ในกรุงสาวัตถี ครั้งหนึ่ง เศรษฐีตระกูลหนึ่งในเมืองสาวัตถีประสบเคราะห์กรรมคือเงินและทองกลายเป็นถ่าน แต่เมื่อนางกิสา

^{๑๑๓} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๒๑๓/๔๘.

^{๑๑๔} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๒๑๒-๒๑๓/๔๘.

^{๑๑๕} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑๑๓/๕๐, ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๘๑/๔๖๖, ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๒๘๘/๙๓, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/-/๖๔๔-๖๕๑.

^{๑๑๖} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑๑๔/๕๐, ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๒๘๗/๙๓, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/-/๖๕๑-๖๕๕.

โคตมีมาแตะถ่านเหล่านั้น ถ่านก็กลับกลายเป็นเงินและทองอย่างเดิม เศรษฐีจึงสู้ขอท่านมาเป็นลูกสะใภ้ แต่ก็ไม่วายที่จะถูกคนเหล่านั้นเหยียดหยามว่ามาจากตระกูลคนยากจน ต่อมานางจึงให้กำเนิดบุตรแต่บุตรนั้นก็ได้ตายจากไป เมื่ออายุเพียง ๓ ขวบ การตายของบุตรจึงทำให้นางตกอยู่ในความทุกข์อย่างหนัก ถึงขนาดอุ้มศพลูกไปทุกหนทุกแห่ง จนกระทั่งมาพบพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี

พระพุทธองค์ทรงแนะนำอุบายคลายความทุกข์โดยการให้นางไปเสาะหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากบ้านที่ไม่เคยมีคนตาย ปรากฏว่านางต้องผิดหวังเพราะทุกบ้านนั้นก็ล้วนแต่มีคนตายทั้งสิ้น ในที่สุดนางจึงได้ซื้อสรุปว่า ความตายเป็นเรื่องธรรมดาของคนหรือสิ่งมีชีวิต ไม่มีใครเกิดมาแล้วไม่ตาย การตายของบุตรตนจึงเป็นเรื่องธรรมดาเรื่องหนึ่งของชีวิต ครั้นคิดได้แล้วนางจึงสำเร็จเป็นพระโสดาบัน บุคคลทั้งที่ยังไม่ได้บวช

สรุป

โลกธรรม ๘ หมายถึง ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ธรรมชาติของโลกที่ครอบงำสัตว์โลก และสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดานี้ ๘ ประการอันประกอบด้วย โลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ คือ พอใจของมนุษย์ เป็นที่รักเป็นที่ปรารถนา ได้แก่ ๑. ลาภ หมายถึงความว่า ได้ผลประโยชน์ ได้มาซึ่งทรัพย์ ตัวอย่างบุคคลที่ได้ลาภ หรือบุคคลที่ถูกลาภครอบงำยำยจิต ได้แก่ (๑) พระสีวลีเถระ (๒) นางสุภาวดี (๓) พระเทวทัต ๒. ยศ หมายถึงความว่า ได้รับฐานันดรสูงขึ้น ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต ตัวอย่างบุคคลที่ได้ยศ หรือบุคคลที่ถูกยศครอบงำยำย ได้แก่ (๑) พระอรุเวลกัสสปะ (๒) อนาถบิณฑิกเศรษฐี (๓) พระเทวทัต ๓. สรรเสริญ คือ ได้ยิน ได้ฟัง คำสรรเสริญคำชมเชย คำยกย่อง เป็นที่น่าพอใจ ตัวอย่างบุคคลที่ได้คำสรรเสริญ หรือบุคคลที่ถูกคำสรรเสริญครอบงำยำย ได้แก่ (๑) พระสารีบุตร (๒) พระโมคคัลลานะ (๓) พระอานนท์ (๔) พระเทวทัต ๔. สุข คือ ได้ความสบายกาย สบายใจ ความเบิกบานบันเทิงใจเริงใจ ตัวอย่างบุคคลที่มีสุข ได้แก่ (๑) พระภททียกาฬโคธาบุตร (๒) พระราहुล ส่วนโลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ คือ ความไม่พอใจของมนุษย์ ไม่เป็นที่ปรารถนา ได้แก่ ๑. เสื่อมลาภ หมายถึงความว่า เสี้ยลาภไป ไม่อาจดำรงอยู่ได้ ตัวอย่างบุคคลที่เสื่อมลาภ ได้แก่ พระเทวทัต ๒. เสื่อมยศ หมายถึง ถูกลดอำนาจความเป็นใหญ่ ตัวอย่างบุคคลที่เสื่อมยศ ได้แก่ พระเทวทัต ๓. นินทาว่าร้าย หมายถึง ถูกตำหนิติเตียนว่าไม่ดี ถูกติฉินนินทา หรือถูกกล่าวร้ายให้เสียหาย ตัวอย่างบุคคลที่ถูกนินทา ได้แก่ (๑) อตุลอุบาสก (๒) พระนันทเถระ (๓) พระเทวทัต ๔. ทุกข์ คือ ได้รับความทุกข์เวทนาทรมานกาย ทรมานใจ ตัวอย่างบุคคลที่ทุกข์หรือถูกความทุกข์ครอบงำ ได้แก่ (๑) นางปฏาจารา (๒) นางกิสาโคตรมี

๒.๕ ความหมาย แนวคิด และความสำคัญของการบริหารจัดการชีวิตในศาสตร์การบริหาร

การบริหารจัดการชีวิตในศาสตร์การบริหารนั้น หากจะกล่าวถึงศาสตร์การบริหารโดยตรง นั้นไม่มีศาสตร์การบริหารจัดการชีวิตโดยตรง คงมีแต่ศาสตร์การบริหารจัดการองค์ธุรกิจเท่านั้น ผู้วิจัยจึงประยุกต์นำศาสตร์การบริหารจัดการธุรกิจมาปรับใช้ในการบริหารจัดการชีวิต ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ ความหมายของการบริหารจัดการชีวิต

คำว่า “การบริหาร” หรือ “การจัดการ” โดยทั่วไปเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน และใช้แทนกันได้เสมอ คำภาษาอังกฤษที่มักใช้เรียกในความหมายของ การบริหาร มี ๒ คำ คือ Management และ Administration ส่วนมากคำว่า Management มักจะใช้ในทางธุรกิจ ซึ่งหมายถึง การนำเอานโยบายไปปฏิบัติ โดยมีการกำหนดแบบงาน วิธีการทำงาน และการใช้ปัจจัย หรือทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า การจัดการ ส่วนคำว่า Administration มักเน้นการบริหาร เกี่ยวกับนโยบาย มักนิยมใช้ในทางราชการ เช่น Public Administration

สำหรับคำนิยามของคำว่า “การบริหาร” มีคำนิยามอยู่หลายคำนิยามแต่ที่นิยมกันแพร่หลายกันอยู่ในปัจจุบันมี ๒ นิยาม คือ

๑. การบริหาร คือ ศิลปะของการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่นในความหมายนี้ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารประสบความสำเร็จในเป้าหมายของพวกเขา โดยการเตรียมการให้กับบุคคลอื่น ปฏิบัติงานอะไรก็ได้ที่มีความจำเป็น ผู้บริหารมิได้ปฏิบัติงานดังกล่าวด้วยตัวของพวกเขาเอง

๒. การบริหาร คือ กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์การ และใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ ในความหมายนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารใช้ทรัพยากรทั้งหมดขององค์การ ซึ่งมีเงินทุน อุปกรณ์ ข่าวสาร และคน เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การ คนเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุดขององค์การ

จากคำนิยามของการบริหารดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่าการบริหารจะกินความครอบคลุมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญ ได้ดังนี้

๑. จะต้องมียุทธประสงค์ (Objective) คือ เป้าหมายในการดำเนินงานที่ผู้บริหารต้องดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ

๒. จะต้องมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) คือ ความสำเร็จของผลงานตามที่คาดหวังไว้

๓. จะต้องมทรัพยากร (Resource) คือ ปัจจัยต่าง ๆ ของการบริหาร ที่ผู้บริหารเกี่ยวข้องด้วยโดยตรง ซึ่งแต่เดิมโดยทั่วไป ประกอบด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Material) และการจัดการ (Management) หรือที่เรียกโดยย่อว่า ๔ M's แต่ในปัจจุบัน สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทางสังคมและเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไป ทรัพยากรดังกล่าวจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือ ทรัพยากรที่เป็นส่วนประกอบในการบริหาร ประกอบด้วย ทรัพยากรคน (Human Resource) ทรัพยากรที่เป็นวัสดุและอุปกรณ์ (Physical Resource) และทรัพยากรทางด้านเงินทุน (Financial Resource) และทรัพยากรทางด้านข่าวสารข้อมูล (Information Resource)

๔. มีการประสมประสานกัน (Integration and Coordination) คือ กระบวนการในการดำเนินงานด้วยประการทั้งปวง ที่ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องต่อเนื่องกัน^{๑๑๗}

สาเหตุและความจำเป็นที่ต้องมีการบริหาร

ความจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารนั้น เหตุผลต่าง ๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดของการรวมตัวเป็นกลุ่ม และมีการร่วมกันทำงานในลักษณะที่เป็น องค์การ ตามที่กล่าวมา กล่าวคือ องค์การต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเป็นเครื่องมือให้สามารถทำการผลิตได้ดีขึ้นนั้นจุดสำคัญคือ ประสิทธิภาพและผลงานต่าง ๆ ที่จะทำให้ได้ดีขึ้นนั้น จะอยู่ที่การสามารถเข้ามาร่วมกันทำงานได้ที่ภายในองค์การจะต้องมีการแบ่งงานกันทำ และคนที่เข้ามาจะช่วยกันทำหน้าที่ในส่วนต่าง ๆ ที่ตนมีความถนัด หรือมีความชำนาญเป็นพิเศษ ตลอดจนช่วยกันแบ่งภาระรับผิดชอบตามความยากง่ายด้วย จึงจะสามารถเกิดสภาพที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ในทุก ๆ จุดขององค์การได้^{๑๑๘}

ทรัพยากรในการบริหาร

การบริหารงานทุกอย่างจะต้องอาศัยทรัพยากรหรือปัจจัยทางการบริหารทั้งสี่ทรัพยากรทางการบริหารนี้ ตอนแรกนักวิชาการทางการบริหาร ได้แบ่งออกได้เป็น ๔ องค์ประกอบ ที่เรียกติดปากว่า ๔ M's อันได้แก่ คน (Men) เงิน (Money) วัสดุ (Material) และวิธีการบริหาร (Management) ต่อมาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี จึงมีการเพิ่มปัจจัยทางการบริหารจาก ๔ M's เป็น ๗ M's ๓ M's ที่เพิ่มขึ้น คือ ตลาด(Market) เครื่องจักร(Machine) และขวัญ (Moral) ในปัจจุบัน มีการแบ่งทรัพยากรในการออกเป็น ๔ อย่าง คือ

๑. ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) อันได้แก่ ผู้บริหารพนักงานในระดับต่าง ๆ ซึ่งหมายถึง “คน” นั้นเอง

๒. ทรัพยากรทางการเงิน (Financial Resources) อันได้แก่ เงินทุนที่ใช้ในการดำเนินงานของกิจการ

๓. ทรัพยากรทางด้านวัสดุ และอุปกรณ์ต่างๆ (Physical Resources) ตลอดจนที่ดินและสิ่งก่อสร้างที่ใช้ในการดำเนินงานของกิจการ

๔. ทรัพยากรทางด้านข่าวสารข้อมูลต่างๆ (Information Resources) ที่กิจการใช้ในการบริหารงาน และใช้ในการตัดสินใจในการบริหาร

กิจกรรมทางการบริหาร

ตามความหมายที่ว่าผู้บริหาร คือ ผู้ทำให้งานต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จโดยอาศัยคนอื่นทำ โดยมีระบบที่เกี่ยวข้องกับบริหาร ๒ ระบบ คือ ระบบคนและระบบงาน ปัญหาที่ตามมาที่ควรทราบก็คือว่า กิจกรรมที่ผู้บริหารต้องทำจริง ๆ คือ อะไรบ้าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมี ๕ หน้าหลัก ดังนี้ คือ

๑. การวางแผน (Planning)

๒. การจัดองค์การ (Organizing)

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing)

^{๑๑๗} webmaster@novabizz.com, ความหมายของการบริหารและทรัพยากรในการบริหาร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.novabizz.com/NovaAce/Manage/บริหารตนเอง.htm#ixzz3gsH1mpH4> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๑๑๘} อ้างแล้ว.

๔. การสั่งการและการประสานงาน (Directing and Co-ordination)

๕. การควบคุม (Controlling)^{๑๑๙}

กระบวนการในการบริหาร

การบริหาร ถือได้ว่าเป็นกระบวนการในการปฏิบัติที่เป็นสากลในการบริหารงานทุกอย่าง ในทุกองค์การของนักบริหารทุกคน ความหมายในที่นี้ก็คือ งานบริหารทั้ง ๕ ประการข้างต้น ล้วนแต่เป็นขั้นตอนและกระบวนการทำงานพื้นฐานที่ผู้ปฏิบัติงานบริหารที่อยู่ในทุกระดับของการบริหาร และในองค์การทุกแห่งทุกชนิดต่างต้องปฏิบัติเหมือนกันหมดนั่นเอง ทั้งนี้จะแตกต่างกันแต่เพียงเฉพาะขนาดของเวลาที่ใช้เพื่อทำงานบริหารต่าง ๆ เหล่านี้จะมากขึ้นน้อยแตกต่างกันไปตามระดับการบริหารที่ยากง่ายต่างกัน แต่ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารของระดับใดก็ตามลักษณะงานการบริหารที่ต้องทำจะเหมือนกันหมด กระบวนการบริหารที่ประกอบด้วยหน้าที่งานการบริหารทั้ง ๕ ประการดังกล่าวนี้ ตามความจริงแล้วจะไม่แยกชั้ตออกจากกัน แต่จะเกี่ยวข้องกันซึ่งกันและกันตลอดเวลา แต่การแยกหน้าที่งานออกเป็นส่วนตัวต่าง ๆ ก็เพื่อสะดวกในการศึกษาหน้าที่งานการบริหารแต่ละอย่างและเพื่อให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันที่มีอยู่ต่อกันของงานการจัดการทั้งหมด

ขอบเขตความหมายและข้อแตกต่างของหน้าที่งานบริหาร แต่ละประการข้างต้นจะได้ขยายความดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงาน หรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จตามที่ต้องการ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกับ การใช้ดุลพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จ ที่ต้องการจะได้และหนทางที่จะทำได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ในทางปฏิบัติในการวางแผน ผู้บริหารจะทำการคาดการณ์ เหตุการณ์ ในอนาคต และจะมีการคิดวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายผลงานต่าง ๆ และจะกำหนดแผนงาน หรือแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม ที่จะช่วยให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ หน้าที่การวางแผนจึงเป็นเครื่องช่วยให้ผู้บริหารเกิดความรอบคอบในการก้าวไปในอนาคต โดยไม่ตั้งอยู่ในความประมาทและสามารถเผชิญกับความไม่แน่นอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นข้างหน้า ผลดีของการวางแผนจึงเท่ากับช่วยให้เกิดการป้องกันปัญหามากกว่าการต้องคอยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ในการวางแผนนั้นผู้บริหารจะใช้ดุลพินิจพิจารณาสิ่งต่าง ๆ คือ องค์กรธุรกิจจะทำอะไร ให้ได้ผลงานอย่างไร ทำอย่างไร ทำโดยใคร ทำเมื่อไร ซึ่งเมื่อคิดตลอดจนได้แผนงาน หรือแนวทางการปฏิบัติที่ดีออกมาแล้วก็จะช่วยให้องค์กรสามารถทำงานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้โดยมีประสิทธิภาพสูงทั้งในแง่ผลผลิตสูง ต้นทุนต่ำ ชนะคู่แข่งได้ในที่สุด

กล่าวโดยสรุป การวางแผนจะมีขั้นตอนแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนแรก การกำหนดเป้าหมาย และส่วนที่สองการวางแผน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย ดังกล่าว

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การพัฒนาระบบการทำงาน เพื่อให้งานต่าง ๆ

สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันเป็นอย่างดี การจัดโครงสร้างองค์การ คือ การจัดโครงสร้างงานประกอบด้วยกำหนดตำแหน่งงาน การจัดกลุ่มงานเป็นหน่วย แผนก หรือเป็นกอง การมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงาน โครงสร้างที่ดีจึงต้องสามารถชี้ชัดได้ว่า

^{๑๑๙} webmaster@novabizz.com, ความหมายของการบริหารและทรัพยากรในการบริหาร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.novabizz.com/NovaAce/Manage/บริหารตนเอง.htm#ixzz3gsH1mpH4> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

ใครต้องทำอะไร และใครจะต้องรายงานต่อใคร ซึ่งจะช่วยให้เกิดความมีระเบียบ ในขณะที่ปฏิบัติงาน เป็นกลุ่มได้อย่างดี การจัดโครงสร้างองค์การ โดยมีการกำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ระหว่าง กิจกรรมและตำแหน่งต่าง ๆ นี้เอง จะช่วยให้มั่นใจได้ตลอดเวลาว่าการทำงานจะสามารถประสานกัน ได้ และอยู่ภายใต้การควบคุมเสมอ โครงสร้างองค์การที่จัดขึ้นจึงเป็นขั้นตอนงานการจัดการที่ต้อง กระทำต่อเนื่องจากการวางแผน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า เมื่อลงมือปฏิบัติงานจริงแล้วงานต่าง ๆ จะบรรลุผลสำเร็จลงได้ การจัดองค์การจะช่วยให้เกิดผลดีที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดเตรียม ทรัพยากรเพื่อการทำงานโดยจะไม่มีตำแหน่งงานที่ขาดหรือเกิน และในขั้นปฏิบัติจะไม่เกิดสับสน หรือ การทำงานก้าวก่ายซ้ำซ้อนกันผู้ทำงานจะรู้ถึงขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบ ฝ่ายต่าง ๆ จะรู้ว่า หน่วยงานใดเป็นหน่วยปฏิบัติและหน่วยงานใดเป็นหน่วยงานที่ปรึกษา และโดยสายการบังคับบัญชาที่ กำหนดไว้จะช่วยให้ทุก ๆ ฝ่ายสามารถทำงานได้ตลอดเวลาอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งข้อขัดแย้งต่าง ๆ จะ ไม่เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุป การจัดโครงสร้างองค์การก็คือ การมุ่งพยายามจัดระเบียบให้การปฏิบัติงาน ต่าง ๆ ทั้งหลายเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สะดวก และราบรื่น

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึงภารกิจของบริหารในการดำเนินกิจกรรม ทางการจัดการที่เกี่ยวกับ การจัดทรัพยากรมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ องค์การธุรกิจมีกำลังคนที่ มีประสิทธิภาพพร้อมในการทำงานในทุกตำแหน่งงาน หลักการและนโยบายของหน้าที่จัดการเกี่ยวกับ บุคคลที่จะยึดถือปฏิบัติก็คือ การพยายามให้เป็นไปตามหลัก “Put the right man on the right job” หรือการพยายามทำให้ทุกตำแหน่งมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถพร้อม และเหมาะสมกับ งานที่ทำให้มากที่สุดตลอดเวลานั่นเอง

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดคนเข้าทำงานเพื่อให้ได้คนดีมีความสามารถพร้อม ก็คือการ จำต้องทำการคัดเลือก ปฐมนิเทศ การอบรมและพัฒนาบุคคล ตลอดจนการประเมินงานและการ จัดระบบรางวัลตอบแทนต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการทำงาน และการริเริ่ม สร้างสรรค์ที่จะทุ่มเททำงาน ให้องค์การเป็นอย่างดีที่สุดต่อไป

๔. การสั่งการและการประสานงาน (Directing and Coordinating) หมายถึงกิจกรรม ทางการบริหารโดยผู้นำหรือผู้บริหารในการบังคับบัญชา ให้การทำงานต่างๆภายในโครงสร้างองค์การ ดำเนินไปโดยราบรื่นมีการประสานงานร่วมใจร่วมแรงกันทำ ทั้งนี้ความพยายามของผู้บริหาร ในการ สร้างศิลปะการบังคับบัญชา ที่จะทำการให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดีนั้น คือ ต้องฝึกทักษะให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพที่สามารถโน้มน้าวและชักจูงผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทุ่มเท การทำงานนั่นเอง ซึ่งในการนี้การสร้างใจ โดยที่ทักษะในด้านการสื่อสารนับว่าเป็นคุณสมบัติ ที่จำเป็น และการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์จะเป็นพื้นฐาน ที่จะช่วยให้ผู้บริหารมีความคล่องตัวสามารถ ประยุกต์ศิลปะการสั่งการ และการประสานงานให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องตามสถานการณ์ได้

กล่าวโดยสรุป หน้าที่การสั่งการและการประสานงานจะเกี่ยวข้องกับการชักนำและ ช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานของตนอย่างดี ทั้งนี้โดยอาศัยวิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลที่ตนเอง

๕. การควบคุม (Controlling) คือกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าการทำงานต่าง ๆ จะสำเร็จผลตามแผนที่ตั้งไว้ ซึ่งขั้นตอนการควบคุม ที่สำคัญนั้น จะต้องมีการวัดผลงาน

สิ่งที่ทำได้ มีการเปรียบเทียบผลงานกับเป้าที่ตั้งไว้ และการดำเนินการแก้ไขเมื่อมีสิ่งผิดปกติหรือมีเหตุการณ์ ทำให้ผลงานคลาดเคลื่อนจากที่กำหนดไว้ในแผน ด้วยกลไกการควบคุมดังที่กล่าวนี้ การควบคุมจึงต้องมีการพิจารณาตกลงใจให้ชัดว่าจะวัดผลงานอะไร จะวัดโดยวิธีการอย่างไร จะใช้เกณฑ์อะไรเป็นตัววัด

หลักและนโยบายของการควบคุมนั้น พื้นฐานจะอยู่ที่ “การควบคุม” ผู้ทำงานเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะงานต่าง ๆ จะสำเร็จได้ผลดีเพียงใดนั้น จะอยู่ที่คนปฏิบัติงานมากกว่าวัตถุสิ่งของ หรือเครื่องจักร ด้วยแนวความคิดดังกล่าว การควบคุมที่มีประสิทธิภาพ จึงอยู่ที่พยายามติดตามดูว่า มีงานในความรับผิดชอบของใครบ้าง ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม และการพยายามกำกับให้ผลงานของผู้ทำงานทุกจุดเบนกลับเข้าสู่เป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ โดยเทคนิคที่ใช้ในการควบคุมในทางการบริหารนั้น วิธีการจะกระทำโดยการประเมินผลงาน การวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาและการให้ข้อเสนอแนะปรึกษาต่าง ๆ นั้นเอง

กล่าวโดยสรุปกระบวนการบริหารที่ประกอบด้วยหน้าที่งานการบริหารทั้ง ๕ ประการ จึงเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารที่พึงต้องปฏิบัติ เพื่อการบริหารงานหรืองานคนในระบบองค์การธุรกิจ เพื่อให้งานต่าง ๆ เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และจากหน้าที่งานการบริหารนี้ หากนำมาสรุปเป็นขอบเขตงานที่ผู้บริหารต้องเกี่ยวข้องคอยจัดการตลอดเวลาแล้ว จะเห็นว่าสิ่งที่เกี่ยวข้องที่ผู้บริหารต้องคอยจัดการจะมี ๓ สิ่ง คือ

๑. การจัดการเกี่ยวกับด้านความคิด คือ ต้องคอยคิดวิเคราะห์สถานการณ์ของสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้องค์การธุรกิจสามารถ “วางแผน” เพื่อให้สามารถมีทางเลือกแผนงานที่ดีที่สุด

๒. การจัดการเกี่ยวกับสิ่งของ คือ การจัดองค์การเพื่อให้มีการแข่งกิจกรรมและจัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้สามารถรวมเป็นกลุ่มงานที่ทุกฝ่ายสามารถ ทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การจัดการเกี่ยวกับคน คือ เป็นส่วนของการบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ ซึ่งหน้าที่การบริหารที่เกี่ยวกับคนทั้ง ๓ หน้าที่ คือ การจัดคนเข้าทำงาน เพื่อให้ได้คนดีที่มีความสามารถ และการสั่งการเพื่อให้มีการจูงใจผู้ทำงานโดยศิลปะการปกครองบังคับบัญชาที่ดี รวมทั้งการควบคุมเพื่อติดตามดูแลและกำกับการทำงานคนให้เข้าสู่มาตรฐานที่ตั้งไว้เหล่านี้ ล้วนเป็นการบริหารเกี่ยวกับคนทั้งสิ้น

เทคนิคการบริหารตนเอง

การบริหารตนเองถ้ายึดถือตามหลักการบริหารโดยทั่วไปแล้ว ก็หมายถึงการทำให้งานต่าง ๆ ที่ตนได้ตั้งเป้าหมายไว้ให้เสร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยทั่วไปเป้าหมายของคนเรานั้นมักจะตั้งเป้าหมายความสำเร็จไว้ ๓ ด้านด้วยกันคือ

๑. ความสำเร็จในเรื่องส่วนตัว ซึ่งได้แก่ความสำเร็จในด้านการศึกษา ในด้านได้รับตอบสนองความต้องการทั้ง ๕ ชั้นตอนของ มาสโลว์ (Maslow)

ประวัติของอับราฮัม มาสโลว์ มาสโลว์ เกิดเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ค.ศ. ๑๙๐๘ ที่เมืองบรูคลิน (Brooklyn) ในรัฐนิวยอร์ก (New York) เขาได้รับปริญญาในปี ค.ศ. ๑๙๓๐

ปริญญาโทปี ค.ศ. ๑๙๓๑ และปริญญาเอกในปี ค.ศ. ๑๙๓๔ จากมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (Wisconsin University) ทางสาขาจิตวิทยา

๒. ความสำเร็จในด้านหน้าที่การงาน ซึ่งได้แก่การประสบความสำเร็จในด้านหน้าที่การงาน เป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้บังคับบัญชา

๓. ความสำเร็จในชีวิตครอบครัว ซึ่งได้แก่การมีคู่ครองที่ดีและมีสภาพครอบครัวที่ดีพร้อม

การที่เราจะมีความสำเร็จตามเป้าหมายทั้ง ๓ ประการที่ตั้งไว้ ก็ต้องใช้หลักการบริหารเข้ามาประยุกต์ใช้ ซึ่งได้แก่กระบวนการบริหารทั้ง ๕ ประการ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว คือการวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการและการประสานงานและการควบคุม ซึ่งจะได้กล่าวขยายความได้ดังนี้

๑. การวางแผน ทุกคนต้องมีการวางแผนตั้งแต่เริ่มต้น นั่นคือ การวางแผนในด้านการศึกษาว่าจะศึกษาทางด้านใด โดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อม ทั้งภายนอก และภายใน สภาพแวดล้อมภายนอกหมายความว่า หลังจากที่เราสำเร็จการศึกษาแล้ว มีงานรองรับมากน้อยแค่ไหน สถานศึกษาที่เราจะเข้าศึกษา ต่อมีที่ไหนบ้าง การเดินทางสะดวกมากน้อยแค่ไหน ส่วนสภาพแวดล้อมภายใน หมายถึง ความสามารถของเราเองว่ามีความสามารถที่จะเรียนสำเร็จหรือไม่ ทุนที่จะใช้ในการศึกษามีพอที่จะเรียนต่อได้สำเร็จหรือไม่ หรือความถนัดของเราเองนั้นชอบทางสายที่เราจะศึกษาหรือไม่ซึ่งเป็นการวางแผนระยะยาว ส่วนการวางแผนระยะสั้นนั้น หลังจากที่เราได้เข้าศึกษาตามที่เราวางแผนไว้แล้ว เราจะวางแผนการเรียนแต่ละปีเป็นอย่างไร วางแผนการเรียนแต่ละวัน

อย่างไรในด้านของการวางแผนทางด้านการงาน โดยเราควรที่จะวางแผนก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาว่าเราจะทำงานในหน่วยงานแบบใด ทำงานในหน่วยงานรัฐบาล รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของเอกชน ในหน่วยงานของเอกชนก็ควรที่จะวางแผนไว้ล่วงหน้าว่าจะทำงานในธุรกิจประเภทใดธุรกิจอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หรือสถาบันการเงิน เพื่อจะได้เตรียมตัวได้ถูกต้องตามความต้องการของหน่วยงาน ในด้านของการวางแผนทางด้านการครอบครัว ควรที่จะวางแผนในด้านการมีครอบครัวเมื่อใด วางแผนการจัดซื้อทรัพย์สิน ตลอดจนการวางแผนการใช้จ่ายเงิน เช่น จะแบ่งรายได้ออกเป็นกี่ส่วน เพื่อเก็บสะสม ใช้จ่ายในส่วนที่จำเป็น และใช้จ่ายในส่วนเพื่อความเพลิดเพลินพักผ่อนหย่อนใจ ความสะดวกสบาย จะเห็นได้ว่าในชีวิตของคนเราถ้าเราสามารถวางแผนชีวิตได้ดีเราก็จะประสบความสำเร็จทั้งด้านส่วนตัว หน้าที่การงาน ตลอดจนครอบครัวในที่สุด

๒. ด้านการจัดองค์การ ความจริงชีวิตของคนเราก็เหมือนองค์การธุรกิจ เนื่องด้วยเราเองมีงานที่จะต้องทำหลายด้านเช่นกัน เช่น งานเกี่ยวกับการศึกษา งานเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางบ้านหรืองานอดิเรก เราก็ควรจะต้องจัดการแบ่งงานต่าง ๆ และแบ่งเวลาให้ตามความสำคัญของงาน เช่น จะหาเวลาช่วงใดสำหรับการศึกษา ให้เวลาช่วงใดแค่ไหนสำหรับช่วยเหลืองานทางบ้าน และให้เวลาช่วงใดแค่ไหนสำหรับงานอดิเรก ซึ่งก็เท่าที่เราจัดการแบ่งเวลาให้สำหรับการทำงานแต่ละอย่างไว้อย่างมีแผน และเมื่อเราได้ทำงานแล้วการจัดการเกี่ยวกับการทำงานในหน้าที่และงานส่วนตัวก็ถือว่าเป็นการจัดการเรื่องของเรา เรามักจะได้ยินผู้ที่ทำงานบางคนบ่นเป็นประจำว่า ไม่มีเวลา มีงานที่จะต้องทำ เยอะ บางคนต้องนำงานที่ทำงานมาทำที่บ้าน นั่นเป็นเพราะว่า ไม่สามารถจัดการเกี่ยวกับการแบ่ง

เวลาและแยกแยะงานได้ถูกทำให้มีปัญหาทั้งที่บ้านและที่ทำงาน ตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่งที่จะเห็นได้ชัดเจนในการจัดองค์การในครอบครัวเราเอง ในกรณีที่เราเป็นหัวหน้าครอบครัวและมีสมาชิกหลายคน ถ้าเรารู้จักแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้แต่ละคนทำ ตามหลักการจัดองค์การแล้วก็จะทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ไม่เป็นภาระของคนใดคนหนึ่งหรืองานไปหนักอยู่ที่คนใดคนหนึ่งเรามักจะพบเห็นกันบ่อยว่า บางบ้านแม่บ้านทำงานหนักตัวเป็นเกลียว ในขณะที่สมาชิกบางคนไม่ต้องทำอะไรเลย นั่นเป็นเพราะว่าหัวหน้าครอบครัวไม่รู้จักมอบหมายงานให้ทำนั่นเอง ในขณะที่บางบ้านหัวหน้าครอบครัวแบ่งภาระหน้าที่ให้แต่ละคนทำ ซึ่งแต่ละคนมีความรับผิดชอบไปคนละอย่างงานก็สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๓. การจัดคนเข้าทำงาน ตามหลักที่เราได้ศึกษามาแล้วว่า การจัดคนเข้าทำงานนั้นยึดหลัก “Put the right man on the right job” ในชีวิตครอบครัวของเรา เราก็สามารถจัดสมาชิกในครอบครัวให้เหมาะสมกับงานได้เช่นกัน เช่น หัวหน้าครอบครัว มอบหมายหน้าที่ในการรดน้ำต้นไม้ให้กับลูกชาย มอบหมายหน้าที่ในการล้างจานให้กับลูกสาว และหน้าที่ในการทำกับข้าวให้กับแม่บ้าน และหัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่หารายได้ ซึ่งในการจัดสมาชิกในครอบครัวให้รับผิดชอบทำงานหน้าที่ต่าง ๆ ก็เท่ากับการจัดบุคคลเข้าทำงาน ตามหลักของการจัดการเช่นกัน

๔. การสั่งการและการประสานงาน มนุษย์ทุกคนจะอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ จะต้องอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ฉะนั้นความจำเป็นในการเป็นผู้นำการสื่อสาร จึงจำเป็นต้องมี แม้ว่าไม่ได้เป็นองค์การธุรกิจหรือหน่วยงานรัฐบาลก็ตาม เช่นตัวเราเมื่อเป็นผู้นำของครอบครัว ต้องมีความรับผิดชอบ ก็จะต้องเป็นผู้สั่งการและประสานงาน การสั่งการและการประสานงานที่ดี ก็จะต้องมีความเป็นผู้นำ และมีทักษะในการสื่อสารที่ดี เพราะถ้าเราเป็นหัวหน้าครอบครัวแต่ขาดความเป็นผู้นำที่ดี ก็ไม่สามารถจะสั่งใครให้ทำอะไรได้ หรือถ้าไม่มีทักษะในการสื่อสารการสั่งการและการประสานงานก็จะไม่ประสบความสำเร็จเช่นกัน

๕. การควบคุม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องกระบวนการบริหาร องค์การธุรกิจจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย จะต้องมีการควบคุม ในชีวิตคนเราก็เช่นกัน ถ้าขาดการควบคุมก็เปรียบเสมือนเรือที่ไม่มีหางเสือ การควบคุมนี้ยังรวมถึงการควบคุมตนเองให้ดำเนินชีวิตตามแผนที่เราวางไว้ตอนแรก โดยเปรียบเทียบระหว่างแผนการที่วางไว้กับผลที่สามารถทำได้ นอกจากนี้การ

ควบคุมยังหมายถึงการควบคุมทางด้านใช้เงิน การใช้เวลา ของตนเองว่าเป็นไปตามที่เราวางแผนไว้หรือไม่

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่า การบริหารตนเองโดยยึดหลักการบริหาร ถ้าเราสามารถทำได้ถึงแม้ว่าจะไม่ทุกระบวนการ หรือทุกหน้าที่ในการบริหารถ้าเรารู้จักประยุกต์ใช้ก็จะสามารถทำให้ชีวิตของเราประสบความสำเร็จ และมีความสุขในชีวิตส่วนตัว ชีวิตการทำงาน และชีวิตครอบครัวตลอดไป

การนำธรรมมาใช้ในการบริหารตนเอง

ลักษณะของชีวิตที่มีคุณภาพ

ชีวิตทุกชีวิตประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ ๒ ส่วน คือ กายและจิต ดังนั้นชีวิตที่มีคุณภาพคือชีวิตที่ประกอบด้วยกาย และจิต ที่มีคุณภาพซึ่งมีโอกาส จะพัฒนาให้ก้าวหน้าได้ต่อไป ทำให้มีสุขภาพกายดีและมีสุขภาพจิตดี

สุขภาพกายดี คือ ร่างกายแข็งแรงไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งต้องเป็นมาตรการเอาใจใส่ดูแลรักษาสุขภาพ เลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มีคุณค่าแก่ร่างกาย ออกกำลังกายให้พอเหมาะ

พอควรตามวัย และมีเวลาพักผ่อนที่พอเหมาะ หลีกเลี่ยงการกระทำที่จะเป็นสาเหตุในการบั่นทอนสุขภาพ เช่น สูบบุหรี่ ดื่มสุรา เป็นต้น

สุขภาพจิตดี จะส่งผลให้มีสุขภาพกายดีด้วย เพราะจิตใจที่ดีย่อมต้องอยู่ในร่างกายที่ดี ในขณะที่สุขภาพกายดีก็เป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้สุขภาพจิตดีและ ยังพบว่า การที่บุคคลมีสุขภาพจิต ดีนั้นเกิดจากการมองโลกในแง่ดี การที่คนจะมองโลกในแง่ดีได้ก็ย่อมมาจากรู้จักคิดแต่สิ่งดี ๆ คิดในเชิงสร้างสรรค์เป็นประโยชน์เลือกที่จะคิดในเชิงบวก

ลักษณะความคิดของคนเรา สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ

๑. ความคิดที่ดี เป็นความคิดที่นำความสุขมาให้ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น เป็นความคิดทางบวก มองทุกสิ่งในแง่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งส่วนตนและส่วนรวม เช่น เมื่อถูกตำหนิตีเดียมน ก็ไม่โกรธ ไม่รู้สึกท้อแท้ ไม่เกิดปมด้อย แต่กลับรู้สึกขอบคุณผู้ตำหนิ เพราะคิดว่าเขาช่วยบอกหรือแนะนำ ในส่วนที่เรายังบกพร่องอยู่ เพื่อหาแนวทางแก้ไขต่อไป ทำให้มองผู้ตำหนิเป็นมิตรไม่ใช่ศัตรู

๒. ความคิดไม่ดี เป็นความคิดที่นำความทุกข์มาสู่ตนและผู้อื่น เช่น ความคิดเกี่ยวกับปมด้อย ขาดความเชื่อมั่น ถูกดูถูกตนเอง หรือความคิดกังวล เป็นต้น เมื่อเกิดความคิดดังกล่าวทำให้เกิดความท้อแท้ ทำให้เครียดมีผลทำให้รู้สึกอ่อนล้า เหนื่อยหน่าย ซึมเศร้าเหงาหงอย ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นอาการ ที่บ่งบอกถึงสุขภาพจิตไม่ดีและมีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคลผู้นั้น

เมื่อบุคคลเกิดความคิดที่ดีก็ย่อมส่งผลให้การแสดงพฤติกรรมหรือการทำต่อบุคคลอื่นในลักษณะที่ดี โดยสามารถจะสังเกตเห็นได้ชัดเจน ทั้งกิริยาท่าทาง น้ำเสียงและคำพูดจะ แสดงออกในลักษณะที่เป็นมิตร ซึ่งจัดว่าเป็นคุณลักษณะที่ดีมีเสน่ห์เปรียบเสมือนเป็นแม่เหล็กที่จะดึงดูดให้บุคคลอื่น ๆ ต้องการเข้าใกล้เพื่อทำความรู้จักคุ้นเคย บุคลิกภาพเช่นนี้ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ผู้ใด มีความจริงใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จึงย่อมจะมีมิตรสหายมากเพราะถ้าได้รู้จักคุ้นคว่ำสมาคมด้วยก็จะได้รับแต่ความสบายใจ ดังนั้น เมื่อความคิดมีอิทธิพลต่อสุขภาพทั้งกายและจิต จนก่อให้เกิดเป็นบุคลิกภาพของบุคคล เราทุกคนจึงควรที่ฝึกฝนให้รู้จักคิดแต่ในสิ่งที่ดี มีสาระและประโยชน์ ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่น ๆ ที่ต้องเกี่ยวพันใกล้ชิดกัน

หลักการในการบริหารตนเอง

ธรรมช่วยทำให้มนุษย์รู้จักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องนั่นคือการดำเนินชีวิตที่นำมา ความสงบสุขมาสู่ตนและสังคมโดยรวม สถานที่ใดก็ตามที่ประกอบด้วยบุคคลที่ยึดหลักธรรม เป็นหลักในการดำเนินชีวิต สถานที่นั้นจะสงบร่มเย็นมีแต่ความสุข ไม่มีการเบียดเบียนกัน ไม่มีการให้ร้ายป้ายสีกัน ไม่มีการอาฆาตพยาบาทจองเวรกัน มีแต่ความเมตตา อภัยซึ่งกันและกัน แนะนำในสิ่งที่พึงกระทำ และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงกระทำ บุคคลที่อยู่ในสถานทีนั้นย่อมเป็นสุข และทำให้สังคมเกิดความสงบสุขที่อยู่ในสถานทีนั้น

ก่อนที่จะนำหลักธรรมไปใช้ควรจะได้ทำความเข้าใจกับคำว่า "ธรรม" ก่อน ธรรม คือสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏขึ้นเป็นธรรมดา ธรรมชาติ

หลักธรรมที่จะนำมาใช้ในการบริหารตนเอง มีดังนี้

๑. อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมที่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งมี ๔ ประการด้วยกัน บุคคลผู้ใดยึดหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียน การทำงาน หรือการบริหารกิจการ ย่อมทำให้งานที่กำลังดำเนินอยู่หรือรับผิดชอบอยู่ประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้อธิบายความหมายของอิทธิบาท ๔ ในเรื่องการทำงานไม่อ้างกูร หรือการทำงานไม่ค้ำค้ำง ไว้ดังนี้

(๑) ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ และถ้าจะให้เข้าใจง่ายต้องแปลว่า ความรักงาน หรือเต็มใจทำ เมื่อคนเรามีความรักงานเราก็ออมท่อมทุกสิ่งทุกอย่างเต็มที่

(๒) วิริยะ คือ ความเพียรพยายามหรือแข็งแรงใจทำ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าฝืนใจทำแบบซังกะตาย แต่หมายถึงทำนทำงานด้วยความเข้มแข็ง กล้าสู้ไม่ว่างาน จะลำบาก มากมายเพียงใดพยายามทำเต็มที่ โดยไม่คำนึงถึงความเหนื่อยยาก

(๓) จิตตะ คือ ตั้งใจทำ หมายถึง คิดถึงงานที่ได้ลงมือทำไปแล้วตลอดเวลา เราใจจดจ่อที่งานนั้น ไม่ทิ้งงานพยายามหาทางปรับปรุงให้งานก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ว่างานจะใหญ่ จะยาก จะมากแค่ไหน ก็สำเร็จลงได้ง่ายเพราะใจสู้งาน

(๔) วิมังสา เข้าใจทำนั้นคือทำงานด้วยการใช้ปัญญา ทำงานอย่างฉลาด คนเราถึงจะรักงานเพียงใด พากเพียรเพียงใด เอาใจจดจ่ออยู่กับงานเพียงใด ถ้าขาดปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ แทนที่งานจะสำเร็จ อาจไม่สำเร็จตามที่มุ่งหวัง

ดังนั้น ผู้ที่จะประสบความสำเร็จในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็งานใด ๆ ก็ตามจะต้องประกอบด้วย พอใจทำ แข็งใจทำ ตั้งใจทำ และเข้าใจทำ หรือ ฉลาดทำ

๒. ขรรวาสธรรม เป็นหลักธรรมที่ประชาชนคนธรรมดาทั่วไปจำเป็นต้องมีไว้เพื่อเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิต เหมือนเป็นอาภรณ์ประดับกายที่มีค่า ทำให้เป็นคนที่มีลักษณะน่าเชื่อถือ น่าเคารพ น่าศรัทธา น่าไว้วางใจ เป็นหลักธรรมที่เสริม และไปด้วยกันดีกับอิทธิบาท ๔ ทำให้เพิ่มพลังในการ ทำงานยิ่งกว่ารถยนต์ที่เติมน้ำมันเบนซินซูเปอร์เสี่ยอีก ดังนั้น เราซึ่งควรมาศึกษารายละเอียดของขรรวาสธรรมว่ามีประการใดบ้าง ดังนี้

๒.๑ สัจจะ คิดทำอะไรให้จริงจังและจริงใจ ทุ่มหมดตัว ไม่ยั้ง ไม่เหนียวเหนียว ได้แก่

๒.๑.๑ จริงต่อหน้าที่ บุคคลไม่ว่าสถานะใดต้องมีหน้าที่ทุกคน เมื่อรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนแล้ว ก็รับผิดชอบและทำหน้าที่ของตนอย่างจริงจัง

๒.๑.๒ จริงต่องาน เมื่อบุคคลมีหน้าที่ก็ต้องมีงานตามมาคนที่จริงต่อการทำงานไม่ว่าจะอยู่ในหน้าที่อะไรก็ทุ่มทำงานในหน้าที่นั้นให้หมดตัว ไม่ต้องขยักไวยกตัวอย่างในประวัติศาสตร์ชาติไทยเรื่อง การกู่เอกราชของพระเจ้าตากสินมหาราช ถึงคราวที่พระองค์จะตีเมืองจันทบุรี พระองค์ก็ทรงทุ่มเทหมดตัวเหมือนกัน เย็นวันนั้นพอพวกทหารกินข้าวกินปลาอิ่มกันดีแล้ว ก็ทรงสั่งให้เอาอาหารที่เหลือทิ้งให้หมด หม้อข้าวหม้อแกงสั่งให้ทุบทิ้งไม่ให้มีเหลือ แล้วทรงรับสั่งอย่างเฉียบขาดว่า “คืนนี้ต้องตีเมืองจันทให้ได้แล้วเข้าไปกินข้าวในเมือง แต่ถ้าตีไม่ได้ก็ตายกันอยู่หน้าประตูเมืองจันทบุรี อดตายกันอยู่นี่นั่นแหละ”

จากวิธีการทำงานของท่าน ก็คงจะเห็นได้ว่า ท่านทุ่มเทหมดตัว งานซึ่งสำเร็จตั้งใจหวัง ถ้าเราทำงานแล้วทุ่มหมดตัว งานก็ต้องสำเร็จเช่นกัน ทำงานแต่ละชิ้นต้องทำให้ดีที่สุด ซึ่งหมายความว่าดีที่สุดเท่าที่เวลาอำนวย ดีที่สุดสำหรับอุปกรณ์ที่หามาได้ในตอนนั้น ดีที่สุดเท่าที่งบประมาณกำหนดมาให้ เมื่อคิดว่าดีที่สุดแล้วก็ทุ่มทำเต็มที่ ฝึกให้เคยต่อไปก็จะเกิดความคล่องขึ้นเอง

๒.๑.๓ จริงใจต่อเวลา รู้จักใช้เวลาให้คุ้มค่า เรื่องไม่เป็นเรื่องไม่ควรทำเสียเวลาเปล่า เวลาที่ผ่านไปมันไม่ได้ผ่านไปเปล่าๆ มันเอาอายุ เอาชีวิตของเราไปด้วย

๒.๑.๔ จริงต่อบุคคล นั่นคือคบกับใคร ก็คบกันจริง ๆ ไม่ใช่คบกันเพียงแต่มารยาท หรือ ต่อหน้าสรรเสริญ ลับหลังนินทา

๒.๑.๕ ตรงต่อความดี คือ จริงใจต่อกุณธรรมความดี จะทำอะไรเพื่อช่วยเหลือเพื่อน หรือ ทำตามหน้าที่ ต้องมีคุณธรรมกำกับด้วย อย่าทำให้คนอื่นเดือดร้อน

แม้แต่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อวันที่ตรัสรู้นั้นเมื่อท่านนั่งสมาธิบัลลังก์แล้ว ท่านก็ทรง ตั้งสัจจะอธิษฐานทุ่มชีวิตเลยว่า “แม่เลือดเนื้อในร่างกายจะแห้งเหือดหายไปเหลือแต่หนัง เอ็น กระดูก ก็ตามที หากยังไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณแล้วเราจะไม่ยอมลุกขึ้นเป็นอันขาด”

๒.๒ ทมะ คือ การข่มใจ เป็นการรู้จักบังคับใจต่อตัวเอง หรือฝึกปรับปรุงตัวเองเรื่อยไป เราในฐานะชาวพุทธ เราควรจะต้องบังคับตัวเองหรือฝึกตนเองในการแก้นิสัย นิสัยใดที่รู้ว่าไม่ดีก็ต้องรีบแก้ เช่น นิสัยของความเกียจคร้าน ต้องฝืนใจให้ได้ ฝึกฝนอยู่บ่อย ๆ ทำซ้ำแล้วซ้ำเล่า ไม่ซ้ำก็จะคุ้นจนไม่รู้สึกรู้ว่าฝืนใจทำงาน นิสัยเสียอื่น ๆ ก็เช่นกัน เมื่อได้ข่มใจฝึกปรับปรุงตัวเองเรื่อย ๆ ไป ก็ย่อมจะเป็นที่ รักแก่คนทั่วไป ไม่มีพิษมีภัยกับใคร

๒.๓ ขันติ คือความอดทนเป็นลักษณะบ่งถึงความเข้มแข็งทางใจ ขันติมี ๔ ลักษณะ

๒.๓.๑ อดทนต่อความลำบากตรากตรำ ได้แก่ อดทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ฝนจะตก แดดจะร้อน อากาศจะหนาว หรือภูมิประเทศจะแห้งแล้งอย่างไรก็ทนได้ทั้งสิ้น

๒.๓.๒ อดทนต่อความทุกข์เวทนา คือ ทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วย

๒.๓.๓ อดทนต่อความเจ็บใจ คือ ทนต่อการดูถูกว่ากล่าวกระทบกระเทียบเปรียบเปรย การกระทำทำให้เจ็บอกเจ็บใจ

๒.๓.๔ อดทนต่ออำนาจกิเลส หมายถึง การไม่เอาแต่ใจตัว อดทนต่อสิ่งยั่วยวนหรือความ ฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ

๒.๔ จาคะ แปลว่า เสียสละ หมายถึง ตัดใจหรือตัดกรรมสิทธิ์ของตน ตัดความยึดถือ ความเสียสละมี ๒ นัย

๒.๔.๑ สละวัตถุ หมายถึง การแบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้ รวมทั้งการทำบุญให้ทานด้วย

๒.๔.๒ สละอารมณ์ หมายถึง ไม่ผูกโกรธใคร ใครจะทำให้โกรธ เราก็อาจจะดูต่ำว่ากล่าว กันไป แต่ไม่ผูกใจโกรธไม่คิดจะตามจ้องล้างจ้องผลาญ

๓. อริยสัจ ๔ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการในการดำเนินชีวิตของบุคคล หรือการบริการกิจการต่าง ๆ มักจะประสบกับปัญหา และอุปสรรคนานาประการ ซึ่งถ้ามีลักษณะต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วเป็นหลักยึดเพื่อการประพฤติปฏิบัติบุคคลผู้นั้นก็ย่อมจะผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ และประสบความสำเร็จในท้ายที่สุด สาระสำคัญยิ่งของอริยสัจ ๔ มีดังนี้

๓.๑ ทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจที่เกิดขึ้นเนื่องจากสาเหตุานาประการ

๓.๒ สมุทัย คือ เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ซึ่งเกิดจากต้นเหตุทั้งหลาย

๓.๓ นิโรธ คือ ความดับทุกข์ โดยการดับต้นเหตุให้หมดจะเป็นภาวะที่ปลอดทุกข์

๓.๔ มรรค คือ วิธีทางในการดับทุกข์ ได้แก่ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่ทำให้ทุกข์หมดไป นั่นคือ อริยมรรค ๘ ประการ

จากสาระสำคัญของอริยสัจ ๔ สามารถนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งในการดำเนินชีวิตและการบริหารกิจการต่าง ๆ โดยการทำเป็นตารางแก้ปัญหาด้วยอริยสัจ ๔ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นพุทธวิธีในการแก้ปัญหา ดังนี้ปัญหา(ทุกข์)ความทุกข์ทั้งหลาย ซึ่งมีมากมายหลายประการ

สาเหตุของปัญหา (สมุทัย) วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหามีอะไรบ้าง เกิดจากตัวบุคคลหรือเกิดจากระบบงาน แนวทางแก้ไข(นิโรธ)หาทางแก้ไขให้ตรงกับสาเหตุของปัญหา วิธีแก้ไข(มรรค)ลงมือปฏิบัติแก้ไขทันที โดยทำเป็นขั้นตอนตารางแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔

๔. สังคัตถุ ๔ เป็นธรรมที่เสริมสร้างเสน่ห์ให้แก่ตนเอง ทำให้เป็นที่รักของคนทั่วไป ช่วยสร้างมนุษยสัมพันธ์ซึ่งมีส่วนช่วยในการดำเนินงาน บรรลุจุดหมายตามที่ต้องการ สังคัตถุมิ ๔ ประการคือ

๔.๑ ทาน คือ การให้ ซึ่งต้องมาจากจิตใจที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หรือ ความโอบอ้อมอารี การให้ดังกล่าวนั้นอาจจะไม่ใช่สิ่งของ เงินทอง ความรู้ ความเข้าใจวิทยากรต่าง ๆ

๔.๒ ปิยวาจา คือ การพูดจาที่น่ารัก น่านิยมยกย่อง พูดด้วยวาจาสุภาพ อ่อนโยนไพเราะ ชี้แจงด้วยเหตุผลแยบยลที่ทำให้เกิดประโยชน์และ สร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน

๔.๓ อัถถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์หรือทำประโยชน์แก่บุคคลอื่น ๆ นั่นคือ ประพฤติหรือกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน มีการช่วยเหลือกันโดยให้กำลังกายกำลังใจ กำลังความคิด และกำลังทรัพย์

๔.๔ สมานัตตตา คือ การวางตนให้เหมาะสม วางตนเสมอต้นเสมอปลายมีกิริยาอัธยาศัยเหมาะสมกับฐานะหรือตำแหน่งหน้าที่การงาน

กล่าวโดยสรุปสำหรับสังคัตถุ ๔ คือธรรมที่ช่วยในการสร้างมนุษยสัมพันธ์นั่นเอง ซึ่งประกอบด้วย

๑. โอบอ้อมอารี
๒. วลีไพเราะ
๓. สงเคราะห์ประชาชน
๔. วางตนพอดี

นอกจากนี้ โคลงโลกนิติบางบทยังให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการใช้ ดังนี้

“ให้ท่านท่านจักให้ ตอบสนอง

นบท่านท่านจักปอง นอบไหว้

รักท่านท่านควรครอง ความรัก เรานา

สามสิ่งนี้เว้นไว้ แต่ผู้ทรชน”

๕. สัปปุริสธรรม ๗ คือ ธรรมของคนดี ซึ่งก็คือธรรมของมนุษย์โดยทั่ว ๆ ไปนั่นเอง กนก จันทร์ขจร กล่าวสังสัปปุริสธรรมไว้ได้ดังนี้ สัปปุริสธรรม ๗ หรือ “ธรรมเป็นผู้ควรคำนับ ๗ ประการ” เป็นธรรมของสัตตบุรุษ คือ ธรรมของคนดี คนที่สมบูรณ์แบบ หรือ มนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษย์ชาติ ธรรมที่ทำให้คนเราเป็นสัตตบุรุษ หรือเป็นคนดี จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ ๗ ประการดังนี้ คือ

๕.๑ ัมมัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ หมายความว่า เป็นผู้รู้จักกรรมหรือรู้จักเหตุคือ รู้หลักการที่จะทำให้เกิดผลดี ผลเสีย เช่น รู้ว่าหลักกรรมข้อนั้นคืออะไร มีอะไรบ้าง

๕.๒ อุตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล หมายความว่า รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ เช่น รู้ว่าข้อบัญญัตินั้น ๆ มีความหมายว่าอย่างไรเมื่อทำไปแล้วจะเกิดอะไรบ้าง

๕.๓ อุตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักตน หมายความว่า รู้จักฐานะความเป็นอยู่ของตนจะได้วางตนให้เหมาะสมกับฐานะ

๕.๔ มัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายความว่า ให้รู้จักประมาณในการเลี้ยงชีพ ในทางที่ชอบ และรู้จักประมาณในการบริโภคอาหารแต่พอควร

๕.๕ กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักกาล หมายความว่า รู้จักเวลาอันควรกระทำ หรือไม่ควรกระทำ คือ รู้จักกาละเทศะนั่นเอง

๕.๖ ปริสัจญตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน หมายถึง ชุมชนที่อยู่ร่วมกันอยู่เป็นหมู่คณะ และการกระทำที่จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันในชุมชนนั้น ๆ

๕.๗ บุคคลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล หมายถึง การรู้จักเลือกคบค้าสมาคมกับบุคคลดี มีประโยชน์ เช่น การคบมิตร ต้องรู้จักเลือกคบคนดีเพราะมิตรนั้น มีทั้งดีและชั่ว ถ้าคบคนดีก็จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเอง แต่ถ้าคบกับคนชั่วก็จะพาดนชั่วไปด้วย

นอกจากหลักธรรมที่ได้นำมากล่าวในบทเรียนนี้แล้ว ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ ที่น่าจะได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อสร้างความเข้าใจเพิ่มขึ้นได้แก่ ทิศ ๖ พรหมวิหาร ๔ และมงคลชีวิต ๓๘ ประการ เป็นต้น

นำหลักธรรมไปปฏิบัติเพื่อการบริหารตนเองในชีวิตประจำวัน

การบริหารตนเองโดยการใช้หลักธรรมควรดำเนินการดังนี้

ประการแรก ฝึกคิดดี มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ซึ่งจะต้องฝึกเรื่องต่อไปนี้

๑. มองโลกในแง่ดี เพราะมุมมองที่บุคคลจะมองวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมมีทั้งด้านดีและด้านร้าย จงฝึกที่จะมองแต่เฉพาะด้านดีด้านร้ายหัดละทิ้งบ้าง จะเป็นการลดความเครียด และจะทำให้เราเกิดความรู้สึกที่ดี ยอมรับสิ่งต่าง ๆ ให้มากขึ้นชีวิตจะมีความสุขมากขึ้นตามไปด้วย

๒. รู้จักให้ ให้นในที่นี้หมายถึง ให้อภัย ให้ความเมตตากรุณา คนเราถ้ารักแต่ตัวเองจะไม่รู้จักให้ใคร จะมีแต่ความเครียดแค้นชิงชังอาฆาต พยาบาทจองเวรในเมื่อไม่ได้ตั้งใจ ถ้าเราพิจารณากันอย่างรอบคอบและเข้าใจได้ จะพบว่าเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมากมายในสังคมปัจจุบันสามารถจะให้อภัยต่อกันได้

๓. รู้คุณค่าในตัวเอง ก่อนที่เราจะยอมรับความเด่นความดีของคนอื่น เราต้องรู้จักหา มุมมองที่ดีของตัวเราเองด้วย มิฉะนั้นความรู้สึกต่ำต้อยจะเป็นปมด้อย ทำให้บุคคลขาดความเชื่อมั่น การงานต่าง ๆ ที่จะทำอะไรก็ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ลองหาจุดเด่นของตนเองที่คนอื่น ๆ ก็ยอมรับ เช่น ความสามารถในงาน ความเป็นนักประสานที่ดี การมีมนุษยสัมพันธ์เยี่ยม เป็นต้น แล้วพัฒนาจุดเด่นดังกล่าวให้ดียิ่งขึ้น ขณะเดียวกันจุดด้อยของเราที่พัฒนาได้เราก็ไม่ควรทอดทิ้ง

ประการที่สอง ฝึกทำดี นั่นคือ ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่อุปการทั้งตนเองและผู้อื่น อยู่ในสถานที่ใดก็จะมีแต่คนรักเพราะไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใคร ไม่เป็นบุคคลที่ทำลายบรรยากาศขององค์กรหรือหน่วยงาน หรือจัดเป็นบุคคลที่ไม่เป็นภัยต่อสังคม หรือไม่เป็นตัวแสบของหน่วยงาน การทำดีควรทำในกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. พุดจาปราศรัย ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ก่อเกิดกำลังใจ สร้างความสามัคคีไม่กล่าวถึงจุดอ่อนของบุคคล ไม่เอาปมด้อยของคนอื่นมาพูดทำนองตลกขบขัน เพราะผู้พูดอาจจะรู้สึกสนุกสนาน

แต่ผู้ถูกวิจารณ์คงจะรู้สึกขมขื่น และปราศจากความสุข จึงควรพูดแต่ในสิ่งที่ดี เพื่อประสานประโยชน์ ทำให้งานและ องค์การดำเนินไปด้วยดีและทีมงานทั้งหมดมีความสุข

๒. สงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน บุคคลแต่ละบุคคล อย่ายึดติดอัตตรามากเกินไปจะทำให้เป็นคนใจแคบ จะช่วยอะไรใครสักครั้งก็คิดมาก คิดละเอียด จนกระทั่งไม่ได้ช่วยเหลือใครเลย ทำให้เสียโอกาสในการทำประโยชน์ให้กับสังคมและตนเอง ซึ่งต้องพยายามตระหนัก หรือฝึกที่จะใช้หลักการเอาใจ เขามาใส่ใจเรา มาพิจารณาตลอดเวลา

๓. ประพฤติตนเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมโดยการลองวิเคราะห์ตนเองว่ามีบ่อยครั้งหรือไม่ที่เราไม่ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ ซึ่งเป็นเรื่องไม่ถูกต้องเป็น เพราะกลัวคนจะรู้แล้วจะตำหนิเอาได้ ถ้าคำตอบออกมาว่ามีบ่อยครั้งก็แสดงว่าการทำดีของเรานั้นเราทำเพราะกลัว คนอื่นจะตำหนิจะว่าเราถ้าเราทำไม่ดี แต่ถ้าไม่ได้เกิดจากความคิดที่เราอยากทำด้วยตัวเอง ซึ่งถ้าเป็นเรื่องดังกล่าว เราก็ควรต้องฝึกที่อยากจะทำดี เพราะตัวเราเองอยากทำ เพราะทำแล้วเรารู้สึกมีความสุขไม่ว่าคนอื่นจะรู้หรือไม่ก็ตาม

๔. การสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ ทั้งพูดดี ทำกิจการงานดี ช่วยเสนอแนะความคิดเห็น ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความจริงใจ งานที่มอบหมายบรรลุจุดประสงค์ตามต้องการ ทำให้หมู่คณะทำงานด้วยความสุข ไม่ทำให้เกิดการแตกแยก แยกพวกแตกหมู่

๕. รู้จักการบริหารเวลา ในแต่ละวันทุก ๆ คนมีจำนวนเวลาเท่า ๆ กัน แต่การใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ไม่เท่ากัน

เทคนิควิธีในการบริหารเวลา เพื่อให้บรรลุความสำเร็จในการทำงาน ดังนี้

๑. กำหนดเวลาให้กับงานแต่ละงานไม่ต้องมากนัก นั่นคือเร็วที่สุดเท่าที่จะทำงานชิ้นนั้นให้สำเร็จลงได้

๒. จัดลำดับงานตามความสำคัญหรือความเร่งด่วนซึ่งขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของตนเอง

๓. ถ้างานมากหรือเป็นงานใหญ่ จงแบ่งซอยงานใหญ่ให้เป็นงานย่อย ๆ เพื่อสะดวก ในการที่จะได้เลือกทำงานย่อยตามโอกาสที่เหมาะสม และขณะเดียวกันการทำงานย่อย ๆ ได้เสร็จ ก็จะเป็นกำลังใจให้ทำงานย่อยอื่น ๆ ต่อไป ดังนั้นโอกาสที่งานใหญ่จะสำเร็จจึงอยู่แค่เอื้อม

๔. ลงมือทำทันที เลิกนิสัยผลัดวันประกันพรุ่งได้แล้ว งานใด ๆ ก็ตามถ้าได้เริ่มลงมือทำแล้ว โอกาสที่งานจะเสร็จย่อมเป็นไปได้อย่างมาก น่าสังเกตว่างานส่วนใหญ่ที่ไม่ค่อยจะเสร็จนั้น เพราะเรามักรีรอไม่เริ่มต้นที่จะลงมือทำสักที

๕. บังคับใจตนเองด้วยความอดทน เพื่อข่มความเกียจคร้านไม่ให้มีโอกาสดังออก

แล้วดำเนินงานที่ได้เริ่มต้นเอาไว้แล้วอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำให้งานสำเร็จสมกับที่ตั้งใจไว้ สำหรับข้อสุดท้ายนี้ ต้องตั้งใจมีสัจจะทำอย่างจริงจังอย่าเผลอสติเป็นอันขาด เพราะถ้าเผลอสติเมื่อใดความเกียจคร้านที่แอบแฝงร่างเอาไว้ก็จะโชว์ตัวเต็มที และจะน็อคเจ้าของจนงโง่ศีรษะไม่ขึ้น ท้ายที่สุดก็จะกลายเป็นผู้แพ้ที่ไม่เคยชนะสักครั้ง

จากการฝึกหัดดังกล่าวมาแล้วก็จะเป็นแนวทางที่ทำให้บุคคลเกิดคุณธรรมประจำใจได้หลายประการ ดังนี้

๑. ความขยันหมั่นเพียร

๒. ความอดทน

๓. ความซื่อสัตย์
๔. ความยุติธรรม
๕. ความกตัญญูกตเวทิต
๖. ความเมตตา
๗. ความตรงต่อเวลา
๘. ความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน
๙. ความมีสัมมาคารวะ

เข้าใจการพัฒนาตนเอง^{๑๒๐}

การบริหาร หมายถึง การดำเนินการและ/หรือการปกครอง(การควบคุม การแนะนำ/การส่งเสริม การบังคับ)

การบริหาร หมายถึง การให้คำแนะนำ การเป็นผู้นำและการควบคุมงานของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการบริหาร คือ การจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงการแก้ไขปัญหา

การบริหาร คือ กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์การ และการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การกำหนดไว้ ดังนั้น การประยุกต์ความหมายดังกล่าวข้างต้นต่อการบริหารตนเอง จึงหมายถึง ศิลปะการดำเนินการโดยการประยุกต์ใช้หลักการบริหารมาใช้ในการวางแผน ควบคุม แผนการบริหารตนเองเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของชีวิตที่ตั้งไว้

ความสำคัญของการบริหารตนเอง

การที่มนุษย์มีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พึงพาอาศัย ซึ่งกันและกัน ปรีชาหาหรือปรับทุกข์และเห็นอกเห็นใจกันเช่นนี้ มนุษย์จะสามารถสร้างสิ่งเหล่านี้ได้ เมื่อมนุษย์รู้จัก “การบริหารตนเอง” การที่มนุษย์สามารถบริหารตนเองไปสู่แนวทางที่พึงปรารถนาได้นั้น มนุษย์ควรเรียนรู้เพื่อให้เกิดการ รู้จักและเข้าใจตนเองเสียก่อน ควรเข้าใจถึงสภาพทางร่างกายและจิตใจของตัวเอง เข้าใจอารมณ์และความรู้สึก นึกคิดของตนเอง สามารถยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล และนำมาปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ ของตนเองได้

การรู้จักตนเอง

แนวทางที่ควรใช้เป็นหลักในการรู้จักตนเอง มีดังต่อไปนี้คือ

๑. พิจารณาความสนใจและนิสัยของตัวเอง
๒. ความสามารถทั่วไปและความสามารถพิเศษ
๓. ความสามารถแห่งสมองและบุคลิกภาพ
๔. ฐานะทางเศรษฐกิจ
๕. ความรู้
๖. สุขภาพและศักยภาพทางกาย

^{๑๒๐} webmaster@novabizz.com, ความหมายของการบริหารและทรัพยากรในการบริหาร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.novabizz.com/NovaAce/Manage/บริหารตนเอง.htm#ixzz3gsH1mpH4> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

การรู้จักตนเองจะทำให้เราเข้าใจถึงพฤติกรรมการแสดงออกและปฏิกิริยาโต้ตอบ ของบุคคลอื่นๆ การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองอาจเกิดมาจากสิ่งสำคัญ ๔ ประการ

๑. การยอมรับและไม่ยอมรับทางสังคม เช่น สิ่งที่สังคมยอมรับ ได้แก่ ความซื่อสัตย์และสิ่ง ที่สังคม ไม่ยอมรับ ได้แก่ การก้าวร้าว คดโกง เราควรกำหนดการกระทำของเราให้เข้ากับสิ่งที่สังคม ยอมรับ

๒. การเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคม เพื่อพิจารณาว่าในสังคมมีการปฏิบัติอย่างไร คน ทั่วไปให้การ ยอมรับหรือไม่ พฤติกรรมของเราแตกต่างกับคนอื่นๆ ในสังคมอย่างไร

๓. ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคล อื่น ๆ เราสามารถพิจารณาจากปฏิกิริยาโต้ตอบที่สนองกลับมาได้ว่าเขามีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับ ตัวเรา

๔. การยอมรับนับถือของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรา เช่น พ่อ แม่ ภรรยา สามี ครู อาจารย์ เพื่อน

การไปสู่จุดหมายในชีวิตที่ตั้งใจไว้นั้น นอกจากจะต้องเข้าใจในหลักการบริหารตนเองแล้ว ยังต้องทราบถึงเทคนิคในการบริหารตนเองอันเป็นกุญแจสู่ความสำเร็จ ดังนี้

- กุญแจดอกแรก คือ การรู้จักวางแผนชีวิตของตนเอง ขั้นแรกต้องรู้ว่า เป้าหมายในชีวิต คืออะไร เพื่อจะได้กำหนดแนวทางที่นำไปสู่เป้าหมายในชีวิตได้อย่างถูกต้อง เช่น ต้องการเงิน เป้าหมายอาจเป็นการเป็นเศรษฐีพันล้าน ต้องการเกียรติยศ เป้าหมายในชีวิต คือการเป็น นายกรัฐมนตรี ต้องการความสุข เป้าหมายคือการเป็นผู้ให้แก่สังคม ฯลฯ และเมื่อกำหนดเป้าหมาย แล้วควรกำหนดแนวทางหรือแผนงานเพื่อนำไปสู่เป้าหมายนั้น ทั้งนี้เพราะเพียงแนวคิดฝอยอย่างเดียว ย่อมไม่อาจได้สิ่งที่ต้องการ โดยแนวทางที่กำหนดขึ้นควรต้องมีความเป็นไปได้และอยู่กับความเชื่อมั่น ว่าตัวเองจะทำให้สำเร็จได้

- กุญแจดอกที่สอง คือ ความพยายาม ทุกคนมีเวลา ๒๔ ชั่วโมงต่อวันเท่ากัน ทุกคนมี ๒ มือ ๒ เท้าและหนึ่งสมองเท่ากัน ความแตกต่างอยู่ตรงที่ใครจะสามารถใช้เวลา ใช้มือเท้าสมองให้เกิด ประโยชน์ได้มากกว่ากัน ความพยายามที่ไม่ท้อแท้ ความมุ่งมั่นที่ไม่ท้อถอยย่อมนำไปสู่ความสำเร็จ

- กุญแจดอกที่สาม คือ การรู้จักใช้กลยุทธ์ใหม่ ๆ การรู้จักปรับตัวตามสภาพแวดล้อม เรียนรู้ความสำเร็จของคนอื่นและรู้จักเลือกสิ่งที่ดีมา ใช้ประโยชน์กับตนเองเรียนรู้ความผิดพลาดของ ตนเองในอดีตและความผิดพลาดของคนอื่น ดังเช่น เศรษฐีในปัจจุบันอาจยากจนมาก่อนและล้มเหลว มานับครั้งไม่ถ้วนแต่เป็นเศรษฐีได้ เพราะรู้จักปรับ กลยุทธ์ของตนเอง เหมือนกับธุรกิจบริการที่นำนิสัย คนไทยไปใช้ในการต้อนรับดูแลแขก ซึ่งทำให้สายการบินของไทยโด่งดังไปทั่วโลก หรือการนำระบบ การทำงานของประเทศในทวีปยุโรปไปใช้ในการบริหาร ทำให้เกิดการดำเนินงานที่มีความสัมพันธ์เป็นทีม ต่างคนต่างรู้หน้าที่ความรับผิดชอบ ส่วนความมูมานะในการทำงานเพื่อความสำเร็จก็เรียนรู้ได้จากคน จีนที่มีความขยัน ใฝ่ใจได้ ซื่อสัตย์จนสามารถเปลี่ยนสภาพจากกู่ลิมมาเป็นเจ้าสัว และการริเริ่มเพื่อ พัฒนากลยุทธ์ใหม่ ๆ ก็เรียนรู้ได้จากญี่ปุ่น ผู้ไม่เคยยอมแพ้ และสามารถสร้างประเทศด้วยหลักการ บริหารใหม่ ๆ จะเห็นว่าการที่บุคคลรู้จักใช้กลยุทธ์ใหม่ ๆ สามารถปรับตนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี ย่อมเป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างดียิ่งขึ้น

ความหมายของการจัดการ

การจัดการ (Management)^{๑๒๑} ให้ความหมาย การจัดการ หมายถึง การสั่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน

เดเรค เฟรช และ ฮีทเธอร์ สวาร์ด (Derak French and Heather Saward) ได้ให้ความหมาย การจัดการ หมายถึง “กระบวนการ กิจกรรมหรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้”^{๑๒๒}

อองรี ฟาโยล์ (Fayol) ได้กล่าวถึงการจัดการว่าเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ๕ ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดองค์กร การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม

วาร์เรน บี. บราวน์ (Warren B. Brown) ให้ความหมาย การบริหาร คือ งานของผู้หน้าที่ใช้ทรัพยากรบริหารทั้งปวงที่มีอยู่ในหน่วยงาน เพื่อให้เป้าหมายที่กำหนดไว้บรรลุผล^{๑๒๓}

พิมลจรรย์ นามวัฒน์ ให้ความหมาย การบริหารคือ การประสมประสานทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้^{๑๒๔}

ชูป กาญจนประกร ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

พยอม วงศ์สารศรี ได้ให้คำจำกัดความ “การจัดการเป็นศิลปะของการใช้บุคคลอื่นทำงานให้แก่องค์กร โดยการตอบสนองความต้องการ ความคาดหวัง และจัดโอกาสให้เขาเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน”^{๑๒๕}

สรุป ความหมายของ “การจัดการ” หมายถึง กระบวนการ กิจกรรมหรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่อื่นที่จะสร้างและรักษาไว้ซึ่งสภาวะที่จะเอื้ออำนวยต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยความพยายามร่วมกันของกลุ่มบุคคล

การจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เนื่องจากการจัดการเป็นความรู้ที่สามารถถ่ายทอด มีหลักเกณฑ์ สามารถพิสูจน์ความจริงได้ ตลอดจนได้รับการศึกษาค้นคว้ากันอย่างต่อเนื่อง ส่วนในแง่ของการเป็นศิลป์ ซึ่งหมายถึงการประยุกต์เอาความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพราะการจัดการในองค์กรแต่ละองค์กรมีปัจจัยที่แตกต่างกัน ดังนั้นศาสตร์หรือความรู้ในด้านการจัดการเพียงอย่างเดียว

^{๑๒๑} สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, “พจนานุกรมฉบับพระราชบัณฑิตสถาน”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๒).

^{๑๒๒} Derek French, Heather Saward, “Dictionary of management”, (the University of California: Gower, 1983).

^{๑๒๓} Warren B. Brown, Dennis J. Moberg, “Organization Theory and Management: A Macro Approach”, (United States: John Wiley & Sons, 1980).

^{๑๒๔} พิมลจรรย์ นามวัฒน์, “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารธุรกิจ”, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: เท็กซ์แอนด์เจอร์นัล, ๒๕๔๔).

^{๑๒๕} พยอม วงศ์สารศรี, “การบริหารทรัพยากรมนุษย์”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภา, ๒๕๔๕).

จึงไม่สามารถจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับองค์กรได้ จำเป็นต้องประยุกต์ความรู้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับองค์กรแต่ละองค์กร

การบวนการในการจัดการ มีองค์ประกอบ คือ

การวางแผน (Planning)

การจัดองค์กร (Organization)

การบังคับบัญชา (Commanding)

การประสานงาน (Co-ordinating)

การควบคุม (Controlling)

ความสำคัญของการจัดการ การจัดการมีผลต่อความสำเร็จขององค์กร แม้จะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สามารถวัดและประเมินผลได้ การจัดการทำให้การใช้ทรัพยากรมีความคุ้มค่าและเกิดประสิทธิผลในการผลิต นอกจากนี้ยังช่วยให้คุณภาพชีวิตของพนักงานดีขึ้น และยังเป็น การแสวงหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุด และความสำคัญประการสุดท้าย คือ การจัดการช่วยทำให้เกิดการจ้างงาน ทำให้ประชาชนมีรายได้

บทบาทหน้าที่ของผู้จัดการ ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น ทำหน้าที่ผู้นำ การเป็นผู้บังคับบัญชามีบทบาทด้านการสื่อสาร เช่น การทำหน้าที่กำกับดูแล และมีบทบาทในการตัดสินใจ เช่น การแก้ไขปัญหา การจัดสรรทรัพยากรในองค์กร และมีบทบาทในฐานะนักเจรจาต่อรอง เป็นต้น

ผู้จัดการที่ดีควรมีคุณสมบัติ

๑. มีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ของการบริหาร
๒. มีภาวะผู้นำ
๓. มีวุฒิภาวะทางอารมณ์
๔. มีความคิดสร้างสรรค์
๕. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ทักษะที่สำคัญในการจัดการ

๑. ทักษะทางความคิด เป็นทักษะที่จำเป็นมากสำหรับผู้จัดการในระดับสูง
 ๒. ทักษะในการประสานงาน เป็นทักษะที่จำเป็นมากสำหรับผู้บริหารในระดับกลาง
 ๓. ทักษะในการปฏิบัติ เป็นทักษะที่จำเป็นมากสำหรับผู้บริหารในระดับต้น
- ระดับชั้นของการจัดการ มี ๓ ระดับ คือ ระดับสูง ระดับกลาง และระดับต้น

มีผู้กล่าวว่า “การจัดการเป็นกิจกรรม” เพราะการจัดการต้องมีการออกแบบงานต่าง ๆ ขององค์กร เพื่อสนับสนุนและชี้แนวทางในการทำงานของบุคคล กลุ่มบุคคลในองค์กรให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร

บทบาทของผู้บริหารระดับกลางในการจัดการ ผู้บริหารระดับกลางมีบทบาทสำคัญในการนำแผนหลักหรือนโยบายไปสู่แผนปฏิบัติงาน และเป็นผู้รับผิดชอบในการประเมินผลการปฏิบัติงาน

เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและกำหนดเป็นนโยบายขององค์กร จึงเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างผู้บริหารระดับสูงกับผู้บริหารระดับต้น^{๑๒๖}

๒.๕.๒ แนวคิดในการบริหารจัดการชีวิต

แนวคิดในการจัดการ แบ่งได้ ๓ กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่ แนวคิดคลาสสิก แนวคิดพฤติกรรมมนุษย์ และแนวคิดการจัดการสมัยใหม่

กลุ่มคลาสสิกมีแนวคิดหลักในการจัดการที่เน้นการแยกการบริหารออกจากการเมือง โดยมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้แก่ การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ การจัดการเชิงบริหาร และการจัดการตามแนวคิดของระบบราชการ

กลุ่มพฤติกรรมมนุษย์เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ กลุ่มนี้มองว่ามนุษย์ไม่ใช่เครื่องจักร แต่เป็นทรัพยากรที่มีความรู้สึกนึกคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้แก่ แนวคิดจิตวิทยาอุตสาหกรรม พฤติกรรมมนุษย์ เป็นต้น

กลุ่มการจัดการสมัยใหม่เน้นการสร้างระบบการจัดการทำงานโดยนำความรู้ในทางคณิตศาสตร์ สถิติ วิศวกรรม การบัญชี เข้ามาช่วยในการจัดการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดวิทยาการจัดการ การบริหารศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ แนวคิดเชิงสถานการณ์ และแนวคิดเชิงระบบ

หลักสำคัญของการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ มี หลักเรื่องเวลา หลักการกำหนดหน่วยการจ้าง หลักการแยกงานวางแผนออกจากการปฏิบัติ หลักการทำงานแบบวิทยาศาสตร์ หลักการควบคุมโดยฝ่ายจัดการ หลักการจัดระเบียบในการปฏิบัติงาน

การจัดการเชิงบริหาร มีหลักการสำคัญคือ การวางแผน การจัดหน่วยงาน การบังคับบัญชา การประสานงานและการควบคุม

การจัดการตามแนวคิดของระบบราชการ มีหลักการสำคัญ คือ การแบ่งแผนกในองค์กรไว้อย่างชัดเจนแน่นอน การจัดหน่วยงานเป็นลำดับขั้น การกำหนดกฎระเบียบเพื่อใช้ในการควบคุมดูแล การจำแนกสิทธิและทรัพย์สินส่วนบุคคลออกจากองค์กร การกำหนดวิธีการคัดเลือกหรือสรรหาบุคลากร การทำงานในองค์กรสามารถยึดเป็นอาชีพได้

การจัดการจิตวิทยาอุตสาหกรรมเป็นแนวคิดของนักวิชาการชาวปรัสเซียชื่อ ฮิวโก เมาน์สเตอร์เบิร์ก (Hugo Mounsterberg) โดยให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น เพราะมีความเชื่อว่ามนุษย์จะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องมีทักษะทางร่างกายและมีใจรักที่จะทำงานดังกล่าว แนวคิดนี้จึงพยายามศึกษาและทดสอบ เพื่อคัดเลือกคนงานเข้าทำงานด้วยการทดสอบทางจิตวิทยาด้วย

การศึกษาที่ฮอว์ธอร์น (Hawthorne Studies) เป็นการศึกษาของเอลตัน เมโยล์ ได้ทำการศึกษาทดลองทัศนคติและจิตวิทยาของคนงานในการทำงานในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน โดยได้เน้นความสนใจในเรื่องบรรยากาศการจัดการและภาวะผู้นำ ทำให้พบว่า คนเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีจิตใจ สร้างขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญของการทำงาน การให้รางวัลทางใจ เช่น การยกย่องชมเชย การ

^{๑๒๖}

ให้เกียรติ มีผลต่อการทำงานไม่น้อยไปกว่าการจูงใจด้วยเงิน ความสามารถในการทำงานของคนไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมของหน่วยงานด้วย เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนงาน เป็นต้น

อิทธิพลของกลุ่มมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน จึงมุ่งเน้นที่จะให้มีการทำงานเป็นทีม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

แนวคิดเชิงสถานการณ์เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่แวดล้อมองค์กร ดังนั้นผู้จัดการจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการของตนเองให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพที่เกิดขึ้นได้ แนวคิดนี้มีจุดเด่นคือ ไม่เชื่อในหลักการสากล แต่มุ่งเน้นความเป็นสากลของสถานการณ์ เพราะเชื่อว่าไม่มีหลักการใดที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการองค์กรได้ทุกองค์กร ดังนั้นการจัดการแต่ละองค์กรจึงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมขององค์กรนั้นๆ แนวคิดนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเพียงกรอบปฏิบัติหน้าที่ ไม่ใช่ทฤษฎีหรือแนวคิดที่นำมาใช้ในการจัดการได้^{๑๒๗}

๒.๕.๓ ความสำคัญของการบริหารจัดการชีวิต

การรับมือกับโลกยุคปัจจุบันที่แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา จำเป็นต้องมีการบริหารชีวิต และการบริหารเวลาอย่างเหมาะสม เพื่อรับมือกับสิ่งต่างๆ ที่ดูเหมือนว่า มีความสำคัญเท่าๆ กันไปหมดทุกอย่าง เรื่อง การบริหารเวลาให้ถูกต้องมีใช้เรื่อง การทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือมีใช้เพียง การเน้นความสามารถในการตอบโต้มากขึ้น แต่เป็นเรื่องของการสร้างสมดุลให้กับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ๔ อย่าง นอกจากนั้น หากขาดวิจารณญาณที่ดี (Intuitive wisdom) ก็ไม่สามารถบริหารเวลาให้สมดุลได้ตามต้องการ

ความต้องการพื้นฐาน ๔ อย่าง ของมนุษย์

(๑) ความต้องการทางร่างกาย (Physical need) ประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค รวมถึงความแข็งแรงทางกายและทางใจ

(๒) ความต้องการทางสังคม (Social need) คือความต้องการที่จะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี ที่อบอุ่นกับคนรอบข้าง หากความสัมพันธ์กับ คนรอบข้างไม่ดี จะทำให้ประสิทธิภาพในการทำสิ่งต่างๆ ลดลง

(๓) ความต้องการทางจิตใจ (Mental need) คือความต้องการความสงบทางใจ

(๔) ความต้องการทางจิตวิญญาณ (Spiritual need) คือความต้องการที่จะเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง และการสร้างอะไรบางอย่าง เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นต่อไป

ความต้องการทั้ง ๔ อย่าง จะต้องมีความสมดุลกัน จึงจะเกิดพลังชีวิตที่จะทำสิ่งต่างๆ อย่างมีความสุข และไม่เกิดความย่อท้อหรือเบื่อหน่าย การจัดความสำคัญก่อนหลัง เพื่อความสำเร็จในชีวิต

^{๑๒๗}

วิชัย ชัยนาคสิงห์,

หลักการจัดการ,

[ออนไลน์],

แหล่งที่มา:

การบริหารเวลา หรือการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังในการทำสิ่งต่างๆ เป็นเรื่องของ การใช้วิจารณญาณในการรู้แล้วเลือก ดังนั้นการมีวิจารณญาณที่ดีจะช่วยให้เราสามารถเลือกทำสิ่งต่างๆได้อย่างสมดุล วิจารณญาณในการรู้แล้วเลือกที่ดีประกอบด้วยปัจจัย ๔ อย่าง คือ

(๑) การรู้จักตัวเอง (Self-awareness) คือรู้ว่าตัวเราเองเป็นเช่นไร คิดอะไรอยู่ อยู่ในอิริยาบถไหน และมีอารมณ์กับความรู้สึกต่างๆ ในแต่ละขณะเป็นอย่างไร รวมทั้งรู้ว่าเป้าหมายของเราคืออะไร และรู้ว่าเราชอบอะไร มีความถนัดทางด้านไหน

(๒) หิริโอตตัมปะ (Conscience) หรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่อยู่ภายในจิตสำนึก โดยรู้ได้จากเสียงที่อยู่ภายในตัวเรา (Inner voice) ที่จะเกิดขึ้นเมื่อจิตใจค่อนข้างสงบและมีแต่ความรู้สึกเพียงอย่างเดียว

(๓) การมีเจตนาที่แน่วแน่ (Independent will) สามารถเลือกและตัดสินใจสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง จะเกิดขึ้นได้ต้องหัด ตั้งเป้าหมายในชีวิต และต้องทำให้ได้ หัดรักษาคำสัญญาต่อตนเอง และผู้อื่น และอย่าให้อารมณ์มีความสำคัญกว่าสิ่งที่ทำอยู่

(๔) การมีจินตนาการที่กว้างไกล (Creative imagination) คนที่จะมีจินตนาการได้จะต้องมีความสามารถ ที่จะมองเห็นภาพ จากภายในใจได้ และต้องกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ และกล้ายอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างได้

รากฐานที่สำคัญของการมีชีวิต ๔ ประการ

(๑) การมีชีวิตที่สอดคล้องกับความรู้สึกผิดชอบชั่วดี (To live) สอดคล้องกับเข็มทิศที่ดีในตัวมาแต่เกิด หรือศักยภาพสูงสุดที่คนอื่น จะมีไม่เหมือนเรา トラบใดที่ยังไปไม่ถึงจุดหมายที่เข็มทิศของชีวิตชี้ไว้ชีวิตเราก็จะไม่มีความสุข

(๒) การใช้ชีวิตอย่างเพื่อแม่และเอื้ออาทรต่อผู้อื่น (To love) เพื่อความร่มเย็นและความสงบสุขในสังคม

(๓) การเรียนรู้จากการกระทำและการใช้ชีวิตของตัวเองในแต่ละวัน (To learn) เพื่อให้มีการยกระดับคุณภาพของจิต และคุณภาพของชีวิตให้ดีขึ้นทุกวัน

(๔) การที่เราได้สร้างประโยชน์เพื่อสังคมและคนรุ่นต่อไป (To leave a legacy) การบริหารเวลา หรือการบริหารชีวิต จำเป็นต้องมีความสมดุลในทุกๆด้าน มิฉะนั้นทุกอย่างจะจบลงที่ความเครียด และความล้มเหลวในด้านต่างๆ^{๑๒๘}

สรุป การบริหารจัดการชีวิตในศาสตร์การบริหาร คือ ศิลปะของการทำงานให้สำเร็จ เป็นกระบวนการของการวางแผน การจัดชีวิต การสั่งการ การควบคุม และใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในชีวิต การบริหารจัดการชีวิตจะต้องอาศัยทรัพยากรหรือปัจจัยทางการบริหารทั้งสิ้น ได้แก่ คน (Men) เงิน (Money) วัสดุ (Material) และวิธีการบริหาร (Management) ซึ่งกิจกรรมที่ต้องทำจริงๆ มี ๕ หน้าหลัก คือ ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดการชีวิต (Organizing) ๓. การจัดคน (Staffing) ๔. การสั่งการและการประสานงาน (Directing and Co-ordination) ๕. การ

^{๑๒๘} webmaster@novabizz.com, การจัดความสำคัญก่อนหลัง เพื่อความสำเร็จในชีวิต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.novabizz.com/NovaAce/Time/Priority.htm#ixzz3gt1grk4E> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

ควบคุม (Controlling) การบริหารถือได้ว่าเป็นกระบวนการในการปฏิบัติที่เป็นสากลในการบริหารงานทุกอย่างของนักบริหารทุกคน

๒.๖ ทฤษฎีการบริหารจัดการชีวิตของศาสตร์บริหารจัดการ

๒.๖.๑ แนวความคิดของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow)^{๑๒๙}

มาสโลว์ มองว่า มนุษย์แต่ละคนที่ศักยภาพพอสำหรับที่จะชี้นำตัวเอง มนุษย์ไม่อยู่นิ่งแต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ต่างๆ ที่แวดล้อมและแสวงหาความต้องการที่จะเข้าใจตนเอง ยอมรับตนเองทั้งในส่วนดีส่วนบกพร่อง รู้จักจุดอ่อน และความสามารถของตนเอง เขาได้อธิบายว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จะสนองความต้องการให้กับตนเองทั้งสิ้น และความต้องการของมนุษย์มีมากมายหลายอย่างด้วยกัน ซึ่งต้องได้รับความพึงพอใจจากความต้องการพื้นฐานหรือต่ำสุดเสียก่อน จึงจะผ่านขึ้นไปยังความต้องการขั้นสูงตามลำดับ เครื่องมือนี้ประกอบด้วยอะไรบ้าง

๑. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น

๒. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Security or safety needs) เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้ว มนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิตและหน้าที่การงาน

๓. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs) ความต้องการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางด้านร่างกาย และความต้องการความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของโดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความต้องการได้รับการยอมรับ การต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

๔. ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) หรือ ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นความต้องการการได้รับการยกย่อง นับถือ และสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

๕. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ ความต้องการทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นต้น

เครื่องมือนี้ใช้เพื่อมีการนำลำดับขั้นของมาสโลว์มาใช้ในการเรียนการสอนเรื่องการตลาด เพื่อช่วยในการเข้าใจแรงจูงใจของลูกค้า นักการตลาดจะวิเคราะห์ประวัติความต้องการของลูกค้าเพื่อหาวิธีดำเนินการทางการตลาด ถ้าผู้ผลิตออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการของลูกค้า ลูกค้ามักจะเลือกผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างมากกว่าผลิตภัณฑ์แบบเดียวกันจากคู่แข่งธุรกิจระหว่างประเทศ

^{๑๒๙} A.H. Maslow, "A Theory of Human Motivation", (Psychological Review, 1943), pp. 370-96.

ข้อดี/ข้อเสีย ของเครื่องมือ

ข้อดี

เข้าใจแรงจูงใจของลูกค้า นักการตลาดจะวิเคราะห์ประวัติความต้องการของลูกค้า รู้วิธีดำเนินการทางการตลาด เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการของลูกค้ากลุ่มเป้าหมายได้

ข้อเสีย

๑. มุมมองนี้เป็นมุมมองถูกจัดว่าเป็นมุมมองแบบปัจเจกนิยมซึ่งเน้นตนเองมากกว่าสังคมแบบคตริรวมหมู่ โดยในสังคมแบบคตริรวมหมู่ นิยม ความต้องการการยอมรับและกลุ่มสังคมจะมีความสำคัญเหนือกว่าความต้องการอิสรภาพและความเป็นตัวของตัวเอง กล่าวคือลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ไม่สามารถใช้กับทุกคนได้

๒. ปัจจุบันความต้องการของลูกค้าไม่ได้เป็นไปตามลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์

แผนภาพที่ ๒.๑ ลำดับชั้นความต้องการของมาสโลว์ แสดงในรูปของพีระมิต (Abraham Maslow, 1970, p.38)^{๓๐}

๒.๖.๒ ศาสตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (Master of Business Administration)

๑. โรเบิร์ต เอช วอเตอร์แมน จูเนียร์ (Robert H. Waterman JR)^{๓๑} เป็นชาวอเมริกัน จบการศึกษา ปริญญาตรี geophysics จาก Colorado School of Mines ปริญญาโท MBA

^{๓๐} เจนนิศา กราบเครือ, “แรงจูงใจในการทำงานของลูกค้าจ้างในสถานประกอบการอยู่ต่อรถโดยสาร”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๖).

จาก Stanford University ประวัติการทำงาน Waterman เป็นที่รู้จักเคียงคู่กันมากับ Tom Peters ที่โด่งดังมาจากผลงานวิจัยที่เอามาเขียนเป็นหนังสือ In Search of Excellence และยังเป็นนักพูดชั้นเยี่ยม เคยเป็นที่ปรึกษาให้กับ McKinsey & Company ที่เดียวกับ Tom Peters เป็นเวลา ๒๑ ปี และมีบริษัทที่ปรึกษาของตนเองชื่อ The Waterman Group, Inc. Waterman ใช้คำว่า Adhocracy กับองค์กร ที่นับเป็นจุดเน้น คำว่าองค์กรที่ถือหลักการ adhocracy จะเป็นองค์กรที่มีโครงสร้างเรียบง่าย ไม่สลับซับซ้อน ท่านให้แนวคิดว่ายุคที่มีการเปลี่ยนแปลงสูง องค์กรต้องสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงนั้นได้ สิ่งสำคัญที่องค์กรปัจจุบันต้องการมากคือการสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนการใช้เทคนิคต่างๆในการแก้ปัญหาในหนังสือ Adhocracy: the Power to Change ท่านได้ใช้ทักษะจากการเป็นที่ปรึกษาด้านการบริหารจัดการมากกว่า ๒๕ ปี นำเสนอวิธีการในการที่จะสร้างองค์กรแบบ adhocracy และผลักดันให้มันทำงานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างทีมงานและการแยกกระจายหน่วยงานที่ใหญ่และซับซ้อนออกเป็นหน่วยย่อย สร้างวัฒนธรรมให้มุ่งเน้นการแก้ปัญหาอย่างเป็นธรรมชาติ

โทมัส เจ ปีเตอร์ส (Thomas J. Peters) และโรเบิร์ต เอช วอเตอร์แมน จูเนียร์ (Robert H. Waterman, Jr.) ในการค้นหาความเป็นเลิศ ในช่วงต้นปี ๑๙๗๗ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานนอกจากกลยุทธ์และโครงสร้าง ยังมีปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งหมด ๗ ปัจจัยได้แก่

- โครงสร้าง (Structure)
- กลยุทธ์ (Strategy)
- บุคลากร (Staff)
- สไตล์การจัดการ (Style)
- ระบบ (Systems)
- ค่านิยมร่วม (Shared value)
- ทักษะ (Skills)

ซึ่งตัวแปร ๒ ตัวแรก คือโครงสร้างและกลยุทธ์ เปรียบเสมือนเป็นส่วนที่เรียกว่าฮาร์ดแวร์ ซึ่งผู้จัดการในอดีตให้ความสนใจ ส่วนตัวแปรอีก ๕ ตัวที่ค้นพบใหม่ในอดีตผู้จัดการมักไม่ให้ความสนใจมากนัก ซึ่งเปรียบเสมือนซอฟต์แวร์ แมคคินซี เรียกว่าตัวแปรเหล่านี้ว่า กรอบ ๗ – S

การจัดองค์การให้มีประสิทธิภาพ

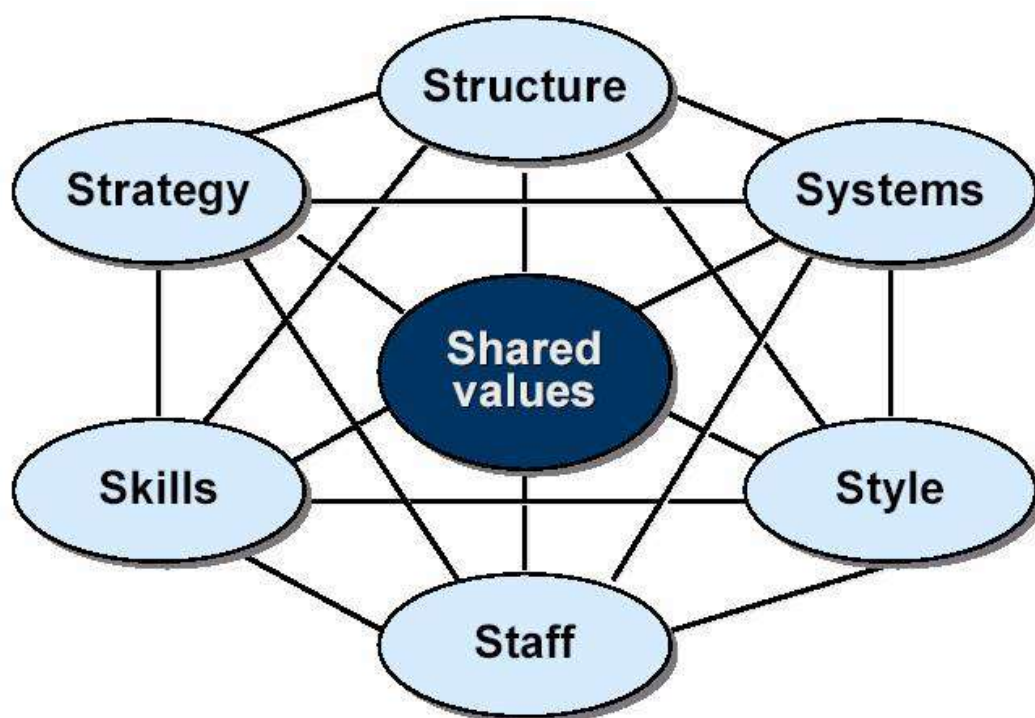
Thomas J. Peters & Robert H. Waterman, Jr.^{๑๓๒} ได้อธิบายไว้ว่า คุณลักษณะ ๘ ประการของเชิงการบริหารของบริษัทอเมริกันที่ประสบความสำเร็จ คือ

๑. มุ่งเน้นการปฏิบัติ (A bias for action)
๒. มีความใกล้ชิดกับลูกค้า (Close to the customer)

^{๑๓๑} Thomas J. Peters, “In Search of Excellence”, (United States: HarperCollins Publishers Inc, 2006).

^{๑๓๒} Waterman, R. H., Peters, T. J., & Phillips, J. R., “Structure is not organization”, (Business Horizons, 1980). pp. 14-26.

๓. มีความอิสระในการทำงานและความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจการ (Autonomy and entrepreneur-ship)
๔. เพิ่มผลผลิตโดยอาศัยพนักงาน (Productivity through people)
๕. สัมผัสกับงานอย่างใกล้ชิดและความเชื่อมั่นในคุณค่าเป็นแรงผลักดัน (Hands-on and value driven)
๖. ทำแต่ธุรกิจที่มีความเชี่ยวชาญและเกี่ยวเนื่อง (Stick to the knitting)
๗. รูปแบบเรียบง่ายธรรมดา พนักงานอำนวยการหรือส่วนกลางมีจำกัด (Simple form and lean staff)
๘. เข้มงวดและผ่อนปรนในเวลาเดียวกัน (Simultaneous loose-tight properties)

แผนภาพที่ ๒.๒ องค์ประกอบองค์การแห่งความเป็นเลิศ
(McKinsey 7-S Framework) (Value Based Management.net, 2016)^{๑๓๓}

ผลจากการศึกษาดังกล่าวได้ถูกนำมาตีพิมพ์ในหนังสือ ชื่อ In Search of Excellence ปี ๑๙๘๒ พอสรุปได้ดังนี้

Structure รูปแบบเรียบง่ายธรรมดา พนักงานอำนวยการมีจำกัด (Simple form & lean staff)

^{๑๓๓} Adison Aei, แนวคิดและทฤษฎีการจัดการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://adisony.blogspot.com/2012/10/thomas-jpeters.html> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

Strategy มีความใกล้ชิดกับลูกค้า (Close to the customer) ทำธุรกิจที่มีความเชี่ยวชาญและเกี่ยวเนื่อง (Stick to the knitting)

Staff มีอิสระในการทำงานและความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Autonomy & entrepreneurship) เพิ่มผลผลิตภาพโดยพนักงาน (Productivity through people)

Style สัมผัสกับงานอย่างใกล้ชิด (Hands-on)

Shared value ความเชื่อมั่นในค่านิยมเป็นแรงผลักดัน (Value driven)

System มุ่งเน้นที่การปฏิบัติ

Skill เข้มงวดและผ่อนปรนในเวลาเดียวกัน (Simultaneous loose-tight properties)

๒. วิลเลียม โออุชิ^{๑๓๔} เป็นศาสตราจารย์ใน University of California at Los Angeles (UCLA) ทฤษฎี Z เป็นทฤษฎีทางการบริหารธุรกิจที่เกิดขึ้นจากผลกระทบระหว่างระบบการบริหารธุรกิจแบบญี่ปุ่นและอเมริกา

ทฤษฎีของ Z ของ Ouchi (Ouchi's Theory Z) เป็นทฤษฎีอธิบายโครงสร้างตามการจัดการผสมผสานระหว่างการบริหารแบบสหรัฐอเมริกาหรือ Theory A กับการบริหารแบบญี่ปุ่น หรือ Theory J คือ

ทฤษฎี A เป็นแนวความคิดการจัดการของสหรัฐอเมริกาซึ่งองค์การเน้นการจ้างงานระยะสั้น พนักงานมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อองค์การน้อย

ทฤษฎี J เป็นแนวความคิดการจัดการของญี่ปุ่นซึ่งองค์การเป็นการจ้างงานตลอดชีพ พนักงานมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อองค์การสูง

ทฤษฎี Z เป็นแนวความคิดการจัดการประสมประสาน ระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา โดยเน้นการจ้างงานระยะยาวมีการตัดสินใจและความรับผิดชอบร่วมกัน

ลักษณะ

ระบบอเมริกา

ระบบญี่ปุ่น

๑. ระยะเวลาจ้าง

๒. ลักษณะอาชีพ

๓. การเลื่อนตำแหน่ง

๔. ประเมินประสิทธิภาพ

๕. การตัดสินใจ

๖. ความรับผิดชอบ

๗. ความสัมพันธ์

- มีการย้ายงานบ่อย สัญญาจ้างหมดก็เลิกจ้าง พนักงานต้องไปหางานใหม่ ถือว่ามีประสบการณ์สูง

^{๑๓๔} Ouchi William G, "Theory Z", (New York: Avon Books, 1981).

- ส่งเสริมให้มีความรู้เฉพาะด้าน
- มีการประเมินผลและเลื่อนตำแหน่งในเวลาอันสั้น
- ให้รางวัลตามผลงานของแต่ละบุคคลที่ทำได้
- การตัดสินใจจะทำเฉพาะกลุ่มผู้บริหารระดับสูงเท่านั้น
- คนรับผิดชอบเฉพาะหน้าที่ของตนเท่านั้น
- นายจ้างลูกจ้างมีโอกาสในความสัมพันธ์ต่อเมื่อทำงานร่วมกันเท่านั้น
- มีการจ้างตลอดชีวิตจะออกจากงานเมื่อมีความผิดพลาดทางอาญา และออกจากงานแล้วจะหา

งานยาก

- ครอบงำจะได้อำนาจจำนวนมาก
- ไม่ส่งเสริมให้มีความรู้พิเศษแต่จะต้องเรียนรู้ในทุกด้านของกิจการ
- ใช้เวลาในการประเมินผลเพื่อเลื่อนตำแหน่งประมาณ 10 ปี
- จะประเมินทั้งบริษัทไม่ประเมินเป็นรายบุคคล การให้รางวัลยึดส่วนรวมเป็นหลัก
- การตัดสินใจทุกคนมีส่วนร่วม โดยพิจารณาจากความเห็นส่วนใหญ่
- ร่วมรับผิดชอบกันทั้งหน่วยงานหรือทั้งบริษัท
- นายจ้างและครอบครัวลูกจ้างมีความสัมพันธ์ดีเสมือนหนึ่งครอบครัวเดียวกัน

คุณลักษณะที่สำคัญของทฤษฎี Z คือ

๑. ระยะเวลาจ้างงานเป็นไปตลอดชีวิต
๒. ลักษณะงานอาชีพต้องให้เรียนรู้หลาย ๆ ด้าน
๓. การเลื่อนตำแหน่งไม่จำเป็นระยะเวลา ๑๐ ปี
๔. การประเมินประสิทธิภาพของการทำงานเป็นการทำงานเป็นทีม
๕. การตัดสินใจ มีการกระจายอำนาจและรวมอำนาจตามสถานการณ์
๖. มนุษย์สัมพันธ์ในองค์การมีเสรีภาพเท่าเทียมกัน มีอิสระในความคิดของตนเอง
๗. การบริหาร ใช้ระบบ M.B.O. แบบมีส่วนร่วม^{๑๓๕}

๓. โรเบิร์ต คาค์น (Robert Kahn) และเจมส์ ธรอมป์สัน (James Thompson)

ทฤษฎีเชิงระบบ (Systems theory) (ปี ๑๙๖๐) เป็นวิธีการจัดการที่ผสมผสานหน้าที่ในการจัดการกิจกรรมการจัดการและการวางแผนเชิงกลยุทธ์เข้าด้วยกัน โดยพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมภายนอก ทรรศนะที่อธิบายถึงผลกระทบจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีต่อองค์การถูกเสนอโดย แดเนี่ยล แคทซ์

โรเบิร์ต คาค์น (Robert Kahn) และเจมส์ ธรอมป์สัน (James Thompson) นักทฤษฎีเหล่านี้มีมุมมองว่าองค์การเป็นระบบเปิด (open system) ซึ่งถือเป็นระบบที่องค์การได้นำทรัพยากรจากสภาพแวดล้อมภายนอกมาแปรสภาพเป็นสินค้าและบริการ เพื่อส่งกลับไปยังสภาพแวดล้อมในที่

^{๑๓๕}

Adison Aei, แนวคิดและทฤษฎีการจัดการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://adisony.blogspot.com/2012/10/thomas-jpeters.html> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

ซึ่งสินค้าและบริการได้ขายให้กับลูกค้า นอกจากนั้นผู้นำทางทฤษฎีเชิงระบบเช่น ริชาร์ด จอร์นสัน (Richard Johnson) ฟรีเมอนต์ แคสท์ (Fremont Kast) และเจมส์ โรเซนซ์เวจ (James Rosenweig)

องค์การจะจัดการกับความไม่แน่นอนโดยการแบ่งหน้าที่ออกเป็น ๓ ส่วน คือ

๑ . องค์การเป็นระบบเปิดที่ทำงานในสภาพที่ ไม่แน่นอน
๒ . องค์การพยายามดำเนินงานโดยใช้ความมีเหตุผล เพื่อเป็นการสร้างแน่นอนในการทำงาน

๔. องค์การจะต้องคอยปรับตัวเพื่อให้ทำงานได้ดีที่สุดในสภาพแวดล้อมที่ไม่แน่นอน

- ส่วนเทคนิค
- ส่วนจัดการ
- ส่วนสถาบัน

๔. Robert E. Wood ต่างพยายามสร้างเครื่องมือที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ทางการจัดการ ที่เป็นรูปธรรมขึ้นมา แต่ช่วงนั้นได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้นเสียก่อนในระหว่างสงครามโลกหน่วยงานทางทหารต้องเผชิญ กับปัญหาที่มีความซับซ้อน ทั้งในด้านการจัดระเบียบประชาชนและการส่งกำลังบำรุง

การจัดการเชิงประมาณ (Quantitative management)

เพื่อช่วยในการตัดสินใจ โดยใช้คณิตศาสตร์ สถิติและสารสนเทศเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหาทางการจัดการ หลังสงครามโลกการจัดการเชิงปริมาณได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมากขึ้นในแวดวงธุรกิจ อย่างไรก็ตามการใช้การจัดการเชิงปริมาณยังคงใช้ได้เฉพาะปัญหาที่มีลักษณะเป็นแบบที่มีโครงสร้าง(structured problem) ทฤษฎีวิชยาการจัดการ เป็นวิธีการสมัยใหม่ในด้านการจัดการ ที่เน้นการใช้เทคนิคเชิงปริมาณอย่างเข้มงวด เพื่อช่วยให้ผู้จัดการทำการใช้ทรัพยากรองค์การเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์และบริการให้มากที่สุด ในส่วนประกอบที่สำคัญของทฤษฎีวิชยาการจัดการ คือ การขยายการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ให้มีความทันสมัย โดยการนำวิธีการเชิงปริมาณเพื่อวัดส่วนประสมของคนงานและงาน เพื่อให้ที่ประสิทธิภาพสูงขึ้น

สำหรับส่วนประกอบที่สำคัญของทฤษฎีวิชยาการจัดการ คือ การขยายการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ให้มีความทันสมัย โดยการนำวิธีการเชิงปริมาณเพื่อวัดส่วนประสมของคนงานและงาน เพื่อให้ที่ประสิทธิภาพสูงขึ้น แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม

๑. การจัดการเชิงปริมาณ (Quantitative management) โดยใช้เทคนิคคณิตศาสตร์ เช่น โปรแกรมเชิงเส้นตรงและไม่เชิงเส้นตรง (linear and nonlinear programming) ตัวแบบ (modeling) แบบจำลองสถานการณ์ (simulation) และทฤษฎีแถวคอย (queuing theory) เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อช่วยในการตัดสินใจของผู้จัดการ

๒. การจัดการการดำเนินการผลิต (Operations management) ซึ่งประกอบด้วยเทคนิคต่าง ๆ ที่ผู้จัดการสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะระบบการผลิตขององค์การเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ เช่น แบบจำลองสินค้าคงคลัง(inventory model) และแบบจำลองเครือข่าย(network model) เพื่อปรับปรุงการตัดสินใจปัญหาการจัดการจัดจำหน่ายและการดำเนินการ

๓. การจัดการคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management: TQM)

เป็นการจัดการคุณภาพของหน่วยงานในองค์กรทั้งหมด ซึ่งประกอบได้ด้วยฝ่ายต่างๆ ที่ผู้จัดการสามารถนำเทคนิคต่าง ๆ ไปใช้ในการวิเคราะห์ระบบการผลิตในองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ เช่นแบบจำลองสินค้าคงคลัง(inventory model) และแบบจำลองเครือข่าย(network model) เพื่อปรับปรุงการตัดสินใจปัญหาการจัดการจัดจำหน่าย โดยเน้นการวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าในกระบวนการเพื่อแปรสภาพให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพของผลิตภัณฑ์

๔. ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (management information systems)

เป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้จัดการออกแบบระบบสารสนเทศ เพื่อจัดสารสนเทศเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อประกอบการตัดสินใจให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการยังช่วยให้ผู้จัดการและบุคลากรในระดับต่างๆ ได้รับสารสนเทศที่จำเป็นต่อการนำไปใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างไรก็ตามในการนำทฤษฎีวิทยาการจัดการไปใช้ประโยชน์นั้น ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ(information technology)ได้เข้ามามีส่วนในการปรับปรุงคุณภาพการตัดสินใจและเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรได้เป็นอย่างดี และถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มความได้เปรียบในการแข่งขันให้กับองค์กร

๕. Hugo Munsterberg ^{๑๓๖}

Hugo Munsterberg เป็นผู้ริเริ่มวิธีการเกี่ยวกับจิตวิทยาอุตสาหกรรมหรือโรงงาน หรือการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับบุคคล เพื่อปรับปรุงการเพิ่มผลผลิตให้ได้มากที่สุด การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ จะเป็นเทคนิคที่มีประสิทธิภาพสูงสุดสำหรับโน้มน้าวจิตใจหรือดึงดูดใจคนทำงาน Hugo Munsterberg ได้ผนวกทฤษฎีของเขากับทฤษฎีการจัดการตามแนววิทยาศาสตร์ของ Frederick W. Taylor เข้าด้วยกันและเน้นว่าควรใช้พลังคนให้เป็นประโยชน์กับความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจในโรงงานอุตสาหกรรมทุกระดับให้เหมาะสม เขากล่าวว่า นักอุตสาหกรรมทั้งหลายและคนงานอยู่ในฐานะที่จะได้รับประโยชน์จากการใช้ทฤษฎีทางจิตวิทยากับการอุตสาหกรรมร่วมกัน เราสามารถตัดทอนเวลาในการทำงานให้น้อยลง แต่ได้งานมากขึ้น และสามารถปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้

เครื่องมือนี้คืออะไร Psychology and Industrial Efficiency

การสรรหาคูคนที่มีคุณภาพด้านจิตใจและคุณสมบัติเหมาะสมที่สุดที่จะทำงานนั้น

การส่งเสริมสภาวะทางจิตวิทยาของคนในโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อจูงใจให้คนงานทุกระดับมีความสามารถสร้างผลผลิตได้อย่างเต็มความสามารถเพื่อก่อให้เกิดผลผลิตสูงสุด และเป็นที่น่าพอใจโดยมีการฝึกอบรมคนงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และนำประสบการณ์ใหม่ๆ มาใช้ทดแทนอย่างเหมาะสม

การให้ข้อเสนอแนะในการฝึกอบรมคนงาน การบรรจุ แต่งตั้ง หรือการทำให้เกิดอิทธิพลต่อคนงานหรือจูงใจเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุด คือ ค่านิยมร่วมกัน ระหว่างผู้บริหารและคนงาน

เครื่องมือนี้ใช้เพื่ออะไร

^{๑๓๖} Hergenhahn, "An introduction to the history of psychology", (Belmont, Calif u.a.: Wadsworth, 2000). p. 347.

จิตวิทยาอุตสาหกรรมหรือโรงงาน เกี่ยวกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับบุคคล เพื่อปรับปรุงการเพิ่มผลผลิตให้มากที่สุด รวมไปถึงการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อเป็นเทคนิคในการเพิ่มประสิทธิภาพสูงสุดสำหรับโน้มน้าวจิตใจหรือดึงดูดใจให้คนทำงาน

ข้อ/ข้อเสียของเครื่องมือ

ข้อดี : มุ่งเน้นถึงความสำคัญของคน และ มีความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ ทำให้สามารถควบคุมและใช้ศักยภาพของคนได้อย่างเต็มที่

ข้อเสีย : แนวความคิดในยุคนี้จะมุ่งเน้นโดยให้ความสำคัญไปที่คน มากกว่างาน เพราะถือว่าคนเป็นหัวใจของการบริการที่จะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก แต่ทว่าระบบการดำเนินงานไม่ได้มีเพียงแค่ปัจจัยคนเท่านั้น ดังนั้นถ้าส่วนอื่นๆไม่ดีด้วย การเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลคงทำได้อย่างไม่เต็มที่

ใช้อย่างไร (หรือจัดทำอย่างไร)

การศึกษาลักษณะของงานและกำหนดว่างานแบบไหนเหมาะสมกับลักษณะของแต่ละบุคคล THE BEST POSSIBLE MAN

การหาเงื่อนไขว่า ภายใต้สภาวะจิตใจแบบใดที่พนักงานสามารถทำงานได้เต็มประสิทธิภาพ THE BEST POSSIBLE WORK

การนำกลยุทธ์เพื่อสร้างแรงจูงใจที่จะทำให้พนักงานปฏิบัติตาม THE BEST POSSIBLE EFFECT

๖. Mary Parker Follett ^{๑๓๗}

Mary Parker Follett (๑๘๖๘-๑๙๓๓) ผลงานที่ตกทอดสู่คนรุ่นหลัง มีอยู่หลายชิ้น โดยเฉพาะแนวคิดที่เรียกว่า “Cutting edge” ในเรื่องของทฤษฎีองค์กรและการบริหารงานบุคคล และถูกนำมาต่อยอดเป็นหลักการ ชนะ-ชนะ หรือ win-win หรือแม้กระทั่งภาวะผู้นำ หรือการเป็นนักทฤษฎีผู้เริ่มต้นบุกเบิกแนวคิด เรื่องการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) และ (Conflict Management) “การจัดการ เป็นเทคนิคการทำงานให้สำเร็จ โดยอาศัยผู้อื่น” เป็นแนวคิดของ “Follett” เธอเน้นเรื่องการประชุมงาน โดยกล่าวว่า ในการจัดการหรือการบริหารงาน จำเป็นต้องมีการประชุมงาน ๔ ชนิด ดังต่อไปนี้

- ๑) การประชุมงาน โดยการติดต่อโดยตรงกับตัวบุคคลที่รับผิดชอบงานนั้นๆ
- ๒) การประชุมงานในระยะเริ่มแรกหรือในขั้นวางแผนกิจกรรมต่างๆ
- ๓) การประชุมงาน ที่เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในกิจกรรมทุกอย่างที่กระทำ และ

- ๔) การประชุมงานที่กระทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง

สิ่งที่ Mary Parrker Follett ถ่ายทอดไว้ ประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารความขัดแย้ง ของคนในองค์กร ๖ ส่วนด้วยกัน ดังตารางสรุปด้านล่าง

Follett's lectures

ลักษณะ องค์ประกอบ

^{๑๓๗} Mary P. Follett, “Creating Democracy, Transforming Management, Tonn, Joan C.”, (New Haven: Yale University Press, 2003). p. 34

๑. Constructive Conflict ในการบริหารงาน ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ จึงปรากฏให้เห็นได้เสมอในสังคมมนุษย์ ความขัดแย้งไม่ใช่ความเลวร้าย หากอยู่ในระดับที่สามารถจัดการได้ความขัดแย้งนำไปสู่แนวทางแก้ปัญหาอย่างบูรณาการ
- การพยากรณ์ความขัดแย้ง (Anticipating conflict)
 - อุปสรรคต่อการบูรณาการ (Obstacles to integration)
๒. The Giving of Orders การออกคำสั่งภายในองค์กร มักก่อให้เกิดความขัดแย้งเสมอๆ ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา กฎของสถานการณ์ (Law of the situation)
๓. Business as an Integrative Unity ผู้นำควรเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการคิดล่วงหน้า
- ความสามารถในการบูรณาการ
 - จัดความขัดแย้ง
 - เชื่อมโยงกิจกรรมในองค์กร
 - สามารถควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชา
 - ความสามารถในการประสานงาน
๔. Power จะทำอย่างไรให้ Power over/ coercive (ครอบงำ) ลดลง
- Power over/coercive
 - Power with/coactive
๕. กฎของสถานการณ์ (Law of Situation) โดยทำให้หัวหน้า และลูกน้องเข้าใจในสภาพการทำงานที่เป็นอยู่ โดยไม่รู้สึกรู้ว่าตนถูกบังคับ เนื่องจากการติดต่อสื่อสารและการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร
- ความสำคัญของการติดต่อสื่อสารในแนวราบ (Horizontal Communication)
 - การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร (Participative Managing)
 - การตัดสินใจที่มีระบบ
 - การบริหารที่มีระบบ
6. กฎของการรวมตัวกัน (Law of Integration) โดยเห็นว่าเมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นในองค์กรการ มีทางออกเสมอ
- การครอบงำทางความคิด (Domination)
 - การบังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับ/ประนีประนอม (Compromising)
 - การรวมตัวกัน (Integration)

วัตถุประสงค์ของแนวคิดของ “Follett” ด้านการประสานงานเพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างคนงานและฝ่ายจัดการ เพื่อ ๑) กระตุ้นศักยภาพของแต่ละบุคคลบนพื้นฐานของความเป็นจริงและสถานการณ์ ๒) พิจารณาแนวคิดของแต่ละคนและพยายามทำความเข้าใจเขามากขึ้น ๓) ผสมผสานแนวคิดต่างๆ ดังกล่าวเข้าด้วยกันและนำมาใช้เป็นจุดหมายร่วมกัน (Common goal)

Dynamics Administration เป็นแนวคิดที่บรรยาย ให้ผู้บริหาร แก้ปัญหาความขัดแย้งในองค์กร โดยการสร้างมนุษยสัมพันธ์ และพยายามให้นายทุนคิดถึงคนงานบ้าง ไม่คิดแต่เรื่องเงินเพียงอย่างเดียว แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนโดยเอลตัน เมโย (Elton Mayo) และ เอฟ.เจ.โรธลิสเบอร์เกอร์ (F.J.Roethlisberger) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด

ข้อดีและข้อเสียของการบริหารความขัดแย้ง

ข้อดี

๑. เกิดแรงจูงใจในการทำงาน
๒. เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ๆ
๓. แลกเปลี่ยนความรู้/ความคิดเห็น
๔. ปรับปรุงและพัฒนางานให้ดีขึ้น
๕. เกิดแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ

ข้อเสีย

๑. ทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กรดีขึ้นเกิดความตึงเครียดมากขึ้น
๒. ขาดการประสานงาน/ความไม่สงบสุข
๓. มีการก้าวร้าว กดขี่ และทำลายฝ่ายตรงข้าม
๔. ฉวยโอกาสใช้ความขัดแย้งเป็นข้อเรียกร้อง
๕. มุ่งเอาชนะมากกว่าจะมองผลกระทบ
๖. นำไปสู่ความยุ่งเหยิง
๗. ไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

การนำทฤษฎีของ Follett มาใช้ สามารถดำเนินตามขั้นตอนตามตารางด้านล่าง
ขั้นตอน ส่วนประกอบการบริหารความขัดแย้ง (กรณีที่มีความขัดแย้งไม่รุนแรง)

๑. การบังคับ (Force)
๒. การหลบหนี (Withdrawal)
๓. การประนีประนอม (Compromise)
๔. การใช้บุคคลที่สาม (Third Party)
๕. การใช้เป้าหมายอื่นที่สำคัญเหนือความขัดแย้ง (Super ordinate Goals)
๖. การใช้วิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving)

ประเภทของความขัดแย้ง (กรณีความขัดแย้งเริ่มรุนแรง)

๑. ความขัดแย้งภายในบุคคล
๒. ความขัดแย้งระหว่างบุคคลในองค์กร

๓. ความขัดแย้งลักษณะพิเศษ

วิธีแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

๑. การใช้อำนาจพาดพิง (Domination)

๒. พบกันครึ่งทาง (Compromise)

๓. สร้างสรรค์อุดมการณ์ (Integration)

• แนวคิดของฟอลเล่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำไม่ใช่เป็นเพียงต้นแบบของทฤษฎีการเป็นผู้นำในปัจจุบันเท่านั้น

• ความรับผิดชอบเบื้องต้นของการเป็นผู้นำคือ การค้นพบการสร้างความรู้สึกร่วมกัน ต่อเนื่องต่อภาพรวมของสถานการณ์ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อทำนายสถานการณ์ต่อไป

• การนำ และการตาม ไม่ใช่การต่อต้านหรือสิ่งตรงข้ามกัน เพราะทั้งสองอย่างนี้ควรจะถูกนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

• สรุปสุดท้าย ผู้นำคือคนธรรมดาสามัญ

๗. President Franklin D. Roosevelt^{๑๓๘}

เป็นบุคคลแห่งศตวรรษที่ ๒๐ เกิดเมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม ค.ศ. ๑๘๘๒ และเสียชีวิตเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน ค.ศ. ๑๙๔๕ สำหรับประวัติการทำงาน ค.ศ. ๑๙๑๐ – ๑๙๑๒ ดำรงตำแหน่งวุฒิสภาของรัฐนิวยอร์ก , ค.ศ. ๑๙๑๓ – ๑๙๒๐ ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยเลขานุการกองทัพเรือ , ค.ศ. ๑๙๒๘ – ๑๙๓๐ ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการรัฐนิวยอร์ก และ ค.ศ. ๑๙๓๓ – ๑๙๔๕ ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนที่ ๓๒ แห่งสหรัฐอเมริกา และได้รับการเลือกตั้งเข้าดำรงตำแหน่งถึง ๔ วาระ มากที่สุดในประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา หลังจากเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ส่งผลให้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ (The Great Depression) และหลังจาก Roosevelt ได้เข้าดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดี ค.ศ. ๑๙๓๒ และได้เข้ามาแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจที่รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาที่เรียกว่า The Great Depression ดังกล่าว โดยการเสนอนโยบาย “สู่ความหวังใหม่” (New Deal) ความหมายของ Deal ใกล้เคียงกับสภาพการเมืองในยุคนั้น คือ “An arrangement for mutual advantage” หรือ การจัดการที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายและเป็นการจัดการใหม่ที่ทำให้ความหวังแก่คน

นโยบาย New Deal ใช้เพื่อ

ปฏิรูประบบเศรษฐกิจและสังคมในช่วงสภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตกต่ำ เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและสภาพสังคมในขณะนั้นโดยทำให้แรงงานกับเจ้าของอุตสาหกรรมอยู่ด้วยกันอย่างกลมเกลียว

ให้ประชาชนทุกคนขึ้นอยู่กับกันอย่างกลมเกลียวและสันติ เช่น ให้ชาวนิวซีแลนด์และชาวแอฟริกันอเมริกันอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ และกลุ่มคนแรงงานกับเจ้าของอุตสาหกรรมอยู่ด้วยกันอย่างกลมเกลียว ผลักดันให้เกิดองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศที่เรียกว่าองค์กรสหประชาชาติ

^{๑๓๘} Badger Anthony J., “The New Deal”, (British perspective, 2002).

แผนภาพที่ ๒.๓ ๓ องค์ประกอบของ New Deal (3Rs) (Adison Aei, 2012)^{๑๓๙}

ข้อดีและข้อเสียของ New Deal

ข้อดี เป็นมาตรการที่ช่วยสร้างงานให้ประชาชนและฟื้นเงินเข้าสู่ชนบท, มีความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ, เป็นการจัดการที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย และเป็นการจัดการใหม่ที่ให้ความหวังแก่คนทั้งประเทศให้สู้กับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ

ข้อเสีย เป็นการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่รัฐบาลกลางมากเกินไปและนโยบายหลายๆ โปรแกรมไม่ใช่

แนวทางของอเมริกันตามกรอบของรัฐธรรมนูญ^{๑๔๐}

ขั้นตอนของการจัดทำ

(๑) วิเคราะห์ตามภาวะเศรษฐกิจ โดยเร่งดำเนินการจัดทำในกรณีเร่งด่วนเป็นอันดับ

แรก

(๒) ประชุมคณะรัฐบาล และที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้าน

(๓) กำหนดนโยบายการบริหารจัดการตามวาระเร่งด่วน

(๔) นำเสนอนโยบายต่างๆ เสนอต่อสภา

^{๑๓๙} Adison Aei, แนวคิดและทฤษฎีการจัดการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://adisony.blogspot.com/2012/10/franklin-d-roosevelt.html> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๑๔๐} ประจบ คุปรัตน์, FDR สู้ยุคความหวังใหม่: ผู้นำต้องกล้าที่จะทำ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://pracob.blogspot.com/2010/04/blog-post_7577.html [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

(๕) นำนโยบายสู่ภาคปฏิบัติตามรัฐต่างๆ จากส่วนกลาง สู่ ท้องถิ่น อย่างทั่วถึงและ
โปร่งใส

ใครนำเครื่องมือนี้ไปใช้บ้าง

ผู้นำของโลกหลายคน อาทิ นายกอร์ดอน บราวน์ นายกรัฐมนตรีของอังกฤษ ประธานาธิบดีของฝรั่งเศส นายนิโคลัส ซาร์โคซี นายบัน คี มูน เลขาธิการสหประชาชาติ รวมทั้ง ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา นายบารัค โอบามา “กรีนนิวดีล” หรือสร้างงานใหม่ด้วยธุรกิจเขียว สร้างระบบเศรษฐกิจใหม่ โดยลดการพึ่งพาพลังงานน้ำมันหันไปใช้พลังงานสะอาดช่วยสร้างอุตสาหกรรม และฟื้นฟูเศรษฐกิจโลก

๘. Barnard

Barnard เป็นนักทฤษฎีสมาชิกปัจจุบัน โดยเขาได้ศึกษาวิเคราะห์องค์การในเชิงระบบตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๓๘ แล้วนำมาเขียนหนังสือชื่อ “The Functions of the Executive”^{๑๔๑} เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับการบริหารองค์การในสมัยปัจจุบัน โดยเห็นว่าองค์การเป็นระบบสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ภายในระบบดังกล่าวจะมีความเกี่ยวพันที่ประสานกันโดยมีเป้าหมายของการตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล และเห็นว่าบุคคลแต่ละคน องค์การ ผู้ขาย และลูกค้า ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อม

หลักการ

๑. เน้นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Organization)
๒. มีการกระจายความพึงพอใจของบุคลากรในองค์การออกไปอย่างเท่าเทียมกัน (The contribution satisfaction equilibrium) : โดยเห็นว่าการสื่อสารในองค์การเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคุณภาพของความต้องการระหว่างบุคคลกับองค์การ (Inducement) เพื่อโน้มน้าวให้บุคคลทำงานด้วยความต้องการขององค์การ ในจุดที่องค์การต้องสร้างความพึงพอใจแก่บุคคลในการทำงานด้วย

๓. นักบริหารมีหน้าที่สำคัญ คือ

- ดูแลติดต่อประสานงานภายในองค์การ
- รักษาสมาชิกภายในและชักจูงสมาชิกใหม่
- กำหนดเป้าหมายขององค์การ และตีความเพื่อแสดงให้สมาชิกในองค์การได้รับรู้
- ใช้ศิลปะเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน
- ทำงานด้วยความรับผิดชอบ โดยใช้หลักของศีลธรรม

ชื่อทฤษฎี : องค์การไม่เป็นทางการ (Informal Organization)

เป็นทฤษฎีการบริหารเชิงพฤติกรรม เป็นระบบความร่วมมือของมนุษย์ในการทำกิจกรรม โดยเน้นปัจจัยสำคัญด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรบรรลุเป้าหมายจะทำให้เกิดความร่วมมือจากบุคลากร โดยมุ่งองค์การเป็นระบบการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย

^{๑๔๑} Barnard Chester I., “The Functions of the Executive”, (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938).

๑. ความสำคัญของพฤติกรรมมนุษย์ (Importance of individual behavior)
๒. ทฤษฎีการให้ความร่วมมือของ Barnard (Barnard theory of compliance)
๓. ทฤษฎีโครงสร้างขององค์การของ Barnard (Barnard theory of organization structure)

เครื่องมือนี้ใช้เพื่ออะไร

ความคิดเห็นของ Barnard สามารถที่จะนำไปใช้ได้เหมาะสม ทั้งในแง่ขององค์การที่เป็นทางการ (Formal Organization) และไม่เป็นทางการ (Informal Organization) ซึ่งผลงานที่สำคัญของ Barnard คือ Functions of the Executive 1938 จากตรรกะทางความคิดที่ว่า องค์การคือ ระบบความร่วมมือ ดังนั้น ถ้านำองค์การให้บรรลุเป้าประสงค์ ผู้บริหารจัดการจะต้องทำหน้าที่ ๓ ประการ คือ

๑. การสร้างและการดำรงรักษาระบบการสื่อสาร
๒. สร้างความมั่นใจด้านการบริการจากบุคลากรผู้เป็นสมาชิกขององค์การ
๓. กำหนดจุดประสงค์และเป้าหมายขององค์การ

ข้อดี

๑. ก่อให้เกิดความร่วมมือ (Cooperation) ใน องค์การ
๒. การทำงานในองค์การเกิดประสิทธิภาพ (Efficiency)
๓. บุคลากรสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึง (เน้นระบบการสื่อสาร)
๔. องค์การที่ไม่เป็นทางการทำให้การบริหารองค์การมีความคล่องตัวและมีความยืดหยุ่น (Flexibility)
๕. บุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ข้อเสีย

๑. การไม่เป็นทางการทำให้ยากต่อการควบคุม (สายการบังคับบัญชาไม่ชัดเจน)
๒. หากบุคลากรขาดทักษะด้านการสื่อสารส่งผลให้เกิดปัญหาต่อการปฏิบัติงาน

ทฤษฎีของ Barnard เป็นทฤษฎีการบริหารจัดการเชิงพฤติกรรม Barnard ได้กล่าวถึงหน้าที่ สิ่งที่กระตุ้นจิตใจ (Authority and incentives) เกี่ยวกับบริบทระบบการสื่อสารในองค์การ คือ

๑. ช่องทางการสื่อสารต้องกำหนดขอบเขตให้แน่นอน
๒. บุคลากรทุกคนต้องรู้ช่องทางการสื่อสาร
๓. บุคลากรทุกคนต้องสามารถเข้าถึงช่องทางการสื่อสารที่เป็นทางการ
๔. สายบังคับบัญชาการสื่อสารต้องสั้นและตรงให้มากที่สุด
๕. บุคลากรต้องมีศักยภาพเพียงพอสำหรับการสื่อสาร
๖. ต้องไม่มีอุปสรรคในสายบังคับบัญชาการสื่อสารเมื่อองค์การปฏิบัติงาน
๗. การสื่อสารทุกรูปแบบต้องเกิดผลน่าเชื่อถือ

มีใครนำเครื่องมือนี้ไปใช้บ้าง และได้ผลสรุปอย่างไร

ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน ที่ต้องการสร้างระบบความร่วมมือขึ้นระหว่างองค์กรกับคน และองค์กรกับสภาพแวดล้อม และจูงใจพนักงานให้ร่วมมือกันทำงาน รวมถึงการสร้างคุณภาพระหว่างองค์กรกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

๙. Lyndall Urwick^{๑๔๒}

เกิดเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๑๘๙๑ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ที่ Worcheestershire ประเทศอังกฤษ เป็นชาวอังกฤษสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีจาก Oxford จุดเน้นทฤษฎีองค์กร หรือ Organization Theory การทำงาน ตามปกติเมื่อพูดถึง Urwick ก็ต้องพูดถึง Gulick พร้อมๆกันเพราะผลงานของทั้งสองเป็นที่โด่งดังในเรื่อง ทฤษฎีองค์กร หรือ Organization theory Urwick เสียชีวิตเมื่อ ๕ ธันวาคม ๑๙๘๓ (พ.ศ. ๒๕๒๖)

กระบวนการบริหารตามทฤษฎี

เป็นที่กล่าวกันว่าแนวความคิดนี้ประยุกต์เพิ่มเติมมาจากแนวความคิดที่ปรมาจารย์ Henri Fayol ท่านบัญญัติเอาไว้โดยต่อยอดให้ชัดเจนขึ้น แนวความคิดจึงค่อนข้างไปทาง bureaucratic อยู่บ้างใน The Theory of Organization มีคำย่อออกมาสู่สายตาชาวโลก คือ POSDCoRB

P = Planning หรือ การวางแผน

O = Organizing หรือการจัดองค์กร

S = Staffing หรือ การจัดคนเข้าทำงาน

D = Directing หรือ การสั่งการ

Co = Co-ordinating หรือการประสานงาน

R = Reporting หรือ การรายงาน

B = Budgeting หรือการงบประมาณ

๑๐. Emerson Harrington^{๑๔๓}

เป็นผู้ว่าการรัฐ Maryland ประเทศสหรัฐอเมริกา คนที่ ๔๘ ตั้งแต่ ปี ค.ศ. ๑๙๑๖ ถึง ค.ศ. ๑๙๒๐ และยังเป็นผู้ควบคุมกรมบัญชีกลางของรัฐ Maryland ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๑๒ ถึง ค.ศ. ๑๙๑๖

เครื่องมือนี้คืออะไร ใช้เพื่ออะไร

Harrington Emerson ในปี ค.ศ. ๑๘๕๓-๑๙๓๑ เขาคือวิศวกรของอเมริกา ทำงานในอุตสาหกรรม และบริหารองค์กร Harrington Emerson มีแนวคิดคือได้นำเอาวิธีการจัดการแบบ

^{๑๔๒} Lyndall Urwick, "Management Pioneer: A Biography", (New York: Oxford University Press, 2010).

^{๑๔๓} Harrington Emerson, "The twelve principles of efficiency", (New York: Engineering Magazine, 1917).

วิทยาศาสตร์มาบริหารงานในองค์กร การบริหารแบบวิทยาศาสตร์คือ จะต้องมีการค้นพบ และทดลอง เป็นอย่างดีว่า วิธีการนั้นได้ผลจริง เมื่อประเมินผลแล้วสามารถบอกได้ว่า อะไรที่เกิดขึ้น เกิดขึ้นได้ อย่างไร เกิดขึ้นเมื่อไหร่ แล้วนำมาเอาข้อมูลเหล่านั้นมากำหนดเป็นหลักการบริหาร ใช้เพื่อปรับปรุงกับการจัดการกับประสิทธิภาพของคน โครงสร้าง และเป้าหมายขององค์กร เพื่อผลตอบแทนที่ สมเหตุสมผล

องค์ประกอบของแนวคิดนี้

The Twelve Principles of Efficiency ได้กล่าวถึงหลักประสิทธิภาพการบริหารงาน ขององค์กร ๑๒ ประการที่สำคัญดังนี้

๑. กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน (Clearly defined ideals)
๒. ใช้หลักเหตุผลทั่วไป พิจารณาจากความเป็นไปได้ของงาน (Common sense)
๓. ให้คำแนะนำที่ดี มีหลักถูกต้องสมบูรณ์ (Competent counsel)
๔. รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน (Discipline)
๕. ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม (The fair deal)
๖. มีข้อมูลพร้อมทำงานที่เชื่อถือได้ (Reliable information)
๗. มีการรายงานผลการทำงานเป็นระยะ (Dispatching)
๘. มีมาตรฐานงานเสร็จตามเวลา (Standards and schedules)
๙. มีผลงานได้มาตรฐาน (Standardized conditions)
๑๐. ดำเนินงานถือเป็นมาตรฐานได้ (Standardized operations)
๑๑. มาตรฐานที่กำหนดสามารถปฏิบัติได้ (Written standard-practice instructions)
๑๒. ให้บำเหน็จ รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติงานดี มีประสิทธิภาพ (Efficiency-reward)

ข้อดี และข้อเสียของแนวคิดนี้

ข้อดีของแนวทางการบริหารในทฤษฎีนี้ ได้นำเอาหลักของวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีการนำมา ทดลองปฏิบัติหลายครั้งแล้ว เมื่อประเมินผล สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีประสิทธิภาพเพียงไร โดย Harrington Emerson ได้นำไปใช้ในการบริหารมากกว่า ๒๐๐ องค์กร

ข้อเสียนี้แนวคิดนี้ จะแบ่งงานออกเป็นย่อย ๆ ถือเอาความรวดเร็ว ให้คนทำงานเฉพาะ อย่าง ถือความชำนาญเป็นแนวในการปฏิบัติ ซึ่งอาจต้องสิ้นเปลืองคน โดยในยุคต่อมา ได้มีนักทฤษฎี ได้ให้ความเห็นถึงข้อเสียในเรื่องนี้เช่นกัน เครื่องมือนี้ใช้อย่างไร และมีการนำเครื่องไปใช้ที่ไหน กรณีศึกษา

ทฤษฎีของ Harrington Emerson เป็นทฤษฎีการบริหารเชิงพฤติกรรมโดย Harrington ได้กล่าวถึงแนวการทำงานเพื่อให้ได้มาตรฐาน โดยนำไปใช้จนเป็นที่ยอมรับ และสร้างชื่อให้แก่ Harrington Emerson และได้นำไปใช้ปรับปรุงพัฒนากิจการรถไฟ สายแคนซาส ทำให้มีประสิทธิภาพ ปรากฏว่าได้ผลดี สามารถประหยัดเงินได้ถึงวันละ ๑ ล้านเหรียญสหรัฐ

๑๑. Oliver Sheldon^{๑๙๔}

^{๑๙๔} Oliver Sheldon, "The Philosophy of Management", (London: Pitman, 1923).

มีประสบการณ์ทำงานในการบริหารกองทัพและ Coca Works of Rowntree & Company เขาได้เขียนหนังสือปรัชญาของการจัดการ ในหนังสือเล่มนี้ได้แสดงให้เห็นถึงแนวความคิดของเขาในการพยายามชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างการจัดการ (Management) และการบริหาร (Administration)

เครื่องมือนี้คืออะไร มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

๑. การบริหาร (Administration)

เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย การวางแผน และประสานงานในหน้าที่ต่าง ๆ

๒. การจัดการ (Management)

เป็นเรื่องเกี่ยวกับการนำนโยบายและแผน มาดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดขึ้นไว้

๓. หน้าที่ในการจัดองค์การ

เป็นกระบวนการเพื่อประสานงานระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มบุคคลในองค์กร

เครื่องมือนี้ใช้เพื่ออะไร

แนวความคิดของเขาในการพยายามชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างการจัดการ (Management) และการบริหาร (Administration) นอกจากนี้ยังได้นำแนวความคิดด้านจริยธรรมทางสังคม เข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ เขาได้กระตุ้นให้องค์การทางธุรกิจจำหน่ายสินค้าควบคู่กับการบริการด้วย และได้เสนอแนวความคิดว่าหลักการจัดการทางอุตสาหกรรมที่ดีจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการบริการเพื่อสังคม จากแนวความคิดนี้ได้กลายมาเป็นวัตถุประสงค์ขององค์การธุรกิจในยุคปัจจุบันในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งจุดนี้เองทำให้การจัดการยกย่องและยอมรับความเป็นวิชาชีพ

ข้อดี

๑. กระตุ้นให้องค์การทางธุรกิจจำหน่ายสินค้าควบคู่กับการบริการ

๒. เป็นวัตถุประสงค์ขององค์การธุรกิจในยุคปัจจุบันในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม

๓. ทำให้การจัดการยกย่องและยอมรับความเป็นวิชาชีพ

ข้อเสียของ

๑. งบประมาณในการดำเนินการค่อนข้างสูง

๒. สิ้นเปลืองเวลาและบุคลากร

Oliver Sheldon ชาวอังกฤษได้พัฒนาความคิดในเรื่องการจัดการและการบริหารแบ่งการจัดการ เป็น ๓ ประการ

๑. การบริหาร (Administration)

เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย การวางแผน และประสานงานในหน้าที่ต่าง ๆ

๒. การจัดการ (Management) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการนำนโยบายและแผน มาดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดขึ้นไว้ หน้าที่ในการจัดองค์การ

๓. เป็นกระบวนการเพื่อประสานงานระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มบุคคลในองค์กร

๑๒. Peter F. Drucker^{๑๔๕}

ปรมาจารย์ทางการจัดการเสียชีวิตไปเมื่อ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ด้วยวัย ๙๕ ปี ตลอดระยะเวลาการใช้ชีวิตเกือบทศวรรษของ Drucker ได้รับการยอมรับจากสังคมในฐานะผู้นำเสนอความรู้ใหม่ให้กับโลกธุรกิจและด้านการจัดการออกมาเป็นระยะๆ ซึ่งครั้งใดที่เขาออกมาแสดงบทบาท มักจะได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากทั้งนักบริหารธุรกิจในภาคเอกชน ภาครัฐ และรวมทั้งนักบริหารจากองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร และนำแนวคิดนั้นมาวางแผนบริหารจัดการธุรกิจของตนเอง ชื่อเสียงของ Drucker เริ่มเป็นที่รู้จักในวงกว้างตั้งแต่เขาตีพิมพ์หนังสือเล่มแรก The End of Economic Man, The Origin of Totalitarianism ในปี ๑๙๓๙ ซึ่งเป็นหนังสือเล่มโปรดของ Winston Churchill อดีตนายกรัฐมนตรีอังกฤษ และ ๖ ปีจากนั้นเริ่มสร้างชื่อให้เป็นที่ยอมรับในโลกธุรกิจและการจัดการ จากหนังสือเรื่อง Concept of the Corporation และโด่งดังสุดๆกับ The Practice of management หนังสือการจัดการองค์กรสมัยใหม่ที่ยังนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กรต่างๆได้จนกระทั่งปัจจุบัน

๑๓. Michael Hammer^{๑๔๖}

Michael Hammer เกิดเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ and James Champy ผู้มีแนวคิดกับการ Re-Engineering กล่าวคือวงการธุรกิจในอเมริกา กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่ต้องแสวงหาวิธีการใหม่ที่พลิกฟื้นสถานการณ์โดยเร็วที่สุด ซึ่งมีพลังผลักดัน ๓ ประการคือ (๑) ลูกค้า (Customer) (๒) การแข่งขัน (Competitions) และ (๓) การเปลี่ยนแปลง (Change) ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคนในหมู่นักบริหารปัจจุบัน ตลอดจนได้มีการเปลี่ยนกรอบเค้าโครงของความคิด (Paradigm) จากที่เคยเฉื่อยชา ต้องเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ความหมายและแนวคิด ดร.รุ่ง แก้วแดง ได้อธิบายความหมายของคำว่า การรีอับระบบไว้ในหนังสือ รีเอ็นจิเนียริงระบบราชการไทย ตามแนวคิดของ Hammer กับ Champy และหนังสือ Reengineering the Corporation ของ แฮมเบอร์กับแชมปี แพลโดยปริทรรศน์ พันธบุรุษยก ว่าการรีอับระบบ หมายถึงการพิจารณาหลักการพื้นฐานของธุรกิจและการคิดหลักการขึ้นใหม่ ชนิดถอนรากถอนโคน ปรับกระบวนการธุรกิจใหม่เพื่อให้บรรลุถึงผลลัพธ์ของการปรับปรุงอันยิ่งใหญ่ คือ เป้าหมายขององค์กร โดยใช้ตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานที่ทันสมัยและสำคัญที่สุดใน ๔ ด้าน คือ ต้นทุน คุณภาพ การบริการ และความเร็ว โดยมีคำศัพท์ที่เป็นหัวใจสำคัญของรีอับระบบ ๔ คำศัพท์

๑๔. Dr. William Edwards Deming^{๑๔๗}

Dr. William Edwards Deming ได้พัฒนางจร PDCA ขึ้นมาจากแนวคิดของ Dr. W.A. Shewhart ในระยะแรกรู้จัก วงจร PDCA ในนาม Shewhart Cycle จากนั้น Dr. William Edwards

^{๑๔๕} Peter Drucker, “The End of Economic Man”, (New York: The John Day Company, 1939).

^{๑๔๖} Michael Martin Hammer, “Business Process Re-engineering Assessment Guide”, (United States: General Accounting Office, 1997).

^{๑๔๗} Deming W. Edwards, “ Out of the crisis”, (Cambridge, Mass.: MIT Press, 2000).

Deming ได้นำพัฒนาปรับใช้ในการควบคุมคุณภาพในวงการอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น จึงมีชื่อเรียกว่า Deming Cycle

Dr. William Edwards Deming มีความเชื่อว่า คุณภาพสามารถปรับปรุงได้ จึงเป็นแนวคิด ของการพัฒนาคุณภาพงานขั้นพื้นฐาน เป็นการกำหนดขั้นตอนการทำงานเพื่อสร้างระบบการผลิตให้สินค้ามีคุณภาพดี การให้บริการที่ดี หรือทำให้กระบวนการทำงานเป็นไปอย่างมีระบบโดยใช้ได้กับทุกๆสาขา วิชาชีพแม้กระทั่งการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์

เครื่องมือนี้คืออะไร/มีองค์ประกอบอะไร

PDCA หรือ Deming Cycle คือ วงจรการบริหารงานคุณภาพ ประกอบด้วย

P (Plan) คือ ขั้นตอนการวางแผน เพื่อเลือกปัญหา ตั้งเป้าหมาย การแก้ปัญหา แผนวางแผนแก้ปัญหา

D (Do) คือ ขั้นตอนการดำเนินการแก้ไขปัญหตามแนวทางที่วางไว้

C (Check) คือ ขั้นตอนการตรวจสอบ และเปรียบเทียบผล

A (Action) คือ การกำหนดเป็นมาตรฐานและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

เครื่องมือนี้ใช้เพื่ออะไร

เพื่อที่จะนำไปสู่การดำเนินการแก้ปัญหา ปรับปรุง และพัฒนางานให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ วงจรเดมมิง (Deming Cycle)

ข้อดี ของ PDCA

การนำวงจร PDCA ไปใช้ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีการวางแผน ป้องกันปัญหาที่ไม่ควรเกิด ช่วยลดความสับสนในการทำงาน ลดการใช้ทรัพยากรมากหรือน้อยเกินความพอดี ลดความสูญเสียในรูปแบบต่างๆ

การทำงานที่มีการตรวจสอบเป็นระยะ ทำให้การปฏิบัติงานมีความรัดกุมขึ้น และแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วก่อนจะลุกลาม

การตรวจสอบที่นำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วไม่เกิดซ้ำ หรือลดความรุนแรงของปัญหา ถือเป็น การนาความผิดพลาดมาใช้ให้เกิดประโยชน์

การใช้ PDCA เพื่อการแก้ปัญหา ด้วยการตรวจสอบว่ามีอะไรบ้างที่เป็นปัญหา เมื่อหาปัญหาได้ ก็นำมาวางแผนเพื่อดำเนินการตามวงจร PDCA ต่อไป

จัดทำอย่างไร

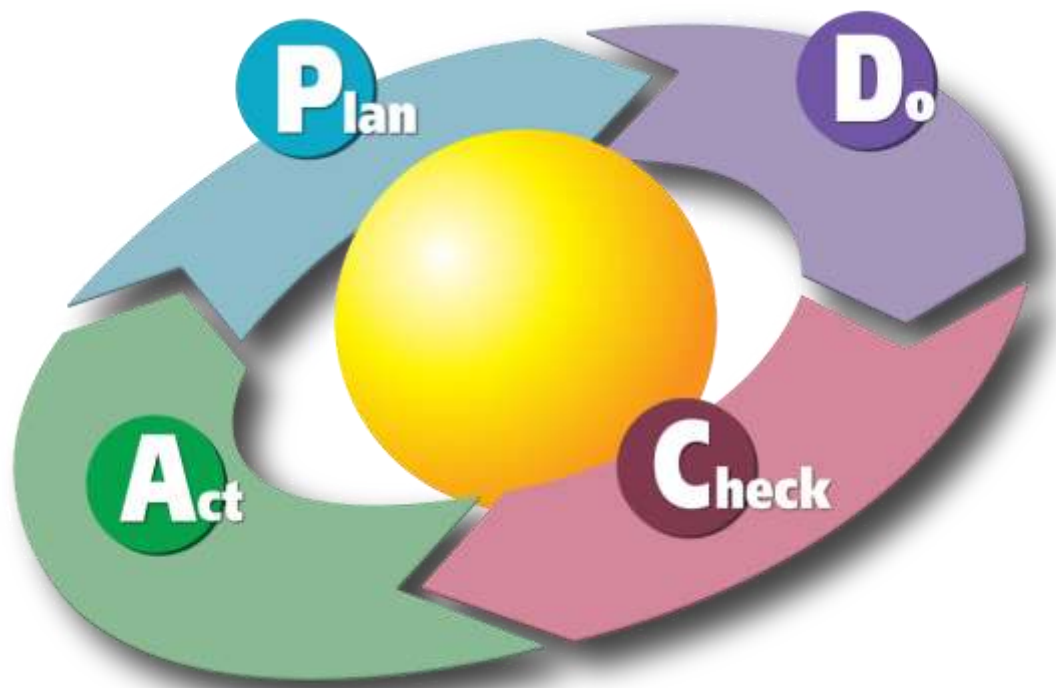
การนำวงจร PDCA ไปใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล

Plan : ผู้บริหารกำหนดแผนงานร่วมกับพนักงานทุกระดับ

Do : พนักงานนำไปปฏิบัติตามแผนงานโดยได้รับความช่วยเหลือจากหัวหน้างาน

Check : ตรวจสอบเพื่อค้นหาปัญหาข้างเคียงและวิธีแก้ไขที่เหมาะสมที่สุด

Act : กำหนดวิธีแก้ไขเป็นมาตรฐานเพื่อให้พนักงานนำไปปฏิบัติได้สะดวก

แผนภาพที่ ๒.๔ ภาพวงจรการควบคุมคุณภาพ (ภาพวงจร PDCA) (Karn G. Bulsuk, 2009)^{๑๔๘}

๑๕. Douglas McGregor ^{๑๔๙}

Douglas McGregor ได้เขียนหนังสือ "The Human side of Enterprise" โดยเปรียบเทียบทางเลือกที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริการจะต้องเผชิญ

หลักการและแนวคิด

ทฤษฎีของแมกซ์เกรเกอร์ มีฐานคติในการมองคนที่อยู่ในองค์การแยกออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. ทฤษฎี X ถือว่า

- คนโดยทั่วไปเกลียดคร่ำงาน ชอบเลี้ยงงาน
- ขาดความกระตือรือร้น ไม่มีความรับผิดชอบ บรรารณาที่จะเป็นผู้ตามมากกว่า
- เห็นแก่ตัว เพิกเฉยต่อความต้องการขององค์การ
- ไม่ฉลาด

๒. ทฤษฎี Y : เห็นว่า

- คนชอบทำงาน ไม่ได้เป็นคนเกลียดคร่ำงาน

^{๑๔๘} Karn Bulsuk, Taking the First Step with the PDCA (Plan-Do-Check-Act) Cycle, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.bulsuk.com/2009/02/taking-first-step-with-pdca.html> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^{๑๔๙} Douglas McGregor, "The Human Side of Enterprise", (The McGraw-Hill Companies, Inc., 2006).

- การควบคุมภายนอก ไม่ใช่เป็นวิถีทางที่จะได้มาซึ่งงาน คนสามารถที่จะหาแนวทางและควบคุมตนเองได้
- ความพึงพอใจที่ได้ปฏิบัติงานเข้ามาตามศักยภาพ เป็นรางวัลที่มีความสำคัญที่จะทำให้คนมีความผูกพันอยู่กับองค์กร
- คนโดยทั่วไปจะเรียนรู้เพื่อแสวงหาความรับผิดชอบต่อไป
- คนส่วนใหญ่อาศัยภาวะสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาในองค์กร
- ในปัจจุบันศักยภาพของคนยังไม่ได้รับการนำไปใช้

การนำไปใช้

ทฤษฎี X ก็คือ ภาพพจน์ของคน ในแนวมนุษย์สัมพันธ์ ซึ่งเชื่อว่าโดยธรรมชาติมนุษย์เป็นคนดี ดังนั้นคนจึงควรควบคุมตนเองได้ การควบคุมตนเองหมายถึงการปรับปรุงองค์การในเรื่องต่าง ๆ เช่น การกระจายอำนาจ การมอบหมายอำนาจ หน้าที่ การขยายงาน การมีส่วนร่วม และการบริหารงาน โดยยึดเป้าหมาย จึงเห็นได้ว่าข้อเสนอการปรับปรุงงานของ McGregor เป็นการย้ำให้เห็นความสำคัญของคน และช่วยให้คนหลุดพ้นจากการควบคุมขององค์การ ซึ่งเป็นค่านิยมหลักของมนุษย์นิยมที่จะเห็นว่าคนมาก่อนองค์การ

มนุษย์นิยมต้องการหาจุดที่พบกันได้ แต่ต้องการรักษาความมีเสถียรภาพไว้ การมองคนว่าเป็นประเภท X หรือ Y นั้นเป็นการช่วยให้เราแยกแยะคนได้ ทำให้รู้ว่าใครเป็นเพื่อนที่ดี หรือนายที่ดี ซึ่งเรียกการมองแบบนี้ว่า Polarization

๑๖. Herzberg ^{๑๕๐}

๑. หลักการ/แนวคิด/ประวัติความเป็นมา

ได้คิดค้นทฤษฎีการจูงใจในการทำงาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในวงการบริหาร ชื่อทฤษฎีของ Herzberg มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป คือ “motivation-maintenance theory” หรือ “dual factor theory” หรือ “the motivation-hygiene theory” ได้รับแรงบันดาลใจเรื่องการจูงใจ (Motivation) จากการที่ได้มีโอกาสพูดคุยกับชาวเยอรมันที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้ ๆ ฐาน Dachau concentration camp และสังคมในละแวกนั้นเป็นกลุ่มคนที่มีระดับการจูงใจสูงมาก

หลักและแนวคิด

ในการเริ่มต้นค้นคว้าเพื่อสร้างทฤษฎี Herzberg ได้ดำเนินการสัมภาษณ์นักวิศวกรและนักบัญชีซึ่งจุดมุ่งหมายของการค้นคว้าเพื่อศึกษาทัศนคติที่เกี่ยวกับงานเพื่อที่จะให้มีหนทางเพิ่มผลผลิตลดการขาดงาน และสร้างความสัมพันธ์อันดีในการทำงาน เพื่อประโยชน์ทั่วไปสำหรับทุกคนก็คือความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลต่างๆที่จะมีส่วนช่วยในการปรับปรุงขวัญ และกำลังใจ ที่จะส่งผลให้ทุกคนมีความสุขกายสบายใจและมีความพึงพอใจมากยิ่งขึ้น

Herzberg ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัย ที่มีผลต่อการทำงานของบุคคลกรในองค์กร โดยศึกษา ถึงทัศนคติของบุคคลที่มีต่อการทำงานเพื่อหาทางที่จะลดความไม่พอใจในการทำงาน เพื่อที่ทำให้

^{๑๕๐} Herzberg, Frederick, “The Motivation to Work”, (New York: John Wiley, 1959).

คนงานมีความรู้สึกที่ดีในการที่จะ พยายามเสริมสร้างผลผลิตของงานให้มากขึ้น เขาพบว่าปัจจัยที่มีผลกระทบต่องานออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑. ปัจจัยจูงใจ (Motivation Factor)

เป็นปัจจัยกระตุ้นให้คนทำงาน โดยเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ดีที่จะเกิดขึ้น กับพนักงาน อันจะทำให้พนักงานมีความพึงพอใจเกี่ยวกับกับงานที่ทำ

๒. ปัจจัยค้ำจุน (Maintenance Factor)

เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่จะสร้างความไม่พอใจในการทำงานให้กับพนักงาน ซึ่งจะเป็นตัวสกัดกั้นไม่ให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานขึ้นได้ หรือเป็นหัวข้อกำหนดเบื้องต้นที่จะป้องกันมิให้คนไม่พอใจในงานที่ทำอยู่

เครื่องนี้คืออะไร / มีองค์ประกอบอะไร

ปัจจัยจูงใจ (Motivation Factors)

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจให้คนทำงานอย่าง มีความสุข และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ซึ่งถือว่าเป็น “ปัจจัยภายใน (Intrinsic) ”

ปัจจัยสุขอนามัย (Hygiene Factors)

คือ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพอใจในการทำงานแต่ยังไม่พอที่จะนำไปใช้ในการจูงใจ ถือว่าเป็น “ ปัจจัยภายนอก (Extrinsic) ”

ปัจจัยจูงใจ(Motivational Factors)

- (๑) ค่าตอบแทนและผลประโยชน์
- (๒) นโยบายบริษัทและการบริหาร
- (๓) ความสัมพันธ์ในหมู่พนักงานด้วยกัน
- (๔) สภาพแวดล้อมทางกายภาพในการทำงาน
- (๕) การควบคุมดูแลงาน
- (๖) สถานภาพ
- (๗) ความมั่นคงของงาน

ปัจจัยสุขอนามัย (Hygiene Factors)

- (๑) ความสำเร็จ
- (๒) การได้รับการยอมรับ
- (๓) ด้วงานที่ทำ
- (๔) ความรับผิดชอบ
- (๕) การได้รับการเลื่อนตำแหน่ง
- (๖) ความเจริญก้าวหน้า

ข้อดี/ข้อเสีย

ข้อดี

เป็นทฤษฎีที่สร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานโดยตรงเพื่อจูงใจให้คนชอบและรักงานปฏิบัติ เป็นการกระตุ้นให้เกิดความพึงพอใจให้แก่บุคคลในองค์กร ให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยที่สามารถสนองตอบความต้องการภายในของบุคคล

ข้อเสีย

เป็นทฤษฎีที่ใช้ได้กับกลุ่มอาชีพที่มีฐานะตำแหน่งสูง เช่น วิศวกรหรือนักบัญชี กรณีการนำไปใช้กับพนักงานระดับต่ำลงไปหรือพนักงานสตรี และ ณ ระดับของพนักงานประจำวัน จะไม่ค่อยได้ผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจ

เครื่องมือนี้ใช้เพื่ออะไร

งานที่สร้างแรงจูงใจที่แท้จริง ตามแนวคิดของ Herzberg

- งานที่ดีจะต้องมีความท้าทายเพื่อกระตุ้นให้พนักงานได้ใช้ความสามารถ
- พนักงานที่มีความสามารถสูงจะต้องได้รับงานที่มีความรับผิดชอบสูงขึ้นด้วย

เช่นกัน

- หากงานที่มีอยู่ไม่เหมาะสมกับความสามารถของพนักงานจะต้องมีการพิจารณาโดยเร่งด่วนหรือหาพนักงานมีความสามารถต่ำมาทำงานแทน แต่หากพนักงานไม่ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถนั้น แสดงว่าเกิดปัญหาด้านการจูงใจ

ใช้อย่างไร (หรือจัดทำอย่างไร)

โดยสรุป Herzberg ได้ให้ความเข้าใจว่า แรงจูงใจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากแต่คนและจะมีใช้ขึ้นอยู่กับผู้บริหารโดยตรง และปัจจัยที่ใช้ในการบำรุงจิตใจนั้นอย่างดีที่สุดก็คือ จะสามารถช่วยขจัดความไม่พอใจต่างๆได้ แต่จะไม่สามารถสร้างความพึงพอใจได้ ดังนั้น ในกระบวนการจูงใจที่ต้องการสร้างให้เกิดแรงจูงใจที่ดี จึงจำเป็นต้องจัดและกำหนดปัจจัยต่างๆทั้งสองกลุ่ม คือ ทั้งปัจจัยที่ใช้บำรุงจิตใจ (สภาพแวดล้อม) และปัจจัยที่ใช้จูงใจได้ (ของงานที่ทำ) ทั้งสองอย่างพร้อมกัน

๑๗. Elton Mayo

Elton Mayo เป็นนักสังคมวิทยาทำงานอยู่ฝ่ายการวิจัยอุตสาหกรรมของฮาร์วาร์ด (The Department of Industrial Research at Harvard) เขาได้ชื่อว่าเป็น “บิดาของการจัดการแบบมนุษยสัมพันธ์ หรือ การจัดการแบบเน้นพฤติกรรมศาสตร์” เขาและเพื่อนร่วมคณะวิจัย ได้แก่ John Dewey, Kurt Lewin, F.J. Roethlisber และ W.J. Dickson ได้ทำการศึกษาทัศนคติและปฏิกิริยาทางจิตวิทยาของคณาธิการทำงานตามสถานการณ์ที่ต่างกันตามที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นที่ Western Electric's Hawthorne Plant (๑๙๒๗ – ๑๙๓๒) ในการทดลองของเขาและคณะได้แบ่งการทดลองเป็นระยะต่อเนื่องกัน

เครื่องมือนี้คืออะไร/มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

Hawthorne Studies เป็นการทดลองวิจัยในโรงงาน Western Electric Company ในปี ค.ศ. ๑๙๒๗-๑๙๓๒ โดยทีมงาน Hawthorne ภายใต้การนำของ Mayo ประกอบด้วยการวิจัย

ทดลอง ๓ เรื่องใหญ่ : ศึกษาสภาพห้องทำงาน (Room Studies), การสัมภาษณ์ (Interview Studies) และ การสังเกตการณ์ (Observation Studies) .

สรุปผลการศึกษา Hawthorne

(๑) ปัจจัยด้านปทัสถานทางสังคม เป็นตัวกำหนดปริมาณผลผลิตไม่ใช่ปัจจัยด้านกายภาพ

(๒) ความคิดที่ว่าคนเห็นแก่ตัว ต้องการเงินค่าตอบแทนมากๆ เป็นการมองแคบๆ

(๓) พฤติกรรมของคนงานถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

(๔) สนับสนุนให้มีการทำวิจัยด้านผู้นำต่างๆ ผู้นำต้องเปิดโอกาสให้คน ในองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

แนวความคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ของ Elton Mayo สาระสำคัญ

๑. แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่

๑.๑) การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

๑.๒) ทฤษฎีสามมติของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

๑.๓) การสนับสนุนจากสังคม

๒. ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่

๒.๑) รู้จักและไว้วางใจผู้อื่น

๒.๒) รู้จักการติดต่อบุคคลอย่างตรงไปตรงมา

๒.๓) การยอมรับและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

๒.๔) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

๓. การสร้างสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชา ได้แก่

๓.๑) การทำงานมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย

๓.๒) ให้อิสระในการคิดแก้ไขปัญหาแก่ผู้ร่วมงาน

๓.๓) ให้ผู้ร่วมงานเกิดศรัทธา

๓.๔) ให้รู้จุดมุ่งหมายของงาน

๓.๕) ความสำเร็จของงานเป็นของทุกคน

๓.๖) สร้างความสัมพันธ์ให้ผู้เข้าร่วมงานเกิดความรักผูกพัน

๓.๗) มอบหมายงานที่เขาพอใจสนใจและอยากทำ

๓.๘) ให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน

๓.๙) ให้ความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

๓.๑๐) การทำงานควรมีการประชุมปรึกษาหารือกัน

๓.๑๑) ให้เขามีความรู้สึกรับผิดชอบและรักษาผลประโยชน์

๓.๑๒) ส่งเสริมให้พนักงานมีความก้าวหน้า

๔. การสร้างสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ได้แก่

๔.๑) เมื่อเพื่อนพูดให้รับฟังอย่างเต็มใจ

๔.๒) ให้ความเป็นกันเองและเป็นมิตร

๔.๓) ยกย่องชมเชยเพื่อนร่วมงานด้วยความจริงใจ

- ๔.๔) อย่าแสดงว่าตนเหนือกว่าเพื่อนร่วมงาน
- ๔.๕) มีความจริงใจเสมอต้นเสมอปลาย
- ๔.๖) ให้ความช่วยเหลือเมื่อมีทุกข์ร้อน
- ๔.๗) มีโอกาสในการพบประสังสรรค์นอกเวลาทำงาน
- ๔.๘) ยิ้มแย้มแจ่มใสและเป็นมิตรกับเพื่อนร่วมงาน
- ๔.๙) ไม่โยนความผิดหรือซัดทอดความผิดให้กับเพื่อนร่วมงาน
- ๔.๑๐) ใจกว้างและยอมรับความสามารถของเพื่อนร่วมงาน

๕. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตามหลักพุทธธรรม ๓ หมวด ได้แก่

- ๕.๑) ขรവാสาธรรม ๔ สัจจะ ทมะ ชั้นติ จาคะ
- ๕.๒) สังคหวัตถุ ๔ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมน์ตทา
- ๕.๓) พรหมวิหาร ๔ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

๖. การสร้างทีม ได้แก่

- ๖.๑) มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก
- ๖.๒) สมาชิกเข้าใจบทบาทของตน
- ๖.๓) สมาชิกเข้าใจในกติกา กฎระเบียบ
- ๖.๔) การติดต่อสื่อสารที่ดี
- ๖.๕) มีการสนับสนุนระหว่างสมาชิก
- ๖.๖) สมาชิกเข้าใจกระบวนการทำงาน
- ๖.๗) สมาชิกมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง
- ๖.๘) มีความร่วมมือในการทำงาน
- ๖.๙) มีการเพิ่มพูนทักษะความรู้ความสามารถ
- ๖.๑๐) มีความรู้สึกพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

๗. บทบาทของสมาชิกในทีม ได้แก่

- ๗.๑) บทบาทของแต่ละคนในทีม
- ๗.๒) พฤติกรรมในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
- ๗.๓) บทบาทของพฤติกรรมการทำงานเป็นทีม

๘. ทีมงานที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่

- ๘.๑) ความจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบและผูกพัน
- ๘.๒) ความจำเป็นในการพัฒนาทักษะ
- ๘.๓) ความจำเป็นต้องพัฒนาความเข้าใจ
- ๘.๔) มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับทีมงาน

๙. การสร้างความสัมพันธ์ในทีมงาน ได้แก่

- ๙.๑) ให้เกิดความรับผิดชอบในทีม
- ๙.๒) ให้เกิดความร่วมมือในการทำงานและปทัสถานสังคม
- ๙.๓) ให้เกิดความเข้าใจในการเผยแพร่ข่าวสาร
- ๙.๔) ให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน

๙.๕) มีการแข่งขันในการบริหาร

๙.๖) ไม่มีการแบ่งแยกศาสนา

๙.๗) ไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ

๑๐. แรงจูงใจในการทำงาน ได้แก่

๑๐.๑) แรงจูงใจในการทำงานและบริหารงานบุคคล

๑๐.๒) ปัจจัยของแรงจูงใจในการทำงาน

๑๐.๓) แรงจูงใจกับความต้องการของบุคคล

๑๐.๔) ทฤษฎีแรงจูงใจต่าง ๆ ที่นำมาประยุกต์ใช้

๑๘. เฮนรี ฟาโยล (Henri Fayol)

มีชีวิตอยู่ในช่วง ปี ค.ศ. ๑๘๔๑-๑๙๒๖ เป็นชาวฝรั่งเศส นักเศรษฐศาสตร์และนักทฤษฎีทุนนิยมเสรีแนวใหม่ (Neoclassical economic)

• ค.ศ. ๑๘๖๐ เมื่อเขาจบการศึกษาอายุได้ ๑๙ ปี เขาได้เข้าทำงานที่บริษัทเหมืองแร่ชื่อ Compagnie de Commentry-Fourchambeau-Decazeville

• ได้ไต่เต้าสู่ตำแหน่งสูงสุดเป็นผู้อำนวยการในช่วงปี ค.ศ. ๑๘๘๘-๑๙๑๘

• เขาได้เขียนหนังสือที่ได้รับการตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๖ ชื่อ Administration industrielle et générale หรือ หลักการบริหารอุตสาหกรรม

หลักการบริหาร ๑๔ ข้อ

๑. การมีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command)

๒. การมีเอกภาพในการสั่งการ (Unity of Direction)

๓. การแบ่งงานกันทำ (Division of Work)

๔. การรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (Centralization)

๕. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility)

๖. ความเสมอภาค (Equity)

๗. สายการบังคับบัญชา (Scalar Chain)

๘. การให้ผลประโยชน์ตอบแทน (Remuneration)

๙. การมีระเบียบข้อบังคับ (Order)

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline)

๑๑. ความคิดริเริ่ม (Initiative)

๑๒. ผลประโยชน์ของบุคคลควรจะเป็นรองจากผลประโยชน์ส่วนรวม (Subordination of Individual Interest to the General Personnel)

๑๓. ความมั่นคงในหน้าที่การงาน (Stability of Lenore of Personnel)

๑๔. ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Esprit de Croupe)

เครื่องมือนี้คืออะไร/มีองค์ประกอบอะไร

เฮนรี ฟาโยล (Henri Fayol) ได้สรุปเป็นทฤษฎีว่า หากวันหนึ่งคุณต้องอยู่ในสถานะที่ต้องใช้คนจำนวนมากๆ ในการทำงานแล้วละก็หัวใจของการบริหารจัดการเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายนั้น มีองค์ประกอบด้วยกัน ๕ ปัจจัย เรียกว่า POCCC มีดังนี้

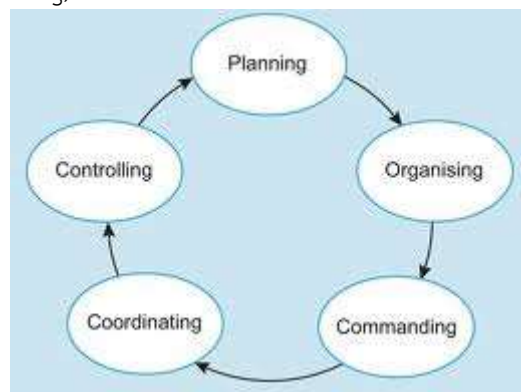
การวางแผน (Planning)

การจัดองค์การ (Organizing)

การบังคับบัญชาหรือการสั่งการ (Commanding)

การประสานงาน (Coordinating)

การควบคุม (Controlling)

แผนภาพที่ ๒.๕ ภาพการบริหารจัดการเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย (POCCC) (พีระวัฒน์ ชาติพิฤกษ์พันธุ์, ๒๐๑๒)^{๑๕๑}

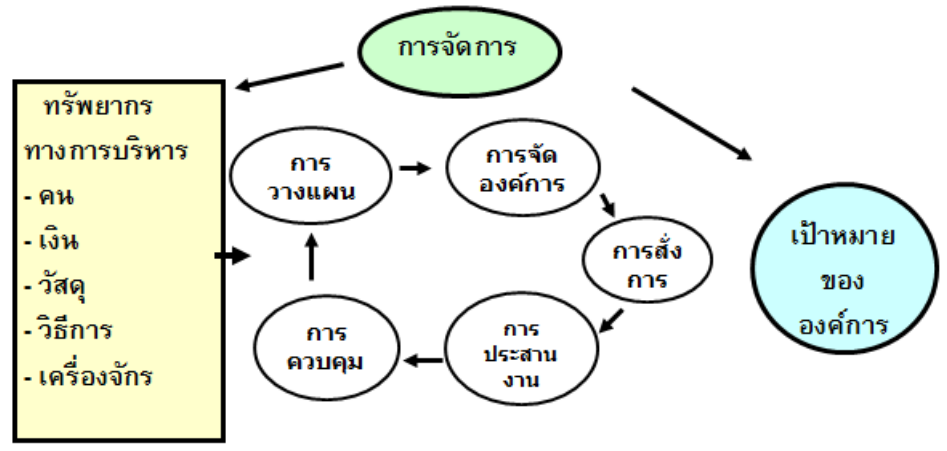
จากแผนภาพที่ ๒.๕ แสดงว่า หัวใจของการบริหารจัดการเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายนั้น มีองค์ประกอบด้วยกัน ๕ ปัจจัย เรียกว่า POCCC คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชาหรือการสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) การควบคุม (Controlling)

เครื่องมือนี้ใช้เพื่ออะไร

จากหลักการด้านการจัดการของ Fayol นั้น เป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้จัดการในองค์การเป็นอย่างมาก Fayol ได้กล่าวว่า หลักการของเขาไม่ใช่เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การนำไปใช้ประโยชน์ในงานต่างๆ หลักการของ Fayol มีลักษณะเป็นสากลซึ่งต่อมาได้มีการอธิบาย ขยายความต่อโดย Sheldon, Urwick และ Barnard

^{๑๕๑}

Adison Aei, แนวคิดและทฤษฎีการจัดการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://adisony.blogspot.com/2012/10/henri-fayol.html> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

แผนภาพที่ ๒.๖ กระบวนการทางการจัดการ (Adison Aei, 2012)^{๑๕๒}

ข้อดี/ข้อเสีย ของเครื่องมือ

ข้อดี

- องค์การมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นจากที่มีการปรับปรุงกระบวนการบริหาร
- สามารถพัฒนาผลผลิตของแรงงานให้ดีขึ้นได้
- สามารถนำมาใช้ในการบริหารงานวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสีย

- มุ่งเน้นผู้ปฏิบัติงานในระดับผู้บังคับบัญชาเป็นส่วนใหญ่

ทฤษฎีการบริหารของ Fayol ยอมรับองค์การที่เป็นทางการ โดยใช้ประโยชน์จากการแบ่งงานกันทำ (Specialization) และเน้นถึงความสำคัญที่ว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบต้องเท่ากัน โดย Fayol ระบุเป้าหมายที่สำคัญขององค์การ คือ ความเป็นระเบียบ ความมั่นคง ความคิดริเริ่ม และความสามัคคี นักทฤษฎีการบริหารจะต้องเป็นนักปฏิบัติอย่างแท้จริง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับนักทฤษฎีระบบองค์การขนาดใหญ่แล้ว สิ่งที่เราสนใจและให้ความสำคัญ คือ หลักการและแนวคิดสำหรับการประสบความสำเร็จขององค์การซึ่งเป็นทางการ นักทฤษฎีระบบองค์การขนาดใหญ่จะกล่าวถึงลักษณะที่ควรจะเป็น ส่วนนักทฤษฎีการบริหารจะมองในลักษณะที่ว่า จะทำให้องค์การประสบความสำเร็จได้อย่างไร กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับการบริหาร ว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญขององค์การ

มีใครนำเครื่องมือนี้ไปใช้บ้างและได้ผลสรุปอย่างไร

หลักการบริหารจัดการนั้น สามารถนำไปใช้ได้เป็นการทั่วไป ไม่ว่าจะเป็งานบริหารจัดการของเอกชน หรือของรัฐ

^{๑๕๒} อ่างแล้ว.

เทคนิคการทำงาน -> คนงานธรรมดา
 ความสามารถทางด้านบริหาร -> ระดับผู้บริหาร

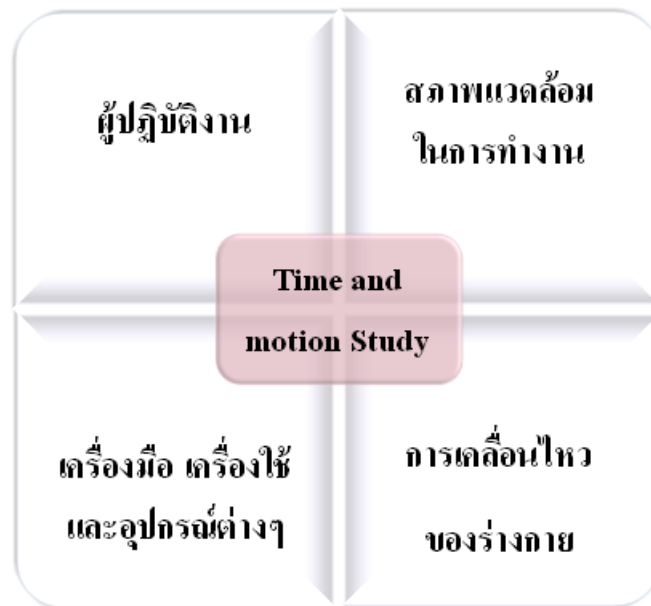
ผู้บริหารจะต้องมีคุณลักษณะพร้อมความสามารถทางร่างกาย จิตใจ ไหวพริบ การศึกษา หาความรู้ เทคนิคในการทำงาน และประสบการณ์ต่างๆ Fayol แยกแยะให้เห็นว่าคุณสมบัติทางด้าน เทคนิควิธีการทำงาน นั้น สำคัญที่สุดในระดับคนงานธรรมดา แต่สำหรับระดับสูงขึ้นไปกว่านั้น ความสามารถทางด้านบริหาร จะเพิ่มพูนความสำคัญตามลำดับ และมีความสำคัญมากที่สุดในระดับ ผู้บริหารชั้นสูงสุดยอด (Top executive) ควรจะได้มีการอบรม (Training) ความรู้ทางด้านบริหารควบคู่ กันไปกับความรู้ทางด้านเทคนิคในการทำงาน

๑๙. Frank Gilbreth ^{๑๕๓}

Frank Gilbreth : เกิดเมื่อ ๗ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๘๖๘ เริ่มงานเป็นคนก่ออิฐและต่อมาได้ เป็น ผู้รับเหมาก่อสร้าง Frank สังเกตว่าการก่ออิฐนั้นทำได้หลายวิธี และวิธีส่วนใหญ่สร้างความเหน็ด เหนื่อยและเสียเวลาโดยไม่จำเป็น เขาจึงเริ่มศึกษา Motion Science เพื่อค้นหาวิธีที่ดีที่สุดที่จะ ทำงานหนึ่งๆ Frank เชื่อว่าเราควรประหยัดเวลาเพื่อเก็บไว้สำหรับใช้สร้างความสุข ตลอดชีวิต เขา คิดค้นแต่วิธีที่จะทำให้คนทำงานได้อย่างมีความสุขขึ้น และมีประสิทธิภาพมากขึ้น Frank และ Lillian พบกันที่ห้องสมุดของเมืองบอสตัน Frank แต่งงานกับ Lillian หลังจากจีบเธอได้เพียงสิบวันในปี ๑๙๐๔ ทั้งคู่อยากมีครอบครัวใหญ่ และ Frank เชื่อมั่นว่าเขาสามารถเลี้ยงดูลูกๆ ไม่ว่าจะกี่คนก็ได้เป็น อย่างดี และสุดท้ายเขาก็มีลูกกัน ๑๒ คน ชาย ๖ คน หญิง ๖ คน “เหมาโหลถูกกว่า” (Cheaper by the Dozen) ในการทำงานของ Frank ได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนโดย Lillian ซึ่ง เป็นนักจิตวิทยา-อุตสาหกรรม Frank เสียชีวิตหลังแต่งงานได้เพียง ๙ ปี ส่วน Lillian เป็นที่ ปรีชาธุรกิจและได้รับการยอมรับให้เป็นสุภาพสตรีคนแรกของการจัดการธุรกิจ “First Lady of Management” จนกระทั่งเสียชีวิตเมื่ออายุได้ ๙๓ ปี

หลักการและแนวคิด ของ Frank Bunker และ Lillian Gilbreth เกิดขึ้นเพราะLillian สนใจในลักษณะการทำงานของมนุษย์ ส่วน Frank สนใจในประสิทธิภาพการทำงาน (การค้นหาวิธีที่ดี ที่สุดในการทำงาน) Frank จึงได้รับการยกย่องให้เป็น “บิดาแห่งการเคลื่อนไหวและเวลา”: Father of time and motion study เนื่องจากได้มีการศึกษาการเคลื่อนไหวและเวลา Gilbreth เรียกวิธีการ นั้นว่า “Therbligs”

^{๑๕๓} Frank Bunker Gilbreth, “Motion Study: A Method for Increasing the Efficiency of the Workman”, (D. Van Nostrand Company, 1911).

แผนภาพที่ ๒.๗ องค์ประกอบของ Time and motion Study (วีรสิทธิ์ ชินวัตร, 2012)^{๑๕๔}

เครื่องมือคืออะไร

การศึกษาการเคลื่อนไหวและเวลา (Time – and – motion study) หรือเรียกว่า การศึกษาการทำงาน (Work study) เป็นการศึกษาการเคลื่อนที่ของพนักงานรอบๆ บริเวณที่ปฏิบัติงาน และความสัมพันธ์กันระหว่างพนักงานกับเครื่องมือเครื่องใช้ หรือความสัมพันธ์กันระหว่างพนักงานกับพนักงานในการปฏิบัติงานแบบกลุ่ม การพิจารณาการเคลื่อนที่ของพนักงาน และวัสดุโดยกว้างๆ จะเกี่ยวข้องกับการพยายามที่จะใช้ลักษณะงาน และเครื่องจักรที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยกำจัดเวลาว่างของงานออกไปให้มากที่สุด ขจัดการเคลื่อนที่ที่ไม่จำเป็น หรือที่ใช้เวลามากออกไป และพิจารณาความเหนื่อยล้าของพนักงานเป็นหลัก

แนวทาง Therbligs เป็นหลักการของการบริหารจัดการด้านคุณภาพ และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องที่มีอยู่แทบทุกระบบงานที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เช่น TQM, QCC, Six Sigma หรือ ISO 9000 Therbligs เป็นวิธีการทำงานที่รวดเร็วขึ้น เริ่มที่การแบ่งขั้นตอนการทำงานออกเป็นส่วนๆ และกำจัดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นที่ทำให้เสียทั้งแรงงาน และเวลาออกไป ซึ่งการทำเช่นนี้จะเป็นผลดี ต่อผู้ปฏิบัติงาน เพราะงานจะสบายขึ้น Therbligs คือ การปฏิบัติงานโดยรวมของงานอย่างหนึ่ง ก็คือ การประกอบรวมกันของประเภทของการเคลื่อนไหวองค์ประกอบพื้นฐาน ซึ่ง Gilbreth ได้กำหนดขั้นตอนการทำงานไว้ ๑๘ ขั้น เพื่อให้ผู้สนใจได้ใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนางานโดยสัญลักษณ์นั้นแยกตาม

^{๑๕๔} วีรสิทธิ์ ชินวัตร, ทฤษฎีของ Frank Bunker and Lillian Moller Gilbreth, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://veerasit-dba04.blogspot.com/2012/10/44-frank-bunker-and-lillian-moller.html> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

ประเภทตามจุดประสงค์ของการเคลื่อนไหว ดังนั้นจะต้องเลือก Therbligs ให้ถูกต้องโดยคำนึงถึงว่าการเคลื่อนไหวนั้นดำเนินการไป “เพื่ออะไร”

ข้อดี/ข้อเสียของเครื่องมือ

ข้อดี

๑. ได้ผลผลิตหรือผลงานมากที่สุด
๒. เกิดความสะดวกสบายแก่ผู้ปฏิบัติงาน
๓. ช่วยประหยัดเวลาและแรงงานในการทำงาน

ข้อเสีย

๑. ต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ปฏิบัติงาน
๒. ต้องใช้เวลาในการฝึกฝน เปลี่ยนแปลง วิธีการปฏิบัติแบบเดิม
๓. ต้องจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่ที่เหมาะสม ทั้งนี้อาจทำให้ต้องลงทุนค่อนข้างสูง

ใช้อย่างไร (หรือจัดทำอย่างไร) เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประกอบด้วย

๑. ลดระยะทาง (ระยะเอื่อม)
๒. มือทั้งสองจะต้องเริ่มต้นและจบการเคลื่อนไหวในเวลาเดียวกัน
๓. มือไม่เคยหยุดทำงานเว้นแต่ว่าจะได้รับอนุญาต
๔. มือไม่ต้องทำหน้าที่แทนส่วนอื่น ๆ ในร่างกาย
๕. อุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการทำงานต้องมีที่แขวนหรือที่เก็บ ไม่ควรถือไว้
๖. แก้วน้ำและโต๊ะทำงานควรมีความสูงที่เพียงพอเพื่อให้การทำงานสะดวก

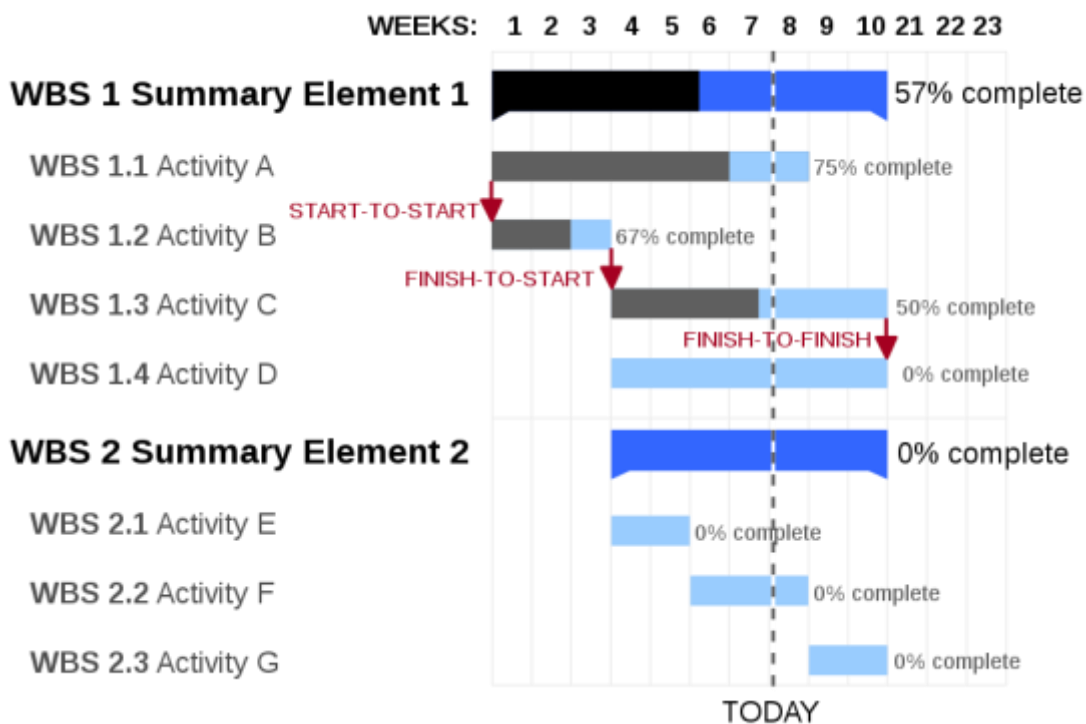
๒๐. Henry Laurence Gantt ^{๑๕๕}

Henry Laurence Gantt (๑๘๖๑-๑๙๑๙) เคยเป็นผู้ช่วย Taylor ในโรงงานเหล็กเบ็ทเลเฮ็ม ต่อมาภายหลังเขาได้แยกมาทำงานส่วนตัว และได้พัฒนาเทคนิคพิเศษขึ้นมา ๒ ประการ เพื่อปรับปรุงงานของฝ่ายผลิต ได้แก่

๑) นำเอากราฟ "Gantt Chart" มาเป็นสื่อในการอธิบายแผน การวางแผน การจัดการ และการควบคุมองค์การที่มีความสลับซับซ้อน เพื่อให้ผู้รับฟังเกิดมิติในการรับรู้มากยิ่งขึ้น

๒) เขายังได้คิดวิธีจ่ายค่าตอบแทนในการทำงานแบบใหม่ โดยใช้วิธีให้สิ่งจูงใจ ระบบที่ Gantt พัฒนาขึ้นเป็นการประกันค่าจ้างต่ำสุดที่คนงานจะได้รับไม่ว่าเขาจะทำงานถึงมาตรฐานหรือไม่ก็ตาม แต่คนที่ทำงานได้ผลผลิตมากกว่าจุดต่ำสุดที่โรงงานกำหนด เขาจะได้รับเงินแถมหรือโบนัส

^{๑๕๕} Gantt Henry L., “Organizing for Work”, (New York: Hive Publishing Company, 1919).

แผนภาพที่ ๒.๘ Gantt Chart (Garry L. Booker, 2011)

ใช้ในการวางแผนระยะเวลาที่ใช้ของงานแต่ละงานของโครงการ เราจะเห็นรายละเอียดว่าโครงการนี้มีส่วนย่อยอะไรบ้าง และแต่ละงานใช้เวลาเท่าไร งานไหนมาก่อนมาหลัง

ข้อดีของโมเดล

๑. ทำให้เข้าใจภาพรวมของระบบได้ง่ายขึ้น
๒. เป็นเครื่องมือที่ใช้ประโยชน์ในการวางแผนและแสดงตารางเวลาของโครงการ
๓. เป็นเครื่องมือที่ช่วยติดตามความคืบหน้าของโครงการ

ข้อเสียของโมเดล

ไม่สามารถบอกได้ว่าถ้ากิจกรรมที่เกิดขึ้นก่อนหน้าเกิดความล่าช้า แล้วจะมีผลกระทบต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นทีหลังอย่างไร

จัดทำอย่างไร

• แจกแจงรายละเอียดกิจกรรมของแผนงาน โดยแต่ละงานให้ระบุวันเริ่มต้น ประมาณการระยะเวลาที่ใช้ มีงานใดบ้างที่ต้องเริ่มพร้อมกัน หรือมีงาน ใดบ้างที่ล่าช้าก่อนหลัง ซึ่งหากมีล่าช้าต้องระบุความสัมพันธ์ไว้ด้วย

- สร้าง Gantt Chart
- วิเคราะห์การใช้ทรัพยากรของกิจกรรมต่าง ๆ ว่าเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่

๒๑. Frederick Winslow Taylor ^{๑๕๖}

Frederick Winslow Taylor (March ๒๐, ๑๘๕๖ – March ๒๑, ๑๙๑๕) เป็นผู้ค้นพบการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน จนได้รับยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์

ผลงานพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานของแรงงานที่มีชื่อเสียงของ Taylor คือการจัดการการผลิตในการขนเหล็กของโรงงานหลอมเหล็ก โดยการค้นคว้าหาวิธีที่ดีที่สุดในการขนเหล็ก ทั้งในด้านความเหมาะสมของอุปกรณ์ที่ใช้ในการขนแต่ละครั้ง การฝึกอบรมวิธีการใช้อุปกรณ์ให้แก่คนงาน การแบ่งงานของคนงานออกเป็นส่วนๆ ให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้รับผิดชอบงานแต่ละส่วนมีความชำนาญเฉพาะด้าน ตลอดจนการใช้วิธีการจ่ายค่าแรงเป็นรายชิ้น ส่งผลให้ผลผลิตเฉลี่ยในการขนเหล็กเพิ่มขึ้นเกือบ ๔ เท่าตัว

การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management)

- การจัดการแบบวิทยาศาสตร์นั้นหมายถึงการจัดการงานที่มีระบบโดยศึกษาเหตุและผลเพื่อหาวิธีการที่ดีที่สุดจากการทำงานนั้น โดยอาศัยการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์หาวิธีการที่ดีที่สุด
- ทั้งนี้เป็นการสร้างกระบวนการทำงานที่อยู่บนการตัดสินใจจากข้อมูลและการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์ ต่างจากอดีตที่อาศัยประสบการณ์หรือ Rule of Thumb

องค์ประกอบของการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์

๑. พัฒนาหลักการแบบวิทยาศาสตร์ขึ้นมาใช้เป็นมาตรฐานในการทำงาน
๒. ต้องมีการคัดเลือกคนตามหลักการวิทยาศาสตร์เพื่อให้ได้คนที่เหมาะสมกับงาน
๓. ต้องพัฒนาบุคคลแต่ละคนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด
๔. สร้างความร่วมมือในการทำงานอย่างฉันทามิตรให้เกิดขึ้นในองค์กร

เหตุผลที่ใช้การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์

• มีกระบวนการในการพัฒนาประสิทธิภาพของการทำงาน โดยคิดและวิเคราะห์จากการเก็บข้อมูลจริง ทำให้สามารถออกแบบกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม เช่น การศึกษาวิธีการเคลื่อนไหวของคนงานและเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติ (time and motion study)

• เนื่องจากกระบวนการวิทยาศาสตร์มีขั้นตอนที่ชัดเจนและสามารถพิสูจน์ได้จึงนำมาสู่การสร้างมาตรฐานการทำงาน

• การพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการทำงานสามารถเพิ่มปริมาณการผลิตได้โดยใช้ทรัพยากรเท่าเดิมหรือลดลง

ข้อดีของการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์

• เป็นการประยุกต์ใช้หลักทางด้านวิทยาศาสตร์เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของการทำงานให้ได้สูงสุด

• หลักทางวิทยาศาสตร์มีความแน่นอนและสามารถพิสูจน์ได้

• มีการจัดหมวดหมู่งานให้มีความเป็นระเบียบและแบ่งคนตามประเภทของงานตามความ

ถนัด

^{๑๕๖} Taylor Frederick Winslow, “The Principles of Scientific Management”, (New York: Harper & Brothers, 1911).

เพิ่มขึ้น

- การจ่ายค่าแรงเป็นต่อชิ้นงานเป็นการกระตุ้นให้คนงานต้องขยันทำงานเพื่อให้ได้ค่าจ้างเพิ่มขึ้น

ข้อเสียของการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์

- มองภาพของคนเสมือนหนึ่งเครื่องมือ ที่ต้องทำงานได้ตามเป้าที่วางไว้เสมอ
- ศึกษาเฉพาะปัจจัยที่สามารถวัดได้และพิสูจน์ได้ ทั้งๆที่ยังมีปัจจัยอื่นที่สำคัญซึ่งมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของงานเหมือนกัน เพียงแต่วัดได้ยาก
- ถูกมองว่าเป็นการกดขี่แรงงาน และการใช้เครื่องมือจับเวลาอาจจะทำให้คนงานรู้สึกเหมือนโดนจับผิดและไม่อยากทำงาน
- ทำให้ยึดติดกับกระบวนการมากเกินไปทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาใหม่ๆที่ยังไม่เคยศึกษา

๒๒. ลูเธอร์ กูลิค และ ลินดัล เออร์วิค

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ กองทัพอากาศได้รวบรวมนักวิชาการเพื่อประเมินข้อผิดพลาดในการบริหารจัดการในกองทัพที่ผ่านมา เพื่อใช้ปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ลูเธอร์ กูลิค และ ลินดัล เออร์วิค ก็เป็นหนึ่งในกลุ่มนักวิชาการที่ได้มารวมตัวกันครั้งนั้น ในปี ค.ศ. ๑๙๓๗ ลูเธอร์ กูลิค และ ลินดัล เออร์วิค เสนอแนวคิด ภาระหน้าที่ที่สำคัญของนักบริหาร POSDCoRB ในบทความ Paper on the Science of Administration: Notes on the Theory of Organization” POSDCoRB เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับผู้บริหาร

POSDCoRB คืออะไร

POSDCoRB คือ หลักในการบริหารจัดการองค์กรที่ใช้กันทั้งในภาครัฐ และ เอกชน ที่ผู้มีอำนาจบริหารมีหน้าที่ และ บทบาทการบริหารอยู่ ๗ ประการ คือ

P- Planning หมายถึง การวางแผน ได้แก่ การจัดวางโครงการและแผนงานต่างๆ ขึ้นมาไว้ล่วงหน้า

O-Organizing หมายถึง การจัดองค์การ ได้แก่ การแบ่งงาน การกำหนดส่วนงาน โครงสร้างขององค์การ การกำหนดตำแหน่งงานต่างๆ พร้อมกับอำนาจหน้าที่

S-Staffing หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับตัวบุคคลในองค์การ นับตั้งแต่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การคัดเลือก การบรรจุแต่งตั้งบุคคล การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง เงินเดือน การโยกย้าย การพัฒนาบุคคลในองค์การเรื่อยไปจนกระทั่งการให้บุคคลพ้นจากตำแหน่ง

D-Directing หมายถึง การอำนวยการ ได้แก่ การทำหน้าที่ในการตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการ การออกคำสั่ง มอบหมายภารกิจงานไปให้ผู้ใต้บังคับบัญชา หลังจากนั้นต้องใช้ภาวะของการเป็นผู้นำในการกระตุ้นจูงใจคนให้ยอมรับในผู้บริหาร

Co- Coordinating หมายถึง การประสานงาน ได้แก่ การทำหน้าที่ในการประสานกิจกรรมต่างๆ ที่ได้มีการแบ่งแยกออกไปเป็นหน่วยงานย่อยๆ เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานประสานสอดคล้องกัน และมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

R- Reporting หมายถึง การรายงาน ได้แก่ การทำหน้าที่ในการรับฟังรายงานผลการปฏิบัติงานของบุคคลและหน่วยงานที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้รายงานมา การรายงานถือเป็นมาตรการในการตรวจสอบและควบคุมงานด้วย

B- Budgeting หมายถึง การงบประมาณ ได้แก่ หน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการตรวจสอบควบคุมด้านการเงิน การบัญชีของหน่วยงานนั่นเอง

แผนภาพที่ ๒.๙ POSDCoRB (bovisualize, 2013)

POSDCoRB ใช้เพื่อ

สร้างกลไก และ โครงสร้างให้กับองค์กร จัดเตรียมบุคลากรที่มีความชำนาญต่างกันให้อยู่ในแผนกที่เหมาะสมกับองค์กร บุคลากรรู้หน้าที่ และ ผู้บริหารสามารถบริหาร และ สั่งการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ วางกรอบการทำงานให้องค์กรเพื่อเป็นแนวทางในการบริหาร ส่งเสริมการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกันภายในองค์กร

ข้อดีข้อเสียของ POSDCoRB

ข้อดี

องค์กรมีโอการประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมาย มีสายบังคับบัญชาเดียว สมาชิกองค์กรมีความเข้าใจวัตถุประสงค์องค์กร และ แบ่งสายงานชัดเจน ไม่สับสน ในหน่วยงานเดียวกัน มีความเข้มแข็ง เพราะเลือกสายอาชีพเดียวกันมาร่วมกันทำงาน ใช้ทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่า ถูกที่ถูกต้อง การประสานงานระหว่างหน่วยงานมีความสะดวก จัดเตรียมงบประมาณสนับสนุนแต่ละส่วนได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสีย

เมื่อมีสายงานบังคับบัญชาที่ชัดเจน บางหน่วยงานอาจเลี่ยงปฏิบัติงานจนกว่าผู้บริการจะสั่งการลงมาโดยตรง

อุปกรณ์หรือเครื่องมือบางชนิดที่อยู่นอกเหนือหน่วยงานตนเอง อาจต้องรอนกว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบมาเป็นเมื่อการดำเนินงานให้

ทุกคนล้วนอยากอยู่ในหน่วยงานบริหารหลัก ทำงานใกล้ชิดผู้บริหาร อาจเกิดความขัดแย้ง
การนำไปใช้ประโยชน์

๑. หลักสภากาลาร์ หรือสายการบังคับบัญชา
๒. หลักเอกภาพในการบังคับบัญชา
๓. หลักช่วงการบังคับบัญชา
๔. หลักการเน้นที่จุดสำคัญ
๕. หลักการจัดแบ่งแผนกงาน
๖. หลักการเกี่ยวกับหน่วยงานหลักและหน่วยอำนวยการ
๗. หลักการเกี่ยวกับศูนย์กำไร

กรณีศึกษา : การนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา

ในส่วนของการบริหารงานส่วนใหญ่มักจะเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารของโรงเรียนหลักในการบริหาร ลำดับแรกครูต้องมีการวางแผน (Planning) เช่นในรายวิชานั้น ครูจะสอนเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง มีการจัดให้ในห้องเรียนนั้น (Organizing) หาหัวหน้าห้องหรือตัวแทนของนักเรียนในแต่ละคาบ (Staffing) เพื่อเป็นผู้ช่วยครู (Directing) ให้คอยควบคุมดูแลนักเรียนคนอื่นๆ ช่วยเช็คชื่อ ประสานงาน (Coordinating) ระหว่างครูกับนักเรียน ติดตามเรื่องงานและเรื่องกิจกรรมอื่นๆ ที่ครูอาจจะมีการสั่งไปให้ (Reporting) การที่ครูสามารถใช้นักเรียนเป็นผู้ช่วยจะทำให้ผูกมัดทางใจกับเพื่อนมากกว่า ทำให้นักเรียนที่ทำงานอย่างตั้งใจประกอบการทำงานเต็มความสามารถและทำด้วยความกระตือรือร้น

๒.๖.๓ สรุปแนวคิด ทฤษฎีศาสตร์การบริหาร

การบริหารความต้องการของมนุษย์ ประกอบด้วยการบริหาร (๑) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) (๒) ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Security or safety needs) (๓) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs) (๔) ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) (๕) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization) เพื่อเข้าใจแรงจูงใจการบริหารชีวิตของเรา ความต้องการของชีวิตเรา เพื่อออกแบบการบริหารชีวิตที่ตรงกับความต้องการของชีวิตเราได้ตามปัจจัยเหล่านี้ คือ โครงสร้าง (Structure) กลยุทธ์ (Strategy) บุคคล (Staff) สไตส์การจัดการ (Style) ระบบ (Systems) ค่านิยม (Value) ทักษะ (Skills) โดยมีคุณลักษณะ ๘ ประการ ของการบริหารที่ประสบความสำเร็จ คือ (๑) มุ่งเน้นการปฏิบัติ (๒) มีความใกล้ชิดกับคนอื่น (๓) มีความอิสระในการทำงาน (๔) เพิ่มผลผลิตโดยอาศัยคนอื่น (๕) สัมผัสกับงานอย่างใกล้ชิดและความเชื่อมั่นในคุณค่าเป็นแรงผลักดัน (๖) ทำแต่สิ่งที่มีความเชี่ยวชาญและเกี่ยวเนื่อง (๗) รูปแบบเรียบง่ายธรรมดา (๘) เข้มงวดและผ่อนปรนในเวลาเดียวกัน โดยอาศัยระยะเวลา ลักษณะอาชีพ การเลื่อนตำแหน่ง ประเมินประสิทธิภาพ การตัดสินใจ ความรับผิดชอบ ความสัมพันธ์ โดยต้องบริหารในสภาพที่ไม่แน่นอน พยายามดำเนินงานโดยใช้ความมีเหตุผล และจะต้องคอยปรับตัวเพื่อให้ทำงานได้ดีที่สุดในสภาพแวดล้อมที่ไม่แน่นอน

สำหรับส่วนประกอบที่สำคัญของทฤษฎีศาสตร์การบริหาร คือ (๑) การจัดการเชิงปริมาณ (Quantitative management) (๒) การจัดการการดำเนินการ (Operations management) (๓)

การจัดการคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management: TQM) (๔) ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management information systems) และการศึกษาลักษณะของงานและกำหนดว่างานแบบไหนเหมาะสมกับเรา โดยการหาเงื่อนไขว่า ภายใต้สภาวะจิตใจแบบใดที่เราสามารถทำงานได้เต็มประสิทธิภาพ The best possible work และการนำกลยุทธ์เพื่อสร้างแรงจูงใจที่จะทำให้เราปฏิบัติตาม The best possible effect ซึ่งการบริหารชีวิตจำเป็นต้องมีการประสานงานเพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล เพื่อ (๑) กระตุ้นศักยภาพของแต่ละบุคคลบนพื้นฐานของความเป็นจริงและสถานการณ์ (๒) พิจารณาแนวคิดของแต่ละคนและพยายามทำความเข้าใจเขามากขึ้น (๓) ผสมผสานแนวคิดต่างๆ ดังกล่าวเข้าด้วยกันและนำมาใช้เป็นจุดหมายร่วมกัน (Common goal)

การบริหารชีวิตล้วนมีความขัดแย้ง ในกรณีที่มีความขัดแย้งไม่รุนแรง เราต้องบริหารความขัดแย้งด้วยการบังคับ (Force) การหลบหนี (Withdrawal) การประนีประนอม (Compromise) การใช้บุคคลที่สาม (Third Party) การใช้เป้าหมายอื่นที่สำคัญเหนือความขัดแย้ง (Super ordinate Goals) และการใช้วิธีการแก้ปัญหา (Problem solving) เราต้องบริหารชีวิตโดยเน้นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Organization) มีการกระจายความพึงพอใจของบุคคลอื่นออกไปอย่างเท่าเทียมกัน (The contribution satisfaction equilibrium) เราในฐานะนักบริหารชีวิตมีหน้าที่สำคัญ คือ ดูแลติดต่อประสานงานภายในครอบครัว กำหนดเป้าหมายของชีวิต ใช้ศิลปะเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน และทำงานด้วยความรับผิดชอบ โดยใช้หลักของศีลธรรม และระบบการสื่อสารในครอบครัว ต้องกำหนดขอบเขตให้แน่นอน บุคคลทุกคนต้องรู้ช่องทางการสื่อสาร บุคคลทุกคนต้องสามารถเข้าถึงช่องทางการสื่อสารที่เป็นทางการ การสื่อสารต้องสั้นและตรงให้มากที่สุด บุคคลต้องมีศักยภาพเพียงพอสำหรับการสื่อสาร ต้องไม่มีอุปสรรคเมื่อปฏิบัติงาน การสื่อสารทุกรูปแบบต้องเกิดผลน่าเชื่อถือ

ทฤษฎีการบริหารชีวิตคือ P = Planning หรือการวางแผน O = Organizing หรือการจัดชีวิต S = Staffing หรือการจัดคน D = Directing หรือการสั่งการ Co = Co-ordinating หรือการประสานงาน R-Reporting หรือการรายงาน B-Budgeting หรืองบประมาณ ซึ่งประสิทธิภาพการบริหารชีวิต ๑๒ ประการที่สำคัญ คือ (๑) กำหนดเป้าหมายชีวิตให้ชัดเจน (Clearly defined ideals) (๒) ใช้หลักเหตุผลทั่วไป (Common sense) (๓) ให้คำแนะนำที่ดี มีหลักถูกต้องสมบูรณ์ (Competent counsel) (๔) รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน (Discipline) (๕) ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม (The fair deal) (๖) มีข้อมูลพร้อมทำงานที่น่าเชื่อถือได้ (Reliable information) (๗) มีการรายงานผลการทำงานเป็นระยะ (Dispatching) (๘) มีมาตรฐานงานเสร็จตามเวลา (Standards and schedules) (๙) มีผลงานได้มาตรฐาน (Standardized operations) (๑๐) ดำเนินงานถือเป็นมาตรฐานได้ (Standardized operations) (๑๑) มาตรฐานที่กำหนดสามารถปฏิบัติได้ (Written standard-practice instructions) (๑๒) ให้บำเหน็จรางวัลแก่ผู้ปฏิบัติงานดี มีประสิทธิภาพ (Efficiency-reward) โดยมีพลังผลักดัน ๓ ประการคือ (๑) บุคคลอื่น (๒) การแข่งขัน และ (๓) การเปลี่ยนแปลง ซึ่งการปรับปรุงคุณภาพในการบริหารชีวิต คือ การวางแผน P (Plan) การดำเนินการแก้ไขปัญหาดำเนินงานตามแนวทางที่วางไว้ D (Do) การตรวจสอบและเปรียบเทียบผล C (Check) การกำหนดเป็นมาตรฐานและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น A (Action)

ชีวิตส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับ ชอบเลี้ยงงาน ขาดความกระตือรือร้น ไม่มีความรับผิดชอบ
 บรรณาที่จะเป็นผู้ตามมากกว่า เห็นแก่ตัว เพิกเฉยต่อความต้องการของคนอื่น ไม่ฉลาด ดังนั้น เรา
 จึงควรควบคุมตนเองในเรื่องเหล่านี้คือ การกระจายอำนาจ การมอบหมายอำนาจ หน้าที่ การขยาย
 งาน การมีส่วนร่วม และการบริหารงานโดยยึดเป้าหมายเป็นหลัก ซึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจ คือ
 (๑) ค่าตอบแทนและผลประโยชน์ (๒) การบริหาร (๓) ความสัมพันธ์ (๔) สภาพแวดล้อม (๕) การ
 ควบคุมดูแลงาน (๖) สถานภาพ (๗) ความมั่นคงของชีวิต ส่วนปัจจัยสุขอนามัย คือ (๑) ความสำเร็จใน
 ชีวิต (๒) การได้รับการยอมรับ (๓) ตัวงานที่ทำ (๔) ความรับผิดชอบ (๕) การได้รับการเลื่อนตำแหน่ง
 (๖) ความเจริญก้าวหน้าในชีวิต โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
 ได้แก่ (๑) รู้จักและไว้วางใจผู้อื่น (๒) รู้จักการติดต่อบุคคลอย่างตรงไปตรงมา (๓) การยอมรับและ
 สนับสนุนซึ่งกันและกัน (๔) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้า การ
 สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ได้แก่ (๑) เมื่อเพื่อนพูดให้รับฟังอย่างเต็มใจ (๒) ให้ความ
 เป็นกันเองและเป็นมิตร (๓) ยกย่องชมเชยเพื่อนร่วมงานด้วยความจริงใจ (๔) อย่าแสดงว่าตน
 เหนือกว่าเพื่อนร่วมงาน (๕) มีความจริงใจเสมอต้นเสมอปลาย (๖) ให้ความช่วยเหลือเมื่อมีทุกข์ร้อน
 (๗) มีโอกาสพบปะสังสรรค์นอกเวลาทำงาน (๘) ยิ้มแย้มแจ่มใสและเป็นมิตรกับเพื่อนร่วมงาน (๙) ไม่
 โยนความผิดหรือชดทอดความผิดให้กับเพื่อนร่วมงาน (๑๐) ใจกว้างและยอมรับความสามารถของ
 เพื่อนร่วมงาน โดยมีหลักการบริหารชีวิต ๑๔ ข้อ คือ (๑) การมีเอกภาพในการบังคับบัญชา (๒) การมี
 เอกภาพในการสั่งการ (๓) การแบ่งงานกันทำ (๔) การรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (๕) อำนาจหน้าที่และ
 ความรับผิดชอบ (๖) ความเสมอภาค (๗) สายการบังคับบัญชา (๘) การให้ผลประโยชน์ตอบแทน (๙)
 การมีระเบียบข้อบังคับ (๑๐) ความมีระเบียบวินัย (๑๑) ความคิดริเริ่ม (๑๒) ผลประโยชน์ของบุคคล
 ควรเป็นรองจากผลประโยชน์ส่วนรวม (๑๓) ความมั่นคงในหน้าที่การงาน (๑๔) ความสามัคคีเป็นน้ำ
 หนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งหัวใจของการบริหารจัดการชีวิตเพื่อให้ชีวิตสำเร็จตามเป้าหมายนั้น มีองค์ประกอบ
 ด้วยกัน ๕ ปัจจัย เรียกว่า PCCC มีดังนี้ (๑) การวางแผน (Planning) (๒) การจัดชีวิต (Organizing)
 (๓) การบังคับบัญชาหรือการสั่งการ (Commanding) (๔) การประสานงาน (Coordinating) (๕) การ
 ควบคุม (Controlling) ซึ่งเราต้องศึกษาการเคลื่อนไหวและเวลา หรือศึกษาการบริหารชีวิตด้วย
 รวมถึงการนำเอากราฟ “Gantt Chart” มาเป็นสื่อในการอธิบายแผน การวางแผน การจัดการ และ
 การควบคุมชีวิตที่มีความสลับซับซ้อนด้วย

บทที่ ๓

การบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหาร

การบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหาร ผู้วิจัยได้แยกประเด็นการศึกษาออกเป็นการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาในเรื่องของโลกธรรมทั้ง ๔ กลุ่ม และการบริหารจัดการชีวิตตามแนวศาสตร์การบริหารจัดการ และสรุปออกมาเป็นการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหาร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ การบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา

ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ ไม่มีอะไรเที่ยง ไม่มีอะไรแน่นอน ไม่มีอะไรเป็นตัวของเราเอง ไม่มีใครในโลกนี้จะพบแต่ความสมหวังตลอดชีวิต จะต้องพบกับคำว่าผิดหวังบ้าง ผู้มีปัญญาได้รับการศึกษาอบรมมาอย่างดีแล้ว พึงทำใจเอาไว้กลางๆ ว่า มีคนนินทา ก็ต้องมีคนสรรเสริญ มีสุขก็ต้องมีทุกข์ มีลาภย่อมเสื่อมลาภ มียศก็ย่อมเสื่อมยศ หากเราหวังอะไรเกินเหตุ เมื่อเวลาเราผิดหวัง ไม่สมหวัง ให้ทำใจไว้ว่านั่นคือโลกธรรมทั้ง ๘ คือ มีได้ก็ต้องเสื่อมได้ เป็นของธรรมดาในโลกนี้ ไม่ว่าจะสัตว์หรือบุคคลใด ก็ย่อมหนีสิ่งเหล่านี้ไปไม่พ้น เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ก็ย่อมหนีสิ่งเหล่านี้ไปไม่พ้นอย่างแน่นอน เพราะเมื่อไม่สมปรารถนาที่ตัวเองคิดไว้ จะได้ไม่ต้องมานั่งเสียอกเสียใจ รำพึงรำพันกับตัวเองถึงความไม่สมหวัง จะได้ไม่ต้องเป็นทุกข์มาก โดยใช้สติปัญญาหมั่นพิจารณาอยู่เรื่อยๆ ว่า สิ่งใดมีเกิดขึ้น ก็ต้องมีเสื่อมไปเป็นของธรรมดา เหมือนโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ทุกคนจะต้องตกอยู่ในโลกธรรม ๘ กันถ้วนหน้า จะได้ไม่ต้องเศร้าโศกเสียใจเป็นทุกข์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างเป็นสุข

ในโลกธรรมสูตรพระพุทธเจ้าทรงสอนว่า ๑. ให้มีสติ ให้เห็นว่าโลกธรรมมีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยืนยาว ไม่มีความเศร้าโศกในโลกธรรม ๒. ให้เห็นว่าโลกธรรมเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา และในมงคลสูตร ว่าด้วยมงคลนั้น ในมงคลข้อที่ ๓๕ ที่ว่า จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว^๑ คือ ๓. ไม่ให้หวั่นไหวในโลกธรรม คือ ไม่โยก ไม่โคลง ไม่กระเพื่อม ไม่สั่น ไม่สะท้าน ไม่สะเทือน ในลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ เพราะฉะนั้น บุคคลนั้นจึงไม่หวั่นไหวในโลกธรรม^๒

กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า บุคคลใดละได้แล้ว คือ ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบได้แล้ว ระวังได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เฝ้าด้วยไฟคือญาณแล้ว บุคคลนั้นตรัสเรียกว่า ไม่หวั่นไหว เพราะเป็นผู้ละความหวั่นไหวได้แล้ว จึงชื่อว่าไม่หวั่นไหว บุคคลนั้นย่อมไม่หวั่นไหว ไม่สะเทือน ไม่เคลื่อนไหว ไม่สะท้าน

^๑ ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๑/๖.

^๒ ช.ม. (ไทย) ๒๙/๙๔/๒๓๑.

ไม่สิ้นสะท้าน เพราะได้ลาภ เพราะเสื่อมลาภบ้าง เพราะได้ยศ เพราะเสื่อมยศบ้าง เพราะสรรเสริญ เพราะนินทาบ้าง เพราะสุข เพราะทุกข์บ้าง จึงชื่อว่าไม่หวั่นไหว^๓

กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ความหวั่นไหวนี้ บุคคลใดละได้แล้ว ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบได้แล้ว ระวังได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว บุคคลนั้นตรัสเรียกว่า ผู้ไม่หวั่นไหว เพราะเป็นผู้ละความหวั่นไหวได้แล้ว จึงชื่อว่าผู้ไม่หวั่นไหว บุคคลย่อมไม่หวั่นไหว คือ ไม่สะเทือน ไม่เคลื่อนไหว ไม่สะท้าน ไม่สิ้นสะท้าน เพราะได้ลาภ เพราะเสื่อมลาภบ้าง เพราะได้ยศ เพราะเสื่อมยศบ้าง เพราะสรรเสริญ เพราะนินทาบ้าง เพราะสุข เพราะทุกข์บ้าง รวมความว่า ผู้ไม่หวั่นไหว^๔

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ไม่หวั่นไหว คือ ไม่พรั่นพรึง ไม่หลบหนี ไม่อันตรายไป ไม่เสื่อมไป อีกนัยหนึ่ง ไม่กำหนด ไม่ขัดเคือง ไม่ลุ่มหลง ไม่เศร้าหมอง รวมความว่า บุคคลนั้นไม่หวั่นไหว^{๖๗๘}

เป็นมงคลข้อแรกในกลุ่มสุดท้ายของมงคลสูตร ว่าด้วยมงคล ข้อต่อจากข้อนี้ คือ จิตไม่เศร้าโศก จิตปราศจากธุลี และข้อสุดท้ายคือจิตเกษม นั่นเอง ๔. พระพุทธเจ้าสอนให้สำรวมอินทรีย์ในโลภธรรม และในโคหัตตเถรคาถา ภาษิตของพระโคหัตตเถระ พระโคหัตตเถระได้กล่าวคาถาว่า ๕. ย่อมไม่ติดในลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุขและทุกข์เลย ท่านเหล่านั้นไม่ติดในโลกธรรมทุกประเภท เหมือนหยาดน้ำไม่ติดบนใบบัว^๙ ๖. ธรรม ๘ อย่างที่ควรกำหนดรู้ คือ โลภธรรม ๘^{๑๐}

การที่เราจะทราบว่าจะปฏิบัติตนต่อโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้อย่างไรนั้น เราต้องทราบก่อนว่าโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอะไรบ้าง ซึ่งเราได้ทราบมาแล้วจากบทที่ ๒ ปัญหาอยู่ที่ว่าคำว่าโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีอยู่เพียงสองพระสูตร^{๑๑} ดังที่ได้แสดงมาแล้วในบทก่อนหน้า การที่เราจะปฏิบัติตนต่อโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยดูจากสองพระสูตรนี้ก็จะเป็นการน้อยเกินไป และจะไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของรายวิชาสัมมนาพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เล่มนี้ คือ ต้องนำเนื้อหาในพระไตรปิฎกมาสมมนากัน ดังนั้น การปฏิบัติตนต่อโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อดูเนื้อหาจากพระไตรปิฎกแล้ว ก็จะสามารถทำให้เราทราบว่าการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น สามารถปฏิบัติตนได้อย่างไรบ้าง

พระผู้มีพระภาคเป็นผู้มั่นคงทั้งในลาภและความเสื่อมลาภ เป็นผู้มั่นคง ทั้งในยศและความเสื่อมยศ เป็นผู้มั่นคงทั้งในสรรเสริญและนินทา เป็นผู้มั่นคงทั้งในสุขและทุกข์ คนบางพวกเอาของหอมชะโลมพระพาหาข้างหนึ่ง อีกพวกหนึ่งใช้มีดถากพระพาหาอีกข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงมีความยินดีในการชะโลมด้วยของหอมที่พระพาหาข้างโน้น และไม่ทรงมีความยินร้ายในการถากพระพาหาข้างโน้น พระผู้มีพระภาคทรงละความยินดีและความยินร้ายได้แล้ว ทรงลวงพ้นความดีใจและ

^๓ ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๘๗/๔๑๙.

^๔ ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๘๘/๔๒๐.

^๕ ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๗๐/๑๙๙-๒๐๐.

^๖ ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๔๐/๑๔๕.

^๗ ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๔๑/๑๔๖.

^๘ ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๔๒/๑๔๗.

^๙ ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๖๖๔-๖๖๕/๓๖๒.

^{๑๐} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๒๑/๒๑.

^{๑๑} อัง.อภุจก. (ไทย) ๒๓/๕-๖/๒๐๒-๒๐๔.

ความเสียใจแล้ว ทรงก้าวล่วงความยินดีและความยินร้ายได้แล้ว พระผู้มีพระภาค ชื่อว่าเป็นผู้มั่นคงใน
อิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ เป็นอย่างนี้^{๑๒} ซึ่งเราจะมาวิเคราะห์คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคใน
พระพุทธานุญาตแล้วนำมาเสนอเป็นการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมในพระพุทธานุญาตได้
ดังนี้

๓.๑.๑ การบริหารจัดการชีวิตในกลุ่มที่ได้ลาภ – เสื่อมลาภ

๑. การบริหารจัดการชีวิตต่อการได้ลาภ

โลกธรรม คือ สิ่งที่มีอยู่และเกิดขึ้นเป็นประจำตามธรรมดาของโลก โดยเฉพาะเหตุการณ์
ผันผวนปรวนแปร ไม่แน่นอนต่างๆ ในทางดีบ้าง ร้ายบ้าง อย่างที่เราเรียกกันว่า โชคโลกและเสื่อม
ลาภ ซึ่งมนุษย์ทั้งหลายจะต้องประสบตามกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง มนุษย์อยู่ในโลกก็จะต้องถูก
โลกธรรมกระทบกระทั่ง ชีวิตในโลกก็เป็นอย่างนี้ เราต้องยอมรับความจริงว่า เราอยู่ในโลก ย่อมไม่พ้น
สิ่งเหล่านี้ เมื่อไม่พ้น จะต้องพบต้องเจอจะเจอเกี่ยวข้องกับมัน ก็อย่าไปเอาจริงเอาจังกับมันจนถึงกับลุ่ม
หลงยึดเป็นตัวเราของเรา ควรจะมองในแง่ที่ว่า ทำอย่างไรจะปฏิบัติต่อมันให้ถูกต้อง คือ อยู่ด้วยความ
รู้เท่าทัน ถ้าเรารู้เท่าทันแล้ว เราจะปฏิบัติต่อโลกธรรมเหล่านี้ได้ดี ถ้าโลกธรรมฝ่ายดีที่นำปรารถนา
เกิดขึ้น แล้วเรารู้เท่าทัน และปฏิบัติต่อมันได้ถูกต้อง โลกธรรมเหล่านั้นก็ไม่ก่อให้เกิดพิษภัยแก่เราและ
แก่ใครๆ ยิ่งกว่านั้น ยังกลายเป็นเครื่องมือสำหรับทำความดีงามสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้เพิ่มพูน
ยิ่งขึ้นอีกด้วย โดยวิธีบริหารจัดการชีวิตต่อการได้ลาภ คือ

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย
ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๑๓}

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย
ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค
ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๑๔}

(๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา

(๓) อย่างยินดีลาภสักการะ

คำว่าไม่ยินดี อธิบายว่า ตัณหา ตรัสเรียกว่า ความยินดี คือ ความกำหนด ความกำหนด
นัก ... อภิขณา อกุศลมูลคือโลภะ

ตัณหาที่ตรัสเรียกว่าความยินดีนั้น มุนีใดละได้แล้ว คือ ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบได้แล้ว
ระงับได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว มุนีนั้น ตรัสเรียกว่า ผู้ไม่ยินดี คือ ผู้ไม่ยินดี
ไม่ติดใจ ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ...
อวาสา ... ลาภ ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บินชบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจจัยเภสัช
บริหาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญา

^{๑๒} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๙๒/๔๓๘.

^{๑๓} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๕๒/๓๐, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๕๘/๓๓๙, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๒๔/๒๓๗.

^{๑๔} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๓๒/๗๖.

ภาพ ... เนวสัญญานาสัญญภาพ ... เอกโวการภาพ ... จตุโวการภาพ ... ปัญจโวการภาพ ...อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน คือผู้ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง ได้แก่ เป็นผู้คลาย ความยินดีแล้ว ปราศจากความยินดีแล้ว สละความยินดีแล้ว คายความยินดีแล้ว ปลอ่ยความยินดีแล้ว ละความยินดีแล้ว สลัดทิ้งความยินดีแล้ว คือ เป็นผู้คลายความกำหนัดแล้ว ปราศจากราคะแล้ว สละราคะแล้ว คายราคะแล้ว ปลอ่ยราคะแล้ว ละราคะแล้ว สลัดทิ้งราคะแล้ว เป็นผู้หมดความอยากแล้ว เป็นผู้ดับแล้ว เป็นผู้เย็นแล้ว มีตนอันประเสริฐเสวยสุขอยู่ รวมความว่า มุนีผู้กล่าวเรื่องความสงบ ก็ไม่ยินดี อย่างนี้^{๑๕}

(๔) สำรวมอินทรีย์

ภิกษุเห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ พังเสียงทางหู ฯลฯ ตมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ ถูกต้อง โผฏฐัพพะทางกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนทรีย์ ภิกษุผู้ประกอบด้วยความสำรวมอินทรีย์อันเป็นอริยะนี้ ย่อมเสวยสุขอันไม่ระคนกับกิเลสในภายใน ภิกษุนี้ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตรและจีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง^{๑๖}

(๕) ละลาภสักการะ

ลาภ สักการะ และความสรรเสริญ เป็นสิ่งทารุณ เผ็ดร้อน หยาดกาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักละลาภสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้น ละลาภสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตของเราทั้งหลายตั้งอยู่ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้

และพระผู้มีพระภาค กล่าวไว้ในพฬีสสูตร ว่าด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญเปรียบเทียบเหมือนเบ็ดว่า ภิกษุทั้งหลาย ละลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ เผ็ดร้อน หยาดกาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่น ยิ่งกว่า เปรียบเหมือนปลาบางตัวเห็นแก่งเหยื่อ กลืนกินเบ็ดที่เกี่ยวเหยื่อซึ่งพรานเบ็ด หย่อนลงในห้วงน้ำลึก มันกลืนกินเบ็ดของพรานเบ็ดอย่างนี้แล้ว ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ ถูกพรานเบ็ดทำได้ตามใจปรารถนาฉะนั้น

คำว่า ‘พรานเบ็ด’ นี้ เป็นชื่อของมารใจบาป คำว่า ‘เบ็ด’ นี้ เป็นชื่อของลาภ สักการะและความสรรเสริญ ภิกษุบางรูปยินดี พอใจลาภสักการะและความสรรเสริญ ที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุนี้เรากล่าว ว่า กลืนกินเบ็ดของมาร ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารถนา

ภิกษุทั้งหลาย ละลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ เผ็ดร้อน หยาดกาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าอย่างนี้ เพราะฉะนั้น เธอทั้งหลาย

^{๑๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๕/๑๑๘, ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๐/๑๙๐.

^{๑๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๙/๓๔๘.

ฟังศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักละลาภสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้น ลาภสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิต ของเราทั้งหลายตั้งอยู่ เธอทั้งหลายฟังศึกษาอย่างนี้^{๑๗}

(๖) ไม่ประมาท

พระผู้มีพระภาค ได้กล่าวไว้ในสคาถกสูตร ว่าด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญมีอบาย เป็นผลว่า ภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลुरुธรรม เรา เห็นคนบางคนในโลกนี้ ถูกสักการะครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว หลังจากตายแล้ว ก็เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก อนึ่ง เราเห็นคนบางคนในโลกนี้ ถูกความเสื่อม สักการะครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว หลังจากตายแล้วก็เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก อนึ่ง เราเห็นคนบางคนในโลกนี้ถูกสักการะและความเสื่อม สักการะทั้งสองอย่าง ครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว หลังจากตายแล้วก็เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายฟังศึกษาอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา ประพันธ์ต่อไปอีกว่า สมာธิของภิกษุใด ผู้มีปกติอยู่ด้วยความไม่ประมาท ย่อมไม่หวั่นไหวด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ (๑) ด้วยมี ผู้สักการะ (๒) ด้วยไม่มีผู้สักการะ ภิกษุผู้เข้ามาณมีความเพียรพิจารณาด้วยปัญญาที่สุขุม ยินดีในธรรม เป็นที่สิ้นไปแห่งอุปาทานนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกว่า สัตบุรุษ^{๑๘}

(๗) ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา

นรชนละความยึดถือว่าเป็นของเราด้วยอำนาจค้นหาได้แล้ว สลัดทิ้งความยึดถือว่าเป็น ของเราด้วยอำนาจทวิภูฏีได้แล้ว ไม่ยึดถือตว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือหว่านเป็น ของเรา ไม่ยึดถือจุมภุว่า เป็นของเรา ไม่ยึดถือลิ้นว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือกายว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือใจว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือ ไม้ถือ ไม้ยึดมั่น ไม้ถือมั่น รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาภ ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... ปิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจจย เภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ... อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... รูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณที่พึงรู้แจ้ง ว่าเป็นของเรา พึงประพฤติ คือ อยู่ เคลื่อนไหว เป็นไป เลี้ยงชีวิต ดำเนินไป ยังชีวิตให้ดำเนินไป รวม ความว่า นรชนเห็นโทษนี้แล้ว ... พึงประพฤติไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา^{๑๙}

(๘) ไม่ติดใจ

ความติดใจนี้ ผู้ใดละได้แล้ว คือ ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบได้แล้ว ระงับได้แล้ว ทำให้ เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว ผู้นั้นเรียกว่า ผู้ไม่ติดใจ ผู้นั้นไม่ติดใจ คือ ไม่นินต ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูป...เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาภ ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... ปิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจจยเภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ...อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... รูปที่ได้เห็น เสียง

^{๑๗} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๕๗-๑๕๘/๑๗๔-๑๗๕.

^{๑๘} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๖๖/๑๗๗.

^{๑๙} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๒/๔๙-๕๐, พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๗/๓๔๘-๓๔๙.

ที่ได้ยิน กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง ได้แก่ เป็นผู้คลายความติดใจแล้ว ปราศจากความติดใจแล้ว ละความติดใจแล้ว คายความติดใจแล้ว ปลอ่ยความติดใจแล้ว ละความติดใจแล้ว สลัดทิ้งความติดใจแล้ว คือเป็นผู้คลายความกำหนดแล้ว ปราศจากราคะแล้ว สละราคะแล้ว คายราคะแล้ว ปลอ่ย ราคะแล้ว ละราคะแล้ว สลัดทิ้งราคะแล้ว เป็นผู้หมดความอยากแล้ว ดับแล้ว เย็นแล้ว มีตนอันประเสริฐเสวยสุขอยู่ รวมความว่า กำหนดรู้ผู้สละแล้วก็ไม่ติดใจ^{๒๐}

(๙) ไม่อาศัย

มุณีละความอาศัยด้วยอำนาจตัดหาได้แล้ว สลัดทิ้งความอาศัยด้วยอำนาจทิฏฐิได้แล้ว ไม่อาศัยตา ... หู ... จมูก ... ลิ้น ... กาย ... ใจ ... รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณ์ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาवास ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาตนภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ... ภพอดีต ... ภพอนาคต ... ภพปัจจุบัน ไม่อาศัยรูปที่เห็น ... เสียง ที่ได้ยิน ... กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งแล้ว มุณีไม่อาศัย คือ ไม่ติดแล้ว ไม่ติดแน่นแล้ว ไม่ติดพันแล้ว ไม่ติดใจแล้ว ออกแล้ว สลัดออกแล้ว หลุดพ้นแล้ว ไม่เกี่ยวข้องกับธรรมทั้งปวงแล้ว มีใจเป็นอิสระ(จากความอาศัย)อยู่ รวมความว่า มุณีไม่อาศัยในสิ่งทั้งปวง^{๒๑}

(๑๐) ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่

คำว่า ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ อธิบายว่า ตัณฑตรัสเรียกว่า ความทะเยอทะยาน คือ ความกำหนด ความกำหนดนัก ... อภิขมา อุกุศลมูลคือโลภะ

ตัณฑตคือความทะเยอทะยานนั้น ผู้ใดละได้แล้ว ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบ ได้แล้ว ระงับได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว ผู้นั้นตรัสเรียกว่า ผู้ไม่ทะเยอทะยาน ผู้นั้นไม่มุ่งหมาย ไม่ต้องการได้ ไม่ยินดี ไม่ปรารถนา ไม่มุ่งหวัง รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาवास ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ... อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... ไม่มุ่งหมาย ไม่ต้องการได้ ไม่ยินดี ไม่ปรารถนา ไม่มุ่งหวังรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน อารมณ์ที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง รวมความว่า ผู้ไม่ทะเยอทะยาน^{๒๒}

๒. การบริหารจัดการชีวิตต่อการเสื่อมลาภ

เมื่อเราเสียลาภไป ไม่อาจดำรงอยู่ได้ เราควรบริหารจัดการชีวิตดังต่อไปนี้

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี

^{๒๐} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๓/๕๒-๕๓.

^{๒๑} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๖/๑๒๘, ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๔/๑๓๓.

^{๒๒} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๗/๒๑๐.

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๒๓}

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๒๔}

(๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา

(๓) สारรวมอินทรีย์

ภิกษุเห็นรูปร่างทางตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสාරรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สාරรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสාරรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู ฯลฯ ดมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ ถูกต้อง โภจวิญญูพะทางกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสාරรวมมโนทรี ซึ่งเมื่อไม่สාරรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทรี ถึงความสාරรวมในมโนทรี ภิกษุผู้ประกอบด้วยความสාරรวมอินทรีย์อันเป็นอริยะนี้ ย่อมเสวยสุขอันไม่ระคนกับกิเลสในภายใน ภิกษุนี้ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหยียดดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตรและจีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง^{๒๕}

(๔) ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว อธิบายว่า ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่แปรผัน ไป หรือเมื่อสิ่งนั้นแปรผันไปแล้วก็ไม่เศร้าโศก คือ ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่คร่ำครวญ ไม่ต้อกพร่ำเพ้อ ไม่ถึงความหลงใหลว่า “ตาของเราแปรผันไป” ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่คร่ำครวญ ไม่ต้อกพร่ำเพ้อ ไม่ถึงความหลงใหลว่า “หูของเรา ... จมูกของเรา ... ลิ้นของเรา ... กายของเรา ... รูปร่างของเรา ... เสียงของเรา ... กลิ่นของเรา ... รสของเรา ... โภจวิญญูพะของเรา ... ตระกูลของเรา ... จีวรของเรา ... หมู่คณะของเรา ... อวาสาของเรา ... ลาภของเรา ... ยศของเรา ... สรรเสริญของเรา ... สุขของเรา ... บิณฑบาตของเรา ... เสนาสนะของเรา ... คิลานปัจจัยเภสัชบริวารของเรา ... มารดาของเรา ... บิดาของเรา ... พี่ชายน้องชายของเรา ... พี่สาวน้องสาวของเรา ... บุตรของเรา ... ธิดาของเรา ... มิตรและอำมาตย์ของเรา ... ญาติของเรา ผู้ร่วมสายโลหิตของเราแปรผันไป” ดังนี้ รวมความว่า ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว^{๒๖}

๓.๑.๒ การบริหารจัดการชีวิตในกลุ่มที่ได้ยศ – เสื่อมยศ

๑. การบริหารจัดการชีวิตต่อการได้ยศ

หลังจากที่เราได้ยศแล้ว เราควรบริหารจัดการชีวิตดังต่อไปนี้

^{๒๓} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๕๒/๓๐, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๕๘/๓๓๙, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๒๔/๒๗๓.

^{๒๔} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๓๒/๗๖.

^{๒๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๙/๓๔๘.

^{๒๖} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๖/๒๐๖, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๘๓/๔๑๐.

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไมยินดี

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๒๗}

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๒๘}

(๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา

(๓) สำรวมอินทรีย์

ภิกษุเห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู ฯลฯ ดมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ ถูกต้อง โภกฐัพพะทางกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนทรีย์ ภิกษุผู้ประกอบด้วยความสำรวมอินทรีย์อันเป็นอริยะนี้ ย่อมเสวยสุขอันไม่ระคนกับกิเลสในภายใน ภิกษุนี้ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตรและจีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง^{๒๙}

(๔) ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา

นรชนละความยึดถือว่าเป็นของเราด้วยอำนาจตัดณาได้แล้ว สลัดทิ้งความยึดถือว่าเป็นของเราด้วยอำนาจทิกฐิติได้แล้ว ไม่ยึดถือตาว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือหูว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือจมูกว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือลิ้นว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือกายว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือใจว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือไม่ถือ ไม่ยึดมั่น ไม่ถือมั่น รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โภกฐัพพะ ... ธรรมารมณ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... ปิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญาธานัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ... อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... รูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่น รส โภกฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งว่าเป็นของเรา พึงประพฤติ คือ อยู่ เคลื่อนไหว เป็นไป เลี้ยงชีวิต ดำเนินไป ยังชีวิตให้ดำเนินไป รวมความว่า นรชนเห็นโทษนี้แล้ว ... พึงประพฤติไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา^{๓๐}

(๕) ไม่ติดใจ

ความติดใจนี้ ผู้ใดละได้แล้ว คือ ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบได้แล้ว ระวังได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว ผู้นั้นเรียกว่า ผู้ไม่ติดใจ ผู้นั้นไม่ติดใจ คือ ไมยินดี ไม่สยบ ไม่

^{๒๗} อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๕๒/๓๐, อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๕๘/๓๓๙., อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๒๔/๒๗๓, อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๙๗/๒๘๔.

^{๒๘} อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๓๒/๗๖.

^{๒๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๙/๓๔๘.

^{๓๐} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๒/๔๙-๕๐, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๗/๓๔๘-๓๔๙.

หมกมุ่นในรูป...เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจฉัยเภสัชบริหาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ...อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... รูปที่ไต่เห็น เสียงที่ไต่ยิน กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณที่พึงรู้แจ้ง ได้แก่ เป็นผู้คลายความติดใจแล้ว ปราศจากความติดใจแล้ว สละความติดใจแล้ว คายความติดใจ แล้ว ปล่อยความติดใจแล้ว ละความติดใจแล้ว สลัดทิ้งความติดใจแล้ว คือเป็นผู้คลายความกำหนดแล้ว ปราศจากราคะแล้ว สละราคะแล้ว คายราคะแล้ว ปล่อย ราคะแล้ว ละราคะแล้ว สลัดทิ้งราคะแล้ว เป็นผู้หมดความอยากแล้ว ดับแล้ว เย็นแล้ว มีตนอันประเสริฐเสวยสุขอยู่ รวมความว่า กำหนดรู้ผู้สละแล้วก็ไม่ติดใจ^{๓๑}

(๖) ไม่อาศัย

มุนีละความอาศัยด้วยอำนาจค้นหาได้แล้ว สลัดทิ้งความอาศัยด้วยอำนาจวิมุตติได้แล้ว ไม่อาศัยตา ... หู ... จมูก ... ลิ้น ... กาย ... ใจ ... รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจฉัยเภสัชบริหาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ... ภพออดีต ... ภพออนาคต ... ภพปัจจุบัน ไม่อาศัยรูปที่เห็น ... เสียงที่ไต่ยิน ... กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณที่รู้แจ้งแล้ว มุนีไม่อาศัย คือ ไม่ติดแล้ว ไม่ติดแน่นแล้ว ไม่ติดพันแล้ว ไม่ติดใจแล้ว ออกแล้ว สลัดออกแล้ว หลุดพ้นแล้ว ไม่เกี่ยวข้องกับธรรมทั้งปวงแล้ว มีใจเป็นอิสระ(จากความอาศัย)อยู่ รวมความว่า มุนีไม่อาศัยในสิ่งทั้งปวง^{๓๒}

(๗) ไม่ยินดี

คำว่า ไม่ยินดี อธิบายว่า ค้นหา ตรัสเรียกว่า ความยินดี คือ ความกำหนด ความกำหนดนี้ ... อภิขิมา อุกุศลมูลคือโลภะ

ค้นหาที่ตรัสเรียกว่าความยินดีนั้น มุนีได้ละได้แล้ว คือ ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบได้แล้ว ระวังได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เหน็ดด้วยไฟคือญาณแล้ว มุนีนั้น ตรัสเรียกว่า ผู้ไม่ยินดี คือ ผู้ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจฉัยเภสัชบริหาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ...อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน คือผู้ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูปที่เห็น เสียงที่ไต่ยิน กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณที่พึงรู้แจ้ง ได้แก่ เป็นผู้คลาย ความยินดีแล้ว ปราศจากความยินดีแล้ว สละความยินดีแล้ว คายความยินดีแล้ว ปล่อยความยินดีแล้ว ละความยินดีแล้ว สลัดทิ้งความยินดีแล้ว คือ เป็นผู้คลายความกำหนดแล้ว ปราศจากราคะแล้ว สละราคะแล้ว คายราคะแล้ว ปล่อยราคะแล้ว ละราคะ

^{๓๑} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๓/๕๒-๕๓.

^{๓๒} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๖/๑๒๘, ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๔/๑๓๓.

แล้ว สลัดทิ้งราคะแล้ว เป็นผู้หมดความอยากแล้ว เป็นผู้ดับแล้ว เป็นผู้เย็นแล้ว มีตนอันประเสริฐเสวยสุขอยู่ รวมความว่า มุนีผู้กล่าวเรื่องความสงบ ก็ไม่ยินดี อย่างนี้^{๓๓}

(๘) ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่

คำว่า ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ อธิบายว่า ตัณหาตรัสเรียกว่า ความทะเยอทะยาน คือ ความกำหนด ความกำหนดนัก ... อภิชฌา อกุศลมูลคือโลภะ

ตัณหาคือความทะเยอทะยานนั้น ผู้ใดละได้แล้ว ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบ ได้แล้ว ระวังได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว ผู้ที่ตรัสเรียกว่า ผู้ไม่ทะเยอทะยาน ผู้ที่ไม่มุ่งหมาย ไม่ต้องการได้ ไม่ยินดี ไม่ปรารถนา ไม่มุ่งหวัง รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวหารภพ ... จตุโวหารภพ ... ปัญจโวหารภพ ... อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... ไม่มุ่งหมาย ไม่ต้องการได้ ไม่ยินดี ไม่ปรารถนา ไม่มุ่งหวังรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน อารมณ์ที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง รวมความว่า ผู้ไม่ทะเยอทะยาน^{๓๔}

๒. การบริหารจัดการชีวิตต่อการเสื่อมยศ

เมื่อมีลาภก็เสื่อมลาภ มียศก็เสื่อมยศ มีสรรเสริญก็มีนินทา มีสุขแล้วก็มีทุกข์เป็นสังขารของมนุษย์ที่ใครจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ มันก็เหมือนที่ว่ามีได้แล้วก็มียศ มีสมหวังแล้วก็มียศผิดหวัง มีดีใจแล้วก็มียศเสียใจเป็นของคู่กับมนุษย์ อย่ามัวแต่นิยมชมชอบกับอำนาจวาสนาที่ได้ เมื่อหลงระเหิงเราจะทุกข์ทรมานรำไป จะต้องทำใจให้เป็นกลาง แล้วเราจะอยู่บนโลกใบนี้อย่างไม่ทรนทราย อย่าไปยึดมั่นถือมั่นกับมันมากนักอย่างที่เห็น อย่างที่เป็น วันหนึ่งมันก็ไม่ใช่ ยึดมั่นทางธรรม โดยการบริหารจัดการชีวิตดังต่อไปนี้

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๓๕}

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรคในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๓๖}

(๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา

(๓) สำรวมอินทรีย์

ภิกษุเห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุอินทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุท

^{๓๓} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๐/๑๙๐.

^{๓๔} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๗/๑๓๙.

^{๓๕} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๕๒/๓๐, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๕๘/๓๓๙, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๒๔/๒๗๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๙๗/๒๘๔.

^{๓๖} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๓๒/๗๖.

รีย ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู ฯลฯ ดมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ ถูกต้อง โภกฐิพพะทางกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนหรีรีย ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็เหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิขณาและโทมน์สครอบงำได้ จึง รักษามโนหรีรีย ถึงความสำรวมในมโนหรีรีย ภิกษุผู้ประกอบด้วยความสำรวมอินทรีรียอันเป็นอริยะนี้ ย่อมเสวยสุขอันไม่ระคนกับกิเลสในภายใน ภิกษุนั้นทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การ แลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตรและจีวร การฉัน การดื่ม การ เคี้ยว การล้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง^{๓๗}

(๔) ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

คำว่า ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว อธิบายว่า ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่แปรผัน ไป หรือเมื่อสิ่ง นั้นแปรผันไปแล้วก็ไม่เศร้าโศก คือ ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่คร่ำครวญ ไม่ตอกพรั่าเพ้อ ไม่ถึงความ หลงใหลว่า “ตาของเราแปรผันไป” ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่คร่ำครวญ ไม่ตอกพรั่าเพ้อ ไม่ถึงความ หลงใหลว่า “หูของเรา ... จมูกของเรา ... ลิ้นของเรา ... กายของเรา ... รูปของเรา ... เสียงของเรา ... กลิ่นของเรา ... รสของเรา ... โภกฐิพพะของเรา ... ตระกูลของเรา ... จีวรของเรา ... หมู่คณะของเรา ... อวาซของเรา ... ลาภของเรา ... ยศของเรา ... สรรเสริญของเรา ... สุขของเรา ... บิณฑบาตของ เรา ... เสนาสนะของเรา ... คิลานปัจจัยเภสัชบริขารของเรา ... มารดาของเรา ... บิดาของเรา ... พี่ชายน้องชายของเรา ... พี่สาวน้องสาวของเรา ... บุตรของเรา ... ติดาของเรา ... มิตรและอำมาตย์ ของเรา ... ญาติของเรา ผู้ร่วมสายโลหิตของเราแปรผันไป” ดังนี้ รวมความว่า ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วง ไปแล้ว^{๓๘}

๓.๑.๓ การบริหารจัดการชีวิตในกลุ่มที่ได้คำสรรเสริญ – ถูกนินทา

๑. การบริหารจัดการชีวิตต่อการได้คำสรรเสริญ

เราอาจเรียนรู้อะไรเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ เมื่อเราได้รับคำสรรเสริญ เราควรเรียนรู้ ที่จะบริหารจัดการชีวิตต่อคำสรรเสริญดังต่อไปนี้

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็ธรรมดา ไม่ยินดี

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีรีย สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๓๙ ๔๐ ๔๑}

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีรีย สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๔๒}

^{๓๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๙/๓๔๘.

^{๓๘} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๖/๒๐๖, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๘๓/๔๑๐.

^{๓๙} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๕๒/๓๐.

^{๔๐} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๕๘/๓๓๙.

^{๔๑} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๒๔/๒๗๓.

^{๔๒} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๙๗/๒๘๔.

^{๔๓} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๓๒/๗๖.

(๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา

(๓) ไม่ควรทำความริ้นเริงดีใจหรือกระหยิ่มใจต่อคนพวกนั้น

พระผู้มีพระภาค ตรัสไว้ในวิธีปฏิบัติเมื่อมีคนติเตียนหรือยกย่องพระรัตนตรัยว่า ถึงคนพวกอื่นจะฟังกล่าวยกย่องเรา กล่าวยกย่องพระธรรมหรือกล่าวยกย่องพระสงฆ์ก็ตาม พวกเธอไม่ควรทำความริ้นเริงดีใจหรือกระหยิ่มใจต่อคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอทำความริ้นเริงดีใจหรือกระหยิ่มใจต่อพวกเขา พวกเธอ ก็จะประสบอันตรายเพราะความริ้นเริงดีใจนั้นได้เช่นกัน ค่ายกย่องนั้น ถ้าเป็นเรื่องจริง พวกเธอควรยืนยันให้เขารู้ซัดลงไปว่า “เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ถูกต้อง มีอยู่ และปรากฏในพวกเรา”^{๔๔}

(๔) ยืนยันให้เขารู้ซัดลงไปว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ถูกต้อง มีอยู่และปรากฏในพวกเรา

พระผู้มีพระภาค ตรัสไว้ในวิธีปฏิบัติเมื่อมีคนติเตียนหรือยกย่องพระรัตนตรัยว่า ถึงคนพวกอื่นจะฟังกล่าวยกย่องเรา กล่าวยกย่องพระธรรมหรือกล่าวยกย่องพระสงฆ์ก็ตาม พวกเธอไม่ควรทำความริ้นเริงดีใจหรือกระหยิ่มใจต่อคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอทำความริ้นเริงดีใจหรือกระหยิ่มใจต่อพวกเขา พวกเธอ ก็จะประสบอันตรายเพราะความริ้นเริงดีใจนั้นได้เช่นกัน ค่ายกย่องนั้น ถ้าเป็นเรื่องจริง พวกเธอควรยืนยันให้เขารู้ซัดลงไปว่า “เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ถูกต้อง มีอยู่ และปรากฏในพวกเรา”^{๔๕}

(๕) ประพฤติปฏิบัติอ่อนน้อมถ่อมตัว^{๔๖}

(๖) ไม่ยินดี

คำว่า ไม่ยินดี อธิบายว่า ตัณหา ตรัสเรียกว่า ความยินดี คือ ความกำหนด ความกำหนดนึก ... อภิชฌา อุกุศลมูลคือโลภะ

ตัณหาที่ตรัสเรียกว่าความยินดีนั้น มุนีได้ละได้แล้ว คือ ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบได้แล้ว ระวังได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว มุนีนั้น ตรัสเรียกว่า ผู้ไม่ยินดี คือ ผู้ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อวาสา ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บินทบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจฉัยเภสัชบริหาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ...อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน คือผู้ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง ได้แก่ เป็นผู้คลาย ความยินดีแล้ว ปราศจากความยินดีแล้ว สละความยินดีแล้ว คายความยินดีแล้ว ปล่อยความยินดีแล้ว ละความยินดีแล้ว สลัดทิ้งความยินดีแล้ว คือ เป็นผู้คลายความกำหนดแล้ว ปราศจากราคะแล้ว สละราคะแล้ว คายราคะแล้ว ปล่อยราคะแล้ว ละราคะแล้ว สลัดทิ้งราคะแล้ว เป็นผู้หมดความอยากแล้ว เป็นผู้ดับแล้ว เป็นผู้เย็นแล้ว มีตนอันประเสริฐสุขอยู่ รวมความว่า มุนีผู้กล่าวเรื่องความสงบ ก็ไม่ยินดี อย่างนี้^{๔๗}

^{๔๔} ที.สี. (ไทย) ๙/๖/๓.

^{๔๕} ที.สี. (ไทย) ๙/๖/๓.

^{๔๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๕/๖๗.

^{๔๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๕/๕๑-๕๒, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๕/๑๑๘, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๐/๑๙๐.

(๗) สำรวมอินทรีย์

ภิกษุเหล่านั้นเห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุอินทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุอินทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุอินทรีย์ ฟังเสียงทางหู ฯลฯ ดมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ ถูกต้อง โภกฐิพพะทางกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนอินทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนอินทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนอินทรีย์ ภิกษุผู้ประกอบด้วยความสำรวมอินทรีย์อันเป็นอริยะนี้ ย่อมเสวยสุขอันไม่ระคนกับกิเลสในภายใน ภิกษุเหล่านั้นทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหยียดดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตรและจีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง^{๔๘}

(๘) ละความสรรเสริญ

พระผู้มีพระภาค กล่าวไว้ในทวารุณสูตร^{๔๙} ว่าด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งที่ทวารุณว่า ภิกษุทั้งหลาย ลาภ สักการะ และความสรรเสริญ เป็นสิ่งที่ทวารุณ เผ็ดร้อน หยาดคาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอันยิ่งกว่า เพราะเหตุานั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักละลาภสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้น ลาภสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตของเราทั้งหลายตั้งอยู่ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้

และพระผู้มีพระภาค กล่าวไว้ในพฬีสสูตร ว่าด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญเปรียบเหมือนเบ็ดว่า ภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งที่ทวารุณ เผ็ดร้อน หยาดคาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอันยิ่งกว่า เปรียบเหมือนปลาบางตัวเห็นแก่งเหยื่อ กลืนกินเบ็ดที่เกี่ยวเหยื่อซึ่งพรานเบ็ด หย่อนลงในห้วงน้ำลึก มันกลืนกินเบ็ดของพรานเบ็ดอย่างนี้แล้ว ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ ถูกพรานเบ็ดทำได้ตามใจปรารถนาฉะนั้น

คำว่า ‘พรานเบ็ด’ นี้ เป็นชื่อของมารใจบาป คำว่า ‘เบ็ด’ นี้ เป็นชื่อของลาภ สักการะและความสรรเสริญ ภิกษุบางรูปยินดี พอใจลาภสักการะและความสรรเสริญ ที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุนี้เรากล่าว ว่า กลืนกินเบ็ดของมาร ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารถนา

ภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งที่ทวารุณ เผ็ดร้อน หยาดคาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอันยิ่งกว่าอย่างนี้ เพราะฉะนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักละลาภสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้น ลาภสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิต ของเราทั้งหลายตั้งอยู่ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้^{๕๐}

(๙) ไม่ประมาท

พระผู้มีพระภาค ตรัสไว้ใน สคาถกสูตร ว่าด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญมีอบายเป็นผลว่า ภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งที่ทวารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุธรรม เราเห็นคนบางคนในโลกนี้ ถูกสักการะครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว หลังจากตายแล้ว ก็เข้าถึงอบาย ทุกคติ

^{๔๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๙/๓๔๘.

^{๔๙} ส.น.อ. (ไทย) ๒/๑๕๗/๒๒๘.

^{๕๐} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๕๗-๑๕๘/๑๗๔-๑๗๕.

วินิบาต นรก อนึ่ง เราเห็นคนบางคนในโลกนี้ ถูกความเสื่อม สักการะครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว หลังจากตายแล้วก็เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก อนึ่ง เราเห็นคนบางคนในโลกนี้ถูกสักการะและความเสื่อม สักการะทั้งสองอย่าง ครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว หลังจากตายแล้วก็เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคผู้ศุคตศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา ประพันธ์ต่อไปอีกว่า สมานิของภิกษุใด ผู้มีปกติอยู่ด้วยความไม่ประมาท ย่อมไม่หวั่นไหวด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ (๑) ด้วยมีผู้สักการะ (๒) ด้วยไม่มีผู้สักการะ ภิกษุผู้เข้ามาถามมีความเพียรพิจารณาด้วยปัญญาที่สุขุม ยินดีในธรรม เป็นที่สิ้นไปแห่งอุปาทานนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกว่า สัตบุรุษ^{๕๑}

(๑๐) ทำหิริและศรัทธาให้ยิ่งขึ้น

พระพุทธเจ้ากล่าวว่า เธอได้ฟังเสียงสรรเสริญของนักปราชญ์ทั้งหลาย ผู้เฟื่องพินิจอยู่ ตัดขาดจากกามแล้ว ต่อจากนั้น ควรทำหิริและศรัทธาให้ยิ่งขึ้น จึงนับว่าเป็นสาวกของเราได้^{๕๒}

(๑๑) ไม่พึงลำพองตน

ในตวภูกสูตร ว่าด้วยภิกษุผู้กำจัดบาปธรรมอย่างเร็วพลัน พระพุทธเจ้ากล่าวว่า แม่ได้รับการสรรเสริญก็ไม่พึงลำพองตน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ได้รับการสรรเสริญแล้วก็ไม่พึงลำพองตน คำว่า ภิกษุ ... ได้รับการสรรเสริญแล้วก็ไม่พึงลำพองตน อธิบายว่า คนบางพวกในโลกนี้พากันสรรเสริญ คือ ชมเชย ยกย่อง พรรณนาคุณภิกษุ ด้วยชาติบ้าง ... ด้วยสิ่งอื่นนอกจากที่กล่าวแล้วบ้าง

ภิกษุได้รับการสรรเสริญ คือ ชมเชย ยกย่อง พรรณนาคุณแล้วก็ไม่พึงทำความลำพองตน คือ ไม่พึงทำความเยอหยิ่ง ไม่พึงทำความถือตัว ไม่พึงทำความหัวดี ไม่พึงให้เกิดความถือตัว ไม่พึงเป็นคนจองหอง บั่นปึง หัวสูง เพราะการสรรเสริญ การชมเชย การยกย่อง การพรรณนาคุณนั้น รวมความว่า ภิกษุ ... ได้รับการสรรเสริญแล้วก็ไม่พึงลำพองตน^{๕๓}

(๑๒) ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นรชนละความยึดถือว่าเป็นของเราด้วยอำนาจตัดมหายาคัญได้แล้ว สลัดทิ้งความยึดถือว่าเป็นของเราด้วยอำนาจทิฐฐิได้แล้ว ไม่ยึดถือตัวว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือหิวว่าเป็น ของเรา ไม่ยึดถือจมูกว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือลิ้นว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือกายว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือใจว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือ ไม่ถือ ไม่ยึดมั่น ไม่ถือมั่น รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณ์ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาภ ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... ปิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ... อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... รูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งว่าเป็นของเรา พึงประพลติ คือ อยู่ เคลื่อนไหว เป็นไป เลี้ยงชีวิต ดำเนินไป ยังชีวิตให้ดำเนินไป รวมความว่า นรชนเห็นโทษนี้แล้ว ... พึงประพลติไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา^{๕๔}

^{๕๑} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๖๖/๑๗๙.

^{๕๒} พุ.พ. (ไทย) ๒๕/๗๒๕/๕๐๙-๕๑๐.

^{๕๓} พุ.พ. (ไทย) ๒๕/๙๓๕/๕๕๓, พุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๖๓/๓๖๓.

^{๕๔} พุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๒/๔๙-๕๐, พุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๗/๓๔๘-๓๔๙.

(๑๓) ไม่ติดใจ

ความติดใจนี้ ผู้ใดละได้แล้ว คือ ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบได้แล้ว ระวังได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว ผู้นั้นเรียกว่า ผู้ไม่ติดใจ ผู้นั้นไม่ติดใจ คือ ไมยินดี ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูป...เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจฉัยเภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ...อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... รูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง ได้แก่ เป็นผู้คลายความติดใจแล้ว ปราศจากความติดใจแล้ว ละความติดใจแล้ว คายความติดใจแล้ว ปล่อยความติดใจแล้ว ละความติดใจแล้ว สลัดทิ้งความติดใจแล้ว คือเป็นผู้คลายความกำหนดแล้ว ปราศจากราคะแล้ว สละราคะแล้ว คายราคะแล้ว ปล่อย ราคะแล้ว ละราคะแล้ว สลัดทิ้งราคะแล้ว เป็นผู้หมดความอยากแล้ว ดับแล้ว เย็นแล้ว มีตนอันประเสริฐเสวยสุขอยู่ รวมความว่า กำหนดรู้ผู้สละแล้วก็ไม่ติดใจ^{๕๕}

(๑๔) ไม่อาศัย

มุณีละความอาศัยด้วยอำนาจตัณหาได้แล้ว สลัดทิ้งความอาศัยด้วยอำนาจวิภูฏีได้แล้ว ไม่อาศัยตา ... หู ... จมูก ... ลิ้น ... กาย ... ใจ ... รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณ์ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจฉัยเภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาตณภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ... ภพอดีต ... ภพอนาคต ... ภพปัจจุบัน ไม่อาศัยรูปที่เห็น ... เสียง ที่ได้ยิน ... กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งแล้ว มุณีไม่อาศัย คือ ไม่ติดแล้ว ไม่ติดแน่นแล้ว ไม่ติดพันแล้ว ไม่ติดใจแล้ว ออกแล้ว สลัดออกแล้ว หลุดพ้นแล้ว ไม่เกี่ยวข้องกับธรรมทั้งปวงแล้ว มีใจเป็นอิสระ(จากความอาศัย)อยู่ รวมความว่า มุณีไม่อาศัยในสิ่งทั้งปวง^{๕๖}

(๑๕) ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่

คำว่า ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ อธิบายว่า ตัณหาตรัสเรียกว่า ความทะเยอทะยาน คือ ความกำหนด ความกำหนดนี้ ... อภิชฌา อุกุศลมูลคือโลภะ

ตัณหาคือความทะเยอทะยานนั้น ผู้ใดละได้แล้ว ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบ ได้แล้ว ระวังได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว ผู้นั้นตรัสเรียกว่า ผู้ไม่ทะเยอทะยาน ผู้นั้นไม่มุ่งหมาย ไม่ต้องการได้ ไมยินดี ไม่ปรารถนา ไม่มุ่งหวัง รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจฉัยเภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการ

^{๕๕} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๓/๕๒-๕๓.

^{๕๖} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๖/๑๒๘, ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๔/๑๓๓.

ภาพ ... อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... ไม่มุ่งหมาย ไม่ต้องการได้ ไม่ยินดี ไม่ปรารถนา ไม่มุ่งหวังรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน อารมณ์ที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง รวมความว่า ผู้ไม่ทะเยอทะยาน^{๕๗}

๒. การบริหารจัดการชีวิตต่อการถูกนิทา

ทุกครั้งที่เราถูกกล่าวร้ายนิทา ก็ไม่ควรเดือดร้อนอะไร ทำตามอย่างที่เราสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำให้ดูเป็นแบบแผน คือก้มหน้าก้มตาทำความดีต่อไป ไม่สนใจต่อคำนิทาว่าร้ายนั้น และบริหารจัดการชีวิตตามดังต่อไปนี้

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติผละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๕๘}

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติผละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๕๙}

(๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา

(๓) ไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองขุ่นใจ

พระผู้มีพระภาค ตรัสไว้ในวิธีปฏิบัติเมื่อมีคนติเตียนหรือยกย่องพระรัตนตรัยว่า ภิกษุทั้งหลาย ถึงคนพวกอื่นจะพึงกล่าวติเตียนเรา กล่าวติเตียนพระธรรมหรือกล่าวติเตียนพระสงฆ์ก็ตาม พวกเธอไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองขุ่นใจคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอโกรธเคืองหรือไม่พอใจพวกเขา พวกเธอก็จะประสบอันตราย เพราะความโกรธเคืองนั้นได้^{๖๐}

(๔) ชี้แจงให้เห็นชัดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มี และไม่ปรากฏในพวกเรา

คำติเตียนนั้น ถ้าเป็นเรื่องไม่จริง พวกเธอควรชี้แจงให้เห็นชัดว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มี และไม่ปรากฏในพวกเรา^{๖๑}

(๕) ยอมรับและอธิบาย

พระผู้มีพระภาคอธิบายในตอนที่เราวิญญูชนพราหมณ์กล่าวตำหนิพระผู้มีพระภาคว่า “พราหมณ์ เรายังไม่เห็นใครไม่ว่าในโลกไหนๆ ในบริษัทไหนๆ ที่เราควรจะให้ ลูกรับหรือเชื่อเชิญให้ นั่ง เพราะว่าตถาคตให้ ลูกรับ หรือเชื่อเชิญผู้ใดให้ นั่ง ศีรษะของผู้นั้นจะต้องขาดตกไป”

พราหมณ์กราบทูลต่อไปว่า “ท่านพระโคตม เป็นคนไม่มีรส ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ เพราะตถาคตละรส คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะได้หมดสิ้น ตักรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไป

^{๕๗} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๗/๒๑๐.

^{๕๘} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๕๒/๓๐, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๕๘/๓๓๙, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๒๔/๒๗๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๙๗/๒๘๔.

^{๕๙} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๓๒/๗๖.

^{๖๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๕/๒-๓.

^{๖๑} ที.สี. (ไทย) ๙/๕/๒-๓.

แล้วเหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ แต่ไม่ใช่ที่ท่านกล่าวถึง”

พราหมณ์กราบทูลต่อไปว่า “ท่านพระโคตม เป็นคนไม่มีสมบัติ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ เพราะตถาคตละสมบัติคือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณวัตถุได้หมดสิ้น ตัตรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้วเหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ แต่ไม่ใช่ที่ท่านกล่าวถึง”

พราหมณ์กราบทูลต่อไปว่า “ท่านพระโคตม สอนไม่ให้ทำ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ เพราะเราสอนไม่ให้ทำกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ตลอดถึงการไม่ให้ทำบาปอกุศลธรรมต่างๆ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ แต่ไม่ใช่ที่ท่านกล่าวถึง”

พราหมณ์กราบทูลต่อไปว่า “ท่านพระโคตม สอนให้ทำลาย”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ เพราะเราสอนให้ทำลายราคะ โทสะ โมหะ ตลอดถึงให้ทำลายบาปอกุศลธรรมต่างๆ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ แต่ไม่ใช่ที่ท่านกล่าวถึง”

พราหมณ์กราบทูลต่อไปว่า “ท่านพระโคตม เป็นคนช่างรังเกียจ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ เพราะเราช่างรังเกียจกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต และบาปอกุศลธรรมต่างๆ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ แต่ไม่ใช่ที่ท่านกล่าวถึง”

พราหมณ์กราบทูลต่อไปว่า “ท่านพระโคตม เป็นคนช่างกำจัด”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ เพราะเราแสดงธรรมเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะ และบาปอกุศลธรรมต่างๆ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ แต่ไม่ใช่ที่ท่านกล่าวถึง”

พราหมณ์กราบทูลต่อไปว่า “ท่านพระโคตม เป็นคนช่างเผาผลาญ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ เพราะเรากล่าวถึงบาปอกุศลธรรมทั้งหลาย คือ กายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริตว่าเป็นสิ่งที่ควรเผาผลาญ พราหมณ์ เราเรียกคนที่ละบาปอกุศลธรรมทั้งหลายที่ควรเผาผลาญ ตัตรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้วเหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ว่า เป็นคนช่างเผาผลาญ ตถาคตละบาปอกุศลธรรมต่างๆ ที่ควรเผาผลาญได้หมดสิ้น ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ แต่ไม่ใช่ที่ท่านกล่าวถึง”

พราหมณ์กราบทูลต่อไปว่า “ท่านพระโคตม เป็นคนไม่ผุดไม่เกิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ เพราะเราเรียกคนที่ละการอยู่ในครมร์และการเกิดใหม่ได้หมด ตัตรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไป

แล้วเหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ว่า เป็นคนไม่พูดไม่เกิด ตถาคตละการอยู่ในครรรค์และการเกิดใหม่ได้หมดสิ้นแล้ว ข้อที่เขากล่าวหาเรานั้นมีมูลอยู่ แต่ไม่ใช่ที่ท่านกล่าวถึง”^{๖๒}

(๖) สืบหาความจริงและหามาตรการป้องกัน

ดังในตัวอย่าง ในเรื่องที่ประชาชนตำหนิว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตร เหล่านี้ไม่มี ความละอาย หุศล ชอบพูดเท็จ แต่ก็ปฏิญญาว่า ประพฤติธรรม ประพฤติ สงบ ประพฤติพรหมจรรย์ พุดจริง มีศีล มีกัลยาณธรรม พวกท่านไม่มีความเป็นสมณะ ไม่มีความเป็นพราหมณ์ ความ เป็นสมณะ ความ เป็นพราหมณ์ของพวกท่านเสื่อมสิ้นไปแล้ว พวกท่านจะเป็นสมณะเป็นพราหมณ์ได้อย่างไร พวก ท่านปราศจากความเป็นสมณะ ปราศจากความเป็นพราหมณ์ แม้พระเจ้าแผ่นดินก็ยังถูกสมณะ เหล่านี้หลอกลวงได้ โฉนคนอื่นจักไม่ถูกหลอกลวงเล่า” ภิกษุทั้งหลายได้ยินประชาชนตำหนิ ประณาม โพนทนา บรรดาภิกษุผู้มกน้อยสันโดษ มีความละอาย มีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษา จึง ตำหนิ ประณาม โพนทนาว่า “โฉน ท่านพระธนิยกุมการบุตรจึงขโมยไม้ของหลวงที่เขาไม่ได้ให้ไป เล่า” ครั้นภิกษุทั้งหลายตำหนิท่านพระธนิยกุมการบุตรโดยประการต่าง ๆ แล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบ ทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามท่าน พระธนิยกุมการบุตรว่า “ธนิยะ ทราบว่าเธอขโมยไม้หลวงจริงหรือ” ท่านทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคทรงตำหนิว่า “โมฆบุรุษ การกระทำอย่างนี้ไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ โมฆบุรุษ การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่ เลื่อมใส ให้เลื่อมใสหรือ ทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ที่จริง กลับจะทำให้คนที่ไม่ เลื่อมใสก็ไม่เลื่อมใสไปเลย คนที่เลื่อมใสแล้วบางพวกก็จะกลายเป็นอื่นไป” สมัยนั้น มีมหาอมาตย์เคย เป็นผู้พิพากษาคคนหนึ่งบวชอยู่ในหมู่ภิกษุ นั่งอยู่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค พระองค์จึงรับสั่งถามภิกษุรูป นั้นว่า “พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพมคธ จับโจรได้แล้วประหารบ้าง จองจำบ้าง เนรเทศบ้าง ด้วยอัตรา โทษตามมูลค่าทรัพย์สินที่โจรกรรมมาเท่าไร” ภิกษุรูปนั้นกราบทูลว่า “ด้วยมูลค่า ๑ บาทบ้าง ควรแก่ ๑ บาทบ้าง เกินกว่า ๑ บาทบ้าง พระพุทธเจ้าข้า” สมัยนั้น ในกรุงราชคฤห์ ทรัพย์สิน ๑ บาท เท่ากับ ๕ มาสก พระผู้มีพระภาคทรงตำหนิท่านพระธนิยกุมการบุตร โดยประการต่าง ๆ แล้วได้ตรัสโทษแห่ง ความเป็นคนเลี้ยงยาก ฯลฯ คุณแห่งการปรารภความเพียร แล้วทรงแสดงธรรมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย ให้เหมาะสมกับเรื่องนั้นแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้ ก็ ภิกษุใด ถือเอา ทรัพย์สินที่เจ้าของมิได้ให้โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก มีมูลค่าเท่ากับอัตราโทษที่พระราชวังทั้งหลายจับโจรได้ แล้วประหารบ้าง จองจำบ้าง เนรเทศบ้าง บริภาษว่า “เจ้าเป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลง เจ้าเป็นขโมย” ดังนี้ เพราะถือนอกทรัพย์สินที่เจ้าของมิได้ให้เช่นใด ภิกษุผู้ถือนอกทรัพย์สินที่เจ้าของมิได้ให้ เช่นนั้น แม้ภิกษุนี้เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้^{๖๓}

(๗) อุดหนุนรับฟัง

ดังตัวอย่างในพระบัญญัติว่า ก็ภิกษุเป็นควายยาก อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนโดย ชอบธรรม ในสิกขาบทที่มาในอุทเทส กลับทำตัวให้เป็นคนที่ว่ากล่าวตักเตือนไม่ได้ โดยกล่าวว่า “พวก

^{๖๒} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๒-๑๐/๒-๓, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๙๑-๒๙๒/๘๐-๘๓.

^{๖๓} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๘๘/๔๘-๔๙.

ท่านอย่าว่ากล่าวอะไรผม ไม่ว่าดีหรือเลว ถึงผมก็จะไม่ว่ากล่าวอะไรพวกท่าน ไม่ว่าดีหรือเลว เหมือนกัน พวกท่านงดเว้นว่ากล่าวผมเถิด” ภิกษุเหล่านั้นอันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวตักเตือนอย่างนี้ว่า “ท่านอย่าทำตัวให้เป็นคนที่ว่ากล่าวตักเตือนไม่ได้ จงทำตัวให้เป็นคนที่เขาว่ากล่าวตักเตือนได้ แม้ท่านก็จงว่ากล่าวตักเตือนภิกษุทั้งหลายโดยชอบธรรม แม้ภิกษุทั้งหลายก็จะว่ากล่าวตักเตือนท่านโดยชอบธรรม เพราะว่าบริษัทของพระผู้มีพระภาคเจริญแล้วด้วยอาการอย่างนี้ คือด้วยการว่ากล่าวตักเตือนกันและกัน ด้วยการช่วยเหลือกันและกันให้ออกจากอาบัติ” ภิกษุเหล่านั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนอยู่อย่างนี้ ก็ยังยกย่องอยู่อย่างนั้น ภิกษุเหล่านั้นอันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมณูภาสน์จนครบ ๓ ครั้งเพื่อให้สละเรื่องนั้น ถ้าเธอกำลังถูกสวดสมณูภาสน์กว่าจะครบ ๓ ครั้ง สละเรื่องนั้นได้ นั่นเป็นการดี ถ้าเธอไม่สละ เป็นสังฆาภิเสศ^{๖๔}

(๘) ไม่ตวาดผู้อื่น

พระผู้มีพระภาค ทรงเปล่งอุทานว่า พราหมณ์ใด ลอยบาปธรรมเสีย ไม่ตวาดผู้อื่นว่า หี หี ไม่มีกิเลสดูจนน้ำผาด ส้ารวมตน เรียนจบพระเวท อยู่จบพรหมจรรย์ พราหมณ์นั้น ไม่มีกิเลสเครื่องฟูขึ้นในอารมณ์ไหน ๆ ในโลก ควรกล่าววาทะว่า เราเป็นพราหมณ์โดยธรรม^{๖๕}

(๙) ไม่ผูกใจเจ็บ ไม่จองเวร

พระผู้มีพระภาค ตรัสพระคาถาว่า ภิกษุมิเสียงดังเป็นเสียงเดียวกัน ที่จะรู้สึกว่าเป็นพาลนั้น ไม่มีเลยสักรูปเดียว ยิ่งเมื่อสงฆ์แตกกันก็ไม่ได้คำนึงถึงเรื่องอื่น พวกเธอขาดสติ แสดงตนว่าเป็นบัณฑิต เจ้าคารม พูดได้ ตามที่ปรารถนา จะยื่นปากพูดก็ไม่รู้สึกถึงการทะเลาะ คนเหล่าใดผูกใจเจ็บว่า “มันได้ตำราเรา มันได้ทำร้ายเรา มันได้ชนะเรา มันได้ลักของของเรา” เสรของคนเหล่านั้น ย่อมระงับไม่ได้เลย ส่วนคนเหล่าใดไม่ผูกใจเจ็บว่า “มันได้ตำราเรา มันได้ทำร้ายเรา มันได้ชนะเรา มันได้ลักของของเรา” เสรของเขเหล่านั้น ย่อมระงับได้ ไม่ว่ายุคไหน ๆ ในโลกนี้ เสรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับด้วยการไม่จองเวร นี่เป็นของเก่า คนเหล่าอื่นไม่รู้ซัดว่า พวกเรากำลังย่อยยับอยู่ ณ ที่นี้ ส่วนคนเหล่าใด ในหมู่นั้นรู้ซัด ความมุ่งร้ายกันย่อมระงับ เพราะการปฏิบัติของชนเหล่านั้น^{๖๖}

(๑๐) กล่าวหาญ พุดจาฉะฉาน ไม่หวาดหวั่น ไม่ประหมา พุดมีเหตุผล

ในเหตุการณ์ที่พระอุบาลีกราบทูลถามว่า “เมื่อมีกิจการปรึกษา การตีความและการวินิจฉัยความเรื่องวินัยเกิดขึ้นแก่สงฆ์ในพระธรรมวินัยนี้ ภิกษุเช่นไรจึงจัดว่าเป็นผู้มีอุปการะมากและควรแก่การยกย่อง” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เบื้องต้น ภิกษุมิศีลไม่ต่างพร้อย มีมารยาทสงบเสงี่ยม ศัตรูตำหนิไม่ได้โดยธรรม เพราะไม่มีความผิดที่จะตำหนิได้ เธอผู้เช่นนั้น ตั้งอยู่ในสลิวิสุทธิ กล่าวหาญ พุดจาฉะฉานเข้าที่ประชุมก็ไม่หวาดหวั่น ไม่ประหมา พุดมีเหตุผลไม่เสียความ เมื่อเธอถูกถามปัญหาในที่ประชุมก็คงเป็นเช่นนั้น ไม่นิ่งอึ้ง ไม่เก้อเขิน เป็นผู้ชำนาญการ พุดถูกถาม สามารถตอบได้เป็นที่ชอบใจของวิญญูชน เคารพภิกษุผู้มีพรรษามากกว่า แกล้วกล้าในอาจริยวาทของตน วิพากษ์วิจารณ์ได้ พุดได้คล่อง สามารถจับข้อผิดพลาดของศัตรูได้ เป็นเหตุให้ศัตรูต้องพ่ายแพ้และ

^{๖๔} วิ.ม. (ไทย) ๑/๔๒๕/๒๘๓.

^{๖๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๔/๖.

^{๖๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๖๔/๒๕๖-๒๕๘.

มหาชนกนิยม เธอย่อมไม่ลบล้างความเชื่อคือ อัจฉริยวาทของตน สามารถในการแก้ปัญหา สามารถทำงานพูดและรับทำกิจของสงฆ์ ดุจรับบิณฑบาตของที่มีคนนำมาบูชาฉะนั้น^{๖๗}

(๑๑) ไม่สมควรเดือดร้อน

ในเรื่องผู้ถูกโทษโดยไม่ชอบธรรมไม่ต้องเดือดร้อน ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า “ภิกษุผู้ถูกโทษโดยไม่ชอบธรรม ไม่พึงถึงความเดือดร้อนด้วยอาการเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี ภิกษุผู้ถูกโทษโดยไม่ชอบธรรม ไม่พึงถึงความเดือดร้อนด้วยอาการ ๕ อย่าง คือ ๑. ท่านถูกโทษโดยกาลไม่ควร ไม่ถูกโทษโดยกาลที่ควร จึงไม่สมควรเดือดร้อน ๒. ท่านถูกโทษด้วยเรื่องไม่จริง ไม่ใช่ถูกโทษด้วยเรื่องจริง จึงไม่สมควร เดือดร้อน ๓. ท่านถูกโทษด้วยคำหยาบ ไม่ถูกโทษด้วยคำสุภาพ จึงไม่สมควรเดือดร้อน ๔. ท่านถูกโทษด้วยเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่ถูกโทษด้วยเรื่องที่เป็นประโยชน์ จึงไม่สมควรเดือดร้อน ๕. ท่านถูกโทษเพราะความมุ่งร้าย ไม่ใช่ถูกโทษเพราะเมตตาจิต จึงไม่สมควรเดือดร้อน อุบาลี ภิกษุผู้ถูกโทษโดยไม่ชอบธรรม ไม่พึงถึงความเดือดร้อนด้วยอาการ ๕ อย่างเหล่านี้”^{๖๘}

(๑๒) พึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ อย่าง คือ ๑. ความจริง ๒. ความไม่ขุนเคือง

ในเรื่องผู้ถูกโทษพึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ อย่าง ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า “ภิกษุผู้ถูกโทษ พึงตั้งอยู่ในธรรมเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี ภิกษุผู้ถูกโทษ พึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ อย่าง คือ ๑. ความจริง ๒. ความไม่ขุนเคือง”^{๖๙}

(๑๓) สำรวมอินทรีย์

ภิกษุนั้นเห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุอินทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุอินทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุอินทรีย์ พึงเสียดองศา ฯลฯ ตมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโณภูมิจิตทางกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนอินทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนอินทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนอินทรีย์ ภิกษุผู้ประกอบด้วยความสำรวมอินทรีย์อันเป็นอริยะนี้ ย่อมแสวงสุขอันไม่ระคนกับกิเลสในภายใน ภิกษุนั้นทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตรและจีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง”^{๗๐}

(๑๔) ไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่มีความผูกโกรธ

พระผู้มีพระภาค กล่าวมูลเหตุแห่งการวิวาท ในประการที่หนึ่ง คือ เป็นผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธ ภิกษุใดเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ ภิกษุนั้นไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระศาสดา ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระธรรม ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระสงฆ์ อยู่ และไม่ทำสิกขา ให้บริบูรณ์ อานนทฺ ภิกษุใดไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ และไม่ทำสิกขาให้บริบูรณ์ ภิกษุนั้นย่อมก่อการวิวาทให้เกิดขึ้นในสงฆ์ ซึ่ง

^{๖๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๗๘/๒๗๐-๒๗๑.

^{๖๘} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๑/๒๐๑.

^{๖๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๑/๒๐๒-๒๐๓.

^{๗๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๙/๓๔๘.

เป็นไปเพื่อไม่ใช่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ถ้าเธอทั้งหลายพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเช่นนี้ภายในหรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงพยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปภายในหรือภายนอกนั้น ถ้าเธอทั้งหลายไม่พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเช่นนี้ภายในหรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อให้มูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นไม่ยึดเยื้อต่อไป การละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นย่อมมีได้ และมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมไม่ยึดเยื้อต่อไป ด้วยอาการอย่างนี้^{๗๑}

(๑๕) มีความอดกลั้น ไม่โกรธตอบ สงบใจไว้ได้

ในอสุรินทกสูตร ว่าด้วยอสุรินทพรหมณ์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ชนพาลกล่าววาจาหยาบคาย ย่อมเข้าใจว่าตนเองชนะ แต่ความอดกลั้นได้เป็นความชนะของบัณฑิตผู้รู้แจ้ง ผู้ใดโกรธตอบต่อบุคคลผู้โกรธ ผู้นั้นย่อมเลวกว่าผู้โกรธ เพราะการโกรธตอบนั้น บุคคลผู้ไม่โกรธตอบต่อบุคคลผู้โกรธ ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นโกรธ เป็นผู้มีสติ สงบใจไว้ได้ ผู้นั้นชื่อว่าประพฤติประโยชน์ของคนทั้ง ๒ ฝ่าย คือฝ่ายตนและฝ่ายผู้อื่น เมื่อผู้นั้นรักษาประโยชน์ของคนทั้ง ๒ ฝ่ายคือฝ่ายตนและฝ่ายผู้อื่น ชนทั้งหลายผู้ไม่ฉลาดในธรรมย่อมเข้าใจว่าเป็นคนโง่^{๗๒}

(๑๖) ไม่พึงหวั่นไหว

คำว่า ไม่พึงหวั่นไหวเพราะการนินทา อธิบายว่า คนบางพวกในโลกนี้ พากันนินทา คือ ตีเตียน ว่าร้ายภิกษุ ด้วยชาติบ้าง ด้วยโคตรบ้าง ด้วยความเป็นบุตรของผู้มีตระกูลบ้าง ด้วยความเป็นคนมีรูปร่างบ้าง ด้วยทรัพย์บ้าง ด้วยการ ศึกษาบ้าง ด้วยหน้าที่การงานบ้าง ด้วยหลักแห่งศิลปวิทยาบ้าง ด้วยวิทยฐานะบ้าง ด้วยความคงแก่เรียนบ้าง ด้วยปฏิถาณบ้าง ด้วยสิ่งอื่นนอกจากที่กล่าวแล้วบ้าง ภิกษุผู้ถูกนินทา ตีเตียน ว่าร้ายแล้ว ก็ไม่พึงหวั่นไหว ไม่พึงสั่นเทา ไม่พึงกระสับ กระส่าย ไม่พึงหวาดเสียว ไม่พึงครั่นคร้าม ไม่พึงเกรงกลัว ไม่พึงหวาดกลัว ไม่พึง ถึงความสะดุ้งกลัว คือ ไม่พึงขลาด ไม่พึงหวาดเสียว ไม่พึงสะดุ้ง ไม่พึงหนีไป เพราะการนินทา เพราะการตีเตียน เพราะการว่าร้าย เพราะความเสื่อมเสียเกียรติ เพราะถูกกล่าวโทษ พึงเป็นผู้ละภัยและความหวาดกลัวได้แล้ว หมดความขนพอง สยองเกล้าอยู่ รวมความว่า ไม่พึงหวั่นไหวเพราะการนินทา^{๗๓}

(๑๗) ไม่ควรวิวาทกัน

คำว่า ไม่ควรวิวาทกัน อธิบายว่า ไม่พึงก่อการทะเลาะกัน ไม่พึงก่อการบาดหมางกัน ไม่พึงก่อการแก่งแย่งกัน ไม่พึงก่อการวิวาทกัน ไม่พึงก่อการมุ่งร้ายกัน ได้แก่ พึงละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ให้ถึงความไม่มีอีกซึ่งการทะเลาะกัน การบาดหมางกัน การแก่งแย่งกัน การวิวาทกัน การมุ่งร้ายกัน คือ พึงเป็นผู้งด งดเว้น เว้นขาด ออก สลัดออก หลุดพ้น ไม่เกี่ยวข้องกับการทะเลาะกัน การบาดหมางกัน การแก่งแย่งกัน การวิวาทกัน การมุ่งร้ายกันแล้ว มีใจเป็นอิสระ (จากกิเลส) อยู่ รวมความว่า บุคคลเห็นโทษนี้แล้ว ไม่ควรวิวาทกัน^{๗๔}

^{๗๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๔/๓๙-๔๐.

^{๗๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๙/๑๘๘.

^{๗๓} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๙๓๕/๕๕๓, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๖๓/๓๖๓.

^{๗๔} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๖๕/๑๖๓.

(๑๘) ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

คำว่า ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว อธิบายว่า ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่แปรผัน ไป หรือเมื่อสิ่งนั้นแปรผันไปแล้วก็ไม่เศร้าโศก คือ ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่คร่ำครวญ ไม่ตอกพรวดเพื่อ ไม่ถึงความหลงใหลว่า “ตาของเราแปรผันไป” ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่คร่ำครวญ ไม่ตอกพรวดเพื่อ ไม่ถึงความหลงใหลว่า “หูของเรา ... จมูกของเรา ... ลิ้นของเรา ... กายของเรา ... รูปของเรา ... เสียงของเรา ... กลิ่นของเรา ... รสของเรา ... โผฏฐัพพะของเรา ... ตระกูลของเรา ... จีวรของเรา ... หมู่คณะของเรา ... อาวาสของเรา ... ลาภของเรา ... ยศของเรา ... สรรเสริญของเรา ... สุขของเรา ... บิณฑบาตของเรา ... เสนาสนะของเรา ... คิลานปัจจัยเภสัชบริวารของเรา ... มารดาของเรา ... บิดาของเรา ... พี่ชายน้องชายของเรา ... พี่สาวน้องสาวของเรา ... บุตรของเรา ... ธิดาของเรา ... มิตรและอำมาตย์ของเรา ... ญาติของเรา ผู้ร่วมสายโลหิตของเราแปรผันไป” ดังนี้ รวมความว่า ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว^{๗๕}

๓.๑.๔ การบริหารจัดการชีวิตในกลุ่มที่ประสบสุข – ทุกข์

๑. การบริหารจัดการชีวิตต่อการประสบสุข

พระพุทธเจ้าตรัสประมวลหลักวิธีการบริหารจัดการชีวิตในเรื่องความสุขและความทุกข์ไว้ ถ้าเราบริหารจัดการชีวิตได้ตามหลักการนี้ เราก็ชื่อว่าบริหารจัดการชีวิตถูกต้องในเรื่องความสุขความทุกข์

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๗๖}

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรคในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๗๗}

(๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา

(๓) สำรวมอินทรีย์

ภิกษุเห็นรูปร่างตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู ฯลฯ ตมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ ถูกต้อง โผฏฐัพพะทางกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทรี ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทรี ถึงความสำรวมในมโนทรี ภิกษุผู้ประกอบด้วยความสำรวมอินทรีย์อันเป็นอริยะนี้

^{๗๕} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๖/๒๐๖, ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๘๓/๔๑๐.

^{๗๖} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๕๒/๓๐, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๕๘/๓๓๙, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๒๔/๒๗๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๙๗/๒๘๔.

^{๗๗} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๓๒/๗๖.

ยอมเสวยสุขอันไม่ระคนกับกิเลสในภายใน ภิกษุผู้ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตรและจีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง^{๗๘}

(๔) ความคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม คือ ความคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่อึดอัด ไม่คับแค้น ไม่กระวนกระวายในปัจจุบันนี้ หลังจากมรณภาพแล้วพึงหวังได้สุคติ^{๗๙}

(๕) รู้จักประมาณในการบริโภค

พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม คือ ความรู้จักประมาณในการบริโภค ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่อึดอัด ไม่คับแค้น ไม่กระวนกระวายในปัจจุบันนี้ หลังจากมรณภาพแล้วพึงหวังได้สุคติ^{๘๐}

(๖) พึงรักษาศีล

ในสุขปัตถนาสูตร ว่าด้วยผู้ปรารถนาความสุข พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า บัณฑิตเมื่อปรารถนาความสุข ๓ ประการ คือ ๑. เมื่อปรารถนาความสุขว่า “ขอความสรรเสริญ จงมาถึงเรา” ๒. เมื่อปรารถนาความสุขว่า “ขอโภคสมบัติทั้งหลาย จงเกิดขึ้นแก่เรา” ๓. เมื่อปรารถนาความสุขว่า “หลังจากตายแล้ว เราจักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์” บัณฑิตเมื่อปรารถนาความสุข ๓ ประการนี้แลพึงรักษาศีล^{๘๑}

(๗) ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นรชนละความยึดถือว่าเป็นของเราด้วยอำนาจค้นหาได้แล้ว สลัดทิ้งความยึดถือว่าเป็นของเราด้วยอำนาจทูลฐิติได้แล้ว ไม่ยึดถือตาว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือหูว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือจมูกว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือลิ้นว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือกายว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือใจว่าเป็นของเรา ไม่ยึดถือไม่ถือ ไม่ยึดมั่น ไม่ถือมั่น รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณ์ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาภ ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บิณฑบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัตถุภพ ... อสัตถุภพ ... เนวสัตถุภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ... อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... รูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งว่าเป็นของเรา พึงประพลติ คือ อยู่ เคลื่อนไหว เป็นไป เลี้ยงชีวิต ดำเนินไป ยังชีวิตให้ดำเนินไป รวมความว่า นรชนเห็นโทษนี้แล้ว ... พึงประพลติไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา^{๘๒}

(๘) ไม่ติดใจ

ความติดใจนี้ ผู้ใดละได้แล้ว คือ ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบได้แล้ว ระวังได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว ผู้นั้นเรียกว่า ผู้ไม่ติดใจ ผู้นั้นไม่ติดใจ คือ ไมยินดี ไม่สยบ ไม่

^{๗๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๙/๓๔๘.

^{๗๙} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๒๙/๒๗๗.

^{๘๐} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๒๙/๒๗๗.

^{๘๑} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๗๖/๓๑๙.

^{๘๒} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๒/๔๙-๕๐, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๗/๓๔๘-๓๔๙.

หมกมุ่นในรูป...เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... ปินชบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจฉัยเภสัชบริหาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ...อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... รูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง ได้แก่ เป็นผู้คลายความติดใจแล้ว ปราศจากความติดใจแล้ว สละความติดใจแล้ว คายความติดใจ แล้ว ปล่อยความติดใจแล้ว ละความติดใจแล้ว สลัดทิ้งความติดใจแล้ว คือเป็นผู้คลายความกำหนดแล้ว ปราศจากราคะแล้ว สละราคะแล้ว คายราคะแล้ว ปล่อย ราคะแล้ว ละราคะแล้ว สลัดทิ้งราคะแล้ว เป็นผู้หมดความอยากแล้ว ดับแล้ว เย็นแล้ว มีตนอันประเสริฐเสวยสุขอยู่ รวมความว่า กำหนดรู้ผู้สละแล้วก็ไม่ติดใจ^{๘๓}

(๙) ไม่อาศัย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มุนีละความอาศัยด้วยอำนาจตัณหาได้แล้ว สลัดทิ้งความอาศัยด้วยอำนาจทิวฐิติได้แล้ว ไม่อาศัยตา ... หู ... จมูก ... ลิ้น ... กาย ... ใจ ... รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณ์ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... ปินชบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจฉัยเภสัชบริหาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ... ภพอดีต ... ภพอนาคต ... ภพปัจจุบัน ไม่อาศัยรูปที่เห็น ... เสียง ที่ได้ยิน ... กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งแล้ว มุนีไม่อาศัย คือ ไม่ติดแล้ว ไม่ติดแน่นแล้ว ไม่ติดพันแล้ว ไม่ติดใจแล้ว ออกแล้ว สลัดออกแล้ว หลุดพ้นแล้ว ไม่เกี่ยวข้องกับธรรมทั้งปวงแล้ว มีใจเป็นอิสระ (จากความอาศัย) อยู่ รวมความว่า มุนีไม่อาศัยในสิ่งทั้งปวง^{๘๔}

(๑๐) ไม่ยินดี

คำว่า ไม่ยินดี อธิบายว่า ตัณหา ตรัสเรียกว่า ความยินดี คือ ความกำหนด ความกำหนัด หนัก ... อภิขณา อกุศลมูลคือโลภะ

ตัณหาที่ตรัสเรียกว่าความยินดีนั้น มุนีได้ละได้แล้ว คือ ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบได้แล้ว ระงับได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว มุนีนั้น ตรัสเรียกว่า ผู้ไม่ยินดี คือ ผู้ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... ปินชบาต ... เสนาสนะ ... คิลานปัจฉัยเภสัชบริหาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ...อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน คือผู้ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง ได้แก่ เป็นผู้คลาย ความยินดีแล้ว ปราศจากความยินดีแล้ว สละความยินดีแล้ว คายความยินดีแล้ว ปล่อยความยินดีแล้ว ละความยินดีแล้ว สลัดทิ้งความยินดีแล้ว คือ เป็นผู้คลายความกำหนดแล้ว ปราศจากราคะแล้ว สละราคะแล้ว คายราคะแล้ว ปล่อยราคะแล้ว ละราคะ

^{๘๓} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๓/๕๒-๕๓.

^{๘๔} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๖/๑๒๘, ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๔/๑๓๓.

แล้ว สลัดทิ้งราคะแล้ว เป็นผู้หมดความอยากแล้ว เป็นผู้ดับแล้ว เป็นผู้เย็นแล้ว มีตนอันประเสริฐเสวยสุขอยู่ รวมความว่า มุนีผู้กล่าวเรื่องความสงบ ก็ไม่ยินดี อย่างนี้^{๘๕}

(๑๑) ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่

คำว่า ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ อธิบายว่า ตัณหาตรัสเรียกว่า ความทะเยอทะยาน คือ ความกำหนด ความกำหนดนัก ... อภิชฌา อกุศลมูลคือโลภะ

ตัณหาคือความทะเยอทะยานนั้น ผู้ใดละได้แล้ว ตัดขาดได้แล้ว ทำให้สงบ ได้แล้ว ระงับได้แล้ว ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว ผู้นั้นตรัสเรียกว่า ผู้ไม่ทะเยอทะยาน ผู้นั้นไม่มุ่งหมาย ไม่ต้องการได้ ไม่ยินดี ไม่ปรารถนา ไม่มุ่งหวัง รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ตระกูล ... หมู่คณะ ... อาวาส ... ลาก ... ยศ ... สรรเสริญ ... สุข ... จีวร ... บิณฑบาต ... เสนาสนะ ... ศิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ... กามธาตุ ... รูปธาตุ ... อรูปธาตุ ... กามภพ ... รูปภพ ... อรูปภพ ... สัญญาภพ ... อสัญญาภพ ... เนวสัญญานาสัญญาภพ ... เอกโวการภพ ... จตุโวการภพ ... ปัญจโวการภพ ... อดีต ... อนาคต ... ปัจจุบัน ... ไม่มุ่งหมาย ไม่ต้องการได้ ไม่ยินดี ไม่ปรารถนา ไม่มุ่งหวังรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน อารมณ์ที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง รวมความว่า ผู้ไม่ทะเยอทะยาน^{๘๖}

(๑๒) ละสุข

สุขนี้เป็นอันสงบระงับ สงบเงียบ ดับไป ดับสิ้นไป ถูกทำให้พินาศไป ให้พินาศย่อยยับไป ให้เหือดแห้งไป ให้เหือดแห้งไปด้วยดี ให้สิ้นไปแล้ว ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า เพราะละสุขได้^{๘๗}

๒. การบริหารจัดการชีวิตต่อการประสบทุกข์

พระพุทธศาสนาเถรวาทสอนให้เราควรบริหารจัดการชีวิตต่อทุกข์ดังต่อไปนี้

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๘๘}

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรคในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น^{๘๙}

(๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา

(๓) ไม่เศร้าเสียใจ^{๙๐}

(๔) ไม่รำพรรณเพื่อรำไร^{๙๑}

^{๘๕} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๐/๑๙๐.

^{๘๖} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๗/๒๑๐.

^{๘๗} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๙๔/๒๘๓.

^{๘๘} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๕๒/๓๐, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๕๘/๓๓๙, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๒๔/๒๗๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๙๗/๒๘๔.

^{๘๙} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๓๒/๗๖.

^{๙๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๓๖/๔๓๔.

^{๙๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๓๖/๔๓๔.

(๕) ไม่น้อยใจ แค้นใจ^{๙๒}

(๖) ไม่ตรอมใจ แห้งใจ^{๙๓}

(๗) พ้นจากความรัก

ในเรื่องทุกข์ย่อมเกิดจากของอันเป็นที่รัก พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ข้อนี้เป็นอย่างนั้น พราหมณ์ ข้อนี้ เป็นอย่างนั้น พราหมณ์ เพราะว่าโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก การที่โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักได้อย่างไร ท่านพึงทราบโดยอธิบายนี้^{๙๔}

เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงสาวัตถีนี้แล มารดาของหญิงคนหนึ่งได้ตายไป เพราะความตายของมารดานั้น หญิงนั้นจึงเป็นบ้า มีจิตเลือนลอย เข้าสู่ถนนทุกถนน เข้าสู่ตรอกทุกตรอกแล้วได้กล่าวอย่างนี้ว่า “พวกท่านได้พบมารดาของฉันทันบ้างไหม พวกท่านได้พบมารดาของฉันทันบ้างไหม” การที่โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักได้อย่างไร ท่านพึงทราบโดยอธิบายนี้

เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงสาวัตถีนี้แล บิดาของหญิงคนหนึ่งได้ตายไป ... พี่ชาย น้องชาย ... พี่สาวน้องสาว ... บุตร ... ธิดา ... สามีของหญิงคนหนึ่งได้ตายไป เพราะความตายของสามีนั้น หญิงนั้นจึงเป็นบ้า มีจิตเลือนลอย เข้าสู่ถนนทุกถนน เข้าสู่ตรอกทุกตรอกแล้วได้กล่าวอย่างนี้ว่า “พวกท่านได้พบสามีของฉันทันบ้างไหม พวกท่าน ได้พบสามีของฉันทันบ้างไหม” การที่โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักได้อย่างไร ท่านพึงทราบโดยอธิบายนี้

เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงสาวัตถีนี้แล มารดาของชายคนหนึ่งตายไป เพราะความตายของมารดานั้น ชายคนนั้นจึงเป็นบ้า มีจิตเลือนลอย เข้าสู่ถนนทุกถนน เข้าสู่ตรอกทุกตรอกแล้วได้กล่าวอย่างนี้ว่า “พวกท่านได้พบมารดาของข้าพเจ้าบ้างไหม พวกท่านได้พบมารดาของข้าพเจ้าบ้างไหม” การที่โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักได้อย่างไร ท่านพึงทราบโดยอธิบายนี้

เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงสาวัตถีนี้แล บิดาของชายคนหนึ่งตายไป... พี่ชายน้องชาย... พี่สาวน้องสาว... บุตร... ธิดา... ภรรยาของชายคนหนึ่งตายไป เพราะความตายของภรณยานั้น ชายคนนั้นจึงเป็นบ้า มีจิตเลือนลอย เข้าสู่ถนนทุกถนน เข้าสู่ตรอกทุกตรอก แล้วได้กล่าวอย่างนี้ว่า “พวกท่านได้พบภรรยาของข้าพเจ้าบ้างไหม พวกท่านได้พบภรรยาของข้าพเจ้าบ้างไหม” การที่โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักได้อย่างไร ท่านพึงทราบโดยอธิบายนี้

พราหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงสาวัตถีนี้แล หญิงคนหนึ่งได้ไปยังตระกูล ของญาติ พวกญาติของหญิงนั้น ต้องการจะพรากสามีของนางแล้วยกนางให้แก่ชายอื่น แต่หญิงนั้นไม่ปรารถนา ชายคนนั้น ต่อมา หญิงนั้นได้บอกสามีว่า “พี่ พวกญาติของดิฉันต้องการจะพรากท่านแล้วยกดิฉันให้แก่ชายอื่น แต่ดิฉันไม่ปรารถนาชายคนนั้น” ต่อจากนั้น สามีได้พินภรรยาขาดสองท่อนแล้วจึงฆ่าตัว

^{๙๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๓๖/๔๓๔.

^{๙๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๓๖/๔๓๔.

^{๙๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๓๖/๔๓๔.

ตายตาม ด้วยคิดว่า “เราทั้งสองจะไม่พราวจากกัน” การที่โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักได้อย่างไร ท่านพึงทราบโดยอธิบายนี้เถิด”^{๙๕}

(๘) สำรวมอินทรีย์

ภิกษุเห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิฆมาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู ฯลฯ ตมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ ถูกต้อง โผฏฐัพพะทางกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทรี ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิฆมาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทรี ถึงความสำรวมในมโนทรี ภิกษุผู้ประกอบด้วยความสำรวมอินทรีย์อันเป็นอริยะนี้ ย่อมเสวยสุขอันไม่ระคนกับกิเลสในภายใน ภิกษุนี้ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหยียดดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตรและจีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง^{๙๖}

(๙) เห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา ยังทุกขสูตร ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา เวทนาเป็นทุกข์ ฯลฯ สัญญาเป็นทุกข์ ฯลฯ สังขารเป็นทุกข์ ฯลฯ วิญญาณเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่น เพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป^{๙๗}

(๑๐) ละความพอใจในสิ่งนั้น

ในทุกขสูตร ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น รูปเป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในรูปนั้น เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในวิญญาณนั้น^{๙๘}

(๑๑) ละฉันทะในสิ่งนั้น

ในทุกขสูตร ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งนั้น ฯลฯ สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งนั้น^{๙๙}

(๑๒) ละราคะในสิ่งนั้น

ในทุติยทุกขสูตร ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์ สูตรที่ ๒ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งนั้น ฯลฯ สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งนั้น^{๑๐๐}

^{๙๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๓๖/๔๓๔, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๕๖-๓๕๗/๒๘๘-๒๙๑.

^{๙๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๙/๓๔๘.

^{๙๗} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๑๖/๒๐, ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒/๓.

^{๙๘} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๖๗/๗๓-๗๔.

^{๙๙} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๑๔๐/๑๕๖.

^{๑๐๐} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๑๔๑/๑๕๖.

(๑๓) ละฉันทะราคะในสิ่งนั้น

ในตติยทุกขสูตร ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์ สูตรที่ ๓ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอทั้งหลายพึงละฉันทะราคะในสิ่งนั้น ฯลฯ สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอทั้งหลายพึงละฉันทะราคะในสิ่งนั้น^{๑๐๑}

(๑๔) ไม่เยื่อใยจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นอดีต ไม่ยินดีจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นปัจจุบัน ในอัมมัตตทุกขาตีตนาตสูตร ว่าด้วยอายตนะภายในทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกข์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย จักขุทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกข์ ไม่ต้องกล่าวถึงจักขุที่เป็นปัจจุบัน อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เยื่อใยจักขุที่เป็นอดีต ไม่ยินดีจักขุที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ จักขุที่เป็นปัจจุบัน โสตะ ... เป็นทุกข์ ฯลฯ ฆานะ ... เป็นทุกข์ ฯลฯ ชิวหาทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกข์ ไม่ต้องกล่าวถึงชิวหาที่เป็นปัจจุบัน อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เยื่อใยชิวหาที่เป็นอดีต ไม่ยินดีชิวหาที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชิวหาที่เป็นปัจจุบัน กาย ... เป็นทุกข์ ฯลฯ มโนทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกข์ ไม่ต้องกล่าวถึงมโนที่เป็นปัจจุบัน ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เยื่อใยมโนที่เป็นอดีต ไม่ยินดีมโนที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับมโนที่เป็นปัจจุบัน^{๑๐๒}

(๑๕) ไม่ควรยึดสิ่งเป็นที่รักในโลกไหนๆ

พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลาที่ยุกับนางวิสาขา เรื่องที่นางวิสาขาต้องการมีบุตรและหลานจำนวนเท่ากับชาวกรุงสาวัตถี เพราะผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๑๐๐ ก็มีทุกข์ ๑๐๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๙๐ ก็มีทุกข์ ๙๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๘๐ ก็มีทุกข์ ๘๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๗๐ ก็มีทุกข์ ๗๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๖๐ ก็มีทุกข์ ๖๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๕๐ ก็มีทุกข์ ๕๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๔๐ ก็มีทุกข์ ๔๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๓๐ ก็มีทุกข์ ๓๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๒๐ ก็มีทุกข์ ๒๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๑๐ ก็มีทุกข์ ๑๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๙ ก็มีทุกข์ ๙ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๘ ก็มีทุกข์ ๘ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๗ ก็มีทุกข์ ๗ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๖ ก็มีทุกข์ ๖ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๕ ก็มีทุกข์ ๕ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๔ ก็มีทุกข์ ๔ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๓ ก็มีทุกข์ ๓ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๒ ก็มีทุกข์ ๒ ผู้มีสิ่งเป็นที่รักเพียง ๑ ก็มีทุกข์เพียง ๑ ผู้ไม่มีสิ่งเป็นที่รัก ก็ไม่มีทุกข์ ซึ่งเรียกว่า ผู้หมดความโศก ปราศจากกิเลสจตุรฐี ไม่มีความคับแค้นใจ^{๑๐๓}

(๑๖) ดำเนินตามมรรคาของพระพุทธเจ้าหรือพระสาวก

ในเทวทัตตสูตร ว่าด้วยพระเทวทัตถูกอสัทธิธรรมครอบงำ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ภิกษุผู้ดำเนินตามมรรคาของพระพุทธเจ้าหรือพระสาวก พึงถึงความสิ้นทุกข์ได้^{๑๐๔}

(๑๗) ทำพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกให้เป็นกัลยาณมิตรและคบหาท่านเหล่านั้น

ในเทวทัตตสูตร ว่าด้วยพระเทวทัตถูกอสัทธิธรรมครอบงำ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า บัณฑิตทำพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกให้เป็นกัลยาณมิตรและคบหาท่านเหล่านั้น^{๑๐๕}

^{๑๐๑} ส.ข. (ไทย) ๑๗/๑๔๒/๑๕๖-๑๕๗.

^{๑๐๒} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๘/๕.

^{๑๐๓} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๗๘/๒๕๓.

^{๑๐๔} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๘๙/๓๓๗.

^{๑๐๕} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๘๙/๓๓๗, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๕๐/๒๑๑.

(๑๘) พิจารณาเห็นทุกข์ว่ามีชาติเป็นแดนเกิด ไม่ควรก่ออุปธิ

ในทวยตานุปัสสนาสูตฺร ว่าด้วยการพิจารณาเห็นธรรมเป็นคู่ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ทุกข์หลายรูปแบบอะไรก็ตามในโลก ล้วนเกิดมาจากอุปธิเป็นต้นเหตุ ผู้ใดแล ไม่มีปัญญา ก่ออุปธิ ผู้นั้น จัดว่าเป็นคนเขลา ย่อมเข้าถึงทุกข์บ่อย ๆ เพราะฉะนั้น บุคคลรู้อยู่เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นทุกข์ว่า มีชาติเป็นแดนเกิด ไม่ควรก่ออุปธิ^{๑๐๖}

(๑๙) ไม่พึงทำลายความหวัง

ในมหาชนกชาดก ว่าด้วยพระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญวิริยบารมี พระโพธิสัตว์ทรงเปล่งอุทาน ด้วยกำลังปีติว่า คนมีปัญหาแม้ถูกทุกข์กระทบแล้ว ก็ไม่พึงทำลายความหวัง เพื่อการมาถึงแห่งความสุข^{๑๐๗}

(๒๐) ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

คำว่า ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว อธิบายว่า ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่แปรผัน ไป หรือเมื่อสิ่งนั้นแปรผันไปแล้วก็ไม่เศร้าโศก คือ ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่คร่ำครวญ ไม่ตอกพรวดเพื่อ ไม่ถึงความหลงใหลว่า “ตาของเราแปรผันไป” ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่คร่ำครวญ ไม่ตอกพรวดเพื่อ ไม่ถึงความหลงใหลว่า “หูของเรา ... จมูกของเรา ... ลิ้นของเรา ... กายของเรา ... รูปของเรา ... เสียงของเรา ... กลิ่นของเรา ... รสของเรา ... โภกฐัพพะของเรา ... ตระกูลของเรา ... จีวรของเรา ... หมู่มณะของเรา ... อาวาสของเรา ... ลาภของเรา ... ยศของเรา ... สรรเสริญของเรา ... สุขของเรา ... บิณฑบาตของเรา ... เสนาสนะของเรา ... คิลานปัจจัยเภสัชบริวารของเรา ... มารดาของเรา ... บิดาของเรา ... พี่ชายน้องชายของเรา ... พี่สาวน้องสาวของเรา ... บุตรของเรา ... ธิดาของเรา ... มิตรและอำมาตย์ของเรา ... ญาติของเรา ผู้ร่วมสายโลหิตของเราแปรผันไป” ดังนี้ รวมความว่า ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว^{๑๐๘}

(๒๑) ละทุกข์

ทุกข์นี้เป็นอันสงบระงับ สงบเงียบ ดับไป ดับสิ้นไป ถูกทำให้พินาศไป ให้พินาศย่อยยับไป ให้เหือดแห้งไป ให้เหือดแห้งไปด้วยดี ให้สิ้นไปแล้ว ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า เพราะละทุกข์ได้^{๑๐๙}

^{๑๐๖} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๗๓๔/๕๑๒.

^{๑๐๗} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๗/๑๗๗.

^{๑๐๘} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๖/๒๐๖, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๘๓/๔๑๐.

^{๑๐๙} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๙๔/๒๘๓.

๓.๒ การบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์การบริหาร

ทฤษฎีการจัดการองค์กร

การจัดการเกิดขึ้นในองค์กรและในมุมมองด้านการจัดการองค์การหมายถึงการที่มีคนมาทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้บรรลุเป้าหมายอย่างใด อย่างหนึ่ง ซึ่งองค์การมีลักษณะร่วมกันอยู่ ๓ ประการ ได้แก่

- ๑) ทุกองค์การต้องมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของตนเอง
- ๒) ทุกองค์การต้องมีคนร่วมกันทำงาน
- ๓) องค์กรต้องมีการจัดโครงสร้างงานแบ่งงานหน้าที่รับผิดชอบของคนในองค์กร

ขบวนการจัดการ

ผู้จัดการหรือผู้บริหารทุกคนต้อง ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการ หรือที่เรียกว่า ขบวนการจัดการ ๕ อย่าง ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) (เขียนย่อว่า POCOC) และต่อมาในช่วงกลางทศวรรษ ๑๙๕๐ นักวิชาการจาก UCLA ได้ปรับมาเป็น การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ(Organizing) การจัดการพนักงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) (เขียนย่อว่า POSDC) ซึ่งขบวนการจัดการ ๕ ประการ (POSDC) อันหลังนี้เป็นที่นิยมใช้เป็นกรอบในการเขียนตำรามากกว่า ๒๐ ปี และต่อมาในช่วงหลังนี้ได้ย่อขบวนการจัดการ ๕ ประการนี้ เป็นหน้าที่พื้นฐาน ๔ ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การโน้มนำ (Leading/influencing) และการควบคุม (Controlling) อย่างไรก็ตามงานในแต่ละส่วนของขบวนการจัดการที่กล่าวข้างต้นนี้มีความสัมพันธ์และมีผลกระทบซึ่งกัน และกัน ประกอบด้วย

การวางแผน (Planning)

เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมายขององค์การสร้างกลยุทธ์เพื่อแนวทางในการดำเนินไปสู่เป้าหมายและกระจายจากกลยุทธ์ไปสู่แผนระดับปฏิบัติการโดยกลยุทธ์และแผนในแต่ละระดับและแต่ละส่วน งานต้องสอดคล้องประสานกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในส่วนงานของตนและเป้าหมายรวมขององค์การด้วย

การจัดองค์การ (Organizing)

เป็นกิจกรรมที่ทำเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างขององค์การโดยพิจารณาว่าการทำงานที่จะทำให้ได้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้นั้น ต้องมีงานอะไรบ้าง และงานแต่ละอย่างจะสามารถจัดแบ่งกลุ่มงานได้อย่างไร มีใครบ้างเป็นผู้รับผิดชอบในแต่ละส่วนงานนั้น และมีการรายงานบังคับบัญชาตามลำดับชั้นอย่างไร ใครเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

การโน้มนำพนักงาน (Leading/influencing)

เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลซึ่งต้องใช้การประสาน งานการติดต่อสื่อสารที่ดีการจูงใจในการทำงานผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมลดความขัดแย้งและ ความตึงเครียดในองค์กร

การควบคุม (Controlling)

เมื่อองค์การมีเป้าหมาย และได้มีการวางแผนแล้วก็ทำการจัดโครงสร้างองค์การ ว่าจ้างพนักงาน ฝึกอบรม และสร้างแรงจูงใจให้ทำงานและเพื่อให้แน่ใจว่าสิ่งต่างๆจะดำเนินไปตามที่ควรจะเป็นผู้บริหารก็ต้องมีการ ควบคุมติดตามผลการปฏิบัติการ และ เปรียบเทียบผลงานจริงกับเป้าหมาย หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ หากผลงานจริงเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายก็ต้องทำการปรับให้เป็นไปตามเป้าหมายซึ่งขบวนการติดตามประ เนิมผล เปรียบเทียบ และ แก้ไขนี้ก็คือขบวนการควบคุม

สู่การจัดการชีวิตภายใต้หน้าที่พื้นฐาน ๔ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) สู่การวางแผนชีวิต

การควบคุมหรือวางแผนชีวิตของตนเองนั้นถือว่าเป็นก้าวสำคัญอีกก้าวหนึ่งของชีวิตเลยทีเดียวที่ได้ เพราะมันคือการที่คุณตัดสินใจในสิ่งที่ตัวเองต้องการ และมองหาว่าสิ่งใดสำคัญต่อตัวคุณ รวมถึงวางแผนที่จะทำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้จนทำให้คุณสามารถใช้ชีวิตของตัวเองได้อย่างเต็มที่ ถ้าเป็นอย่างนั้น คุณลองมาเรียนรู้วิธีการวางแผนชีวิตของตัวเองดูสิ คุณจะก็สามารถทำตามเป้าหมายและความต้องการของตัวเองได้

๑.๑ ทำวิสัยทัศน์ของตัวเองให้ชัดเจน

ก. ดูว่าอะไรคือสิ่งที่มีความหมายสำหรับคุณ

การวางแผนให้ชีวิตตัวเองนั้นอาจจะเป็นงานที่ดูน่ามีนงงสำหรับคุณ เพราะว่าเวลาที่คุณกำลังจะวางแผนให้ชีวิต มันมักจะมีด้านต่างๆ มากมายของชีวิตที่คุณต้องเอามาพิจารณาหรือตัดสินใจ และเพื่อที่จะได้ไฉยว่าตัวเองอยากจะให้อนาคตเป็นแบบไหน มันจะช่วยได้มากหากคุณใช้เวลาสักพัก ค้นหาว่าอะไรคือสิ่งที่มีความหมายสำหรับคุณและสามารถที่จะมาเติมเต็มให้กับชีวิตคุณได้ ซึ่งก็มีคำถามบางประเภทที่จะช่วยให้คุณคิดได้ว่าตัวคุณเองอยากจะให้ชีวิตเป็นไปในทิศทางไหน โดยตัวอย่างคำถามเหล่านั้น มีดังนี้^{๑๑๐}

สำหรับคุณนั้น ความสำเร็จมีลักษณะแบบไหน? ใช่ว่าตำแหน่งทางหน้าที่การงานที่มั่งคั่งหรือจำนวนเงินที่ได้หรือเปล่า? ใช่ว่าการที่ตัวเองสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ออกมาหรือไม่? หรือใช้การมีครอบครัวเป็นของตัวเองหรือเปล่า?

ชีวิตของคุณจะเป็นยังไง หากคุณมีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงมันเดี๋ยวนั้น? ในตอนนั้นคุณจะอยู่ที่ไหน? คุณจะทำอาชีพอะไร? คุณจะใช้เวลาของตัวเองยังไง? และคุณจะใช้เวลาอยู่กับใคร?

คุณชื่นชอบชีวิตของใครเป็นการส่วนตัว? เส้นทางชีวิตในลักษณะไหนของพวกเขาที่มาดึงดูดความสนใจในตัวคุณ?

ข. สร้างคำกล่าวเชิงวิสัยทัศน์เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางให้กับตัวเอง

เมื่อคุณได้ถามตัวเองและวิเคราะห์ตัวเองจนรู้แล้วว่าสิ่งใดมีความหมายสำหรับตัวคุณบ้างให้คุณเขียนคำตอบของตัวเองลงกระดาษด้วยรูปแบบของประโยคที่เป็นคำกล่าวเชิงวิสัยทัศน์ที่

^{๑๑๐} Berkeley Human Resources, **Goal-Setting: Developing a Vision & Goals for Your Career Plan**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://hrweb.berkeley.edu/learning/career-development/goal-setting/career-plan-vision> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางให้กับตัวเองได้ โดยให้คุณเขียนคำกล่าวเหล่านั้นให้ดูเหมือนกับว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวบรวมว่าคุณได้ทำสิ่งเหล่านั้นสำเร็จแล้ว

ตัวอย่างของคำกล่าวเชิงวิสัยทัศน์ก็อย่างเช่น ชีวิตของฉันประสบความสำเร็จก็เพราะว่าฉันเป็นเจ้าของตัวเอง ในทุกๆ วันฉันรู้สึกถึงความเป็นอิสระ และฉันได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตัวเอง นอกจากนี้ฉันได้ใช้เวลาอยู่กับครอบครัวด้วย

เนื่องจากว่าการวางแผนให้ชีวิตตัวเองในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้น อาจจะเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่คุณสามารถใช้ประโยคคำกล่าวเหล่านี้มาเป็นหลักการหรือแนวทางให้กับตัวเอง ในขณะที่คุณกำลังพยายามที่จะร่างแผนชีวิตให้ตัวเองอยู่ และจำไว้เสมอว่าไม่ว่าจะเป็นงาน สถานที่ หรือเป้าหมายอะไรก็ตาม มันมักจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ トラบิตที่วิสัยทัศน์ที่เป็นแนวทางของคุณหรือสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับคุณยังอยู่ในขั้นตอนของการทำให้สำเร็จอยู่^{๑๑๑}

ค. ค่อยๆ ทำไปอย่างช้าๆ

แผนของคุณอาจจะไม่เป็นไปอย่างราบรื่นนัก เพราะไม่ค่อยมีอะไรเกิดขึ้นตามที่ได้วางแผนหรือคาดการณ์ไว้หรอก และชีวิตนั้นก็มักจะเต็มไปด้วยเส้นโค้ง ทิศทางที่สลับซับซ้อน และโอกาสใหม่ๆ มากมาย นอกจากนี้ชีวิตก็ยังเต็มไปด้วยความล้มเหลวเช่นกัน แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า คุณจะต้องยอมแพ้ เพราะฉะนั้น เตรียมตัวให้พร้อมที่จะลงมือทำไปทีละก้าว และเรียนรู้จากการกระทำและประสบการณ์ที่ได้มาในขณะที่คุณกำลังเดินทางเข้าใกล้เป้าหมาย^{๑๑๒}

ในบางครั้งมันก็อาจจะมีบ้างที่ชีวิตของคุณจะเดินไปเจอทางตัน คุณอาจจะไปลงเอยกับงานที่คุณคิดว่ามันน่าจะนำพาคุณไปยังที่ๆ ดีกว่าเดิม แต่จริงๆ มันกลับไม่ได้พาคุณไปไหนเลย หรือไม่ความสัมพันธ์หรือครอบครัวของคุณก็อาจจะมาดึงคุณให้ออกจากเส้นทางสู่เป้าหมายอยู่พักหนึ่ง แต่ขอแค่ให้คุณจำไว้ว่ามันไม่มีกำหนดเวลาตายตัวหรอก เพราะฉะนั้น ให้คุณค่อยๆ พัฒนาเส้นทางสู่เป้าหมายและเรียนรู้จากทุกอุปสรรคหรือทางตันที่คุณเจอ รวมถึงเรียนรู้จากการพัฒนาครั้งใหม่ในชีวิตตัวเองด้วย

ง. เตรียมพร้อมที่จะสร้างโอกาสให้ตัวเอง

ในบางที่คุณอาจจะยังไม่เจองาน สถานที่ หรือโอกาสที่ยอดเยี่ยม ซึ่งถ้านี้เป็นปัญหาที่คุณกำลังมีอยู่ คุณจะต้องสร้างโอกาสพวกนั้นให้กับตัวของคุณเอง แม้ว่าบางทีการทำแบบนั้นจะไม่ใช่ว่าส่วนหนึ่งของแผนเดิมก็ตาม ซึ่งการทำความเข้าใจว่าคุณจะต้องทำเป้าหมายให้เป็นจริงด้วยตัวเองในขณะที่กำลังวางแผนชีวิตนั้น จะช่วยทำให้คุณได้เตรียมใจพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะที่กำลังเดินทางเข้าสู่เป้าหมาย^{๑๑๓}

ตัวอย่างเช่น หากในคำกล่าวเชิงวิสัยทัศน์ของคุณคือ คุณต้องการจะเป็นเจ้านายตัวเอง นี่อาจจะหมายถึงการสอนในโรงเรียนสอนเต้นรำ หรือเป็นที่ปรึกษาให้กับบริษัทใหญ่ก็ได้ ซึ่งทั้งสองอย่าง

^{๑๑๑} Paul B. Brown, *How To Plan Your Life, When You Can't Plan Your Life*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.forbes.com/sites/actiontrumpseverything/2013/01/13/how-to-plan-your-life-when-you-cant-plan-your-life/#496e5ec377c0> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๑๑๒} อ่างแล้ว.

^{๑๑๓} อ่างแล้ว.

นี่ตอบโจทย์ความรู้สึกที่ต้องการจะเป็นอิสระที่อยู่ลึกๆ ภายในตัวได้เป็นอย่างดี และที่เป็นแบบนี้ก็เพราะว่าคุณได้เป็นเจ้าของตัวเองนั่นเอง

๑.๒ สร้างแผนชีวิตให้ตัวเอง

ก. เขียนแผนชีวิตออกมา

แผนชีวิต คือ แผนที่มีหลักการและถูกเขียนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งคุณสามารถนำไปใช้เพื่อวางแผนให้กับด้านต่างๆ ของชีวิตได้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของอาชีพการงาน สถานที่ๆ คุณอาศัยอยู่ คนที่คุณเกี่ยวข้องกับ และวิธีการใช้เวลาของตัวเอง ซึ่งการเขียนแผนชีวิตนั้นจะช่วยทำให้คุณสามารถระบุได้ว่ามีด้านไหนของชีวิตตัวเองบ้างที่คุณต้องการจะเปลี่ยนแปลง หรือต้องการที่จะทำ
ให้บรรลุเป้าหมาย^{๑๑๔}

แผนชีวิตอาจจะช่วยให้คุณมองเห็นชีวิตตัวเองในทางที่แตกต่างออกไป และการได้เห็นมุมมองต่างๆ ของสิ่งเหล่านั้นจากแผ่นกระดาษอาจจะช่วยให้คุณจัดลำดับความสำคัญและปรับปรุงไอดีต่างๆ ของตัวเองได้

การเขียนแผนชีวิตของตัวเองลงกระดาษนั้น อาจจะช่วยให้คุณมองเห็นเป้าหมายต่างๆ ที่มีความคล้ายกัน และมองเห็นความต้องการที่ตัวเองมี หรือแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่ไม่เหมาะสมหรือไม่เข้ากับแผนชีวิตของตัวเองได้

ข. ดูว่าคุณต้องการจะปรับเปลี่ยนส่วนไหนของชีวิตตัวเอง

การมีแผนชีวิตของตัวเองนั้นไม่ได้หมายความว่า คุณจะต้องเปลี่ยนแปลงทุกด้านของชีวิตไปซะเดี๋ยวนั้นเลย แต่จริงๆ แล้วมันหมายถึงจุดเริ่มต้นที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ต่างหาก ซึ่งบางทีอาจจะมีหลายด้านในชีวิตที่คุณพอใจแล้ว เช่น สถานที่ๆ คุณอาศัยอยู่ แต่ก็อาจจะมีบางด้านของชีวิตที่คุณต้องการจะปรับเปลี่ยน เช่น การหาอาชีพที่ตรงใจของตัวเองมากกว่าเดิม และนอกจากนี้ ก็อาจจะมีอีกหลายด้านของชีวิตที่คุณต้องการจะวางแผนอีก แต่ถ้าหากคุณอยากจะเริ่มต้นปรับเปลี่ยนบางอย่าง ให้คุณพยายามเลือกส่วนที่สำคัญสำหรับตัวคุณที่สุดมา ๑ อย่างก็พอ^{๑๑๕}

ตัดสินใจว่าด้านไหนของชีวิตที่คุณต้องการจะเริ่มต้นปรับเปลี่ยน เช่น อาชีพ กลุ่มสังคม งานอดิเรก หรืออื่นๆ ซึ่งตัวอย่างของด้านต่างๆ ในชีวิตที่คุณอาจจะอยากเปลี่ยนก็อาจจะมีทั้งในด้านการงาน การศึกษา หรือรายได้และการวางแผนทางการเงิน หรืออาจจะเป็นในด้านของทัศนคติ มุมมองชีวิต การสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ หรือเป้าหมายของการพักผ่อน หรือไม่ก็อาจจะเป็นในด้านของครอบครัวและเพื่อน การวางแผนสำหรับลูกๆ การสนับสนุนทางสังคมที่มีอย่างแน่นหนา หรือการเป็นอาสาสมัครให้กับกิจกรรมที่มุ่งเน้นการช่วยเหลือคนอื่น หรือบางทีก็อาจจะเป้าหมายด้านร่างกายและสุขภาพก็ได้^{๑๑๖}

ถามตัวเองว่าจะมีอะไรดีๆ ตามมาบ้างหากคุณปรับเปลี่ยนด้านหนึ่งของชีวิตตัวเองไป คุณจะ
จะได้ชัดเจนกับตัวเองว่าทำไมคุณถึงเลือกที่จะเปลี่ยนแปลงด้านนั้นๆ ของชีวิต

^{๑๑๔} Jessica A. Jonikas, *This is your life! Creating your self-directed life plan*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.cmhsrp.uic.edu/download/sdlifeplan.pdf> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๑๑๕} อ้างแล้ว.

^{๑๑๖} Mind Tools Content Team, *Personal Goal Setting Planning to Live Your Life Your Way*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.mindtools.com/page6.html> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

ถามตัวเองว่าการเปลี่ยนแปลงในด้านไหนเป็นสิ่งที่ยากที่สุดสำหรับคุณ เมื่อคุณรู้แล้วว่าสิ่งไหนเป็นสิ่งที่ยากที่สุด คุณก็จะสามารถเตรียมความพร้อมให้ตัวเองเมื่อคุณต้องพบเจอกับความยากลำบากเหล่านั้นได้ ตัวอย่างเช่น สำหรับตัวคุณ ส่วนที่ยากที่สุดของการปรับเปลี่ยนด้านหนึ่งของชีวิตก็คือการเริ่มต้นนั่นเอง และถ้าหาก你知道แล้วว่านี่คือสิ่งที่ยากที่สุดสำหรับคุณ คุณก็จะสามารถขอแรงสนับสนุนจากคนอื่นให้มาช่วยคุณเริ่มต้นอีกแรงได้

ค. รวบรวมแรงสนับสนุนและข้อมูลต่างๆ

การมีเครือข่ายสนับสนุนหรือมีคนคอยช่วยคุณเมื่อคุณต้องการนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมากเมื่อใดก็ตามที่คุณกำลังพยายามที่จะปรับเปลี่ยนชีวิตตัวเอง ซึ่งส่วนหนึ่งของการวางแผนปรับเปลี่ยนชีวิตก็คือ ต้องรู้ว่าใครที่คุณจะสามารถขอความช่วยเหลือหรือขอการสนับสนุนเมื่อต้องเจอกับความยากลำบาก ดังนั้น บอกกับคนที่คุณสนิทที่สุดเกี่ยวกับแผนชีวิตของคุณ และบอกกับพวกเขาว่าคุณต้องการจะปรับเปลี่ยนอะไร โดยให้เขียนลิสต์ชื่อคนรู้จักของคุณที่คุณคิดว่าตัวเองสามารถพึ่งพาได้หากต้องเจอกับอุปสรรคบางอย่าง^{๑๑๗}

รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่คุณจะปรับเปลี่ยนในชีวิตให้เยอะที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยให้คุณลองฟังเรื่องราวความสำเร็จจากคนอื่น หรือมีส่วนร่วมในกลุ่มที่มีเป้าหมายในการพัฒนาตนเองและพัฒนาความสำเร็จ และถามคนอื่นๆ ว่าพวกเขาใช้วิธีการอะไรในการวางแผนหรือปรับเปลี่ยนชีวิต และถามพวกเขาว่าตัวคุณเองควรจะเตรียมการตั้งรับต่ออุปสรรคแบบไหนไว้

ง. วิเคราะห์แหล่งข้อมูลและวางแผนการแต่ละขั้น

สำหรับแผนชีวิตบางแผนและการปรับเปลี่ยนในบางสิ่งบางอย่างนั้น คุณจำเป็นต้องมีแหล่งข้อมูลเพื่อที่คุณจะได้เริ่มต้นทำแผนการแต่ละขั้นให้สำเร็จตามเป้าหมายได้ ซึ่งบางทีคุณอาจจะต้องซื้อหนังสือ ตั้งงบประมาณ เรียนรู้ทักษะใหม่ๆ หรืออาสาช่วยคนอื่นๆ และนอกจากนี้คุณอาจจะต้องหาวิธีที่จะเอาชนะอุปสรรคบางอุปสรรคด้วย ซึ่งหลังจากที่คุณได้วิเคราะห์แล้วว่าตัวเองต้องการที่จะเริ่มต้นจากตรงไหนบ้าง ให้คุณวางแผนขั้นตอนต่างๆ ที่จะนำพาคุณไปยังแผนชีวิตอย่างที่ตั้งใจไว้^{๑๑๘}

ตัวอย่างเช่น หากในแผนชีวิตของคุณนั้นมีเรื่องของการมีสุขภาพที่ดี ขั้นตอนแรกที่คุณอาจจะต้องทำก็คือ ศึกษาเกี่ยวกับอาหารหรือวิธีการทำอาหารที่มีผลดีต่อสุขภาพ จากนั้นก็ตัดสินใจกินผักอย่างใดอย่างหนึ่งให้ได้ทุกวัน โดยคุณจะต้องเริ่มทำตามเป้าหมายไปอย่างช้าๆ ก่อน เพื่อที่คุณจะได้ไม่หมดแรงและรู้สึกตัน

อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ หากคุณอยากจะมีแผนชีวิตที่ส่งผลทำให้คุณกินอาหารที่ดีต่อสุขภาพมากขึ้น คุณจะต้องวิเคราะห์แหล่งข้อมูลที่คุณต้องใช้ในการบรรลุเป้าหมายนั้นอย่างเช่น หนังสือที่เกี่ยวกับโภชนาการอาหาร การจัดงบประมาณสำหรับไว้ซื้อของต่างๆ จากร้านขายของ และที่สำคัญช่วยเหลือ

^{๑๑๗} Mind Tools Content Team, **Personal Goal Setting Planning to Live Your Life Your Way**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.mindtools.com/page6.html> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๑๑๘} GPS Life Plan, **How GPS LifePlan works**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.gpslifeplan.org/generic/includes/personal/GoalSettingWorkshop/goalSettingFINAL12.html> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

ครอบครัวของตัวเองด้วย เพราะการปรับเปลี่ยนการซื้อของในร้านขายของนั้นต้องมีผลกระทบต่อพวกเขาอยู่แล้ว

จ. รับมือเมื่อชีวิตไม่ได้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

การวางแผนชีวิตนั้นเป็นวิธีที่ดีในการสร้างความชัดเจนให้กับสิ่งที่ตัวเองต้องการและวิธีการที่คุณจะได้มันมา แต่ก็มีบ่อยครั้งที่เราไม่สามารถคาดเดาชีวิตได้ และมันก็ไม่ยอมเป็นไปตามแผนที่วางไว้ ดังนั้น คุณจำเป็นต้องฝึกทักษะการรับมือเอาไว้ คุณจะได้มีความสามารถในการรับมือกับสิ่งที่ผิดพลาดและตั้งต้นเดินทางเข้าหาเป้าหมายอีกครั้งได้

คุณอาจจะลองใช้การมุ่งแก้ไขปัญหา (problem-focused coping) ดูก็ได้ ซึ่งนี้จะเกี่ยวข้องกับความสามารถในการมองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีอคติ และเข้าใจว่าส่วนไหนที่มีปัญหา และจากนั้นก็วางแผนแก้ปัญหาที่ตัวเองเจอ ซึ่งในกระบวนการนี้จะรวมถึงการที่คุณรู้ตัวเลือกที่ตัวเองมี การรวบรวมข้อมูล การควบคุมสถานการณ์ และลงมือทำแผนการที่วางไว้ให้เป็นผล

ตัวอย่างเช่น หากคุณกำลังทำให้ตัวเองเป็นคนมีสุขภาพดีตามแผนที่ได้วางเอาไว้ แต่หลังจากนั้นกลับมีผลวินิจฉัยออกมาว่าคุณเป็นโรคเบาหวาน คุณก็เลยตัดสินใจใช้การมุ่งแก้ไขปัญหาเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่นี้ และก็ศึกษาเกี่ยวกับโรคเบาหวาน อาหารการกิน และเครื่องมือตรวจสอบอาการของโรคเพื่อที่จะช่วยให้คุณดำเนินแผนชีวิตเดิมต่อไปได้

อีกวิธีหนึ่งที่ใช้ได้ก็คือการมุ่งปรับอารมณ์ (emotion-focused coping) ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้คุณสามารถรับมือกับผลกระทบทางอารมณ์ที่เกิดจากสถานการณ์ที่ไม่ได้คาดการณ์เอาไว้

ตัวอย่างเช่น การได้รู้ว่าตัวเองเป็นโรคเบาหวานอาจจะทำให้คุณมีการตอบสนองในทางอารมณ์อย่างเช่น กลัว ร้อนใจ หรือโมโห ซึ่งการรับมือกับอารมณ์เหล่านี้ก็อาจจะเป็นการปรึกษากับเพื่อนหรือคนในครอบครัว การลดความเครียดด้วยการจำกัดภาระงานของตัวเอง และจดบันทึกความรู้สึกของตัวเองเพื่อที่จะได้เข้าใจสิ่งต่างๆ มากขึ้น

๑.๓ ตั้งเป้าหมาย

ก. เรียนรู้ความสำคัญในการตั้งเป้าหมาย

การวางแผนเป้าหมายเป็นทักษะสำคัญที่คนที่ประสบความสำเร็จหลายคนนำมาใช้ในการสร้างแรงผลักดันให้กับตัวเอง การตั้งเป้าหมายนั้นจะเปิดโอกาสให้คุณโฟกัสอยู่กับการทำงานบางอย่างให้สำเร็จ ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยให้คุณบริหารจัดการระเบียบสิ่งต่างๆ ที่คุณต้องใช้เพื่อที่จะทำเป้าหมายของตัวเองให้สำเร็จได้^{๑๑๙}

หนึ่งในส่วนที่ดีที่สุดของการตั้งเป้าหมายและทำเป้าหมายให้สำเร็จได้ก็คือ การที่คุณรู้สึกมั่นใจในตัวเองมากขึ้น และรับรู้ความสามารถของตัวเองเมื่อใดก็ตามที่คุณได้ทำเป้าหมายของตัวเองให้ลุล่วงได้

ข. ใช้วิธีการตั้งเป้าหมายแบบ SMART

การตั้งเป้าหมายนั้นเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะช่วยส่งเสริมแผนชีวิตของคุณ และทำให้คุณสามารถทำเป้าหมายหรือก้าวต่างๆ ให้มีความเฉพาะเจาะจง (S = specific) สามารถวัดผลได้ (M =

^{๑๑๙} Mind Tools Content Team, *Personal Goal Setting Planning to Live Your Life Your Way*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.mindtools.com/page6.html> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

measurable) สามารถทำให้บรรลุผลได้ (A = assignable) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง (R = realistic) และมีขอบเขตของเวลา (T = time bound) ซึ่งการใช้วิธีการตั้งเป้าหมายแบบ SMART เพื่อที่จะได้เข้าใจว่าคุณอยู่ใกล้หรือไกลจากเป้าหมายแค่ไหนแล้วนั้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการวางเป้าหมาย

หากเป้าหมายของคุณคือการทำให้สุขภาพดีขึ้น อย่าพูดแค่ว่าฉันจะกินผักให้เยอะๆ แต่ให้คุณทำเป้าหมายนั้นให้เป็นไปตามหลักการวางเป้าหมายแบบ SMART ด้วยการพูดว่าฉันจะกินผักสอง ถาดต่อวันเป็นเวลา ๓๐ วัน โดยจะเริ่มตั้งแต่วันที่จันทร์ที่จะถึงนี้

นี่จะทำให้เป้าหมายมีความเฉพาะเจาะจง และทำให้คุณมีแนวทางในการทำตามเป้าหมายของตัวเอง นอกจากนี้มันยังสามารถนำมาวัดผลได้ด้วย เพราะว่าคุณรู้ว่าตัวเองกำลังพยายามจะตั้งเป้าหมายไปที่อะไรอยู่ นอกจากนี้ เป้าหมายพวกนั้นก็ยังสามารถทำให้เกิดได้จริงด้วย แถมคุณยังมีกำหนดขอบเขตของเวลาที่แน่นอนให้กับตัวเองอีก

ค. ทำเป้าหมายให้เป็นรูปธรรม

มีบางวิธีที่คุณสามารถใช้เพื่อทำให้เป้าหมายเป็นรูปธรรมและเกิดขึ้นจริงได้ ซึ่งวิธีก็คือ ให้เขียนเป้าหมายลงบนกระดาษเปล่า ด้วยวิธีนี้คุณสามารถทำเป้าหมายให้ดูสมจริงได้มากกว่าการที่คุณเก็บเป้าหมายพวกนั้นเอาไว้ในหัว และที่สำคัญให้ดูด้วยว่าคุณทำเป้าหมายเหล่านั้นให้มีความเฉพาะเจาะจงหรือยัง เพราะถ้าหากคุณอยากจะทำเป้าหมายให้ชีวิตตามหลัก SMART คุณควรมีเป้าหมายที่มีความเฉพาะเจาะจงเอาไว้ด้วย^{๑๒๐}

กำหนดเป้าหมายของคุณด้วยคำพูดในเชิงบวก เช่น หากคุณอยากลดน้ำหนัก คุณควรพูดกับตัวเองว่า “จงกินอาหารที่มีประโยชน์ และลดน้ำหนักให้ได้สัก ๒ กิโลกรัม” แทนการพูดว่า “หยุดกินอาหารขยะ และหยุดอ้วนได้แล้ว”

เรียงลำดับความสำคัญของแต่ละเป้าหมายด้วยหากตัวเองมีหลายเป้าหมาย และจำไว้ว่าคุณไม่มีทางที่จะทำทุกอย่างได้ในครั้งเดียวแน่ๆ ดังนั้น ให้ตัดสินใจว่าอะไรที่จะต้องทำให้สำเร็จตอนนี้ อะไรที่รอได้ และอะไรที่อาจจะต้องใช้เวลานาน

คุณควรทำให้เป้าหมายให้เล็กพอที่คุณจะสามารถทำให้สำเร็จได้ด้วยระยะเวลาที่เหมาะสม แทนที่จะต้องใช้เวลาเป็นปีๆ ในการทำสิ่งนั้น หากคุณมีเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่ ให้คุณแบ่งออกเป็นเป้าหมายย่อยๆ ก่อน คุณจะได้รับการบรรลุเป้าหมายต่างๆ และรู้สึกถึงความสำเร็จของตัวเองได้

๒. การจัดการ (Organizing) การจัดการชีวิต (Life management)

ชีวิตต้องมีการจัดการ ไม่ใช่ปล่อยให้ตามบุญตามกรรม จัดการยากที่สุดตามลำดับต่อไปนี้

๑. เวลา

เวลา จัดการยากมาก เพราะจัดการเวลาเท่ากับจัดการชีวิต คนจัดการเวลาเป็น คือจัดการชีวิตเป็น คนทุกคนมี ๒๔ ชั่วโมงต่อวัน ๗ วันต่อสัปดาห์ แต่บางคนทำเหมือนกับว่ามีเวลา ๔๘ ชั่วโมง และอาทิตย์ละ ๑๔ วัน ขณะที่อีกบางคนมีเวลาวันละแค่ ๑๒ ชั่วโมง บางทีน้อยกว่านั้นอีก ทั้งหมดอยู่ที่การจัดการ

^{๑๒๐} อ่างแล้ว.

๒. คน (ทศ ๖)

คน การจัดการคนเป็นเรื่องยากมาก เพราะ "จิตมนุษย์นี้ไชร้ายากแท้ยิ่งถึง" ร้อยพ่อพันแม่ มาอยู่ใกล้กัน ทำงานด้วยกัน ทำอะไรด้วยกัน เข้าใจกันบ้างไม่เข้าใจกันบ้าง สิ่งที่ปรากฏภายนอกกับ จิตใจของคนนั้นบ่อยครั้งเดาไม่ได้ คาดคะเนไม่ถูก ต้องมีจิตวิทยาบวกกับพรหมวิหารสี่ และมีมือในการ จัดการบุคลากรจึงจะไปรอด

๓. เงิน (๔ ส่วน)

เงิน ใครบอกว่าเงินเป็นเพียงตัวเลข ถ้าไม่เรียนรู้ก็จัดการไม่เป็น ถ้าไม่มีความรู้สึกนึกคิด สำนึก จริยธรรม ศีลธรรม ฯลฯ ก็ไม่่ง่ายที่จะบริหารจัดการเงิน ที่สุดท้ายก็กลายเป็นหนี้สิน รายจ่าย มากกว่ารายรับ ชุมชนที่เข้มแข็งดูได้ไม่ยาก ถ้ามีกลุ่มออมทรัพย์เข้มแข็ง ทายได้เลยว่าชุมชนนี้ไม่ใช่ ชุมชนอ่อนแอ อาจไม่ร่ำรวย แต่น่าจะจัดการชีวิตของตนเองได้ดี อย่างน้อยมีผู้นำชื่อสัตย์สุจริต ไม่งง (เพราะกลุ่มออมทรัพย์ที่ล้มเหลวส่วนใหญ่ผู้นำโง่งเอง)

พระพุทธเจ้าสอนให้แบ่งเงินเป็น ๔ ส่วน คือ

๓.๑ ใช้หนี้เก่า

ใช้หนี้เก่า คือ ให้พ่อแม่ ท่านให้กำเนิดและเลี้ยงเรามา เราเป็นหนี้บุญคุณท่าน ต้องตอบแทน

๓.๒ ใช้หนี้ใหม่

ใช้หนี้ใหม่ คือ ให้ลูก ลูกเป็นเจ้าหนี้ที่เราสร้างขึ้นมาจากที่หลัง เป็นเจ้าหนี้ใหม่ ที่เราต้องชดใช้

๓.๓ ฝังไว้

ฝังไว้ คือ ทำบุญ เพื่อฝังไว้เป็นอริยะทรัพย์ สำหรับใช้ในการเดินทางไปใน สังสารวัฏ

๓.๔ ทิ้งเหว

ทิ้งเหว คือ เทียวกินใช้ไป พระองค์ทรงเปรียบท้องคนเราเป็นเหวลึก กินเข้าไปเท่าไรก็ไม่เคยเต็ม

๔. ทรัพยากร (ธาตุ ๔ ชั้น ๕ นิพพาน ๑)

ทรัพยากร การจัดการทรัพยากรก็ยาก เพราะเมืองไทยใหญ่อุดม ในน้ำมีปลาในนามีข้าว อยากรินเห็ดเข้าป่า อยากรินปลาลงหนอง อุดมสมบูรณ์เสียจนกระทั่งอยู่ในความประมาท เอาไปกิน เอาไปขาย กินแบบทิ้งๆ ขว้างๆ จนวันนี้ทรัพยากรร่อยหรอ และที่มีอยู่ก็เสื่อมโทรม เพราะจัดการไม่เป็น

เพื่อให้จัดการทั้ง ๔ อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีความรู้ การจัดการความรู้เป็น พื้นฐานของการจัดการชีวิต เวลา คน เงิน ทรัพยากร ในอดีตมี "ภูมิปัญญา" ที่บรรพบุรุษได้สั่งสม ทำให้คนสามารถจัดการชีวิตของตนเองได้ เพราะสังคมไม่ได้เปลี่ยนแปลงเร็ว ทำให้ความรู้ภูมิปัญญา ดั้งเดิมใช้ได้แทบไม่ต้องปรับประยุกต์อะไร แต่วันนี้สังคมเปลี่ยนเร็วมาก ความรู้ภูมิปัญญาเดิมอย่าง เดียวไม่อาจใช้ได้เสมอไป ต้องผสมผสานกับความรู้สากล และความคิดสร้างสรรค์

ในอดีต มีการบริหารเวลา แต่เป็นแบบที่ต้องบริหารจัดการตามที่มีการกำหนดไว้เป็นภูมิ ปัญญา คือ ต้องถูกขูดขูดยาม ถ้าเป็นวันนี้คือต้องมีการ "วางแผน" ไม่ใช่หนีอยากทำอะไรก็ทำ หนีอยาก ไปไหนก็ไป จะไปเมื่อไร ทำเวลาใดก็ได้ ทุกอย่างมีระเบียบ กฎเกณฑ์

ไม่ต้องพูดถึงการบริหารจัดการคน ทรัพย์สิน และทรัพยากร ซึ่งอยู่บนฐานคิดตามความเชื่อที่ว่าด้วย "เวลา ที่ ผี ขวัญ" อันหมายถึงการจัดความสัมพันธ์กับ "ที่" "เวลา" และกับ "สรรพสิ่ง" รวมทั้งคน คนเป็น คนตาย และธรรมชาติรอบตัว

ความเร็ว ปัญหาความเร็วเป็นปัญหาวัฒนธรรม วันนี้หลายอย่างต้องเร็วที่สุดเป็นดีที่สุด อันนั้นอาจจะใช้ได้กับธุรกิจบางเรื่องบางอย่าง การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร การหมุนเงินในตลาดทั่วโลกที่ตะวันไม่เคยตกดิน และความเร็วเท่าแสง

ความเร็วในสังคมเกษตรเป็นความเร็วขนาดคนเดิน ความเร็วของพาหนะอย่างเกวียน ถ้ารีบมากก็วิ่ง คนวิ่ง ม้าวิ่ง เป็นความเร็วของต้นไม้ที่ค่อยๆ เติบโต ต้นข้าวที่ค่อยๆ ออกรวง สุก และเก็บเกี่ยว อย่างน้อยก็หลายเดือนกว่าจะได้กินข้าว เป็นความเร็วของธรรมชาติ ไม่มีการเร่งรัด แล้วแต่เทวดา

ความเร็วในสังคมอุตสาหกรรมเป็นความเร็วของเครื่องจักรกล เครื่องยนต์ รถยนต์ และปรับเข้าสู่สังคมยุคข้อมูลข่าวสาร สังคมดิจิทัลที่ความเร็วเท่าแสง อะไรเกิดที่ไหนในโลกเรารับรู้พร้อมกัน เห็นพร้อมกันหมด ข้อมูลความรู้อยู่ในซอกหลืบไหนก็ค้นคว้าหามาได้หมด

ความเร็วของสังคมวันนี้่น่ากลัว เร่งรีบ เร่งรัด เพื่อให้ได้ทุกอย่างเร็วๆ ไม่มีเวลารอ เป็นสังคมที่ผู้คนฝันแบบ "วันนี้รวย" เหมือนที่คนขายล็อตเตอรี่มาร้องตามตรอกซอกซอยเข้าวันหายออกทุกอย่างเป็นความเร็วแบบกิ่งสำเร็จรูปของมามา ย้ายมา แม้แต่ต้นไม้ที่ซื้อมาปลูกข้างถนนและตามบ้านจัดสรรหรือบ้านส่วนตัวที่สร้างใหม่ในเมืองก็ยังคงหาต้นไม้โตแล้ว ราคาเป็นพันเป็นหมื่น เพราะรอให้มันค่อยๆ โตตามธรรมชาติไม่ไหว

อุบัติเหตุจำนวนมากวันนี้เป็นเพราะความเร็ว และความไม่คุ้นเคยกับความเร็ว คาดการณ์คำนวณความเร็วแบบเก่ากับแบบใหม่ผิด คนแก่เดินข้ามถนนในชนบทถูกรถชนบ่อยเพราะกะความเร็วของรถที่วิ่งมาไม่ถูก คิดความเร็วแบบเกวียน หรืออย่างมาก็รถอีแต่น แต่รถที่วิ่งมามันเหยียบเกินร้อย

ขนาด ความใหญ่ ความเล็ก มีใครพูดไว้บ่อยว่า "ทำอย่างเล็กจากเล็กไปหาใหญ่ ทำอย่างไทยจากใหญ่ไปหาเล็ก" คนไทยใจใหญ่ แต่ทำอะไรสักไม่ค่อยสำเร็จ เพราะทำธุรกิจไม่เก่ง อะไรที่ "พอดี" เป็นเรื่องที่คาดการณ์ไม่ถ่วงน้ำหนักวันนี้ โดยเฉพาะสังคมบริโภค ทุนนิยมที่ส่งเสริมให้ซื้อกินซื้อใช้ อย่างสุดลิ่มทิ่มประตู เศรษฐกิจพอเพียงวันนี้จึงไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจังจากรัฐบาล เพราะเอาเข้าจริงๆ แล้วคงสวนกระแสการกระตุ้นให้บริโภคมากๆ เงินจะได้สะพัด เศรษฐกิจจะได้โต ยิ่งกับว่าจีดีพีเป็นตัวชี้วัดความสุขกระนั้น

วันนี้ไม่ค่อยพูดกันจริงจังเรื่อง Small is Beautiful เศรษฐกิจพอเพียง

ในอดีต บรรพบุรุษได้สอนให้เรารู้จักจัดการชีวิต ให้อยู่อย่างมีแบบมีแผน มีภูมิระเบียบ มีจารีตและประเพณี มีสิ่งร้อยรัดผู้คนให้เป็นครอบครัว ชุมชน ให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกัน ทำให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายของเรามีเรา และเลี้ยงดูเรามาด้วยภูมิปัญญาเหล่านั้น

วันหนึ่งก็มีคนที่ค่อยๆ เข้ามาจัดการชีวิตของเราแทนบรรพบุรุษของเรา ในนามของรัฐ ในนามของธุรกิจ มาจัดการให้เรา กิน อยู่ และมีชีวิตอย่างที่พวกเขาอยากให้เป็น การศึกษาให้ไปโรงเรียน เจ็บป่วยให้ไปโรงพยาบาล ให้ปลูกให้เลี้ยง ทำมาหากิน จะได้มีเงินมาซื้อทุกอย่างที่ต้องการ

ชีวิตแบบนี้ไม่ต่างจากสินค้าบน "สายพานโรงงานอุตสาหกรรม" อย่างที่ผู้ใหญ่วิบูลย์กล่าว ในปาฐกถาโกลด์คิมทองเมื่อปี ๒๕๒๘ ซึ่งเขาตั้งชื่อว่า "สายพานชีวิต" สายพานที่นำเราไปตกที่ต่างๆ ตามที่มันกำหนดเอาไว้

ชีวิตเราถูกจัดการ เราไม่เป็นตัวของตัวเอง เราตัดสินใจเองไม่ได้ เราทำทุกอย่างที่คนอื่น คิดให้ ทำให้ สั่งให้ทำ เราพึ่งตนเองไม่ได้

ความคิดคำนึงวันนี้ เราเป็นใครในสังคมดิจิทัล ไม่ใช่สิ่งของบนสายพานในโรงงาน อุตสาหกรรม แล้วเราเป็นอะไรให้สังคมนี้มา "เล่น" กับชีวิตของเรา

ธาตุ ๔

ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่า ร่างกายมนุษย์ประกอบด้วย ธาตุ ๔ ประการ หรือ เรียกว่าธาตุกัมมัญฐาน ๔ ได้แก่

๑. ปฐวีธาตุ ธาตุดิน (สิ่งที่มีสถานะเป็นของแข็งในร่างกาย เช่น ผิวหนัง ตา จมูก ปาก ลำไส้ ตับ ฯลฯ)

เป็นธาตุที่ประกอบขึ้นเป็นส่วนต่าง ๆ ของมนุษย์ หรือทำให้ร่างกายมีสิ่งยึดเหนี่ยวเป็น รูปร่างขึ้นมาซึ่งประกอบกันทั้งสิ้น ๒๐ ประการ คือ ผม ขน เล็บ เนื้อ ผิวหนัง เนื้อ เส้นเอ็น กระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ลำไส้เล็ก ลำไส้ใหญ่ อาหารเก่า (กาก) อาหารใหม่ และมันสมอง ถ้า จะเปรียบกับแพทย์แผนปัจจุบัน ธาตุดินเปรียบเสมือนเซลล์ หรือเนื้อเยื่อต่าง ๆ ของร่างกาย

๒. อาโปธาตุ ธาตุน้ำ (สิ่งที่มีสถานะเป็นของเหลวในร่างกาย เช่น โลหิต น้ำปัสสาวะ เหงื่อ ฯลฯ)

ถือน้ำ เป็นองค์ประกอบที่มีมากที่สุด ในร่างกาย ทั้งในเซลล์และนอกเซลล์ ประกอบด้วย ๑๒ ประการ คือ น้ำดี เกล็ด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น มันเหลว น้ำตา น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ น้ำมูตร (น้ำปัสสาวะ) แพทย์แผนปัจจุบันมีความคิดที่น้ำมีความสำคัญต่อร่างกาย ทำให้ร่างกาย ทำงานได้ตามปกติ เพราะน้ำเป็นสื่อในการพาอาหารไปตามระบบต่าง ๆ ของร่างกาย ช่วยให้เกิด ความอึดแอ็บ ความตึงตัว ถ้าขาดน้ำผิวหนังจะเหี่ยวแห้ง ขาดความตึงตัว

๓. วาโยธาตุ ธาตุลม (สิ่งที่มีสถานะเป็นแก๊สหรือก๊าซในร่างกาย เช่น ลมหายใจ แก๊สใน กระเพาะอาหาร ฯลฯ)

กำหนดไว้ ๖ ประการ คือ ลมสำหรับพัดตั้งแต่ปลายเท้าตลอดศีรษะ ลมพัดตั้งแต่ศีรษะ ตลอดปลายเท้า ลมพัดตั้งแต่ท้องแต่นอกลำไส้ ลมพัดในลำไส้ถึงกระเพาะ ลมพัดทั่วสรรพางค์กาย ลม หายใจเข้าออก ปัจจุบัน หมายความว่าตัวควบคุมการเคลื่อนไหวทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการหายใจ การ ยึดหดของกล้ามเนื้อ การบีบตัว การสูบน้ดเลือดของหัวใจ การไหลเวียนเลือด หรือการเคลื่อนไหวของ ระบบทางเดินอาหาร การเคลื่อนไหวของเซลล์ หรือกระแสสัญญาณของระบบประสาท

๔. เตโชธาตุ ธาตุไฟ (อุณหภูมิของร่างกาย พลังงานในการเผาผลาญอาหาร ให้เราร้อน ในกายและให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย)

ประกอบด้วย ๔ ประการ คือ ไฟสำหรับอุ่นกาย ไฟสำหรับร้อนระส่ำระสาย ไฟสำหรับเผา ให้คร่ำคร่าและไฟสำหรับย่อยอาหาร ธาตุไฟคือกระบวนการเผาผลาญอาหารในร่างกายเพื่อให้เกิด พลังงานขึ้นมา พลังงานนี้จะทำให้ธาตุดิน (เซลล์และเนื้อเยื่อ) และธาตุน้ำ(เลือดและน้ำเหลือง) ให้คง อยู่ ไม่เน่าเสีย

ขั้นที่ ๕

ขั้นที่ ๕ แปลว่า กอง, หมวด, หมู่, ส่วน ในทางพุทธศาสนาหมายถึงร่างกายของมนุษย์ คือ แยกร่างกายออกเป็นส่วนๆ ตามสภาพได้ ๕ ส่วน หรือ ๕ ขั้น คือ

๑. รูป ได้แก่ ส่วนที่ผสมกันของธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ เช่น ผม หน้ง กระดุก โลหิต
๒. เวทนา ได้แก่ ระบบประมวลความรู้สึกว่า ชอบหรือไม่ชอบ และเฉยๆ
๓. สัญญา ได้แก่ จำสิ่งที่ได้รับและรู้สึกนั้นๆ
๔. สังขาร ได้แก่ ระบบคิดปรุงแต่ง แยกแยะสิ่งที่รับรู้และจำได้นั้นๆ
๕. วิญญาณ ได้แก่ ระบบรับรู้สิ่งนั้นๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ^{๑๒๑}

ขั้นที่ ๕ เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

ซึ่งหลักธรรมคำสอนเรื่อง “ขั้นที่ ๕” จะมุ่งเน้นสอนในเรื่องสังขารเป็นหลัก โดยให้มองเห็นความเป็นจริงของสังขารว่านั่นเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งขึ้นมา ไม่มีความเที่ยงและก่อให้เกิดทุกข์หลายอย่างไม่ว่าจะเป็นความอยาก ความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ดังนั้นเมื่อสังขารเกิดขึ้นมาก็ย่อมมีวันสูญสลายไปตามกาลเวลา

ดังนั้นขั้นที่ ๕ จึงหมายถึง กองนามธรรมและรูปธรรม 5 อย่างที่ก่อให้เกิดชีวิตที่เรียกว่าสังขารขึ้นมาขึ้นมา โดยประกอบด้วยรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ที่รวมกันกลายเป็นชีวิตสามารถแยกออกได้เป็นส่วนที่เป็นรูปคือร่างกาย และส่วนที่เป็นนามคือส่วนที่เป็นความคิดและความรู้สึกที่ก่อให้เกิดทุกข์นั่นเอง

นิพพาน ๑

คำว่า "นิพพาน" มาจากภาษาบาลี Nibbāna ประกอบด้วยศัพท์ นิ (ออกไป, หมดไป, ไม่มี) + วานะ (พัดไป, ร้อยรัด) รวมเข้าด้วยกันแปลว่า ไม่มีการพัดไป ไม่มีสิ่งร้อยรัด คำว่า "วานะ" เป็นชื่อเรียก กิเลสตัณหา กล่าวโดยสรุป นิพพานคือการไม่มีกิเลสตัณหาที่จะร้อยรัดพัดกระพือให้กระวนกระวายใจ อันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

นิพพานเป็นโลกุตระ

โลกุตระ (อ่านว่า โลกุตตะระ) แปลว่า พันโลก อยู่เหนือวิสัยของโลก หรืออุตรภาพ เป็นคำที่ใช้คู่กับ โลกียะ ซึ่งแปลว่า ยังเกี่ยวข้องกับโลก เรื่องของโลก

โลกุตระ หมายถึงภาวะที่หลุดพ้นแล้วจากโลกียะ ไม่เกี่ยวข้องกับกาม ตัณหา ทิฏฐิ อวิชชา อีกต่อไป ได้แก่ธรรม ๙ ประการซึ่งเรียกว่า นวโลกุตระธรรม หรือ โลกุตระธรรม ๙^{๑๒๒}

๓. การโน้มนำพนักงาน (Leading/influencing) ผู้การโน้มนำบุคคลรอบตน (ทิศ ๖)

ทิศ ๖ หรือมักเรียก ทิศทั้ง ๖ หมายถึง บุคคล ๖ ส่วน ที่เกี่ยวข้องกับตัวเราในสังคม และการดำเนินชีวิต ได้แก่

^{๑๒๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), “พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘).

^{๑๒๒} อ่างแล้ว.

๓.๑ ปุรัตถิมทิส หมายถึง ทิศเบื้องหน้า คือ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย และผู้มีอุปการะอื่นๆ ที่เลี้ยงดูเรามาในเบื้องหน้า

ทิศเบื้องหน้า ในตำราแต่ก่อนระบุเพียงบิดามารดาผู้ที่ให้กำเนิด และเลี้ยงดูส่งเสียเรามา จนเติบโตใหญ่ แต่ในความจริงแล้วทิศเบื้องหน้ายังหมายถึงบุคคลอื่นที่คอยอุปการะเลี้ยงดูเราให้เติบโตใหญ่นั้นหมายความว่ารวมถึงปู่ย่า ตายายหรือบุคคลอื่นที่เป็นญาติเราด้วยเช่นกัน เพราะสังคมปัจจุบันนี้ ทิศเบื้องหน้าที่เป็นบิดามารดาอาจไม่ใช่ผู้ที่คอยเลี้ยงดูส่งเสียเราให้เติบโตใหญ่ก็ได้ ดังนั้นแล้ว ผู้ที่มีอุปการะต่อการเลี้ยงดูส่งเสียเราจึงจัดเป็นผู้ที่อยู่ในทิศเบื้องหน้าด้วยเช่นกัน

ทิศเบื้องหน้ามีอุปการะต่อเรา คือ

ก. เลี้ยงดูให้เติบโตใหญ่

ข. อบรมสั่งสอนไม่ให้ประพฤติชั่ว

ค. อบรมสั่งสอนให้กระทำแต่ความดี

ง. อบรมให้ความรู้ ให้ปัญญา

จ. อุปการะทรัพย์สิน เงินทอง

ฉ. ส่งเสียให้สำเร็จการศึกษา

ช. หาคู่ครองอันเหมาะสมให้ (ข้อนี้ปัจจุบันมีบทบาทน้อยมาก เพราะส่วนมากเป็นการตัดสินใจของคู่สามีภรรยาตนเอง)

ซ. ฯลฯ

แนวทางปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้า

A. พึงอุปการะเลี้ยงดูท่านเมื่อยามแก่เฒ่า

B. ดำเนินในกุศลธรรม และอุทิศส่วนบุญให้แก่ท่านเมื่อล่วงลับไปแล้ว

C. ช่วยกิจการงานของท่านอย่างมั่นเพียร

D. ประพฤติตน และดำรงอยู่ในศีลธรรมอันงาม รักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลอยู่เป็นนิจ

E. ใช้ทรัพย์สินที่ท่านมอบให้อย่างรู้เห็นคุณค่า

F. ฯลฯ

๓.๒ ทักขินทิส หมายถึง ทิศเบื้องขวา คือ ครูบาอาจารย์ที่พำนักสอนวิชาในเบื้องขวา

ทิศเบื้องขวา คือ ครูบาอาจารย์ที่เป็นผู้สอนหนังสือวิชาในวัยเรียน นอกจากนั้น ยังหมายรวมถึงบุคคลต่างๆ ที่คอยสอน คอยอบรม ให้ความรู้แก่เราที่มีใช้ผู้สอนในห้องเรียนด้วยเช่นกัน

ทิศเบื้องขวามีอุปการะต่อเรา คือ

ก. ฝึกฝนให้เป็นคนดี ไม่ประพฤติในความชั่ว

ข. อบรม สอนวิชาให้รู้แจ้ง

ค. ให้ความรู้ และแนะแนวทางดำเนินชีวิต

ง. ยกย่องเมื่อเป็นเลิศในวิชาแก่หมู่ชน

จ. ฯลฯ

แนวทางปฏิบัติต่อทิศเบื้องขวา

A. ให้ความเคารพต่อครูบาอาจารย์

B. เชื่อฟังในคำสอน

- C. คอยช่วยกิจการงานสอน
- D. บำรุงท่าน บำรุงสถานศึกษาตามโอกาส
- E. ฯลฯ

๓.๓ ปัจฉิมทิส หมายถึง ทิศเบื้องหลัง คือ บุตร ผู้เป็นทายาท ภรรยา และสามี ผู้เป็นคู่ชีวิต ที่คอยให้กำลังใจในเบื้องหลัง

ทิศเบื้องหลัง คือ บุตร ผู้เป็นทายาทสืบสายโลหิต และภรรยา และสามี ผู้เป็นคู่ชีวิต บุคคลเหล่านี้ เป็นคนสำคัญที่คอยให้การสนับสนุน คอยส่งเสริม และให้กำลังใจอยู่เบื้องหลัง นอกจากนั้น ยังหมายรวมถึงบุคคลที่อยู่ในทิศอื่น ๆ ที่มีใ้บุตร ภรรยา และสามี แต่ปฏิบัติตนคอยอุปการะเสมือนเป็นบุตร ภรรยาหรือสามี อาทิ ปู่ย่า ตายาย ครูบาอาจารย์ เป็นต้น

ทิศเบื้องหลังผู้เป็นภรรยาที่มีอุปการะต่อสามี และควรปฏิบัติต่อสามี คือ

- ก. ไม่ประพฤตินอกใจ
- ข. ไม่ดูหมิ่นในวงศ์ตระกูลของสามี
- ค. จัดการงานเรือนให้ครบพร้อม
- ง. ต้อนรับขับสู้ญาติมิตรแขกเรือ
- จ. ช่วยรักษาทรัพย์ของสามีให้คงอยู่
- ฉ. ช่วยแบ่งเบาภาระในการงาน
- ช. คอยให้การสนับสนุน และเป็นกำลังใจ
- ซ. ฯลฯ

ทิศเบื้องหลังผู้เป็นสามีที่มีอุปการะต่อภรรยา และควรปฏิบัติต่อภรรยา คือ

- ก. ไม่ประพฤตินอกใจ
- ข. เป็นผู้นำ และเสาหลักของครอบครัว ทั้งในการหาทรัพย์ และเลี้ยงดูครอบครัว
- ค. ไม่ดูหมิ่นในวงศ์ตระกูลของภรรยา
- ง. ปกป้องภรรยาเมื่อยามมีภัย
- จ. นำภรรยาไปสู่ความเจริญ
- ฉ. คอยเป็นกำลังใจ และส่งเสริมในกิจการงานที่ดี
- ช. มอบความรัก และมอบเครื่องอาภรณ์ตามวาระโอกาส
- ซ. ฯลฯ

ทิศเบื้องหลังผู้เป็นบุตรที่มีอุปการะต่อเรา และควรปฏิบัติต่อเรา คือ

- ก. สืบทอดสายเลือด และดำรงวงศ์ตระกูลให้คงอยู่
- ข. ดูแลเราในยามแก่เฒ่า
- ค. ช่วยในกิจการงานให้รุ่งเรือง
- ง. ช่วยแบ่งเบาภาระในงานเรือน
- จ. เป็นดวงใจคอยประสานแก้ปิตามารดา
- ฉ. ฯลฯ

๓.๔ อุตตรทิส หมายถึง ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหายที่คอยช่วยเหลือครั้งเมื่อตกทุกข์ได้ยากในเบื้องซ้าย

ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหายทั้งที่เป็นมิตรสหายร่วมทุกข์ร่วมสุข หรือ มิตรสหายในการงาน บุคคลเหล่านี้เป็นผู้คอยช่วยเหลือในยามประสบปัญหา และอุปสรรค คอยช่วยเหลือเกื้อกูล ดึงรั้งมือให้พ้นจากสิ่งเหล่านั้น

ทิศเบื้องซ้ายมีอุปการะต่อเรา คือ

- ก. เป็นผู้คอยช่วยเหลือเกื้อกูลเรา
- ข. เป็นผู้คอยช่วยเหลือเราในยามตกทุกข์ได้ยาก
- ค. เป็นผู้ให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะในทุกด้าน
- ง. ฯลฯ

แนวทางปฏิบัติของผู้นำต่อทิศเบื้องซ้าย

- A. ให้เกียรติซึ่งกันและกัน
- B. วางตนให้สม่ำเสมอต่อกัน ไม่ข่มเหงรังแกมิตร
- C. คอยช่วยเหลือเกื้อกูลเมื่อมิตรตกทุกข์ได้ยาก
- D. ให้ความเป็นมิตรที่จริงใจ ทั้งกาย วาจา และใจ
- E. ฯลฯ

๓.๕ อุปริมทิส หมายถึง ทิศเบื้องล่าง คือ บริวารหรือผู้รับใช้ที่คอยปรนนิบัติในเบื้องล่าง

ทิศเบื้องล่าง คือ ผู้ที่เป็นบริวารที่คอยรับใช้หรือทำกิจให้เรา รวมถึงผู้ใต้บังคับบัญชาของเราด้วยเช่นกัน บริวารเหล่านี้ ได้แก่ ผู้รับใช้ คนงาน ผู้ที่มีตำแหน่งต่ำกว่า เป็นต้น ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จึงถือว่าเป็นผู้ ที่อยู่ด้านล่างภายใต้การปกครองหรือการบังคับบัญชาของเรา

ทิศเบื้องล่างมีอุปการะต่อเรา คือ

- ก. เป็นผู้คอยช่วยเหลือกิจการงาน
- ข. เป็นผู้แสวงหาทรัพย์ และลาภมาสู่ตน
- ค. ปกป้อง ค้ำภัยให้แก่ตน
- ง. คอยดูแลทรัพย์สินให้แก่ตน
- จ. ฯลฯ

แนวทางปฏิบัติของผู้นำต่อทิศเบื้องล่าง

- A. จัดการงานให้เหมาะสมแก่คน และแก่งาน
- B. ให้ความเป็นธรรมแก่บริวารทั้งปวง
- C. มอบค่าตอบแทนด้วยความเป็นธรรม
- D. มอบอาหาร และน้ำดื่มอย่างสม่ำเสมอ
- E. ให้รางวัลเพื่อเป็นกำลังใจเป็นนิจ
- F. ไม่เอาไรต์เอาเปรียบในทุกด้าน
- G. รักษาพยาบาลเมื่อเกิดยามเจ็บไข้
- H. ฯลฯ

แนวทางปฏิบัติของบริวารต่อผู้นำ

- I. มาทำงานรับใช้อย่างสม่ำเสมอ
- II. มีความขยันหมั่นเพียร และคอยรับใช้หรือทำกิจให้ด้วยความจริงใจ

- III. มีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกงผู้เป็นนาย
- IV. ให้ความเคารพ และเชื่อฟังในคำสั่ง
- V. แสวงหาแต่ประโยชน์ให้แก่ท่าน
- VI. ฯลฯ

๓.๖ เกฎฐิมทิส หมายถึง ทิศเบื้องบน คือ สามเณร ภิกษุ ภิกษุณีผู้มีศีลอันสูงกว่าที่คอยพร่ำสอนธรรมในเบื้องบน

ทิศเบื้องบน คือ ผู้ที่รักษาศีลมากกว่าเรา ซึ่งเราในที่นี้หมายถึงฆราวาสที่ไม่ใช่ภิกษุ ผู้ที่รักษาศีลที่สูงกว่านี้ ได้แก่ สามเณร ภิกษุ ภิกษุณี (ภิกษุณีปัจจุบันไม่มีการบวชให้แล้ว) จึงถือเป็นผู้ที่ควรแก่การสักการะให้เหนือกว่าตน

ทิศเบื้องบนมีอุปการะต่อเรา คือ

- ก. เป็นผู้สั่งสอนธรรมให้รู้แจ้ง
- ข. เป็นผู้ยั้งซึ่งกุศลกรรมให้เกิดแก่เรา ให้เกิดแก่ญาติมิตร ให้เกิดแก่ผู้มีพระคุณที่ล่วงลับ

ไป

- ค. เป็นให้ข้อเสนอแนะแนวทางต่อความสำเร็จในการดำเนินชีวิต
- ง. ช่วยคำขูให้เราดำรงอยู่ในศีลธรรม ป้องกันมิให้ตกอยู่ในอบายมุข
- จ. ฯลฯ

แนวทางปฏิบัติต่อทิศเบื้องบน

- A. ให้ทานทรัพย์สิน อาหาร และปัจจัยอื่นๆแก่ท่าน
- B. ช่วยเผยแพร่ และทะนุบำรุงพระศาสนาให้ดำรงอยู่
- C. ก่อสร้าง และบำรุงอาคารสถานให้เพียงพอ และคงอยู่ยืนยาวในพระศาสนา
- D. นำพระธรรม คำสอนมาปฏิบัติอยู่เป็นนิจ
- E. ฯลฯ

๔. การควบคุม (Controlling) สู่การควบคุมตนเอง (สติสัมปชัญญะ)

สติสัมปชัญญะ หมายถึง ความระลึกได้ และการรู้สึกตัวอยู่เสมอ ทั้งในขณะที่คิด ขณะพูด และในขณะที่กระทำสิ่งใดๆ ด้วยความระลึกในขณะนั้นว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ โดยมีให้ ความคิด และการกระทำมีมาอยู่ภายใต้ความประมาท

สติ หมายถึง ความระลึกหรือนึกคิดในกิริยาหรือสิ่งที่ตนกระทำอยู่

สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัวหรือรู้ในกิริยา รู้ในการกระทำของตนทั้งที่เกิดขึ้นแล้ว กำลังเกิดขึ้น และที่กำลังเกิดในอนาคต

พระมหาวิระวงศ์ ให้ความหมาย สติ คือ ความระลึกได้ก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิดความยังคิด รอบคอบในกิจการ ความจำการทำและคำที่พูดแล้วแม่นยำได้ไม่หลงลืม ชื่อว่าความไม่ประมาท บุคคลผู้ขาดสติมักทำผิด พูดผิด คิดผิด มักหุนหัน ไม่รอบคอบแล มักหลงลืมไม่อาจเชื่อมโยงเหตุผล ข้างหน้ากับหลังให้เนื่องถึงกัน จึงไม่อาจเปรียบเทียบพิสูจน์ผลแห่งการทำงานให้ถูกต้องได้ การทำงานจึงเป็นการเสี่ยง อาจได้ผลไม่เต็มทีหรือไม่ได้เลยก็เป็นไปได้ บุคคลผู้ขาดสติเช่นนี้ จัดว่าเป็นผู้ประมาท

หลวงกลิน อัตถโยธิน ให้ความหมายของ สติ หมายถึง ความนึกเสียก่อน ในเมื่อจะทำ จะพูด จะคิดอะไร ให้การทำ การพูด การคิดนั้นๆ ดำเนินไปแต่ในทางที่ชอบ หากว่าพลาดหรือเฉียดเข้าไปต่อความพลาดก็ยังไม่ นี่เป็นลักษณะของสติ ได้แก่ การคิดที่คอยห้าม คอยกันไม่ได้ การทำ การพูด การคิดหันไปในทางที่ผิด ดุจคอยคิดคอยวาดเรือไม่ให้เหไปผิดทาง^{๑๒๓}

ส่วนสัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัวในเวลาทำ เวลาพูด ให้การทำ การพูดนั้นเป็นไปในสัมปชัญญะ ได้แก่ ความคิดที่คุมเอาไว้ ชะลอเอาไว้ซึ่งสติตนเอง ให้ใช้การได้ตลอดในเรื่องนั้น ๆ สติสัมปชัญญะย่อมมีอุปการะมากแก่บุคคล ประดุจมารดาและบิดาย่อมมีอุปการะมากแก่บุตรนั้น อธิบายว่ามารดาบิดาย่อมห้ามบุตรไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดีและคอยป้องกัน เมื่อบุตรมีความประมาทพลาดพลั้ง ข้อนี้มีอุปมาฉันใด แม้สติสัมปชัญญะก็มีอุปมาฉันนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นท่าน จึงกล่าวว่า “มีอุปการะมาก”

ปิ่น มุทุกันต์ กล่าวว่า สติ คือ อาการที่จิตนึกขึ้นได้ถึงการทำ คำที่พูดไว้ก่อนตรงกันข้ามกับอาการที่เรียกว่าลึมนึกหรือเผลอ ส่วนสัมปชัญญะ แปลว่า ความรู้ตัว คือ รู้ตัวว่าตัวกำลังทำอะไร

พุทธทาสภิกขุ ให้ความหมายของสติ แปลว่า ความระลึกได้ ระลึกได้ทันควัน

อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และกวี อิศริวรรณ ให้ความหมายของ สติ แปลว่า ระลึกได้ก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิด เพื่อเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง การทำ การพูด การคิดนั้นให้เป็นไป ในทางที่ถูกต้องไม่ให้เป็นไปในทางที่ผิด สัมปชัญญะ แปลว่า ความรู้ตัว คือ รู้ตัวในขณะที่ทำ ขณะพูดการคิด ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องที่สุด สติสัมปชัญญะ เป็นธรรมคู่กันในกรณีทีพูดถึงสติอย่างเดียวกันก็หมายความรวมถึงสัมปชัญญะด้วย สอดคล้องกับพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า สติสัมปชัญญะ รวมอยู่ด้วยกันทั้ง ๒ อย่าง เรียกว่า สติ สติเป็นธรรมที่จะแก้ปัญหาในทุกกรณี จนถึงกับมีหลักขึ้นมาว่า สติ สัพพตถ ปตติยา หมายถึง สติเป็นธรรมที่พึงปรารถนา^{๑๒๔}

อภิญฺวณน์ โพธิ์สาน ได้กล่าวถึง สติ แปลว่า ความระลึกได้ และสัมปชัญญะ แปลว่า ความรู้ตัว สติเป็นคุณธรรมใช้ระลึกก่อนจะทำ พูด คิด เพื่อความรอบคอบ ป้องกันความผิดพลาดพลั้งเผลอ ส่วนสัมปชัญญะเป็นคุณธรรมเพื่อรู้ตัวขณะที่กำลังพูด กำลังกระทำ และกำลังคิด เพื่อความรอบคอบ สติและสติสัมปชัญญะ จึงได้ ชื่อว่า เป็นธรรมมีอุปการะมาก เพราะเป็นคุณธรรมทำมิให้เกิดความประมาทเกิดขึ้น เมื่อบุคคลมีสติสัมปชัญญะย่อมไม่มีความประมาท เมื่อสติสัมปชัญญะขาดหายไป ความประมาท ย่อมเข้ามาแทนที่บุคคลย่อมตกอยู่ในอันตราย

ลักษณะผู้ที่มีสติสัมปชัญญะ

- ๔.๑ รู้ตัวว่า สิ่งนั้นที่ตนกำลังทำอยู่จะเป็นประโยชน์หรือไม่
- ๔.๒ รู้ตัวว่า สิ่งนั้นที่ตนกำลังทำอยู่จะเหมาะกับตนหรือไม่
- ๔.๓ รู้ตัวว่า สิ่งนั้นที่ตนกำลังทำอยู่จะเป็นความทุกข์หรือสุขอย่างไร
- ๔.๔ รู้ตัวว่า สิ่งนั้นที่ตนกำลังทำอยู่จะเป็นความมกมายหรือไม่
- ๔.๕ รู้ตัวว่า สิ่งนั้นที่ตนกำลังทำอยู่จะสำเร็จหรือไม่ หรือ เป็นเรื่องเลื่อนลอย ไร้สาระ

^{๑๒๓} กลิน อัตถโยธิน, หลวง, “อธิบายธรรมวิภาค น.ธ.ตรี”, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมบรรณาการ, ๒๕๕๑).

^{๑๒๔} ออมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และดร.กวี อิศริวรรณ, “หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส 0412 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6”, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๔๔).

สติกับสัมปชัญญะ ธรรมะ ๒ ประการนี้ ต่างกันตรงที่

๑. สติระลึกถึงเรื่องที่ล่วงมาแล้วและที่ยังมาไม่ถึง (อดีตกาลและอนาคตกาล)

๒. สัมปชัญญะ รู้ตัวในขณะที่กำลังทำ พูด คิดอยู่ในปัจจุบัน

ทั้งนี้ สติ และสัมปชัญญะ ต่างก็ช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน คือ เมื่อสติระลึกขึ้นมาแล้วว่า จะทำอะไร จะพูดอะไร จะคิดอะไร ก็ลงมือกระทำ พูด และคิด ในสิ่งนั้นด้วยความรู้ตัวอยู่เสมอ เช่น เรา จะหยิบปากกามาเขียนหนังสือ การนึกหรือการระลึกขึ้นมาได้ว่า ปากกามีรูปร่างอย่างนั้น ตัวหนังสือ หรือข้อความที่จะเขียนต่อไปจะว่าด้วยเรื่องนั้นๆแล้วก็ไปหยิบปากกามาได้ถูก และเขียนหนังสือ การนึกหรือการระลึกขึ้นมาได้ว่า ปากกามีรูปร่างอย่างนั้นตัวหนังสือหรือข้อความที่จะเขียนต่อไปจะว่า ด้วยเรื่องนั้นๆแล้วก็หยิบปากกามาได้ถูก และเขียนได้ถูกต้อง ขณะที่กำลังหยิบปากกาก็รู้ว่าตน กำลังหยิบปากกามาเมื่อกำลังเขียนอยู่ก็รู้ว่าตนกำลังเขียนเรื่องอะไรอยู่

ดังนั้น สติกับสัมปชัญญะจึงเป็นธรรมที่เป็นเครื่องค้ำจุนกัน และเป็นธรรมที่ช่วยค้ำจุน มนุษย์ให้คิด พูด และกระทำในสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยความไม่ประมาท หากขาดธรรมใน ๒ ประการนี้แล้ว มนุษย์ก็จะกระทำในสิ่งใดไม่สำเร็จ ไม่ต้องตามจิตประสงค์ และอาจส่งผลเสียย้อนกับสู่ตนได้

ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้กระทำ ให้พูด ให้คิด ด้วยการมีสติ และไม่ประมาท คือ ให้พึงระลึกได้ และสัมปชัญญะ คือ ให้พึงรู้ตัวอยู่เสมอว่าสิ่งที่กำลังทำอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ แต่ จะทำอะไรก็ตามนั้น สิ่งนั้นไม่ควรรีบร้อนหรือเร่งด่วนจนเกินพอดี ควรไตร่ตรองให้รอบคอบ ทำด้วยความ สุขุม รอบคอบ และอย่างมั่นใจ จึงจะทำให้ผลที่ดีตามมา

สติ และสัมปชัญญะนี้ เมื่อกกล่าวโดยสรุปก็คือ ความไม่ประมาท นั้นเอง และคำสั่งสอน ของพระพุทธองค์ทั้งหมดล้วนรวมลงในความไม่ประมาท คือ การมีสติรอบคอบนั่นเอง ชีวิตของผู้ไม่ ประมาท มีสติรอบคอบระมัดระวังในทุกสถานแล้ว ชีวิตก็จะดำเนินด้วยความสุขสงบมากขึ้น^{๑๒๕}

๓.๖ สรุปการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหาร

การรู้ทันโลกธรรม คือ รู้จักพิจารณารู้เท่าทัน ตั้งสติให้ถูกต้อง ต่อสภาวะอันหมุนเวียน เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในชีวิตที่อยู่ท่ามกลางโลก ซึ่งเรียกว่า โลกธรรม ๘ นี้จัดเป็น ๒ ฝ่าย คือ ที่ชื่นชม นำปรารถนา น่าชอบใจ คนทั่วไปอยากได้ พวกหนึ่ง ที่ชมชื่น ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ คนทั่วไป เกลียดกลัว พวกหนึ่ง แต่จะชอบใจอยากได้ หรือไม่ก็ตาม โลกธรรม เหล่านี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้แก่ทุกคน ทั้งแก่ปุถุชนผู้ไม่มีการศึกษา และแก่อริยสาวก ผู้มีการศึกษา จะแตกต่างกันก็แต่ การวางใจ และการปฏิบัติตน ต่อสิ่งเหล่านี้ โดยแบ่งออกเป็น

๑. การปฏิบัติตนต่อโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์

โดยสามารถปฏิบัติตนได้ดังต่อไปนี้

๑.๑ การปฏิบัติตนต่อการได้ลาภ

^{๑๒๕} พระมหาสวาง จตตมโล (อุณกระโทก), “การศึกษาเจตคติและความเข้าใจเกี่ยวกับเบญจกัลยาณ ธรรมในพระพุทธศาสนาศึกษาเฉพาะกรณี: ชุมชนวัดโพธิ์เรียง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานพนธ์ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี (๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา (๓) อยู่ยินดีลาภสักการะ (๔) สำรวมอินทรีย์ (๕) ละลาภสักการะ (๖) ไม่ประมาท (๗) ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา (๘) ไม่ติดใจ (๙) ไม่อาศัย (๑๐) ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่

๑.๒ การปฏิบัติตนต่อการได้ยศ

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี (๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา (๓) สำรวมอินทรีย์ (๔) ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา (๕) ไม่ติดใจ (๖) ไม่อาศัย (๗) ไม่ยินดี (๘) ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่

๑.๓ การปฏิบัติตนต่อการได้คำสรรเสริญ

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี (๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา (๓) ไม่ควรทำความรื่นเริงดีใจหรือกระหยิ่มใจต่อคนพวกนั้น (๔) ยืนยันให้เขารู้ชัดลงไปว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ถูกต้อง มีอยู่และปรากฏในพวกเรา (๕) ประพฤติปฏิบัติอ่อนน้อมถ่อมตัว (๖) ไม่ยินดี (๗) สำรวมอินทรีย์ (๘) ละความสรรเสริญ (๙) ไม่ประมาท (๑๐) ทำหิริและศรัทธาให้ยิ่งขึ้น (๑๑) ไม่ฟังลำพองตน (๑๒) ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา (๑๓) ไม่ติดใจ (๑๔) ไม่อาศัย (๑๕) ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่

๑.๔ การปฏิบัติตนต่อการประสบสุข

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี (๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา (๓) สำรวมอินทรีย์ (๔) ความคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย (๕) รู้จักประมาณในการบริโภค (๖) พึงรักวิชาศีล (๗) ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา (๘) ไม่ติดใจ (๙) ไม่อาศัย (๑๐) ไม่ยินดี (๑๑) ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ (๑๒) ละสุข

๒. การปฏิบัติตนต่อโลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์

โดยสามารถปฏิบัติตนได้ดังต่อไปนี้

๒.๑ การปฏิบัติตนต่อการเสื่อมลาภ

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี (๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา (๓) สำรวมอินทรีย์ (๔) ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

๒.๒ การปฏิบัติตนต่อการเสื่อมยศ

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี (๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา (๓) สำรวมอินทรีย์ (๔) ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

๒.๓ การปฏิบัติตนต่อการถูกนิินทา

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี (๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา (๓) ไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองชุนใจ (๔) ชี้แจงให้เห็นชัดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มี และไม่ปรากฏในพวกเรา (๕) ยอมรับและอธิบาย (๖) สืบหาความจริงและหามาตรการป้องกัน (๗) อุดหนุนรับฟัง (๘) ไม่ตวาดผู้อื่น (๙) ไม่ผูกใจเจ็บ ไม่จองเวร (๑๐) กล่าวหาญ พุดจาฉะฉาน ไม่หวาดหวั่น ไม่ประหมา พุดมีเหตุผล (๑๑) ไม่สมควรเดือดร้อน (๑๒) พึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ อย่าง คือ ๑. ความจริง ๒. ความไม่ชุนเคือง (๑๓) สำรวมอินทรีย์ (๑๔) ไม่เป็นผู้

มักโกรธ ไม่มีความผูกโกรธ (๑๕) มีความอดกลั้น ไม่โกรธตอบ สงบใจไว้ได้ (๑๖) ไม่พึงหวั่นไหว (๑๗) ไม่ควรวิวาทกัน (๑๘) ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

๒.๔ การปฏิบัติตนต่อการประสพทุกข์

(๑) มีสติ เห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดี (๒) เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา (๓) ไม่เศร้าเสียใจ (๔) ไม่รำพรรณเพื่อรำไร (๕) ไม่น้อยใจ แค้นใจ (๖) ไม่ตรอมใจ แห้งใจ (๗) พ้นจากความรัก (๘) สำรวมอินทรีย์ (๙) เห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา (๑๐) ละความพอใจในสิ่งนั้น (๑๑) ละฉันทะในสิ่งนั้น (๑๒) ละราคะในสิ่งนั้น (๑๓) ละฉันทะราคะในสิ่งนั้น (๑๔) ไม่เยื่อใย จักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นอดีต ไม่ยินดีจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นปัจจุบัน (๑๕) ไม่ควรยึดสิ่งเป็นที่รักในโลกไหนๆ (๑๖) ดำเนินตามมรรคาของพระพุทธเจ้าหรือพระสาวก (๑๗) ทำพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกให้เป็นกัลยาณมิตรและคบหาท่านเหล่านั้น (๑๘) พิจารณาเห็นทุกข์ว่ามีชาติเป็นแดนเกิด ไม่ควรก่ออุปธิ (๑๙) ไม่พึงทำลายความหวัง (๒๐) ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว (๒๑) ละทุกข์

ข้อสังเกต จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาททุกตัวนั้น จะมีอยู่ ๓ อย่าง ที่เป็นข้อปฏิบัติเหมือนกันทุกตัว ได้แก่ ๑. การมีสติ เห็นว่าโลกธรรมทุกอย่างมีความผันแปรเป็นธรรมดา ไม่ควรยินดี (๒) ให้เห็นว่าโลกธรรมทุกตัวเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความผันแปรเป็นธรรมดา (๓) การสำรวมอินทรีย์ เพราะ (๑) สติ คือ ความระลึกได้ ความนึกขึ้นได้ ความไม่ปล่อยอุกคิตขึ้นได้ การคุมจิตไว้ในกิจ หมายถึง อาการที่จิตนึกถึงสิ่งที่จะทำอะไรจะพูดได้ นึกถึงสิ่งที่ทำคำที่พูดได้แล้วได้ เป็นอาการที่จิตไม่หลงลืม ระงับยับยั้งใจได้ ไม่ให้เลินเล่อพลั้งเผลอ ป้องกันความเสียหาย เบื้องต้นยับยั้งซึ่งใจไม่มุ่มบ่าม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความไม่ประมาท สติ เป็นธรรมมีอุปการะมาก คือ ทำให้ตื่นตัวอยู่เสมอ เป็นเจตสิกชนิดหนึ่ง สตินั้นหากนำมาใช้กับทางโลกทั่วไปก็ย่อมมีประโยชน์ มหาศาลอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการงาน ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ การคิดอ่านย่อมเป็นระบบ จิตย่อมมีสมาธิในการทำการงานใดๆ อารมณ์มักจะเป็นปกติ ไม่ค่อยโกรธ เครียด หรือทุกข์ใจอะไรหลายๆ กล่าวโดยรวมคือย่อมเกื้อกูลชีวิตประจำวันทางโลกได้อย่างดีซึ่งเป็นประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจน ถ้ารู้เนืองๆ มากๆ เข้าจนเป็นมหาสติ ก็จะได้ประโยชน์จากทางธรรมด้วย การที่เรามีสติอยู่เนืองๆ รู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวบ้าง ทำอย่างติดต่อกันเป็นระยะเวลาานาน ก็เพื่อให้สติเกื้อกูลต่อการ “เห็นความจริง” ความจริงนี้เป็นสิ่งที่ใกล้ตัวที่สุดก็คือกายกับใจจุดหมายของการรู้ก็เพื่อให้เห็นความจริง อันได้แก่อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ว่ากายและใจของเรานั้นเป็นสิ่งไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่ตัวเรา สติ เป็น การกำหนดรู้ ตระหนักรู้ ระลึกรู้ สัมผัสรู้ รู้สึกตัว และอื่นๆ ที่ใช้ในความหมายการทำความกำหนดรู้รู้สึกตัวในปัจจุบัน ต่อผัสสะใดๆที่เกิดขึ้นมาเพื่อให้กำหนดรู้เฉพาะหน้า ให้เท่าทันต่อสัมผัสตามความเป็นจริงต่อสิ่งที่ปรากฏขึ้นมา ให้จิตเป็นอิสระต่อสิ่งที่มากระทบในฐานะเป็นเพื่อผู้เฝ้ารู้เฉย ด้วยการเพิ่มการรับรู้ทางประสาทสัมผัส โดยลดการคิดนึกปรุงแต่งความรู้สึกอื่นๆ (๒) ไตรลักษณ์ เป็นธรรมะที่ทำให้เป็นพระอรียะ (อรียกรธรรม) แปลว่า ลักษณะ ๓ ประการ หมายถึงสามัญลักษณ์ คือ กฏธรรมดาของสรรพสิ่งทั้งปวง อันได้แก่ อนิจจลักษณ์ ลักษณะไม่เที่ยง มีการแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ทุกขลักษณ์ ลักษณะทนอยู่ตลอดไปไม่ได้ ถูกบีบคั้นด้วยอำนาจของธรรมชาติทำให้ทุกสิ่งไม่สามารถทนอยู่ในสภาพ

เดิมได้ตลอดไป และ อนัตตลักษณะ ลักษณะไม่สามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปตามต้องการได้ เช่น ไม่สามารถบังคับให้ชีวิตยั่งยืนอยู่ได้ตลอดไป ไม่สามารถบังคับจิตใจให้เป็นไปตามปรารถนา (๓) อินทรีย์สังวร การสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดียินร้าย ในเวลาเห็นรูป ฟังเสียงดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโณภูฏัพพะ รู้ธรรมารมณด้วยใจ, ระวังไม่ให้กิเลสครอบงำใจ ในเวลารับรู้ารมณทางอินทรีย์ทั้ง ๖ ซึ่งธรรมทั้ง ๓ อย่างนี้ จำเป็นในการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมทุกตัว และจะทำให้เราไม่หวั่นไหวในโลกธรรมได้ ส่วนวิธีปฏิบัติอย่างอื่นก็แตกต่างกันไปตามโลกธรรมแต่ละตัวดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว

ผู้วิจัยจึงยกหลักธรรม ๗ ข้อ ที่มีในการบริหารจัดการชีวิตที่เหมือนกันทุกตัวมากกล่าว คือ (๑) สติ (๒) ไตรลักษณ์ (๓) การสำรวมอินทรีย์ (๔) การไม่ติดใจหรือยินดี (๕) การไม่อาศัยอำนาจทิฐฐิ (๖) การไม่ทะเยอทะยาน (๗) การไม่เศร้าโศก ซึ่งกระบวนการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย ทำได้โดย (๑) มีสติ คือ มีความตามระลึก มีความหวนระลึก มีกิริยาที่ระลึก มีความทรงจำ มีความไม่เลือนลอย มีความไม่หลงลืม มีสติอินทรีย์ มีสติพละ มีสัมมาสติ ในลาภ การเสื่อมลาภ ในยศ การเสื่อมยศ ในคำสรรเสริญ ในคำนิทา ในสุข ในทุกข์ (๒) ไตรลักษณ์ คือ ให้เห็นว่าลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นิทา สุข ทุกข์ เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา (๓) การสำรวมอินทรีย์ คือ เมื่อเราเห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ บริหารชีวิตเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ เราจึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู ฯลฯ ดมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโณภูฏัพพะทางกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ บริหารชีวิตเพื่อสำรวมมโนอินทรีย์ เราจึงรักษามโนอินทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนอินทรีย์ เมื่อเราประกอบด้วยความสำรวมอินทรีย์อันเป็นอริยะนี้ ย่อมเสวยสุขอันไม่ระคนกับกิเลสในภายใน เราทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การใส่เสื้อผ้า การรับประทาน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง การบริหารจัดการชีวิตทุกอย่าง (๔) การไม่ติดใจหรือยินดี คือ เราต้องละให้ได้แล้ว คือ ตัดขาดให้ได้ ทำความสงบให้ได้ ระวังให้ได้ได้ เราต้องไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูฏัพพะ ตระกูล หมู่คณะ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นิทา ทุกข์ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นผู้ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่สยบ ไม่หมกมุ่นในรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่น รส โณภูฏัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณที่พึงรู้แจ้ง ได้แก่ เป็นผู้คลาย ความยินดีแล้ว ปราศจากความยินดีแล้ว สละความยินดีแล้ว คายความยินดีแล้ว ปล่อยความยินดีแล้ว ละความยินดีแล้ว สลัดทิ้งความยินดีแล้ว คือ เป็นผู้คลายความกำหนดแล้ว ปราศจากราคะแล้ว สละราคะแล้ว คายราคะแล้ว ปล่อยราคะแล้ว ละราคะแล้ว สลัดทิ้งราคะแล้ว เป็นผู้หมดความอยากแล้ว เป็นผู้ดับแล้ว เป็นผู้เย็นแล้ว มีตนอันประเสริฐเสวยสุขอยู่อย่างนี้ (๕) การไม่อาศัยอำนาจทิฐฐิ คือ ละความอาศัยด้วยอำนาจตัณหาให้ได้ สลัดทิ้งความอาศัยด้วยอำนาจทิฐฐิให้ได้ ไม่อาศัยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โณภูฏัพพะ ธรรมารมณ ตระกูล หมู่คณะ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นิทา ทุกข์ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ไม่อาศัยรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่น รส โณภูฏัพพะที่รับรู้ และธรรมารมณที่รู้แจ้งแล้ว ไม่อาศัย คือ ไม่ติดแล้ว ไม่ติดแน่นแล้ว ไม่ติดพันแล้ว ไม่ติดใจแล้ว ออกแล้ว สลัดออกแล้ว หลุดพ้นแล้ว ไม่เกี่ยวข้องกับธรรมทั้งปวงแล้ว มีใจเป็นอิสระ (จากความอาศัย) อยู่รวมความว่า เราไม่อาศัยในสิ่งทั้งปวง (๖) การไม่ทะเยอทะยาน คือ เราต้องละให้ได้ ตัดขาดให้ได้ ทำ

ให้สงบให้ได้ ระวังให้ได้ ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เผาด้วยไฟคือญาณแล้ว เราต้องไม่มุ่งหมาย ไม่ต้องการได้ ไม่ยินดี ไม่ปรารถนา ไม่มุ่งหวัง รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ตระกูล หมู่คณะ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ไม่มุ่งหมาย ไม่ต้องการได้ ไม่ยินดี ไม่ปรารถนา ไม่มุ่งหวังรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน อารมณ์ที่รับรู้ และธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง (๗) การไม่เศร้าโศก คือ ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่แปรผันไป หรือเมื่อสิ่งนั้นแปรผันไปแล้วก็ไม่เศร้าโศก คือ ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่คร่ำครวญ ไม่ต้อกพร่ำเพ้อ ไม่ถึงความหลงใหลว่า ลาก เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ของเราแปรผันไป ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่คร่ำครวญ ไม่ต้อกพร่ำเพ้อ ไม่ถึงความหลงใหลว่า หูของเรา จมูกของเรา ลิ้นของเรา กายของเรา รูปของเรา เสียงของเรา กลิ่นของเรา รสของเรา โผฏฐัพพะของเรา ตระกูลของเรา เสื้อผ้าของเรา หมู่คณะของเรา ที่อยู่อาศัยของเรา ลากของเรา ยศของเรา สรรเสริญของเรา สุขของเรา เสื่อมลาภของเรา เสื่อมยศของเรา นินทาของเรา ทุกข์ของเรา อาหารของเรา ที่อยู่อาศัยของเรา ยารักษาโรคของเรา มารดาของเรา บิดาของเรา พี่ชายน้องชายของเรา พี่สาวน้องสาวของเรา บุตรของเรา ธิดาของเรา มิตรและอำมาตย์ของเรา ญาติของเรา ผู้ร่วมสายโลหิตของเราแปรผันไป

ผู้จัดการหรือผู้บริหารทุกคนต้องทำกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการ หรือที่เรียกว่า ขบวนการจัดการ ๕ อย่าง ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) (เขียนย่อว่า POCCC) สู่การจัดการชีวิตภายใต้หน้าที่พื้นฐาน ๔ ประการ คือ (๑) การวางแผน (Planning) สู่การวางแผนชีวิต (๒) การจัดองค์การ (Organizing) สู่การจัดการชีวิต (Life management) (๓) การโน้มนำพนักงาน (Leading/influencing) สู่การโน้มนำบุคคลรอบตน (ทิศ ๖) (๔) การควบคุม (Controlling) สู่การควบคุมตนเอง (สติสัมปชัญญะ)

บทที่ ๔

การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้บูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตทางด้าน
อภิญญารมณในสังคมไทย และผู้วิจัยได้บูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิต
ทางด้านอนิฏฐารมณในสังคมไทย หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากพระภิกษุสงฆ์
จำนวน ๓ รูป และผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาจำนวน ๗ คน มาเสริมเพื่อเป็นวิธีการบริหาร
จัดการชีวิตดังต่อไปนี้

๔.๑ การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยด้าน อภิญญารมณ

๔.๑.๑ ลาก คือ การได้ผลประโยชน์

การได้มาซึ่งทรัพย์ โศก ของที่ได้หรือการได้มาโดยไม่ได้คาดคิด สิ่งที่มีได้มาโดยไม่
คาดคิด สมบัติ กำไร การได้ การมี ของที่ได้มาอย่างไม่ได้คาดหมาย การได้มาซึ่งสิ่งที่คนปรารถนา ซึ่ง
เป็นสิ่งที่คนอยากได้ใครมีและพยายามแสวงหาเป็นของตน โดยมีความหมายและตัวอย่างที่ปรากฏ
อยู่ในพระไตรปิฎก อาทิ พระเวททัตตลัทธิเร้นอยู่ในที่สงัด เกิดความปริวิตกแห่งจิตอย่างนี้ว่า เราจะพึง
ยังใครหนอให้เสื่อมใส เมื่อผู้ใดเสื่อมใสต่อเราแล้วลากสักการะเป็นอันมากจะพึงเกิดขึ้น ลำดับนั้น พระ
เวททัตตได้คิดต่อไปว่าอาตมัสตตฤกษ์นี้แล ยังหนุ่ม ยังเจริญต่อไป ไฉนเราพึงยังอาตมัสตตฤกษ์ให้
เสื่อมใส เมื่ออาตมัสตตฤกษ์นั้นเสื่อมใสต่อเราแล้ว ลากสักการะเป็นอันมากจักเกิดขึ้น

การบริหารจัดการชีวิตต่อการได้ลาก โดยสามารถบริหารจัดการชีวิตได้ดังนี้ คือ ให้มีสติ
เห็นว่าลาก มีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยมนิลา และให้เห็นว่าลากเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์
อย่ายินดีลากสักการะ รวมถึงการสำรวจอินทรีย์ ละลากสักการะ ไม่ประมาทในลาก ไม่ยึดถือว่าลาก
เป็นของเรา ไม่ควรติดใจ ไม่อาศัย ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ในลาก

การไม่ตระหนี่ในลาก คือ จาคะ หมายถึงการสละสิ่งของและความสุขส่วนตัวเพื่อ
ประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น และหมายรวมถึงการสละสิ่งกิเลส ละความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความ
ตระหนี่ ความใจแคบ และการเลิกละนิสัย ตลอดจนความประพฤติน่าเกลียด ที่ทำให้เกิดความเสียหาย ก่อ
ความบาดหมางทะเลาะเบาะแว้ง เป็นต้นด้วย

จาคะ เป็นคุณธรรมที่เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติมองเห็นและเอื้ออาทรต่อความทุกข์ยากและ
ความต้องการของคนอื่น นำให้เป็นคนไม่คับแคบ ไม่เห็นแก่ตัวแล้วให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
ด้วยความเห็นอกเห็นใจ เป็นคนชอบให้ ชอบแบ่งปันคิดถึงคนอื่นมากกว่าตัวเอง

๔.๑.๒ ยศ คือ การได้รับฐานันดรที่สูงขึ้น

การได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต การได้ตำแหน่งศักดิ์นาต่างๆ เป็นสิ่งที่คนอยากได้ใครมีและ
พยายามแสวงหาเป็นของตน โดยมีความหมายและตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เรื่อง
เอตทัคคะ หมายถึง ผู้ยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่งเป็นพิเศษ เป็นตำแหน่งที่พระพุทธเจ้าได้ประทาน

แต่งตั้งให้พระสาวกของพระองค์ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีความรู้ความสามารถเด่นกว่าท่านอื่นๆ ในด้านนั้นๆ และตำแหน่งเอตทัคคะแต่ละตำแหน่งทรงแต่งตั้งเพียงรูปเดียวท่านเดียวเท่านั้น ในแต่ละพุทธบริษัทแต่ละฝ่าย

การบริหารจัดการชีวิตต่อการได้ยศ สามารถบริหารจัดการชีวิตได้ดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการได้ยศมีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยมในการได้ยศ และให้เห็นว่าการได้ยศเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ ไม่ยึดถือว่ายศเป็นของเรา และไม่ควรมีจิตใจ ไม่อาศัย ไม่นิยม ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ในยศ

๔.๑.๓ สรรเสริญ คือ การได้รับการสรรเสริญ

การได้ยิน ได้ฟัง คำสรรเสริญ คำชมเชย คำยกยอ การได้รับการยกย่องสรรเสริญ เป็นสิ่งที่คนอยากได้ใคร่มีและพยายามแสวงหาเป็นของตน โดยมีความหมายและตัวอย่างอยู่ในพระไตรปิฎก คือ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ทรงใช้จิตวิद्याในการปกครองพระสงฆ์สาวก โดยการยกย่องผู้ที่ควรยกย่อง ปอองปรามผู้ที่ควรปอองปราม ดังจะเห็นได้จากทรงยกย่องพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวก ฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวา และทรงตั้งเอตทัคคะ กล่าวคือ ทรงยกย่องพระสาวกอีกส่วนหนึ่งว่ามีความเป็นเลิศในด้านต่างๆ

เจ้าลิจฉวีบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จัก นั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง ต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยอเนกปริยาย และเวลานั้น สีหเสนาบตีสาวกของนิครนถ์ นั่งอยู่ในที่ประชุมด้วย จึงคิดว่าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นจักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยไม่ต้องสงสัยเลย คงเป็นความจริง เจ้าลิจฉวีบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จักเหล่านี้ จึงได้นั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรงต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณโดยอเนกปริยาย ถ้ากระไรเราพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ดุจรสึหะ เธอจงทำการที่ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เพราะการใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เป็นความดีสำหรับคนมีชื่อเสียงเช่นเธอ

การบริหารจัดการชีวิตต่อการได้คำสรรเสริญ ควรบริหารจัดการชีวิตดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการได้คำสรรเสริญมีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยมในการได้คำสรรเสริญ และให้เห็นว่าการได้คำสรรเสริญเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ควรทำความรื่นเริงดีใจหรือกระหยิ่มใจต่อคนพวกนั้น หรือยืนยันให้เขารู้ชัดลงไปว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ถูกต้อง มีอยู่และปรากฏในพวกเรา เมื่อได้รับคำสรรเสริญที่ถูกต้อง รวมทั้งควรประพฤติปฏิบัติอ่อนน้อมถ่อมตัว โดยไม่นิยมในคำสรรเสริญ รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ ละความสรรเสริญ และไม่ประมาทต่อคำสรรเสริญ ทำhiriและศรัทธาให้ยิ่งขึ้น ไม่พึงลำพองตนเมื่อได้คำสรรเสริญ ไม่ยึดถือว่าคำสรรเสริญเป็นของเรา และไม่ควรมีจิตใจ ไม่อาศัย ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ต่อคำสรรเสริญ

๔.๑.๔ สุข คือ การได้ความสบายกาย สบายใจ

ความเบิกบานบันเทิงใจ เริงใจ ความรู้สึกหรืออารมณ์ประเภทหนึ่ง มีหลายระดับตั้งแต่ความสบายใจเล็กน้อยหรือความพอใจจนถึงความเพลิดเพลินหรือเต็มไปด้วยความสนุก การดำรงชีวิตที่ดี หรือชีวิตที่มีความเจริญ เป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหาเพื่อให้ได้พบกับเสรีภาพและการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง สุขสูงสุดสามารถมีได้ด้วยการเอาชนะตัณหาทุกรูปแบบ ส่วนสุขจากทรัพย์สินหรือความมั่นคงในชีวิตและการมีมิตรภาพที่ก็เป็นที่ยอมรับว่าเป็นเป้าหมายที่มีคุณค่าสำหรับบุคคลทั่วไป ซึ่งเป็น

สิ่งที่คนอยากได้ใครมีและพยายามแสวงหาเป็นของตน โดยมีความหมายและตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก

การบริหารจัดการชีวิตต่อการประสพสุข ได้แก่การบริหารจัดการชีวิตดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการประสพสุขมีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยดีในการประสพสุข และให้เห็นว่าการประสพสุขเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ การคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย และการรู้จักประมาณในการบริโภค การรักษาศีล ไม่ยึดถือว่าสุขเป็นของเรา ไม่ติดใจในสุข ไม่อาศัยสุข ไม่นิยดีในสุขที่เราประสพ รวมถึงการไม่ทะเยอทะยาน การไม่ตระหนี่ในสุข และการละสุข

มนุษย์แต่ละคนมีศักยภาพพอสำหรับที่จะชี้นำตัวเอง มนุษย์ไม่อยู่นิ่งแต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ต่างๆ ที่แวดล้อมและแสวงหาความต้องการที่จะเข้าใจตนเอง ยอมรับตนเองทั้งในส่วนดีส่วนบกพร่อง รู้จักจุดอ่อน และความสามารถของตนเอง มนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จะสนองความต้องการให้กับตนเองทั้งสิ้น และความต้องการของมนุษย์มีมากมายหลายอย่างด้วยกัน ซึ่งต้องได้รับความพึงพอใจจากความต้องการพื้นฐานหรือต่ำสุดเสียก่อนจึงจะผ่านขึ้นไปยังความต้องการขั้นสูงตามลำดับ

(๑) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น

(๒) ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Security or safety needs) เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้ว มนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิตและหน้าที่การงาน

(๓) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs) ความต้องการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางด้านร่างกาย และความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของโดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความต้องการได้รับการยอมรับ การต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

(๔) ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) หรือ ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นความต้องการการได้รับการยกย่อง นับถือ และสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

(๕) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ ความต้องการทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นต้น

โดยลากและยศนั้น ถือว่าเป็นความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Security or safety needs) เป็นความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs)

ส่วนสรรเสริญ ถือว่าเป็นความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) และความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization)

และสุข ถือว่าเป็นความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Security or safety needs) เป็นความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs) เป็นความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) และเป็นความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization)

การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตทางด้านอิฐฐารมณในสังคมไทยนั้น คือ เราใช้หลักการบริหารจัดการ POSDC มาบริหารจัดการ ความต้องการทางด้านด้านต่างๆ ของชีวิต ไม่ว่าจะเป็น ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Security or safety needs) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs) ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) และความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization) โดยใช้หลักการบริหารจัดการ POSDC มาบริหารจัดการ ดังนี้คือ

(๑) P การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงานของชีวิต หรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จของชีวิตตามที่ต้องการ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกับ การใช้ดุลพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จของชีวิต ที่ต้องการจะได้และหนทางที่จะทำให้ได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ในทางปฏิบัติในการวางแผนเราจะทำการคาดการณ์ เหตุการณ์ ในอนาคต และจะมีการคิดวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายผลงานต่างๆ และจะกำหนดแผนงาน หรือแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม ที่จะช่วยให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ต่างๆ หน้าที่การวางแผนจึงเป็นเครื่องช่วยให้เราเกิดความรู้สึกรอบคอบในการก้าวไปในอนาคต โดยไม่ต้องอยู่ในความประมาทและสามารถเผชิญกับความไม่แน่นอนต่างๆ ที่เกิดขึ้นข้างหน้า ผลดีของการวางแผนจึงเท่ากับช่วยให้เกิดการป้องกันปัญหามากกว่าการต้องคอยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในการวางแผนนั้นเราจะใช้ดุลพินิจพิจารณาสิ่งต่าง ๆ คือ ชีวิตของเราจะทำอะไร ให้ได้ผลงานอย่างไร ทำอย่างไร ทำเมื่อไร ซึ่งเมื่อคิดตลอดจนได้แผนงาน หรือแนวทางการปฏิบัติที่ดีออกมาแล้วก็จะช่วยให้ชีวิตของเราสามารถทำงานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้โดยมีประสิทธิภาพสูงทั้งในแง่ต่างๆ ได้ในที่สุด กล่าวโดยสรุป การวางแผนจะมีขั้นตอนแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนแรก การกำหนดเป้าหมาย และส่วนที่สองการวางแผน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย ดังกล่าว

(๒) O การจัดการชีวิต (Organizing) คือ การพัฒนาระบบการทำงาน เพื่อให้งานต่างๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี การจัดโครงสร้างชีวิต คือ การจัดโครงสร้างชีวิต การมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงาน โครงสร้างที่ดีจึงต้องสามารถชี้ชัดได้ว่าเราต้องทำอะไร และเราจะต้องรายงานต่อใคร ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้สึกมีระเบียบ ในขณะที่ปฏิบัติงานได้อย่างดี การจัดโครงสร้างชีวิต โดยมีการกำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ระหว่างกิจกรรมต่างๆ นี้เอง จะช่วยให้มั่นใจได้ตลอดเวลาว่าการทำงานจะสามารถประสานกันได้ และอยู่ภายใต้การควบคุมเสมอ โครงสร้างชีวิตที่จัดขึ้นจึงเป็นขั้นตอนงานการจัดการที่ต้องกระทำต่อเนื่องจากการวางแผน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า เมื่อลงมือปฏิบัติงานจริงแล้วงานต่างๆ จะบรรลุผลสำเร็จลงได้ การจัดการชีวิตจะช่วยให้เกิดผลดีที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดเตรียมทรัพยากรเพื่อการทำงาน และในขั้นปฏิบัติจะไม่เกิดสับสน หรือการทำงานก้าวก่ายซ้ำซ้อนกันผู้อื่นจะรู้ถึงขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบ ทิศ ๖ ต่างๆ จะรู้ว่าผู้ใดเป็นผู้ปฏิบัติและผู้ใดเป็นที่ปรึกษา และจะช่วยให้ทุกๆ ทิศ ๖ สามารถช่วยได้ตลอดเวลาอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งข้อขัดแย้งต่างๆ จะไม่เกิดขึ้น กล่าวโดยสรุป การจัดโครงสร้างชีวิตก็

คือ การมุ่งพยายามจัดระเบียบให้การปฏิบัติงานต่างๆ ทั้งหลายเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สะดวก และราบรื่น

(๓) S การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึงภารกิจของบริหารในการดำเนินกิจกรรมทางการจัดการที่เกี่ยวกับ การจัดทรัพยากรมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ชีวิตมีกำลังคนที่มีประสิทธิภาพพร้อมในการทำงานในทุกด้าน หลักการและนโยบายของหน้าที่จัดการเกี่ยวกับบุคคลที่จะยึดถือปฏิบัติก็คือ การพยายามให้เป็นไปตามหลัก “Put the right man on the right job” หรือ การพยายามทำให้ทุกคนมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถพร้อม และเหมาะสมกับงานที่ทำให้มากที่สุดตลอดเวลานั่นเอง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดคนเข้าทำงานเพื่อให้ได้คนที่มีความสามารถพร้อม ตลอดจนการประเมินงานและการจัดระบบรางวัลตอบแทนต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการทำงาน และการริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะทุ่มเททำงาน ให้ชีวิตเป็นอย่างดีตลอดไป

(๔) D การสั่งการและการประสานงาน (Directing and Coordinating) หมายถึง กิจกรรมทางการบริหารชีวิตโดยตัวเราในการบังคับบัญชา ให้การทำงานต่างๆภายในชีวิตดำเนินไป โดยราบรื่นมีการประสานงานร่วมใจร่วมแรงกันทำ ทั้งนี้ความพยายามของเรา ในการสร้างศิลปะการบังคับบัญชา ที่จะทำการให้การทำงานประจำวันของทุกคนเป็นไปด้วยดีนั้น คือ ต้องฝึกทักษะให้เป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพที่สามารถโน้มน้าวและชักจูงทุกคนให้ทุ่มเทการทำงานนั่นเอง ซึ่งในการนี้การสร้าง ความเข้าใจ โดยมีทักษะในด้านการสื่อสารนับว่าเป็นคุณสมบัติที่จำเป็น และการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์จะเป็นพื้นฐาน ที่จะช่วยให้เรามีความคล่องตัวสามารถ ประยุกต์ศิลปะการสั่งการ และการประสานงานให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องตามสถานการณ์ได้ กล่าวโดยสรุป หน้าที่การสั่งการและการประสานงานจะเกี่ยวข้องกับการชักนำและช่วยเหลือทุกคนให้ทำงานของตนอย่างดี ทั้งนี้โดยอาศัยวิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีนั่นเอง

(๕) C การควบคุม (Controlling) คือกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่า การบริหารจัดการชีวิตต่าง ๆ จะสำเร็จผลตามแผนที่ตั้งไว้ ซึ่งขั้นตอนการควบคุม ที่สำคัญนั้น จะต้องมีการวัดผลงานสิ่งที่ทำได้ มีการเปรียบเทียบผลงานกับเป้าที่ตั้งไว้ และการดำเนินการแก้ไขเมื่อมีสิ่งผิดปกติหรือมีเหตุการณ์ ทำให้ผลงานคลาดเคลื่อนจากที่กำหนดไว้ในแผน ด้วยกลไกการควบคุมดังที่กล่าวนี้ การควบคุมจึงต้องมีการพิจารณาตกลงใจให้ชัดว่าจะวัดผลงานอะไร จะวัดโดยวิธีการอย่างไร จะใช้เกณฑ์อะไรเป็นตัววัด หลักและนโยบายของการควบคุมนั้น พื้นฐานจะอยู่ที่ “การควบคุม” การบริหารชีวิตเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะการบริหารจัดการชีวิตต่างๆ จะสำเร็จได้ผลดีเพียงใดนั้น จะอยู่ที่เรา ปฏิบัติงานมากกว่าวัตถุสิ่งของหรือเครื่องจักร ด้วยแนวความคิดดังกล่าว การควบคุมที่มีประสิทธิภาพ จึงอยู่ที่พยายามติดตามดูว่า มีงานในความรับผิดชอบของเราไหม ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม และการพยายามกำกับให้ผลงานของเราทุกจุดเบนกลับเข้าสู่เป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ โดยเทคนิคที่ใช้ในการควบคุมในทางการบริหารนั้น วิธีการจะกระทำโดยการประเมินผลงาน การวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหา และการให้ข้อเสนอแนะปรึกษาต่างๆ นั่นเอง กล่าวโดยสรุปกระบวนการบริหารจัดการชีวิตที่ประกอบด้วยหน้าที่งานการบริหารทั้ง ๕ ประการ จึงเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของเราที่พึงต้องปฏิบัติ เพื่อการบริหารงาน เพื่อให้งานต่างๆ เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และจากหน้าที่งานการบริหารนี้ หากนำมาสรุปเป็นขอบเขตงานที่ผู้บริหารต้องเกี่ยวข้องคอยจัดการตลอดเวลาแล้ว โดยการบริหารจัดการชีวิตเหล่านี้ถ้าเราบริหารจัดการชีวิตได้ดีมีประสิทธิภาพหรือ

บริหารจัดการชีวิตเหล่านี้ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จะทำให้เราได้ลาภ ได้ยศ ได้รับความสรรเสริญ และความสุขตามลำดับ

ตารางที่ ๑ การบริหารจัดการเรื่องลาภ

อิฏฐารมณ	หลัก พระพุทธศาสนา	ศาสตร์บริหารจัดการ ชีวิตในสังคมไทย		สัมภาษณ์เชิงลึก	วิธีการ บริหาร จัดการชีวิต
		ความ ต้องการ	POSDC		
ลาภ	<p>๑. มีสติ ระลึกรู้ และเข้าใจว่าลาภมีความแปรผันเป็นธรรมดา</p> <p>๒. ปัญญาพิจารณาว่าลาภเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์</p> <p>๓. ทำจิตไม่ให้ยินดีลาภสักการะ</p> <p>๔. สำรวมอินทรีย์ คือ สำรวมตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวมลิ้น สำรวมกาย สำรวมใจ</p> <p>๕. ละลาภสักการะที่เกิดขึ้น ไม่ให้ครอบงำจิตของเรา</p> <p>๖. มีสมาธิเป็นผู้มีมีปกติอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่หวั่นไหวในลาภ</p> <p>๗. ละความยึดถือว่าลาภเป็นของเรา ด้วยอำนาจตณฺหา สลัดทิ้งความยึดถือ</p>	<p>๑. ความต้องการทางร่างกาย</p> <p>๒. ความต้องการความปลอดภัย และมั่นคง</p> <p>๓. ความต้องการความรัก และความเป็นเจ้าของ</p>	<p>๑. การวางแผนในลาภ</p> <p>๒. การจัดการลาภ</p> <p>๓. การโน้มนำบุคคลรอบตน (ทิศ ๖) กับลาภ</p> <p>๔. การควบคุมลาภ</p>	<p>๑. ต้องเรียนรู้อยู่กับลาภและรู้เท่าทัน ไม่หลงระเริงกับลาภและไม่ดีใจกับลาภ</p> <p>๒. ต้องทำใจว่าสักวันหนึ่งลาภจะหมดไป</p> <p>๓. ไม่หวั่นไหวอย่าเพลิดเพลิน สงบไว้</p> <p>๔. ต้องไม่ประมาท ไม่ฟูขึ้น</p> <p>๕. ไม่ตื่นเต้น มีสติ ต้องพิจารณาว่ามีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ตับไป</p> <p>๖. ไม่คิดว่าจะจริง ยั่งยืน ต้องระวังอย่าหลง ไม่หลงกับสิ่งที่ได้มา</p> <p>๗. มีความสำรวมระวัง ทำตามหน้าที่ ตามวาระงาน</p> <p>๘. มีความสำรวม</p>	<p>๑. มีสติ วางแผนอยู่กับลาภ</p> <p>๒. รู้เท่าทันว่าลาภมีความแปรผันเป็นธรรมดา</p> <p>๓. ไม่ยินดีไม่หลงระเริงกับลาภ</p> <p>๔. เห็นว่าลาภเป็นของไม่เที่ยงควบคุมไม่ดีใจกับลาภ</p> <p>๕. ไม่ยินดีลาภสักการะ ทำใจว่าวันหนึ่งลาภจะหมดไป</p> <p>๖. สำรวมอินทรีย์อย่า</p>

	<p>ว่าลาภเป็นของเรา ด้วยอำนาจทิฐฐิ ๘. ไม่ติดใจในลาภ คือ ไม่ยินดีในลาภ ไม่สยบในลาภ ไม่ หมกมุ่นอยู่ในลาภ คลายความติดใจ ในลาภ สละความ ติดใจในลาภ ปล่อยความติดใจ ในลาภ ๙. ไม่อาศัยลาภ คือ ละความอาศัย ด้วยอำนาจค้นหา สลัดทิ้งความอาศัย ด้วยอำนาจทิฐฐิ สลัดออกจากลาภ หลุดพ้นออกจาก ลาภ ไม่เกี่ยวข้อง กับลาภ มีใจเป็น อิสระจากลาภ ๑๐. ไม่ ทะเยอทะยาน ไม่ ตระหนี่ในลาภ คือ ละค้นหา ตัดขาด ขาดค้นหา ทำให้ ค้นหาสงบ ระงับ ค้นหา ทำให้ ค้นหาเกิดขึ้นไม่ได้ อีก เฝ้าด้วยไฟคือ ญาณ</p>			<p>อินทรีย์ คือ สำรวม ตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวม ลิ้น สำรวมกาย สำรวมใจ ๑๐. ไม่ลุ่มหลง ยินดีแต่ พอประมาณ</p>	<p>ปลอดตัว ๗.ละลาภ สักการะสงบ ไว้ต้องไม่ ประมาท</p>
--	--	--	--	---	---

ตารางที่ ๒ การบริหารจัดการเรื่องยศ

อิฐฐารมณ	หลัก พระพุทธศาสนา	ศาสตร์บริหารจัดการ ชีวิตในสังคมไทย		สัมภาษณ์เชิงลึก	วิธีการ บริหาร จัดการ ชีวิต
		ความ ต้องการ	POSDC		
ยศ	<p>๑. มีสติ ระลึกรู้ และเข้าใจว่ายศมีความแปรผันเป็นธรรมดา ทำจิตไม่ให้ยินดีในยศ</p> <p>๒. ปัญญาพิจารณาว่ายศเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์</p> <p>๓. สำรวมอินทรีย์ คือ สำรวมตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวมลิ้น สำรวมกาย สำรวมใจ</p> <p>๔. ไม่ยึดถือว่ายศเป็นของเรา คือ ละความยึดถือว่าเป็นของเราด้วยอำนาจ ตัณหา สลัดทิ้งความยึดถือว่าเป็นของเราด้วยอำนาจ ทิฐฐิ</p> <p>๕. ไม่ติดใจในยศ คือ ละยศ ตัดขาดยศ ทำให้สงบ ระงับ ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้อีก เฝ้าด้วยไฟคือญาณ</p> <p>๖. ไม่อาศัยยศ คือ</p>	<p>๑. ความต้องการทางร่างกาย</p> <p>๒. ความต้องการความปลอดภัย และมั่นคง</p> <p>๓. ความต้องการความรัก และความเป็นเจ้าของ</p>	<p>๑. การวางแผนในยศ</p> <p>๒. การจัดการยศ</p> <p>๓. การโน้มน้ําบุคคลรอบตน (ทิศ ๖) กับยศ</p> <p>๔. การควบคุมยศ</p>	<p>๑. ต้องเรียนรู้อยู่กับยศและรู้เท่าทัน ไม่หลงระเริงกับยศ และไม่ตีใจกับยศ</p> <p>๒. ต้องทำใจว่าสักวันหนึ่งยศจะหมดไป</p> <p>๓. ไม่หวั่นไหว อย่าผลอตัว สงบไว้</p> <p>๔. ต้องไม่ประมาท ไม่ฟูขึ้น</p> <p>๕. ไม่ตื่นเต้น มีสติ</p> <p>๖. ต้องพิจารณาว่ามีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป อย่าคิดว่าจะจีรัง ยั่งยืน</p> <p>๗. ต้องระวังอย่าหลง ไม่หลงกับสิ่งที่ได้มา</p> <p>๘. มีความสำรวมระวัง</p> <p>๙. ทำตามหน้าที่ ตามวาระงาน</p> <p>๑๐. มีความสำรวมอินทรีย์ คือ สำรวมตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวมลิ้น สำรวมกาย สำรวมใจ</p>	<p>๑. สติ วางแผนอยู่กับยศ</p> <p>๒. รู้เท่าทัน ว่ายศมีความแปรผันเป็นธรรมดา</p> <p>๓. ไม่ยินดีไม่หลงระเริงกับยศ</p> <p>๔. เห็นว่ายศเป็นของไม่เที่ยงควบคุมไม่ตีใจกับยศ</p> <p>๕. ไม่ยินดีในยศทำใจว่าวันหนึ่งยศจะหมดไป</p> <p>๖. สำรวมอินทรีย์ไม่ผลอตัว</p>

	<p>ละความอาศัยด้วยอำนาจค้นหา สลัดทิ้งความอาศัยด้วยอำนาจทฤษฎี ไม่ติดยศ ไม่ติดยศแน่นอน ไม่ติดพันยศ ไม่ติดใจยศ ออก สลัด ออก หลุดพ้น มีใจเป็นอิสระ (จากความอาศัย)</p> <p>๗. ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ยศ คือ ละค้นหา ตัดขาดค้นหา ทำให้สงบระงับ ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้ เผลอด้วยไฟคือญาณ</p>			๑๒. ไม่ลุ่มหลง ยินดีแต่พอประมาณ	
--	---	--	--	---------------------------------	--

ตารางที่ ๓ การบริหารจัดการเรื่องสรรเสริญ

อภิวรรณ	หลักพระพุทธศาสนา	ศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย		สัมภาษณ์เชิงลึก	วิธีการบริหารจัดการชีวิต
		ความต้องการ	POSDC		
สรรเสริญ	<p>๑. มีสติ ระลึกรู้และเข้าใจว่าสรรเสริญมีความแปรผันเป็นธรรมดา ทำจิตไม่ให้ยึดติดคำสรรเสริญ</p> <p>๒. ปัญหาพิจารณาว่าสรรเสริญเป็น</p>	<p>๔. ความต้องการการยกย่อง</p> <p>๕. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต</p>	<p>๑. การวางแผนในสรรเสริญ</p> <p>๒. การจัดการสรรเสริญ</p> <p>๓. การโน้มนำบุคคลรอบตน (ทิศ</p>	<p>๑. ต้องเรียนรู้อยู่กับคำสรรเสริญและรู้เท่าทันคำสรรเสริญ</p> <p>๒. ไม่หลงระเริงกับคำสรรเสริญและไม่ติดใจกับคำสรรเสริญ</p> <p>๓. ต้องทำใจว่าสัก</p>	<p>๑. สติวางแผนอยู่กับคำสรรเสริญ</p> <p>๒. รู้เท่าทันว่าคำสรรเสริญมีความแปรผันเป็นธรรมดา</p> <p>๓. ไม่ยึดติดไม่</p>

	<p>ของไม่เที่ยง เป็น ทุกข์ ๓. ไม่ควรทำความ รื่นเริงดีใจหรือ กระหยิ่มใจต่อคนที่ สรรเสริญ ๔. คำสรรเสริญนั้น ถ้าเป็นเรื่องจริง ควรยืนยันให้เขารู้ ชัดเจนไปว่า เรื่องนี้ เป็นเรื่องจริง ถูกต้อง มีอยู่และ ปรากฏในพวกเรา ๕. ประพฤติปฏิบัติ อ่อนน้อมถ่อมตัว ๖. สำรวมอินทรีย์ คือ สำรวมตา สำรวมหู สำรวม จมูก สำรวมลิ้น สำรวมกาย สำรวม ใจ ๗. ละความ สรรเสริญ ๘. ไม่ประมาทต่อ คำสรรเสริญ คือ มี สติสมาธิอยู่ด้วย ความไม่ประมาท มีความเพียร พิจารณาด้วย ปัญญาที่สุขุม ๙. ควรทำหิริและ ศรัทธาให้ยิ่งขึ้น หลังได้ฟังเสียง สรรเสริญของ นักปราชญ์ ทั้งหลาย</p>		<p>๖) กับ สรรเสริญ ๔. การ ควบคุม สรรเสริญ</p>	<p>วันหนึ่งคำ สรรเสริญจะหมด ไป ๔. ไม่หวั่นไหว อย่าเผลอตัว สงบ ไว้ ๕. ต้องไม่ประมาท ไม่ฟูขึ้น ๖. ไม่ต้องไปสนใจ คนอื่น ๗. ไม่ไปตื่นเต้น มี สติ ต้องพิจารณา ว่ามีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป อย่าคิดว่าจะ จีรังยั่งยืน ๘. ต้องระวังไม่ หลง ไม่หลงกับสิ่ง ที่ได้มา มีความ สำรวมระวัง ๙. ทำตามหน้าที่ ตามวาระงาน ๑๐. มีความสำรวม อินทรีย์ คือ สำรวม ตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวม ลิ้น สำรวมกาย สำรวมใจ ๑๒. ไม่ลุ่มหลง ยินดีแต่ พอประมาณ</p>	<p>หลงระเรีงกับ คำสรรเสริญ ๔. เห็นว่าคำ สรรเสริญเป็น ของไม่เที่ยง ควบคุมไม่ดีใจ กับคำ สรรเสริญ ๕. ไม่ยินดีใน คำสรรเสริญ ทำใจว่าวัน หนึ่งคำ สรรเสริญจะ หมดไป ๖. สำรวม อินทรีย์ไม่ เผลอตัว</p>
--	--	--	---	--	--

	<p>๑๐. ไม่พึงลำพอง ตนเมื่อได้คำ สรรเสริญ คือ ไม่ พึงทำความ เยอหยิ่ง ไม่พึงทำ ความถือตัว ไม่พึง ทำความหัวดี้อ ไม่ พึงให้เกิดความถือ ตัว ไม่พึงเป็นคน จองหอง ปั่นปึง หัว สูง</p> <p>๑๑. ไม่ยึดถือว่าคำ สรรเสริญเป็นของ เรา คือ ละความ ยึดถือว่าคำ สรรเสริญเป็นของ เราด้วยอำนาจ ตัณหา สลัดทิ้ง ความยึดถือว่าคำ สรรเสริญเป็นของ เราด้วยอำนาจวิภูษิต</p> <p>๑๒. ไม่ติดใจคำ สรรเสริญ คือ ละ คำสรรเสริญ ตัด ขาดคำสรรเสริญ ทำให้สงบ ระงับ ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้ เผาด้วยไฟคือญาณ</p> <p>๑๓. ไม่อาศัยคำ สรรเสริญ คือ ละ ความอาศัยด้วย อำนาจตัณหา สลัด ทิ้งความอาศัยด้วย อำนาจวิภูษิต ไม่ติด คำสรรเสริญ ไม่ติด คำสรรเสริญแน่น</p>				
--	--	--	--	--	--

	<p>ไม่ติดพันคำ สรรเสริญ ไม่ติดใจ คำสรรเสริญ ออก สลัดออก หลุดพ้น ไม่เกี่ยวข้องกับคำ สรรเสริญ มีใจเป็น อิสระ (จากความ อาศัยคำสรรเสริญ) อยู่ ๑๔. ไม่ ทะเยอทะยาน ไม่ ตระหนี่คำ สรรเสริญ คือ ละ ตัณหา ตัดขาด ตัณหา ทำให้สงบ ระวัง ทำให้เกิดขึ้น ไม่ได้ เผลอด้วยไฟ คือญาณ ไม่มุง หมายคำสรรเสริญ ไม่ต้องการคำ สรรเสริญ ไม่ยินดี คำสรรเสริญ ไม่ ประารถนาคำ สรรเสริญ ไม่ มุ่งหวังคำสรรเสริญ</p>				
--	--	--	--	--	--

ตารางที่ ๔ การบริหารจัดการเรื่องสุข

อัฐารมณั	หลัก พระพุทธศาสนา	ศาสตร์บริหาร จัดการชีวิตใน สังคมไทย		สัมภาษณั เชิงลัค	วิธีการบริหาร จัดการชีวิต
		ความ ต้องการ	POSDC		
สุข	๑. มีสติ ระลักรู้	๑. ความ	๑. การ	๑. ต้อง	๑. กำหนดความ

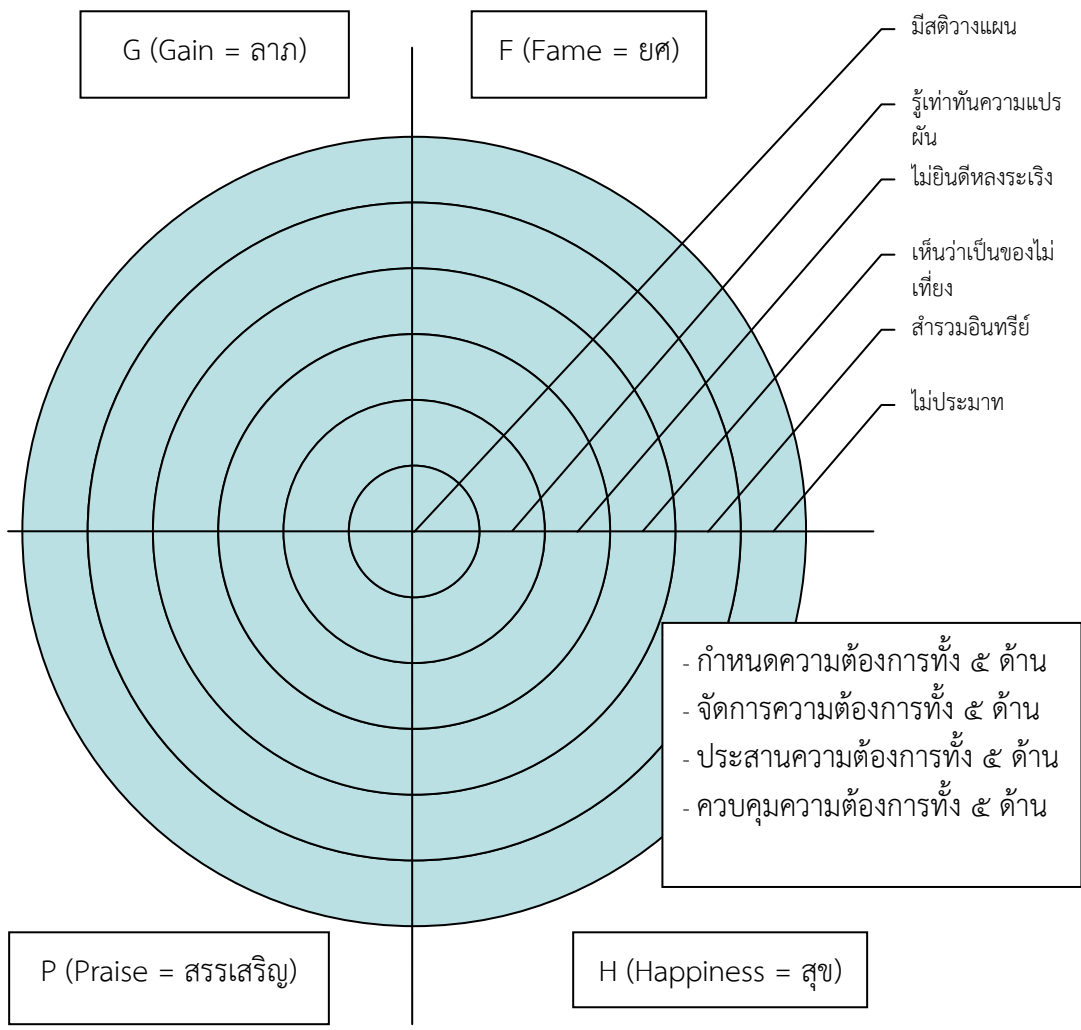
	<p>และเข้าใจว่าสุขมี ความแปรผันเป็น ธรรมดา ทำจิต ไม่ให้ยึดติดในการ ประสบสุข</p> <p>๒. ปัญญาพิจารณา ว่าสุขเป็นของไม่ เที่ยง เป็นทุกข์</p> <p>๓. สรรวมอินทรีย์ คือ สรรวมตา สรรวมหู สรรวม จมูก สรรวมลิ้น สรรวมกาย สรรวม ใจ</p> <p>๔. คัมภีระทวาร ในอินทรีย์ทั้งหลาย คือ คัมภีระตาคา คัมภีระหู คัมภีระจมูก คัมภีระลิ้น คัมภีระกาย คัมภีระใจ</p> <p>๕. รู้จักประมาณใน การบริโภค</p> <p>๖. พึงรักษาศีล</p> <p>๗. ไม่ยึดถือว่าสุข เป็นของเรา คือ ละ ความยึดถือว่าสุข เป็นของเราด้วย อำนาจต้นหา สลัด ทิ้งความยึดถือว่า เป็นของเราด้วย อำนาจทฤษฎี</p> <p>๘. ไม่ติดใจในสุข คือ ละสุข ตัดขาด สุข ทำให้สงบ</p>	<p>ต้องการ ทาง ร่างกาย</p> <p>๒. ความ ต้องการ ความ ปลอดภัย และ มั่นคง</p> <p>๓. ความ ต้องการ ความรัก และ ความ เป็น เจ้าของ</p> <p>๔. ความ ต้องการ การยก ย่อง</p> <p>๕. ความ ต้องการ ความสำ เร็จใน ชีวิต</p>	<p>วางแผนใน สุข</p> <p>๒. การ จัดการสุข</p> <p>๓. การโน้ม น้าบุคคล รอบตน (ทิศ ๖) กับ สุข</p> <p>๔. การ ควบคุมสุข</p>	<p>เรียนรู้อยู่กับ สุขและรู้เท่า ทัน ไม่หลง ระเริงกับสุข และไม่ดีใจ กับสุข</p> <p>๒. ต้องทำ ใจว่าสักวัน หนึ่งสุขจะ หมดไป</p> <p>๓. ไม่ หวั่นไหว อย่าปล่อยตัว สงบไว้</p> <p>๔. ต้องไม่ ประมาท ไม่ พุ้ง ๕. ไม่ไป ตื่นตื่น มีสติ ต้อง พิจารณาว่า มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป อย่าคิดว่าจะ จีรังยั่งยืน</p> <p>๖. ต้องระวัง ไม่หลง ไม่ หลงกับสิ่งที่ ได้มา</p> <p>๗. มีความ สำรวมระวัง ทำตาม หน้าที่ ตาม วาระงาน</p> <p>๘. มีความ สำรวม</p>	<p>ต้องการทางร่างกาย</p> <p>๒. กำหนดความ ต้องการความ ปลอดภัยและมั่นคง</p> <p>๓. กำหนดความ ต้องการความรักและ ความเป็นเจ้าของ</p> <p>๔. กำหนดความ ต้องการการยกย่อง</p> <p>๕. กำหนดความ ต้องการความสำเร็จ ในชีวิต</p> <p>๖. จัดความต้องการ ทางร่างกาย</p> <p>๗. จัดความต้องการ ความปลอดภัยและ มั่นคง</p> <p>๘. จัดความต้องการ ความรักและความ เป็นเจ้าของ</p> <p>๙. จัดความต้องการ การยกย่อง</p> <p>๑๐. จัดความต้องการ ความสำเร็จในชีวิต</p> <p>๑๑. ประสานงาน ความต้องการทาง ร่างกาย</p> <p>๑๒. ประสานงาน ความต้องการความ ปลอดภัยและมั่นคง</p> <p>๑๓. ประสานงาน ความรักและความ เป็นเจ้าของ</p> <p>๑๔. ประสานงานการ ยกย่อง</p> <p>๑๕. ประสานงาน</p>
--	--	---	--	---	--

	<p>ระงับ ทำให้เกิดขึ้น ไม่ได้ เผาด้วยไฟ คือญาณ ไม่ยินดี สุข ไม่สยบสุข ไม่ หมกมุ่นสุข คลาย ความติดใจ ปราศจากความติด ใจ สละความติดใจ ปล่อยความติดใจ ละความติดใจ สละ ทั้งความติดใจ คลายความกำหนัด ปราศจากราคะ สละราคะ คาย ราคะ ปล่อยราคะ ละราคะ สลัดทั้ง ราคะ หมดความ อยาก ดับเย็น ๙. ไม่อาศัยสุข คือ ละความอาศัยสุข ด้วยอำนาจค้นหา สลัดทั้งความอาศัย สุขด้วยอำนาจที่ภุมฺม ไม่ติดสุข ไม่ติด แน่นสุข ไม่ติดพัน สุข ไม่ติดใจสุข ออกจากสุข สลัด ออกจากสุข หลุด พ้น ไม่เกี่ยวข้องกับ สุข มีใจเป็นอิสระ (จากความอาศัย) สุข ๑๐. ทำจิตไม่ให้ ยินดีในสุข คือ ละ ค้นหา ตัดขาด ค้นหา ทำให้สงบ</p>			<p>อินทรีย์ ๙. ไม่ลุ่ม หลง ยินดี แต่ พอประมาณ</p>	<p>ความสำเร็จในชีวิต ๑๕. ควบคุมความ ต้องการทางร่างกาย ๑๖. ควบคุมความ ต้องการความ ปลอดภัยและมั่นคง ๑๗. ควบคุมความรัก และความเป็นเจ้าของ ๑๘. ควบคุมการยก ย่อง ๑๙. ควบคุม ความสำเร็จในชีวิต</p>
--	--	--	--	---	--

	<p>ระงับ ทำให้เกิดขึ้น ไม่ได้ เผาด้วยไฟ คือญาณ ไม่ติดใจ สุข ไม่สบายสุข ไม่ หมกมุ่นในสุข เป็น ผู้คลายความยินดี ในสุข ปราศจาก ความยินดีในสุข สละความยินดีใน สุข ปล่องความ ยินดีในสุข ละ ความยินดีในสุข สลัดทิ้งความยินดี ในสุข คลายความ กำหนัด ปราศจาก ราคะ สละราคะ คายราคะ ปล่อง ราคะ ละราคะ สลัดทิ้งราคะ หหมด ความอยาก ดับเย็น ๑๑. ไม่ ทะเยอทะยาน การ ไม่ตระหนี่ในสุข คือ ละตัณหา ตัด ขาดตัณหา ทำให้ สงบ ระงับ ทำให้ เกิดขึ้นไม่ได้ เผา ด้วยไฟคือญาณ ไม่ มุ่งหมายสุข ไม่ ต้องการได้สุข ไม่ ยินดีสุข ไม่ ปรารถนาสุข ไม่ มุ่งหวังสุข ๑๒. ละสุข</p>				
--	--	--	--	--	--

<p style="text-align: center;">G (Gain = ลาภ)</p> <p>๑. มีสติวางแผน ๒. รู้เท่าทันความแปรผัน ๓. ไม่ยินดีหลงระเรีง ๔. เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยงควบคุม ๕. สำรวมอินทรีย์อย่าเผลอตัว ๖. สงบไม่ประมาท</p>	<p style="text-align: center;">F (Fame = ยศ)</p> <p>๑. สติวางแผน ๒. รู้เท่าทันว่าแปรผันเป็นธรรมดา ๓. ไม่ยินดีหลงระเรีง ๔. ควบคุมไม่ดีใจ ๕. สำรวมอินทรีย์</p>
<p style="text-align: center;">P (Praise = สรรเสริญ)</p> <p>๑. มีสติวางแผน ๒. รู้เท่าทันความแปรผัน ๓. ไม่ยินดีหลงระเรีง ๔. เห็นเป็นของไม่เที่ยง ๕. ทำใจว่าวันหนึ่งจะหมดไป ๖. สำรวมอินทรีย์</p>	<p style="text-align: center;">H (Happiness = สุข)</p> <p>๑. กำหนดความต้องการทั้ง ๕ ด้าน ๒. จัดการความต้องการทั้ง ๕ ด้าน ๓. ประสานความต้องการทั้ง ๕ ด้าน ๔. ควบคุมความต้องการทั้ง ๕ ด้าน</p>

แผนภาพที่ ๔.๑ GFPH Model A

แผนภาพที่ ๔.๒ GFPH Model B

วิธีการบริหารจัดการชีวิตด้านอิฏฐารมณ์ ทั้งลาก ยศ สรรเสริญ สุข ตาม GFPH Model คือ

๑. มีสติวางแผนอยู่กับลาก ยศ สรรเสริญ สุข คือ มีสติวางแผนในการที่จะให้ได้ลาก ยศ สรรเสริญ สุข มาเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นความต้องการของโลก และหมายถึงมีสติวางแผนในการอยู่กับ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข ให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ รวมถึงมีสติวางแผนอยู่กับลาก ยศ สรรเสริญ สุข อย่างปลอดภัย

๒. รู้เท่าทันความแปรผันของลาก ยศ สรรเสริญ สุข คือ รู้เท่าทันความแปรผันของลาก ยศ สรรเสริญ สุข ว่าสิ่งเหล่านี้มีความแปรผันเป็นธรรมดา ยึดติดกับสิ่งเหล่านี้ไม่ได้

๓. ไม่ยินดีหลงระเรีงกับลาก ยศ สรรเสริญ สุข คือ เมื่อได้ลาก ยศ สรรเสริญ สุข มาแล้ว ไม่ยินดีหลงระเรีงกับสิ่งเหล่านี้

๔. เห็นว่าลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นของไม่เที่ยง คือ เห็นว่าลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นของไม่เที่ยงแท้แน่นอน

๕. ส่ำรวมอินทรีย์ คือ ส่ำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

๖. ไม่ประมาท คือ ไม่ประมาทกับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เพราะลาภ ยศ สรรเสริญ สุขสามารถทำร้ายตัวเราได้โดยที่ตัวเราไม่รู้ตัว

๗. เมื่ออยากได้สุขต้องกำหนดความต้องการทั้ง ๕ ด้าน จัดการความต้องการทั้ง ๕ ด้าน ประสานความต้องการทั้ง ๕ ด้าน และควบคุมความต้องการทั้ง ๕ ด้าน

๔.๒ การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยด้านอนิฏฐารมณ์

๔.๒.๑ เสื่อมลาภ คือ การเสียลาภไป ไม่อาจดำรงอยู่ได้ การสูญเสียสิ่งที่ได้มา ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไม่ปรารถนา ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ตน โดยทุกสิ่งทุกอย่างย่อมหมุนไปสู่จุดสลายตัวอยู่เสมอ ลาภก็เช่นเดียวกัน เมื่อได้ลาภมา วันหนึ่งก็ต้องเสียลาภไปเช่นกัน

ซึ่งการบริหารจัดการชีวิตต่อการเสื่อมลาภ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการเสื่อมลาภมีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยมดีในการเสื่อมลาภ และให้เห็นว่าการเสื่อมลาภเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ และการก็ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

๔.๒.๒ เสื่อมยศ คือ การถูกลดอำนาจความเป็นใหญ่ การถูกถอดยศ ลดตำแหน่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไม่ปรารถนา ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ตน โดยยศเมื่อได้มาก็ต้องเสียไปเป็นสิ่งธรรมดา ยศที่ได้มาและจะต้องเสียไปก็มี ๑. อีสริยยศ ๒. บริวารยศ ๓. เกียรติยศ ยศเป็นเรื่องโลกสมมติขึ้น ไม่ใช่เนื้อแท้ของคน ฉะนั้นเมื่อเสื่อมยศก็เป็นการกลับมาเป็นปกติก่อนที่จะมียศสมมติขึ้นมานั่นเอง

ซึ่งการบริหารจัดการชีวิตต่อการเสื่อมยศ สามารถบริหารจัดการชีวิตได้ดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการเสื่อมยศมีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยมดีในการเสื่อมยศ และให้เห็นว่าการเสื่อมยศเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

๔.๒.๓ นินทา คือ การถูกตำหนิติเตียนว่าไม่ดี ถูกติฉินนินทา หรือถูกกล่าวให้ร้ายเสียหาย คำติเตียนลับหลัง การติเตียนลับหลัง คำกล่าวร้าย ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไม่ปรารถนา ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ตน โดยมีความหมายและตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก พวกนิครนถ์เป็นอันมาก พวกกันประคองแขน คร่ำครวญไปตามถนนหนทางสี่แยก สามแยกทั่วทุกสายในพระนครเวสาลีว่า วันนี้ สีหเสนาบตี ล้มสัตว์ของเลี้ยงตัวอ้วนๆ ทำอาหารถวายพระสมณะโคดม พระสมณะโคดมทรงทราบอยู่ยังสรวยเนื้อนั้นซึ่งเขาทำเฉพาะเจาะจงตน ช่างเถิดเจ้า ท่านเหล่านั้นมุ่งติเตียนพระพุทธเจ้ามุ่งติเตียนพระธรรมมุ่งติเตียนพระสงฆ์มานานแล้ว แต่ก็กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นด้วยถ้อยคำอันไม่มี เปลา เท็จ ไม่จริง ยังไม่หนำใจ ส่วนพวกเราไม่ตั้งใจปลงสัตว์จากชีวิต แม้เพราะเหตุแห่งชีวิตเลย

ซึ่งการบริหารจัดการชีวิตต่อการถูกนินทา ควรบริหารจัดการชีวิตดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการการถูกนินทามีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยมดีในการถูกนินทา และให้เห็นว่าการถูกนินทาเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองชุ่นใจ ชี้แจงให้เห็นชัดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มี และไม่ปรากฏในพวกเรา โดยการยอมรับและอธิบายคำนินทานั้น รวมถึงสืบหาความจริงและหามาตรการป้องกันในคำนินทานั้น โดยให้อดทนรับฟัง ไม่ตวาดผู้อื่น ไม่ผูกใจเจ็บ ไม่จองเวรต่อผู้

ที่นินทา โดยให้มีความกล้าหาญ พุดจาจะฉาน ไม่หวาดหวั่น ไม่ประหมา พุดมีเหตุผล และไม่สมควรเดือดร้อนในคำนินทานั้นๆ และพึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ อย่าง คือ ๑. ความจริง ๒. ความไม่ขุ่นเคือง รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ ไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่มีความผูกโกรธ มีความอดกลั้น ไม่โกรธตอบ สงบใจไว้ได้ และไม่พึงหวั่นไหว ไม่ควรวิวาทกัน ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

๔.๒.๔ ทุขข์ คือ การได้รับความทุกข์เวทนา ทรมานกาย ทรมานใจ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ทนอยู่ในสภาพเดิมได้ยาก ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไม่ปรารถนา ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ตน โดยมีความหมายและตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก

ซึ่งการบริหารจัดการชีวิตต่อการประสบทุกข์ ได้แก่ดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการประสบทุกข์มีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดีในการประสบทุกข์ และให้เห็นว่าการประสบทุกข์เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ การไม่เศร้าเสียใจ ไม่รำพรรณเพื่อรำไร ไม่น้อยใจ แค้นใจ ไม่ตรอมใจ แห่งใจเมื่อเจอทุกข์ และควรพ้นจากความรัก รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ การเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อดีตของเรา รวมถึงการละความพอใจในสิ่งนั้น การละฉันทะในสิ่งนั้น การละราคะในสิ่งนั้น การละฉันทะราคะในสิ่งนั้น และการไม่เยื่อใยจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นอดีต ไม่ยินดีจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นปัจจุบัน และไม่ควรวีตสิ่งเป็นที่รักในโลกไหนๆ ให้ดำเนินตามมรรคาของพระพุทธเจ้าหรือพระสาวก และทำพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกให้เป็นกัลยาณมิตรและคบหาท่านเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาเห็นทุกข์ว่ามีชาติเป็นแดนเกิด ไม่ควรก่ออุปธิ รวมทั้งการไม่พึงทำลายความหวัง การไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว และการละทุกข์

มนุษย์แต่ละคนมีศักยภาพพอสำหรับที่จะชี้นำตัวเอง มนุษย์ไม่อยู่นิ่งแต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ต่างๆ ที่แวดล้อมและแสวงหาความต้องการที่จะเข้าใจตนเอง ยอมรับตนเองทั้งในส่วนดีส่วนบกพร่อง รู้จักจุดอ่อน และความสามารถของตนเอง มนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จะสนองความต้องการให้กับตนเองทั้งสิ้น และความต้องการของมนุษย์มีมากมายหลายอย่างด้วยกัน ซึ่งต้องได้รับความพึงพอใจจากความต้องการพื้นฐานหรือต่ำสุดเสียก่อนจึงจะผ่านขึ้นไปยังความต้องการขั้นสูงตามลำดับ

มาสโลว์ไม่ได้บอกวิธีการจัดการไว้โดยตรง แต่การบริหารจัดการเราสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ แต่มาสโลว์ใช้ด้านอิฐฐารมณ้อย่างเดียว คือ ใช้ด้านลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อย่างเดียวเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ มาสโลว์ไม่ได้ใช้ด้านอนิฐฐารมณ คือ ไม่ได้ใช้ด้านเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ จึงไม่สามารถใช้มาสโลว์ได้ในด้านอนิฐฐารมณนี้

แต่เราสามารถนำ POSDC มาใช้ด้านอนิฐฐารมณได้ ในกรณีที่เราประสบเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เราก็สามารถปฏิบัติได้ตามนี้ เพื่อให้ชีวิตของเราดีขึ้น

การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตทางด้านอนิฐฐารมณในสังคมไทยนั้น เราใช้หลักการบริหารจัดการ POSDC มาบริหารจัดการ ดังนี้คือ

(๑) P การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงานของชีวิต หรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จของชีวิตตามที่ต้องการ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกับ การใช้ดุลพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จของชีวิต ที่ต้องการจะได้และหนทางที่จะทำได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

ในทางปฏิบัติในการวางแผนเราจะทำการคาดการณ์ เหตุการณ์ ในอนาคต และจะมีการคิดวิเคราะห์ เพื่อกำหนดเป้าหมายผลงานต่าง ๆ และจะกำหนดแผนงาน หรือแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม ที่จะช่วยให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ หน้าที่การวางแผนจึงเป็นเครื่องช่วยให้เราเกิดความรู้สึกรอบคอบในการก้าวไปในอนาคต โดยไม่ต้องอยู่ในความประมาทและสามารถเผชิญกับความไม่แน่นอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นข้างหน้า ผลดีของการวางแผนจึงเท่ากับช่วยให้เกิดการป้องกันปัญหามากกว่าการต้องคอยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในการวางแผนนั้นเราจะใช้ดุลพินิจพิจารณาสิ่งต่าง ๆ คือ ชีวิตของเราจะทำอะไรให้ได้ผลงานอย่างไร ทำอย่างไร ทำเมื่อไร ซึ่งเมื่อคิดตลอดจนได้แผนงาน หรือแนวทางการปฏิบัติ ที่ได้ออกมาแล้วก็จะช่วยให้ชีวิตของเราสามารถทำงานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้โดยมีประสิทธิภาพสูง ทั้งในแง่ต่างๆ ได้ในที่สุด กล่าวโดยสรุป การวางแผนจะมีขั้นตอนแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนแรก การกำหนดเป้าหมาย และส่วนที่สองการวางแผน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย ดังกล่าว

(๒) O การจัดการชีวิต (Organizing) คือ การพัฒนาระบบการทำงาน เพื่อให้งานต่างๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี การจัดโครงสร้างชีวิต คือ การจัดโครงสร้างชีวิต การมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงาน โครงสร้างที่ดีจึงต้องสามารถชี้ชัดได้ว่า เราต้องทำอะไร และเราจะต้องรายงานต่อใคร ซึ่งจะช่วยให้เกิดความมีระเบียบ ในขณะที่ปฏิบัติงานได้อย่างดี การจัดโครงสร้างชีวิต โดยมีการกำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ระหว่างกิจกรรมต่างๆ นี้เอง จะช่วยให้มั่นใจได้ตลอดเวลาว่าการทำงานจะสามารถประสานกันได้ และอยู่ภายใต้การควบคุมเสมอ โครงสร้างชีวิตที่ดีขึ้นจึงเป็นขั้นตอนงานการจัดการที่ต้องกระทำต่อเนื่องจากการวางแผน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า เมื่อลงมือปฏิบัติงานจริงแล้วงานต่าง ๆ จะบรรลุผลสำเร็จลงได้ การจัดการชีวิตจะช่วยให้เกิดผลดีที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดเตรียมทรัพยากรเพื่อการทำงาน และในขั้นปฏิบัติจะไม่เกิดสับสน หรือการทำงานก้าวก่ายซ้ำซ้อนกันผู้อื่นจะรู้ถึงขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบ ทิศ ๖ ต่างๆ จะรู้ว่าผู้ใดเป็นผู้ปฏิบัติและผู้ใดเป็นที่ปรึกษา และจะช่วยให้ทุก ๆ ทิศ ๖ สามารถช่วยได้ตลอดเวลาอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งข้อขัดแย้งต่างๆ จะไม่เกิดขึ้น กล่าวโดยสรุป การจัดโครงสร้างชีวิตก็คือ การมุ่งพยายามจัดระเบียบให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ ทั้งหลายเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สะดวก และราบรื่น

(๓) S การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึงภารกิจของบริหารในการดำเนินกิจกรรมทางการจัดการที่เกี่ยวกับ การจัดทรัพยากรมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ชีวิตมีกำลังคนที่มีประสิทธิภาพพร้อมในการทำงานในทุกด้าน หลักการและนโยบายของหน้าที่จัดการเกี่ยวกับบุคคลที่จะยึดถือปฏิบัติก็คือ การพยายามให้เป็นไปตามหลัก “Put the right man on the right job” หรือ การพยายามทำให้ทุกคนมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถพร้อม และเหมาะสมกับงานที่ทำให้มากที่สุดตลอดเวลาตนเอง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดคนเข้าทำงานเพื่อให้ได้คนที่มีความสามารถพร้อม ตลอดจนการประเมินงานและการจัดระบบรางวัลตอบแทนต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการทำงาน และการริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะทุ่มเททำงาน ให้ชีวิตเป็นอย่างดีตลอดไป

(๔) D การสั่งการและการประสานงาน (Directing and Coordinating) หมายถึง กิจกรรมทางการบริหารชีวิตโดยตัวเราในการบังคับบัญชา ให้การทำงานต่างๆภายในชีวิตดำเนินไป โดยราบรื่นมีการประสานงานร่วมใจร่วมแรงกันทำ ทั้งนี้ความพยายามของเรา ในการสร้างศิลปะการบังคับบัญชา ที่จะทำการให้การทำงานประจำวันของทุกคนเป็นไปด้วยดีนั้น คือ ต้องฝึกทักษะให้เป็น

ผู้นำที่มีประสิทธิภาพที่สามารถโน้มน้าวและชักจูงทุกคนให้ทุ่มเทการทำงานนั้นเอง ซึ่งในการนี้การสร้าง ความเข้าใจ โดยมีทักษะในด้านการสื่อสารนับว่าเป็นคุณสมบัติที่จำเป็น และการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์จะเป็นพื้นฐาน ที่จะช่วยให้เรามีความคล่องตัวสามารถ ประยุกต์ศิลปะการสั่งการ และการประสานงานให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องตามสถานการณ์ได้ กล่าวโดยสรุป หน้าที่การสั่งการและการประสานงานจะเกี่ยวข้องกับการชักนำและช่วยเหลือทุกคนให้ทำงานของตนอย่างดี ทั้งนี้โดยอาศัยวิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีนั่นเอง

(๕) C การควบคุม (Controlling) คือกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าการบริหารจัดการชีวิตต่าง ๆ จะสำเร็จผลตามแผนที่ตั้งไว้ ซึ่งขั้นตอนการควบคุม ที่สำคัญนั้น จะต้องมีการวัดผลงานสิ่งที่ทำได้ มีการเปรียบเทียบผลงานกับเป้าที่ตั้งไว้ และการดำเนินการแก้ไขเมื่อมีสิ่งผิดปกติหรือมีเหตุการณ์ ทำให้ผลงานคลาดเคลื่อนจากที่กำหนดไว้ในแผน ด้วยกลไกการควบคุมดังกล่าวนี้ การควบคุมจึงต้องมีการพิจารณาตกลงใจให้ชัดว่าจะวัดผลงานอะไร จะวัดโดยวิธีการอย่างไร จะใช้เกณฑ์อะไรเป็นตัววัด หลักและนโยบายของการควบคุมนั้น พื้นฐานจะอยู่ที่ “การควบคุม” การบริหารชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้เพราะการบริหารจัดการชีวิตต่างๆ จะสำเร็จได้ผลดีเพียงใดนั้น จะอยู่ที่เราปฏิบัติงานมากกว่าวัตถุประสงค์หรือเครื่องจักร ด้วยแนวความคิดดังกล่าว การควบคุมที่มีประสิทธิภาพ จึงอยู่ที่พยายามติดตามดูว่า มีงานในความรับผิดชอบของเราไหม ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม และการพยายามกำกับให้ผลงานของเราทุกจุดเบนกลับเข้าสู่เป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ โดยเทคนิคที่ใช้ในการควบคุมในทางการบริหารนั้น วิธีการจะกระทำโดยการประเมินผลงาน การวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหา และการให้ข้อเสนอแนะปรึกษาต่างๆ นั่นเอง กล่าวโดยสรุปกระบวนการบริหารจัดการชีวิตที่ประกอบด้วยหน้าที่งานการบริหารทั้ง ๕ ประการ จึงเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของเราที่พึงต้องปฏิบัติเพื่อการบริหารงาน เพื่อให้งานต่างๆ เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และจากหน้าที่งานการบริหารนี้ หากนำมาสรุปเป็นขอบเขตงานที่ผู้บริหารต้องเกี่ยวข้องคอยจัดการตลอดเวลาแล้ว แต่ถ้าเราบริหารจัดการชีวิตในสิ่งเหล่านี้ไม่ดีไม่มีประสิทธิภาพ หรือบริหารจัดการชีวิตเหล่านี้ด้วยการทุจริตฉ้อโกงเพื่อให้ได้สิ่งเหล่านี้มา ก็จะทำให้เราเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ได้รับความนิทา และความทุกข์ตามลำดับ

ตารางที่ ๕ การบริหารจัดการเรื่องเสื่อมลาภ

อนิภูตรามณ์	หลักพระพุทธศาสนา	ศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย		สัมภาษณ์เชิงลึก	วิธีการบริหารจัดการชีวิต
		ความต้องการ	POSDC		
เสื่อมลาภ	๑. มีสติ ระลึกรู้ และเข้าใจว่าเสื่อมลาภมีความแปรผันเป็นธรรมดา ทำจิต		๑. การวางแผนในเสื่อมลาภ ๒. การ	๑. ต้องเรียนรู้อยู่กับเสื่อมลาภและรู้เท่าทัน ๒. ยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดา	๑. มีสติเรียนรู้อยู่กับเสื่อม

	<p>ไม่ยินดีในการเชื่อม लग</p> <p>๒. ปัญญาพิจารณา เห็นว่าเชื่อมलग เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์</p> <p>๓. สรรวมอินทรีย์ คือ สรรวมตา สร้าวมหู สรรวม จมูก สรรวมลิ้น สร้าวมกาย สรรวม ใจ</p> <p>๔. ไม่เศร้าโศกถึง लगที่ล่วงไปแล้ว คือ ไม่เศร้าโศกถึง สิ่งที่लगแปรผันไป ไม่ลำบาก ไม่คร่ำ ครวญ ไม่ต้ออกพรั่ำ เพื่อ ไม่ถึงความ หลงใหล</p>		<p>จัดการ เชื่อมलग</p> <p>๓. การโน้มนำ บุคคล รอบตน (ทิศ ๖) กับ เชื่อมलग</p> <p>๔. การ ควบคุม เชื่อมलग</p>	<p>๓. ต้องมีสติ ไม่ทรนทุ ราย อยู่กับปัจจุบัน</p> <p>๔. ต้องมีสัมปชัญญะ</p> <p>๕. ทำใจยอมรับความ จริง ไม่หวั่นไหว</p> <p>๖. ใช้สมาธิ ปัญญา ต้องรับให้ได้ หรือไม่ให้ เกิดขึ้น</p> <p>๗. ไม่ยุบลง ถือเสี่ยวว่า สมบัติพลัดกันชม ไม่มี อะไรอยู่ถาวร บังคับ ไม่ได้</p> <p>๘. ไม่ไปแบกโลก ไม่ ไปขวางโลก</p> <p>๙. สู้ใหม่ มีวิริยะ อุตสาหะ มีอิทธิบาท</p> <p>๔ ต้องอยู่กับเชื่อม लगให้ได้</p> <p>๑๐. ต้องฝึก ต้องทำใจ เป็นไปตามเหตุปัจจัย ตามหลักอิทัปปัจจยตา</p> <p>๑๑. ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่มีอุปาทานจนเกิน เหตุ ไม่ยึดอึดตา</p> <p>๑๒. ใช้หลักสัพปุริส ธรรม ๗ ทุกอย่างไม่ใช่ ของตน</p>	<p>लग</p> <p>๒. รู้เท่า ทันว่า การ เชื่อม लग เป็นของ ไม่เที่ยง</p> <p>๓. สรรวม อินทรีย์ อยู่กับ ปัจจุบัน</p> <p>๔. ยอมรับ ความ จริงไม่ เศร้า โศก</p>
--	--	--	---	--	--

ตารางที่ ๖ การบริหารจัดการเรื่องเสียมยศ

อนิฏฐารมณ	หลักพระพุทธศาสนา	ศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย		สัมภาษณ์เชิงลึก	วิธีการบริหารจัดการชีวิต
		ความต้องการ	POSDC		
เสียมยศ	<p>๑. มีสติ ระลึกรู้และเข้าใจว่าเสียมยศมีความแปรผันเป็นธรรมดา ทำจิตไม่ยึดติดในการเสียมยศ</p> <p>๒. ปัญญาพิจารณาเห็นว่าเสียมลาภเป็นของไม่เที่ยงเป็นทุกข์</p> <p>๓. สรรวมอินทรีย์คือ สรรวมตา สรรวมหู สรรวมจมูก สรรวมลิ้น สรรวมกาย สรรวมใจ</p> <p>๔. ไม่เศร้าโศกถึงยศที่ล่วงไปแล้ว คือ ไม่เศร้าโศกถึงยศที่แปรผันไปเมื่อยศแปรผันไปแล้วก็ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่คร่ำครวญ ไม่ตืออกพร่ำเพื่อ ไม่ถึงความหลงใหลว่า “ยศของเราแปรผันไป”</p>	<p>๑. การวางแผนในเสียมยศ</p> <p>๒. การจัดการเสียมยศ</p> <p>๓. การโน้ม้นำบุคคลรอบตน (ทิศ ๖) กับเสียมยศ</p> <p>๔. การควบคุมเสียมยศ</p>	<p>๑. การวางแผนในเสียมยศ</p> <p>๒. การจัดการเสียมยศ</p> <p>๓. การโน้มนำบุคคลรอบตน (ทิศ ๖) กับเสียมยศ</p> <p>๔. การควบคุมเสียมยศ</p>	<p>๑. ต้องเรียนรู้อยู่กับเสียมยศและรู้เท่าทัน ยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดา</p> <p>๒. ต้องมีสติ ไม่ทुरนทुरาย อยู่กับปัจจุบัน</p> <p>๓. ต้องมีสัมปชัญญะ ทำใจยอมรับความจริงไม่หวั่นไหว</p> <p>๔. ใช้สมาธิ ปัญญา ต้องรับให้ได้ หรือไม่ให้เกิดขึ้น</p> <p>๕. ไม่ยุบลง คิดว่าหัวโขนถอดได้ ตำแหน่งต่างๆ เป็นเพียงสมมติ ต้องรู้จักถอดหัวโขนได้ ไม่มีอะไรอยู่ถาวร บังคับไม่ได้</p> <p>๖. ไม่ไปขวางโลก</p> <p>๗. มีวิริยะ อุตสาหะ มีอิทธิบาท ๔ ต้องฝึก ต้องทำใจ เป็นไปตามเหตุ ปัจจัยตามหลักอิทัปปัจจยตา</p> <p>๘. ไม่ยึดมั่นถือมั่น</p>	<p>๑. มีสติ เรียนรู้อยู่กับเสียมยศ</p> <p>๒. รู้เท่าทันว่าการเสียมยศเป็นเรื่องธรรมดา</p> <p>๓. สรรวมอินทรีย์ ยอมรับความจริง</p> <p>๔. ไม่เศร้าโศกไม่หวั่นไหว</p>

				ไม่มีอุปาทานจนเกินเหตุ ไม่ยึดอัตตา ๙. ใช้หลักสัพบุริสธรรม ๗ ทุกอย่าง ไม่ใช่ของตน	
--	--	--	--	--	--

ตารางที่ ๗ การบริหารจัดการเรื่องนินทา

อนิฏฐารมณ	หลักพระพุทธศาสนา	ศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย		สัมภาษณ์เชิงลึก	วิธีการบริหารจัดการชีวิต
		ความต้องการ	POSDC		
นินทา	<p>๑. มีสติ ระลึกรู้และเข้าใจว่านินทามีความแปรผันเป็นธรรมดา ทำจิตไม่ยินดีในการค่านินทา</p> <p>๒. ปัญญาพิจารณาเห็นว่านินทาเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์</p> <p>๓. ไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองชุนใจ</p> <p>๔. ชี้แจงให้เห็นชัดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มี และไม่ปรากฏในพวกเรา คือ ถ้าเป็นเรื่องไม่จริง ควรชี้แจงให้เห็นชัด</p> <p>๕. ยอมรับค่านินทาและอธิบาย</p> <p>๖. สืบหาความจริงและหามาตรการป้องกันในค่านินทานั้น</p> <p>๗. อดทนรับฟังคำ</p>		<p>๑. การวางแผนในนินทา</p> <p>๒. การจัดการนินทา</p> <p>๓. การโน้มนำบุคคลรอบตน (ทิศ ๖) กับนินทา</p> <p>๔. การควบคุมนินทา</p>	<p>๑. ต้องเรียนรู้อยู่กับค่านินทาและรู้เท่าทัน</p> <p>๒. ยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดา</p> <p>๓. ต้องมีสติ ไม่ทุรนทุร่าย อยู่กับปัจจุบัน</p> <p>๔. ต้องมีสัมปชัญญะ ทำใจยอมรับความจริง ไม่หวั่นไหว</p> <p>๕. ใช้สมาธิ ปัญญา ต้องรับให้ได้ หรือไม่ให้เกิดขึ้น</p> <p>๖. ไม่ยุบลง ไม่ต้องไปสนใจผู้อื่น</p> <p>๗. ไม่ไปว่าผู้อื่น ถ้าจริงควรปรับปรุงให้ดีขึ้น ถ้าไม่จริงควรเฉยๆ คิดว่าไม่มีผู้ใดที่จะไม่โดน</p>	<p>๑. มีสติเรียนรู้อยู่กับค่านินทา</p> <p>๒. รู้ว่าการเท่าทันว่าถูกลูกนินทาเป็นเรื่องธรรมดา</p> <p>๓. ไม่ทุรนทุร่ายผูกอาฆาต</p> <p>๔. ยอมรับความจริงและ</p>

	<p>นินทา</p> <p>๘. ไม่ตวาดผู้อื่น คือ ไม่ตวาดผู้อื่นว่า หี หี ฯลฯ</p> <p>๙. ไม่ผูกใจเจ็บ ไม่จองเวรต่อผู้ที่นินทา</p> <p>๑๐. กล่าวหาญ พุดจาฉะฉาน ไม่หวาดหวั่น ไม่ประหม่า พุดมีเหตุผล คือ ตั้งอยู่ในสวัสดิสุทธิ ไม่นิ่ง ไม่แก้อะไร เป็นผู้ชำนาญการ พุดถูกกาล สามารถตอบได้เป็นที่ชอบใจ ของวิญญูชน แก้วกล้าในอาการวิเวกของตน วิพากษ์วิจารณ์ได้ พุดได้คล่อง สามารถจับข้อผิดพลาดของศัตรูได้</p> <p>๑๑. ไม่สมควรเดือดร้อนในคำนินทานั้นๆ คือ ผู้ถูกโจมตีโดย ไม่ชอบธรรมไม่ต้องเดือดร้อน</p> <p>๑๒. พึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ อย่าง คือ ๑. ความจริง ๒. ความไม่ขุ่นเคือง</p> <p>๑๓. สำรวมอินทรีย์ คือ สำรวมตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวมลิ้น สำรวมกาย สำรวมใจ</p> <p>๑๔. ไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่มีความผูกโกรธ พึง</p>			<p>นินทา</p> <p>๘. ไม่ด่วนสรุปว่า เป็นสิ่งไม่ดี ไม่มีอะไรอยู่ถาวร บังคับไม่ได้</p> <p>๙. ไม่ไปขวางโลก</p> <p>๑๐. มีวิริยะ อุตสาหะ มีอิทธิบาท ๔ มีเมตตาธรรมและให้อภัยทาน สงสารผู้ที่นินทา</p> <p>๑๑. ต้องอยู่กับคำนินทาให้ได้ ไม่ถือสาผู้นินทา</p> <p>๑๒. ต้องฝึก ต้องทำใจ เป็นไปตามเหตุปัจจัยตามหลักอหิทัปปัจจยตา</p> <p>๑๓. ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่มีอุปาทาน จนเกินเหตุ ไม่ยึดอึดตา</p> <p>๑๔. ใช้หลักสัพปุริสธรรม ๗ ทุกอย่างไม่ใช่ของตน</p> <p>๑๕. ใช้ขันติ พยายามไม่โกรธ</p> <p>๑๖. ถ้าจริงตนก็แก้ไข ถ้าไม่จริงตนก็อภัย</p>	<p>อภัย</p> <p>๕. สืบหาความจริง ใช้ปัญญา</p> <p>๖. อุดหนุนรับฟัง ไม่สนใจผู้อื่น</p> <p>๗. ไม่ขุ่นเคืองปรับปรุงให้ดีขึ้น</p> <p>๘. มีความอดกลั้น มีเมตตาให้อภัย</p>
--	---	--	--	--	--

	<p>พยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปภายในหรือภายนอกนั้น</p> <p>๑๕. มีความอดกลั้น ไม่โกรธตอบ สงบใจไว้ได้ คือ ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นโกรธ เป็นผู้ที่มีสติ ผู้นั้นชื่อว่าประพฤติกุศล</p> <p>ประโยชน์ของคนทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายตนและฝ่ายผู้อื่น</p> <p>๑๖. ไม่พึงหวั่นไหว เพราะการนินทา ไม่พึงสั่นเทา ไม่พึงกระสับ กระส่าย ไม่พึงหวาดเสียว ไม่พึงครั่นคร้าม ไม่พึงเกรงกลัว ไม่พึงหวาดหวั่น ไม่พึงถึงความสะดุ้งกลัว คือ ไม่พึงขลาด ไม่พึงหวาดเสียว ไม่พึงสะดุ้ง ไม่พึงหนีไป เพราะการนินทา เพราะการตีเตียน เพราะการว่าร้าย เพราะความเสื่อมเสียเกียรติ เพราะถูกกล่าวโทษ พึงเป็นผู้ละภัยและความหวาดกลัว หมดความขนพองสยองเกล้า</p> <p>๑๗. ไม่ควรวิวาทกัน ไม่พึงก่อการทะเลาะกัน ไม่พึงก่อการบาดหมางกัน ไม่พึงก่อการแก่งแย่งกัน ไม่พึง</p>				
--	--	--	--	--	--

	<p>ก่อนการมุ่งร้ายกัน ได้แก่ พึงละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป พึง เป็นผู้งด งดเว้น ออก สลัดออก หลุดพ้น ไม่ เกี่ยวข้องกับการ ทะเลาะกัน มีใจเป็น อิสระ (จากกิเลส) ๑๘. ไม่เศร้าโศกถึงสิ่ง ที่ล่วงไปแล้ว คือ ไม่ เศร้าโศกถึงสิ่งที่แปร ผันไป ไม่ลำบาก ไม่ คร่ำครวญ ไม่ต้ออกพร่ำ เพื่อ</p>				
--	--	--	--	--	--

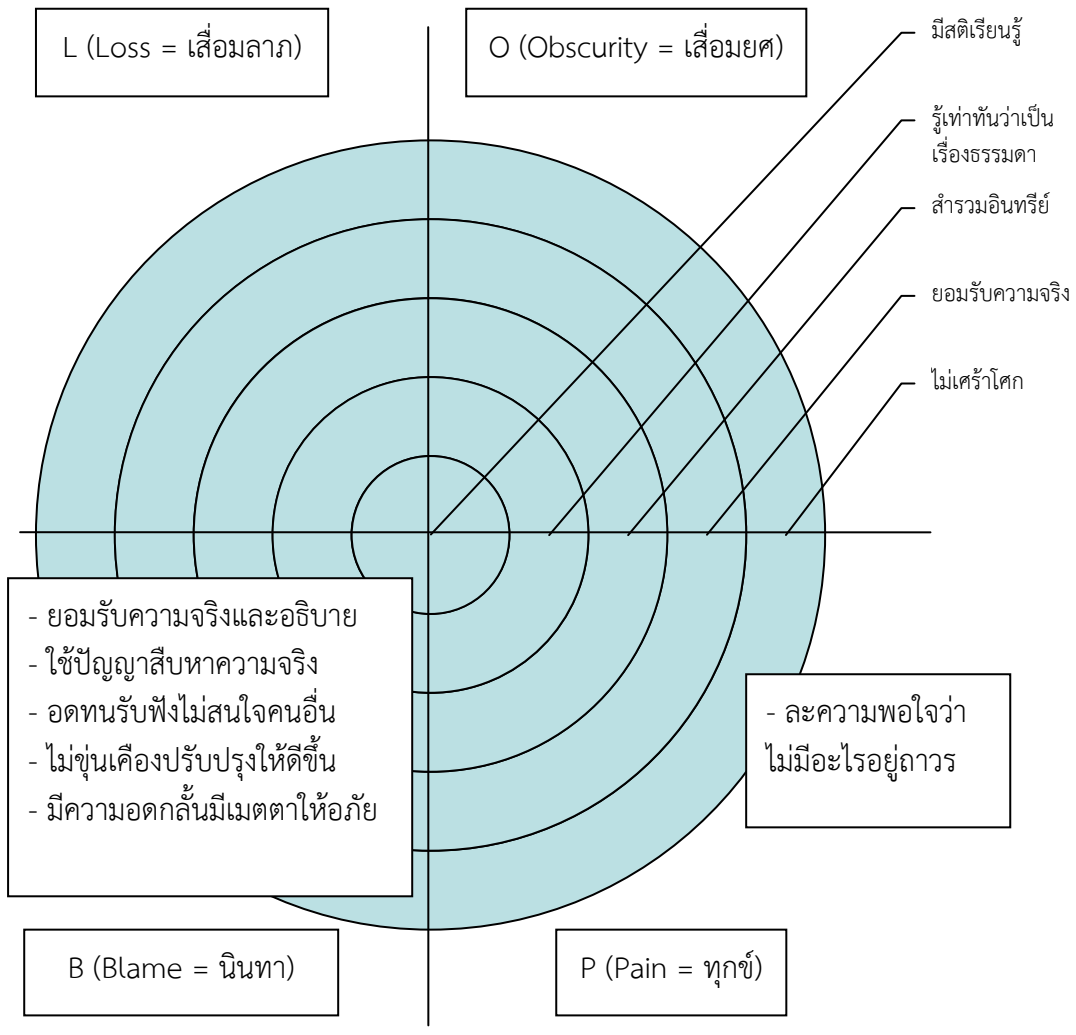
ตารางที่ ๘ การบริหารจัดการเรื่องทุกข์

อนิฏฐารม ณ์	หลัก พระพุทธศาสนา	ศาสตร์บริหารจัดการ ชีวิตในสังคมไทย		สัมภาษณ์ เชิงลึก	วิธีการ บริหาร จัดการ ชีวิต
		ความ ต้องการ	POSDC		
ทุกข์	<p>๑. มีสติ ระลึกรู้และ เข้าใจว่าทุกข์มีความ แปรผันเป็นธรรมดา ทำ จิตไม่ยึดในทุกข์ ๒. ปัญญาพิจารณาเห็น ว่าทุกข์เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ๓. ไม่เศร้าเสียใจ ๔. ไม่รำพรรณเพื่อรำไร ๕. ไม่น้อยใจ แค้นใจ ๖. ไม่ตรอมใจ แห่งใจ ๗. พ้นจากความรัก ๘. สรรวมอินทรีย์ คือ</p>		<p>๑. การวางแผน ในทุกข์ ๒. การจัดการ ทุกข์ ๓. การโน้มนำ บุคคลรอบตน (ทิศ ๖) กับ ทุกข์ ๔. การควบคุม ทุกข์</p>	<p>๑. ต้องเรียนรู้ อยู่กับทุกข์ และรู้เท่าทัน ยอมรับว่า เป็นเรื่อง ธรรมดา ๒. ต้องมีสติ ไม่ทรมนทรมาย อยู่กับ ปัจจุบัน ๓. ต้องมี สัมปชัญญะ ทำใจยอมรับ</p>	<p>๑. มีสติ เรียน รู้อยู่กับ ทุกข์ ๒. ไม่ เศร้า เสียใจ ยอมรับ ว่าเป็น เรื่อง ธรรมดา ๓. ไม่ น้อยใจ</p>

	<p> ส้ารวมตา ส้ารวมหู ส้ารวมจมูก ส้ารวมลิ้น ส้ารวมกาย ส้ารวมใจ ๙. เห็นด้วยปัญญาอัน ชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่น ไม่ใช่อัตตาของเรา ๑๐. ละความพอใจใน สิ่งนั้น ๑๑. การละฉันทะในสิ่ง นั้น ๑๒. การละราคะในสิ่ง นั้น ๑๓. การละฉันทะรา คะในสิ่งนั้น ๑๔. การไม่เยื่อใยจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นอดีต ไม่ ยินดีจักขุ, โสตะ, ฆานะ , ชิวหา, กาย, มโนที่ เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อ ความเบื่อหน่าย เพื่อ คลายกำหนด เพื่อดับ จักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็น ปัจจุบัน ๑๕. ไม่ควรยึดสิ่งเป็นที่ รักในโลกไหนๆ คือ ผู้ ไม่มีสิ่งเป็นที่รัก ก็ไม่มี ทุกข์ ๑๖. ให้ดำเนินตาม มรรคาของพระพุทธเจ้า หรือพระสาวก ๑๗. ทำพระพุทธเจ้า หรือพระสาวกให้เป็น </p>			<p> ความจริง ไม่ ห้วนไหว ๔. ใช้สมาธิ ปัญญา ต้อง รับประทาน หรือ ไม่ให้เกิดขึ้น ๕. ไม่ยุบลง ไม่มีอะไรอยู่ ถาวร บังคับ ไม่ได้ เป็น ความจริงของ ชีวิต ๖. บริหารให้ ทุกข์น้อย ไม่ อมทุกข์ไว้ ๗. ไม่หนี ไม่ นำทุกข์เป็น ตัวตัดสินชีวิต ๘. ปรับตัว ไม่ไปขวาง โลก ๙. มีวิริยะ อุตสาหะ มี อิทธิบาท ๔ ต้องอยู่กับ ทุกข์ให้ได้ ๑๐. ต้องฝึก ต้องทำใจ เป็นไปตาม เหตุปัจจัย ตามหลักอิ ททัปัจจยตา ๑๑. ไม่ยึด มั่นถือมั่น ไม่ มีอุปาทานจน เกินเหตุ </p>	<p> อยู่กับ ปัจจุบัน ๔. ส้ารวม อินทรีย์ ใช้ ปัญญา ๕. ละ ความ พอใจว่า ไม่มี อะไรอยู่ ถาวร </p>
--	--	--	--	--	---

	กัลยาณมิตรและคบหา ท่านเหล่านั้น ๑๘. พิจารณาเห็นทุกข์ ว่ามีชาติเป็นแดนเกิด ไม่ควรก่ออุปธิ ๑๙. ไม่พึงทำลาย ความหวัง ๒๐. การไม่เศร้าโศกถึง สิ่งล่วงไปแล้ว คือ ไม่ เศร้าโศกถึงสิ่งที่แปรผัน ไป ไม่ลำบาก ไม่คร่ำ ครวญ ไม่ตอกพรวดเพื่อ ไม่ถึงความหลงใหลว่า ทุกข์เป็นของเรา ๒๑. ละทุกข์			๑๒. ไม่ยึด อัตตา ใช้ หลักสัพปุริส ธรรม ๗ ทุก อย่างไม่ใช่ ของตน	
--	--	--	--	---	--

L (Loss = เสีย) <ol style="list-style-type: none"> ๑. มีสติเรียนรู้ ๒. รู้เท่าทันว่าเป็นของไม่เที่ยง ๓. สำรวมอินทรีย์อยู่กับปัจจุบัน ๔. ยอมรับความจริงไม่เศร้าโศก 	O (Obscurity = เสียยศ) <ol style="list-style-type: none"> ๑. มีสติเรียนรู้ ๒. รู้เท่าทันว่าเป็นเรื่องธรรมดา ๓. สำรวมอินทรีย์ยอมรับความจริง ๔. ไม่เศร้าโศกไม่หวั่นไหว
B (Blame = นินทา) <ol style="list-style-type: none"> ๑. มีสติเรียนรู้ ๒. รู้อย่างเท่าทันว่าเป็นเรื่องธรรมดา ๓. ไม่ทุรนทุรายผูกอาฆาต ๔. ยอมรับความจริงและอธิบาย ๕. ใช้ปัญญาสืบทอดความจริง ๖. อดทนรับฟังไม่สนใจคนอื่น ๗. ไม่ขุ่นเคืองปรับปรุงให้ดีขึ้น ๘. มีความอดกลั้นมีเมตตาให้อภัย 	P (Pain = ทุกข์) <ol style="list-style-type: none"> ๑. มีสติเรียนรู้ ๒. ไม่เศร้าเสียใจยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดา ๓. ไม่น้อยใจให้อยู่กับปัจจุบัน ๔. สำรวมอินทรีย์ใช้ปัญญา ๕. ละความพอใจว่าไม่มีอะไรอยู่ถาวร

แผนภาพที่ ๔.๔ LOBP Model B

วิธีการบริหารจัดการชีวิตด้านอนิฏฐารมณ์ ทั้งเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ตาม LOBP Model คือ

๑. มีสติเรียนรู้เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ คือ เมื่อเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ แล้ว ให้มีสติเรียนรู้กับสิ่งเหล่านี้
๒. รู้เท่าทันว่าเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เป็นเรื่องธรรมดา คือ รู้เท่าทันว่าเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เป็นเรื่องธรรมดา ทุกคนต้องประสบพบเจอเป็นเรื่องธรรมดา
๓. สำรวจอินทรีย์ คือ สำรวจตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
๔. ยอมรับความจริง คือ เมื่อประสบกับเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ให้ยอมรับความจริง และปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

๕. ไม่เศร้าโศกเมื่อเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ คือ เมื่อประสบเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ต้องไม่เศร้าโศก

๖. เมื่อถูกนินทาต้องยอมรับความจริงและอธิบาย ใช้ปัญญาสืบทหาความจริง อดทนรับฟัง ไม่สนใจคนอื่น ไม่ขุ่นเคืองปรับปรุงให้ดีขึ้น และมีความอดกลั้นมีเมตตาให้อภัย

๗. เมื่อทุกข์ต้องละความพอใจว่าไม่มีอะไรอยู่ถาวร

๔.๓ สรุป

ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ เป็นด้านบวกหรือด้านที่น่าปรารถนาหรืออิฏฐารมณ์ ส่วนเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เป็นด้านลบหรือด้านที่ไม่น่าปรารถนาหรืออนิฏฐารมณ์ ซึ่งสุขกับทุกข์เป็นปัจจัยภายใน ส่วนลาภ ยศ สรรเสริญ กับเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา นั้นเป็นเพียงปัจจัยภายนอกเท่านั้น

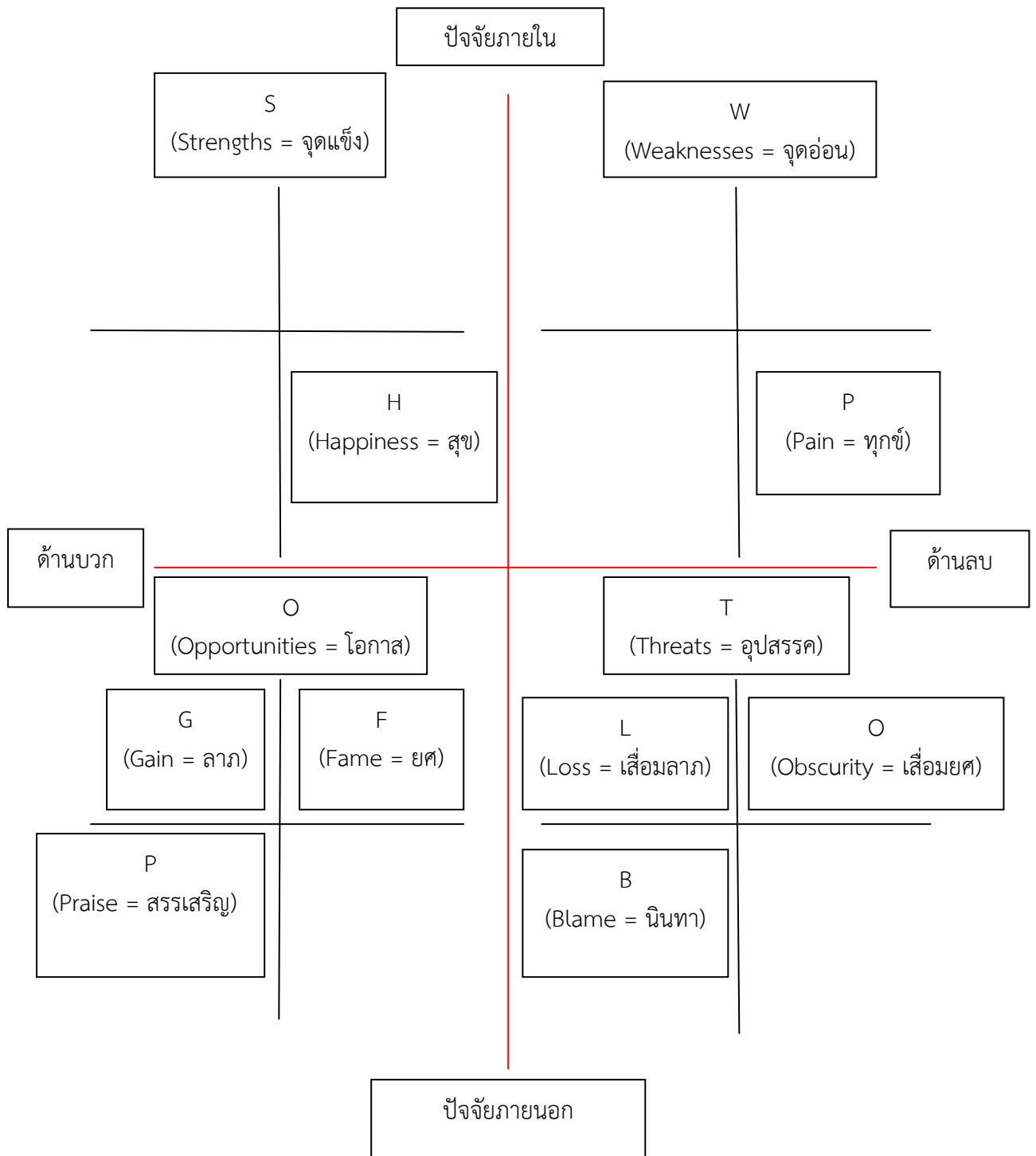
การวิเคราะห์สวอตหรือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์สำหรับชีวิต ซึ่งช่วยให้กำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายในโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบที่มีศักยภาพจากปัจจัยเหล่านี้ต่อการบริหารจัดการชีวิต

S (Strengths = จุดแข็ง) จะต้องใช้ประโยชน์จากสุข ในการกำหนดกลยุทธ์การใช้ชีวิต

W (Weaknesses = จุดอ่อน) จะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหาทุกขนั้น

O (Opportunities = โอกาส) จะต้องเสาะแสวงหาลาภ ยศ สรรเสริญ อยู่เสมอ และใช้ประโยชน์จากลาภ ยศ สรรเสริญนั้น

T (Threats = อุปสรรค) จำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การใช้ชีวิตให้สอดคล้องและพยายามขจัดเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้จริง ดังแผนภาพที่ ๔.๔

แผนภาพที่ ๔.๕ SWOTGFPH Analysis และ SWOTLOBP Analysis

สรุป การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย ด้าน
 ภูมิธรรมณ์ ทั้งลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ตาม GFPH Model และ SWOTGFPH Analysis คือ

๑. มีสติวางแผนอยู่กับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ มีสติวางแผนในการที่จะให้ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข มาเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นความต้องการของโลก และหมายถึงมีสติวางแผนในการอยู่กับ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ รวมถึงมีสติวางแผนอยู่กับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อย่างปลอดภัย

๒. รู้เท่าทันความแปรผันของลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ รู้เท่าทันความแปรผันของลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ว่าสิ่งเหล่านี้มีความแปรผันเป็นธรรมดา ยึดติดกับสิ่งเหล่านี้ไม่ได้

๓. ไม่ยินดีหลงระเริงกับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ เมื่อได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข มาแล้ว ไม่ยินดีหลงระเริงกับสิ่งเหล่านี้

๔. เห็นว่าลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นของไม่เที่ยง คือ เห็นว่าลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นของไม่เที่ยงแท้แน่นอน

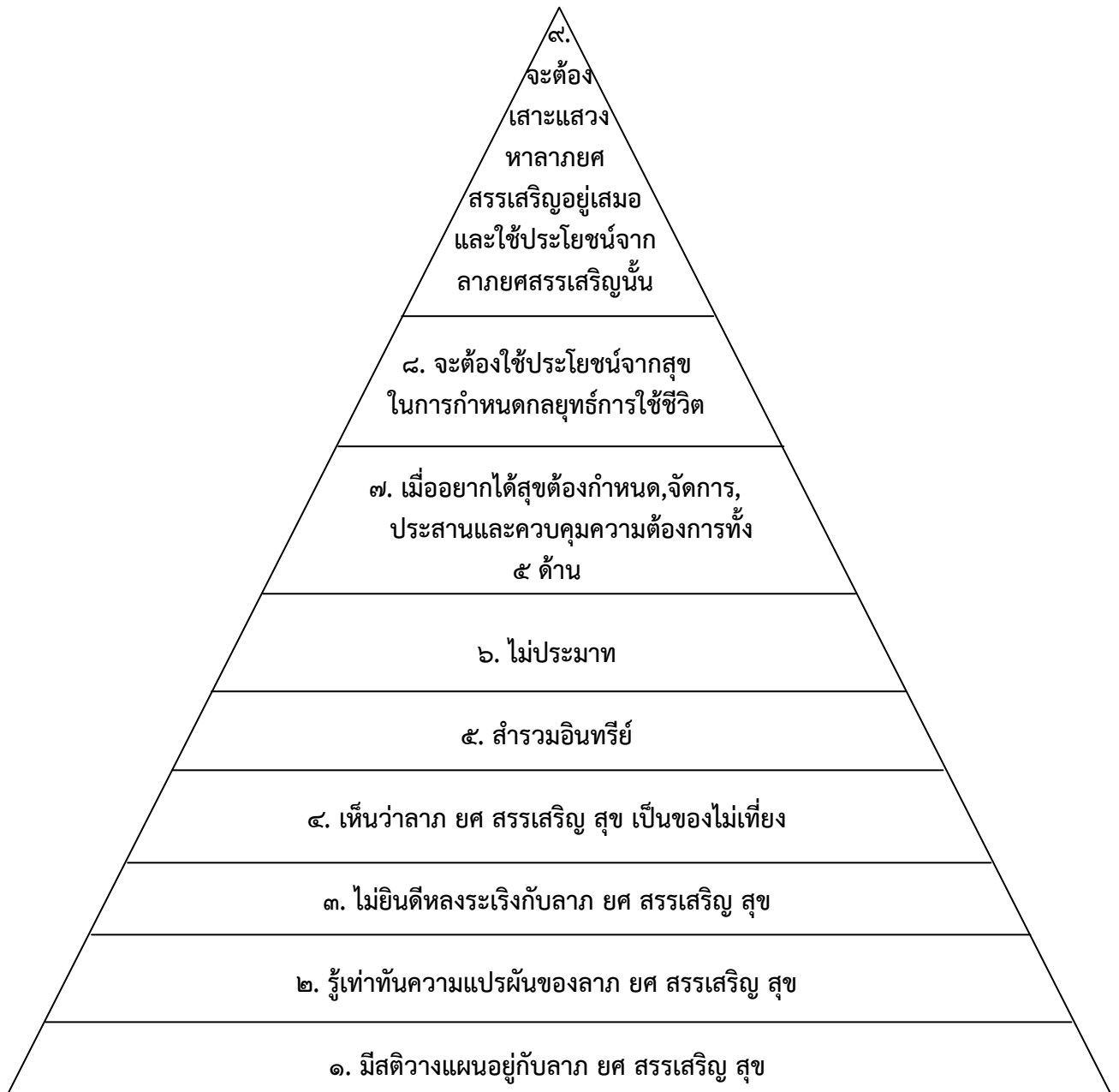
๕. สำรวมอินทรีย์ คือ สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

๖. ไม่ประมาท คือ ไม่ประมาทกับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เพราะลาภ ยศ สรรเสริญ สุข สามารถทำร้ายตัวเราได้โดยที่ตัวเราไม่รู้ตัว

๗. เมื่ออยากได้สุขต้องกำหนดความต้องการทั้ง ๕ ด้าน จัดการความต้องการทั้ง ๕ ด้าน ประสานความต้องการทั้ง ๕ ด้าน และควบคุมความต้องการทั้ง ๕ ด้าน

๘. จะต้องใช้ประโยชน์จากสุข ในการกำหนดกลยุทธ์การใช้ชีวิต

๙. จะต้องเสาะแสวงหาลาภ ยศ สรรเสริญ อยู่เสมอ และใช้ประโยชน์จากลาภ ยศ สรรเสริญ นั้น

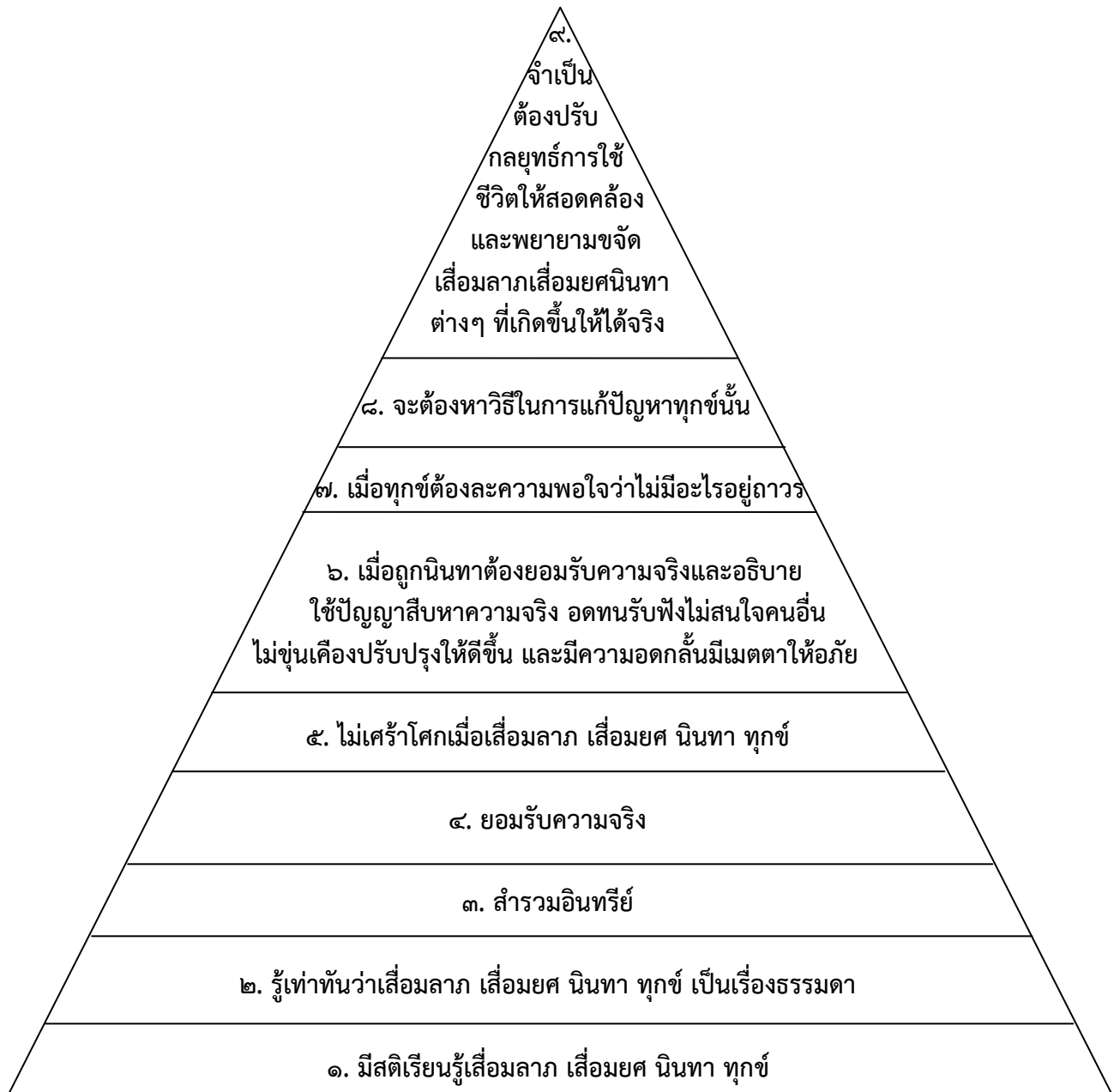
แผนภาพที่ ๔.๖ บันได ๙ ขั้นสู่ลางยศสรรเสริญสุข

ส่วน การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยด้าน
อนุรักษารมณั์ ทั้งสี่มลาง สี่มยศ นินทา ทุกข์ ตาม LOBP Model และ SWOTLOBP Analysis
คือ

๑. มีสติเรียนรู้สี่มลาง สี่มยศ นินทา ทุกข์ คือ เมื่อสี่มลาง สี่มยศ นินทา ทุกข์
แล้ว ให้มีสติเรียนรู้กับสิ่งเหล่านี้

๒. รู้เท่าทันว่าสี่มลาง สี่มยศ นินทา ทุกข์ เป็นเรื่องธรรมดา คือ รู้เท่าทันว่าสี่ม
ลาง สี่มยศ นินทา ทุกข์ เป็นเรื่องธรรมดา ทุกคนต้องประสบพบเจอเป็นเรื่องธรรมดา

๓. สำรวมอินทรีย์ คือ สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
๔. ยอมรับความจริง คือ เมื่อประสบกับเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ให้ยอมรับความจริง และปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
๕. ไม่เศร้าโศกเมื่อเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ คือ เมื่อประสบเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ต้องไม่เศร้าโศก
๖. เมื่อถูกนินทาต้องยอมรับความจริงและอธิบาย ใช้ปัญญาสืบทหาความจริง อดทนรับฟัง ไม่สนใจคนอื่น ไม่ขุ่นเคืองปรับปรุงให้ดีขึ้น และมีความอดกลั้นมีเมตตาให้อภัย
๗. เมื่อทุกข์ต้องละความพอใจว่าไม่มีอะไรอยู่ถาวร
๘. จะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหาทุกข์นั้น
๙. จำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การใช้ชีวิตให้สอดคล้องและพยายามขจัดเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้จริง

แผนภาพที่ ๔.๗ บันได ๙ ขั้นเมื่อเสื่อมลาภเสื่อมยศนินทาทุกข

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

คุณูปนิพนธ์เรื่องการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาชีวิตในสังคมไทย (๒) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหาร (๓) เพื่อบูรณาการหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร และผู้วิจัยทำการเข้าไปสัมภาษณ์ ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ชั้นทุติยภูมิ ทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดตามกรอบวัตถุประสงค์และสรุปผลจากการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยพบว่า

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ผลการศึกษาศึกษาสภาพปัญหาชีวิตในสังคมไทย สภาพปัญหาชีวิตในสังคมไทยทั้งหมดล้วนตกอยู่ในโลกธรรม โลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกก็หมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการ โลกธรรม ๘ ประการ คือ (๑) ลาภ (๒) เสื่อมลาภ (๓) ยศ (๔) เสื่อมยศ (๕) นินทา (๖) สรรเสริญ (๗) สุข (๘) ทุกข์ ธรรมเหล่านี้ในหมู่มนุษย์ ล้วนไม่เที่ยงไม่มั่นคง มีความแปรผันเป็นธรรมดา แต่ท่านผู้มีปัญญาดี มีสติ รู้ธรรมเหล่านี้แล้วย่อมพิจารณาเห็นว่า มีความแปรผันเป็นธรรมดา อภิธรรม (อารมณ์ที่น่าปรารถนา) จึงย่ำยีจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่ออภิธรรม (อารมณ์ที่น่าปรารถนา) ความยินดีหรือความยินร้ายที่ท่านขจัดปัดเป่า จนไม่มีอยู่ ท่านรู้ทางที่ปราศจากอสุติ ไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ย่อมรู้แจ้งชัดโดยถูกต้อง โลกธรรมหรือความเป็นไปตามคติธรรมดา ซึ่งหมุนเวียนมาหาสัตว์โลก และสัตว์โลกหมุนเวียนไปตามธรรมที่ว่านี้ด้วย จึงเรียกว่าโลกธรรม มีอยู่ ๘ ประการ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายละ ๔ ประการดังนี้

๑. ฝ่ายที่เป็นอภิธรรม คือ เป็นสิ่งที่คนอยากได้ใครมี และพยายามแสวงหามาเป็นของตน มี ๔ ประการ คือ

- ก. ลาภ ได้แก่ การได้มาซึ่งสิ่งที่คนปรารถนา
- ข. ยศ ได้แก่ ตำแหน่งศักดิ์ดินาต่างๆ
- ค. สรรเสริญ ได้แก่ การได้รับการยกย่องสรรเสริญ
- ง. สุข ได้แก่ ความสบายกาย สบายใจ

๒. ฝ่ายที่เป็นอนิภิธรรม คือ เป็นสิ่งคนไม่ปรารถนา ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ตน มี ๔ ประการ คือ

- ก. เสื่อมลาภ ได้แก่ การสูญเสียสิ่งที่ได้มา
- ข. เสื่อมยศ ได้แก่ การถูกถอดยศ ลดตำแหน่ง
- ค. นินทา ได้แก่ การถูกตำหนิติเตียน
- ง. ทุกข์ ได้แก่ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ

๕.๑.๒ ผลการศึกษาและบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์การบริหาร

การบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ล้วนตกอยู่ภายใต้หลักธรรมเรื่องโลกธรรม เราสามารถแบ่งออกเป็น

๑. การบริหารจัดการชีวิตต่อโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์

โดยสามารถบริหารจัดการชีวิตได้ดังต่อไปนี้

ก. การบริหารจัดการชีวิตต่อการได้ลาภ โดยสามารถปฏิบัติได้ดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าลาภ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยดีในลาภ และให้เห็นว่าลาภเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ อย่างินดีลาภสักการะ รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ ละลาภสักการะ ไม่ประมาทในลาภ ไม่ยึดถือว่าลาภเป็นของเรา ไม่ควรติดใจ ไม่อาศัย ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ในลาภ

ข. การบริหารจัดการชีวิตต่อการได้ยศ สามารถปฏิบัติได้ดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการได้ยศ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยดีในการได้ยศ และให้เห็นว่า การได้ยศเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ ไม่ยึดถือว่ายศเป็นของเรา และไม่ควรมีติดใจ ไม่อาศัย ไม่นิยดี ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ในยศ

ค. การบริหารจัดการชีวิตต่อการได้คำสรรเสริญ ควรปฏิบัติดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการได้คำสรรเสริญมีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยดีในการได้คำสรรเสริญ และให้เห็นว่า การได้คำสรรเสริญเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ควรทำความรื่นเริงดีใจหรือกระหยิ่มใจต่อคนพวกนั้น หรือยืนยันให้เขารู้ชัดลงไปว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ถูกต้อง มีอยู่และปรากฏในพวกเรา เมื่อได้รับคำสรรเสริญที่ถูกต้อง รวมทั้งควรประพฤติปฏิบัติอ่อนน้อมถ่อมตัว โดยไม่นิยดีในคำสรรเสริญ รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ ละความสรรเสริญ และไม่ประมาทต่อคำสรรเสริญ ทำหิริและศรัทธาให้ยิ่งขึ้น ไม่พึงลำพองตนเมื่อได้คำสรรเสริญ ไม่ยึดถือว่าคำสรรเสริญเป็นของเรา และไม่ควรมีติดใจ ไม่อาศัย ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ต่อคำสรรเสริญ

ง. การบริหารจัดการชีวิตต่อการประสบสุข ได้แก่การปฏิบัติดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการประสบสุขมีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยดีในการประสบสุข และให้เห็นว่า การประสบสุขเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ การคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย และการรู้จักประมาณในการบริโภค การรักษาศีล ไม่ยึดถือว่าสุขเป็นของเรา ไม่ติดใจในสุข ไม่อาศัยสุข ไม่นิยดีในสุขที่เราประสบ รวมถึงการไม่ทะเยอทะยาน การไม่ตระหนี่ในสุข และการละสุข

๒. การบริหารจัดการชีวิตต่อโลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์

โดยสามารถบริหารจัดการชีวิตได้ดังต่อไปนี้

ก. การบริหารจัดการชีวิตต่อการเสื่อมลาภ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการเสื่อมลาภมีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยดีในการเสื่อมลาภ และให้เห็นว่า การเสื่อมลาภเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ และการก็ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

ข. การบริหารจัดการชีวิตต่อการเสื่อมยศ สามารถปฏิบัติได้ดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการเสื่อมยศมีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่นิยดีในการเสื่อมยศ และให้เห็นว่า การเสื่อมยศเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

ค. การบริหารจัดการชีวิตต่อการถูกนินทา ควรปฏิบัติดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการการถูกนินทา มีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดีในการถูกนินทา และให้เห็นว่าการถูกนินทาเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองชุ่นใจ ชี้แจงให้เห็นชัดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มี และไม่ปรากฏในพวกเรา โดยการยอมรับและอธิบายคำนินทานั้น รวมถึงสืบหาความจริงและหามาตรการป้องกันในคำนินทานั้น โดยให้อวดทนรับฟัง ไม่ทวาดผู้อื่น ไม่ผูกใจเจ็บ ไม่จองเวรต่อผู้ที่นินทา โดยให้มีความกล้าหาญ พุดจาฉะฉาน ไม่หวาดหวั่น ไม่ประหม่า พุดมีเหตุผล และไม่สมควรเดือดร้อนในคำนินทานั้นๆ และพึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ อย่าง คือ ๑. ความจริง ๒. ความไม่ชุ่นเคือง รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ ไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่มีความผูกโกรธ มีความอดกลั้น ไม่โกรธตอบ สงบใจไว้ได้ และไม่พียงหัวนไหว ไม่ควรวิวาทกัน ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

ง. การบริหารจัดการชีวิตต่อการประสบทุกข์ ได้แก่ดังนี้ คือ ให้มีสติ เห็นว่าการประสบทุกข์มีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ยินดีในการประสบทุกข์ และให้เห็นว่าการประสบทุกข์เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ การไม่เศร้าเสียใจ ไม่รำพรณเพื่อรำไร ไม่น้อยใจ แค้นใจ ไม่ตรอมใจ แห่งใจเมื่อเจอทุกข์ และควรพ้นจากความรัก รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ การเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ช้อตตาของเรา รวมถึงการละความพอใจในสิ่งนั้น การละฉันทะในสิ่งนั้น การละราคะในสิ่งนั้น การละฉันทะราคะในสิ่งนั้น และการไม่เยื่อใยจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นอดีต ไม่ยินดีจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับจักขุ, โสตะ, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโนที่เป็นปัจจุบัน และไม่ควรมียึดสิ่งเป็นที่รักในโลกไหนๆ ให้ดำเนินตามมรรคาของพระพุทธเจ้าหรือพระสาวก และทำพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกให้เป็นกัลยาณมิตรและคบหาท่านเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาเห็นทุกข์ว่ามีชาติเป็นแดนเกิด ไม่ควรก่ออุปธิ รวมทั้งการไม่พียงทำลายความหวัง การไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว และการละทุกข์

ชีวิตเราต้องทำกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการ หรือที่เรียกว่า ขบวนการจัดการ ๕ อย่าง ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ(Organizing) การจัดการพนักงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) (เขียนย่อว่า POSDC) ซึ่งเมื่อเราได้รับโลกธรรมแล้ว เราก็ต้องบริหารจัดการชีวิตในผลที่เราประสบความสำเร็จหรือได้รับด้วย คือ เราต้องมีสติ ให้เห็นว่าการลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ที่ได้รับนี้ล้วนมีความแปรผันเป็นธรรมดา เราอย่าไปยินดีในสิ่งเหล่านี้ และให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นของไม่เที่ยงแท้แน่นอนทั้งสิ้น เป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดกันขึ้นมาทั้งสิ้น เราต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับสิ่งเหล่านี้ด้วยความระมัดระวัง และให้เห็นว่าในความเป็นจริงแล้วสิ่งเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ล้วนเป็นทุกข์ทั้งสิ้น เพราะพระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้ว่า ทุกข์เท่านั้นที่เกิดขึ้น ทุกเท่านั้นที่ตั้งอยู่ ทุกข์เท่านั้นที่ดับไป นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรเกิด นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรดับ และการบริหารจัดการชีวิตต่อผลที่เราได้รับนี้ เราต้องสำรวมอินทรีย์คือต้องสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเราไว้ด้วย และเมื่อชีวิตเราได้รับสิ่งเหล่านี้แล้ว เราต้องรู้จักละวางสิ่งเหล่านี้ให้เป็นด้วย รวมถึงไม่ควรประมาทกับสิ่งเหล่านี้เป็นอันขาด รวมถึงไม่ควรติดใจในสิ่งเหล่านี้ด้วย รวมทั้งไม่อาศัยสิ่งเหล่านี้มากเกินไป หรือไม่ควรยินดีกับสิ่งเหล่านี้มากเกินไป และไม่ควรทะเยอทะยานเพื่อที่จะให้ได้สิ่งเหล่านี้มาเพียงแต่ให้คิดอยู่เสมอว่าให้เราทำหน้าที่ของเราให้ดีที่สุดเท่านี้พอ สิ่งเหล่านี้จะได้รับหรือไม่ได้รับล้วนเป็นผลพลอยได้ทั้งสิ้น

แนวความคิดของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) มาสโลว์ มองว่า มนุษย์แต่ละคนที่ศักยภาพพอสำหรับที่จะชี้แนะตัวเอง มนุษย์ไม่อยู่นิ่งแต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ต่างๆ ที่แวดล้อมและแสวงหาความต้องการที่จะเข้าใจตนเอง ยอมรับตนเองทั้งในส่วนดีส่วนบกพร่อง รู้จักจุดอ่อน และความสามารถของตนเอง เขาได้อธิบายว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จะสนองความต้องการให้กับตนเองทั้งสิ้น และความต้องการของมนุษย์มีมากมายหลายอย่างด้วยกัน ซึ่งต้องได้รับความพึงพอใจจากความต้องการพื้นฐานหรือต่ำสุดเสียก่อนจึงจะผ่านขึ้นไปยังความต้องการขั้นสูงตามลำดับ เครื่องมือนี้ประกอบด้วยอะไรบ้าง

๑. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น

๒. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Security or safety needs) เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้ว มนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิตและหน้าที่การงาน

๓. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs) ความต้องการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางด้านร่างกาย และความต้องการความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของโดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความต้องการได้รับการยอมรับ การต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

๔. ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) หรือ ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นความต้องการการได้รับการยกย่อง นับถือ และสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

๕. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ ความต้องการทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นต้น

๕.๑.๓ การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย

การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย ด้านอิฏฐารมณ์ คือ

๑. มีสติวางแผนอยู่กับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ มีสติวางแผนในการที่จะให้ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข มาเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นความต้องการของโลก และหมายถึงมีสติวางแผนในการอยู่กับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ รวมถึงมีสติวางแผนอยู่กับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อย่างปลอดภัย

๒. รู้เท่าทันความแปรผันของลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ รู้เท่าทันความแปรผันของลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ว่าสิ่งเหล่านี้มีความแปรผันเป็นธรรมดา ยึดติดกับสิ่งเหล่านี้ไม่ได้

๓. ไม่ยินดีหลงระเรีงกับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ เมื่อได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข มาแล้ว ไม่ยินดีหลงระเรีงกับสิ่งเหล่านี้

๔. เห็นว่าลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นของไม่เที่ยง คือ เห็นว่าลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นของไม่เที่ยงแท้แน่นอน

๕. สำรวมอินทรีย์ คือ สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

๖. ไม่ประมาท คือ ไม่ประมาทกับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เพราะลาภ ยศ สรรเสริญ สุข สามารถทำร้ายตัวเราได้โดยที่ตัวเราไม่รู้ตัว

๗. เมื่ออยากได้สุขต้องกำหนดความต้องการทั้ง ๕ ด้าน จัดการความต้องการทั้ง ๕ ด้าน ประสานความต้องการทั้ง ๕ ด้าน และควบคุมความต้องการทั้ง ๕ ด้าน

๘. จะต้องใช้ประโยชน์จากสุข ในการกำหนดกลยุทธ์การใช้ชีวิต

๙. จะต้องเสาะแสวงหาลาภ ยศ สรรเสริญ อยู่เสมอ และใช้ประโยชน์จากลาภ ยศ สรรเสริญนั้น

ส่วน การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยด้าน อนุรักษารมณ ทั้งสี่มลาภ สี่มยศ นินทา ทุกข์ ตาม LOBP Model และ SWOTLOBP Analysis คือ

๑. มีสติเรียนรู้สี่มลาภ สี่มยศ นินทา ทุกข์ คือ เมื่อสี่มลาภ สี่มยศ นินทา ทุกข์ แล้ว ให้มีสติเรียนรู้กับสิ่งเหล่านี้

๒. รู้เท่าทันว่าสี่มลาภ สี่มยศ นินทา ทุกข์ เป็นเรื่องธรรมดา คือ รู้เท่าทันว่าสี่มลาภ สี่มยศ นินทา ทุกข์ เป็นเรื่องธรรมดา ทุกคนต้องประสบพบเจอเป็นเรื่องธรรมดา

๓. สำรวมอินทรีย์ คือ สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

๔. ยอมรับความจริง คือ เมื่อประสบกับสี่มลาภ สี่มยศ นินทา ทุกข์ ให้ยอมรับความจริง และปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

๕. ไม่เศร้าโศกเมื่อสี่มลาภ สี่มยศ นินทา ทุกข์ คือ เมื่อประสบสี่มลาภ สี่มยศ นินทา ทุกข์ ต้องไม่เศร้าโศก

๖. เมื่อถูกนินทาต้องยอมรับความจริงและอธิบาย ใช้ปัญญาสืบหาความจริง อดทนรับฟัง ไม่สนใจคนอื่น ไม่ขุ่นเคืองปรับปรุงให้ดีขึ้น และมีความอดกลั้นมีเมตตาให้อภัย

๗. เมื่อทุกข์ต้องละความพอใจว่าไม่มีอะไรอยู่ถาวร

๘. จะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหาทุกข์นั้น

๙. จำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การใช้ชีวิตให้สอดคล้องและพยายามขจัดสี่มลาภ สี่มยศ นินทาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้จริง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ทำให้เห็นว่า การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย โดยนำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการบูรณาการร่วมกัน โดยนำการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมไทยและข้อมูลการจากสัมภาษณ์เชิงลึกจากพระภิกษุสงฆ์จำนวน ๓ รูป และผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ๗ คน มาบูรณาการเข้าด้วยกันด้วย และออกมาเป็นผลการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยในที่สุด

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสารเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทย และการข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากพระภิกษุสงฆ์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรทางการศึกษาและสถาบันการศึกษา ควรมีการส่งเสริมงานวิจัยนี้อย่างเป็นระบบในการออกแบบหลักสูตรบริหารชีวิตหรือหลักสูตรบริหารชีวิตมหัศจรรย์หรือหลักสูตรบริหารชีวิตดุสิตบัณฑิต เพื่อให้มีการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยตามหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารได้อย่างยั่งยืนสืบไป และเพื่อนำองค์ความรู้เหล่านี้มาปรับใช้กับการบริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยได้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงการเรียนรู้ทางสังคมไทย

สังคมไทยควรศึกษาเรียนรู้งานวิจัยนี้อย่างกว้างขวาง เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตที่เกี่ยวกับโลกธรรม เพื่อลดปัญหาทางสังคมไทยทั้งทางด้านสังคมวิทยา ด้านจิตวิทยา ด้านอาชญาวิทยาได้เป็นอย่างดี

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หากมีผู้สนใจที่จะให้ได้การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยอย่างรอบด้านมากกว่านี้และเข้ากับสังคมปัจจุบันมากกว่านี้ ผู้สนใจควรที่จะไปเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์บริหารจัดการชีวิตในสังคมไทยอย่างรอบด้านและเข้ากับสังคมปัจจุบันมากกว่านี้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ . อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กตัญญู หิรัญสมบุรณ์. การจัดการธุรกิจขนาดย่อม. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เท็กซ์แอนด์เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๒.

กถิน อรรถโยธิน, หลวง. อธิบายธรรมวิภาค น.ธ.ตรี. กรุงเทพมหานคร:ธรรมบรรณาการ, ๒๕๕๑.

คาร์เนกี. เดล. วิถีชนะทุกข์และสร้างสุข. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว, ๒๕๕๘.

จำเนียร ทรงฤกษ์. ชีวิตประวัติพุทธสาวก ประวัติพระอัครมเหศวรเมื่อครั้งพุทธกาล เล่ม ๑. สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว (สาขาวัดปากน้ำ). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

ณัฐพันธ์ เขจรนนท์. พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑.

เดสเลอร์ เกรย์. กรอบความคิดสำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์. แปลโดย ดร.ชำนาญ ปิยวนิชพงษ์. ฉบับปรับปรุงแก้ไข ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า จำกัด, ๒๕๕๒.

ธนาภิต. เอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศด้านต่างๆ ในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๙.

ธนิดา จิตรน้อมรัตน์. การบัญชีเพื่อการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๑.

ประภา สุชินัย. จิตที่ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม: หนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็ก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ปีเตอร์ สกิลลิง. เหนือโลกธรรม. กรุงเทพมหานคร: Fragile Palm Leaves, ๒๕๔๒.

พยอม วงศ์สารศรี. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภา, ๒๕๔๕.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). วิถีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ.๘, ราชบัณฑิต. พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- _____ **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๒. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ศ.ดร.ราชบัณฑิต. **วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- พุทธทาสภิกขุ. **ปล่อยวางระหว่างทุกข์**. นนทบุรี: ปราน, ๒๕๕๗.
- _____ **ศิลปะแห่งชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา, ๒๕๔๙.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๒.
- พระประสิทธิ์ ถาวโร. **ทางหลุดพ้นเหนือโลกธรรม ๘**. ระยอง: ระยองกันเอง, ๒๕๔๖.
- พันเอกปิ่น มุกขนัด. **กลวิธีแก้ทุกข์ ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๑.
- พิมลจรรยา นามวัฒน์. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารธุรกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: เท็กซ์แอนด์เจอร์นัล, ๒๕๔๔.
- ภัทริน ซอไสตถิกุล. **เข้าใจ...โลก**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒.
- _____ **พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๓๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนพานิช, ๒๕๓๔.
- ว.วชิรเมธี. **ลายแทงความสุข**. นนทบุรี: ปราน พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๗.
- สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). **โลกธรรมสูตร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๒๕๔๕.
- สมาคมศิษย์มหาธาตุฯ. **อนุสรณ์ ๑๐๐ ปี ชาตกาลสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) จัดพิมพ์เนื่องในงานบำเพ็ญกุศลครบ ๑๐๐ ปี ๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ - ๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๗**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร). **มงคลยอดชีวิตฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๖.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๓. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.
- สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์. **โลกธรรมสูตร**. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๒.

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ. **โลกธรรม, ทรงแสดงเป็นที่ระลึกในการรับพระราชทานพระอริยศ. พระนคร:** โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๙.

สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี). **มงคลในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระสังฆราช (ปุสสเทว). **สวตมณต์ฉบับหลวง.** กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สุภีร์ ทุมทอง. **ตามรู้จิต พัฒนาชีวิตให้เป็นสุข.** กรุงเทพมหานคร: ปาปิรุสพับลิเคชั่นพิมพ์, ๒๕๕๐.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. **พจนานุกรมฉบับพระราชบัณฑิตสถาน.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๒.

อมร โสภณวิเชษฐ์วงศ์ และดร.กวี อิศริวรรณ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส 0412 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๔๔.

ไฮเซอร์ เจย์. **การจัดการการผลิตและการปฏิบัติการ.** แปลโดย กิตติชัย อธิกุลรัตน์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า จำกัด, ๒๕๕๑.

(๒) วิทยานิพนธ์:

กนกวรรณ คงชนุณหพร. “แนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของแก้วแก้ว”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔.

จรัสแสง ผิวอ่อน. “การจัดการเพื่อดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายแบบองค์รวม กรณีศึกษา วัดคำประมง จังหวัดสกลนคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

จินตนา เฉลิมชัยกิจ. “อิทธิพลคำสอนของพุทธทาสภิกขุต่อการดำเนินชีวิตของผู้ที่ประสบผลสำเร็จในชีวิต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

เจนนิศา กราบเครือ. “แรงจูงใจในการทำงานของลูกจ้างในสถานประกอบการอุตสาหกรรม”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๖.

พระประเทือง ขนดีโก (ศรีสมบุญ). “ศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของโลกธรรม ๘ ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระประมิล ธีรวโร (เงาทอง). “การศึกษาวิเคราะห์โลกธรรม ๘ ในทัศนะของพระเถระในประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระปลัดเชาวลิต กิตติโสภโณ (เทวา). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสรรเสริญในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาพรเทพ อุตตโม (เดชประสาธ). “การศึกษาวิธีบำบัดโรคซึมเศร้าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาสว่าง จตตมโล (ถนุกระโทก). “การศึกษาเจตคติและความเข้าใจเกี่ยวกับเบญจกัลยาณธรรมในพระพุทธศาสนาศึกษาเฉพาะกรณี: ชุมชนวัดโพธิ์เรียง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระสุภา โชติญาโณ (สาย). “การจัดการเรื่องโลกธรรม ๘ ของพระเถระในประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พุทธิกันต์ คงคา. “ประสบการณ์ความทุกข์ของนิสิตนักศึกษาหอพักที่เข้าร่วมกลุ่มจิตวิทยาพัฒนาตน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

เพ็ญณี ภูมิธรรานนท์. “ความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมและคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรขององค์การธุรกิจในประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๔.

แม่ชีกาญจนา เตรียมธนาโชค. “แนวการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพในโครงการธรรมชาติบำบัดเพื่อชีวิตเป็นสุขของเสถียรธรรมสถาน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

สร้อยญา กุมพล. “โยนิโสมนสิการกับการแก้ไขปัญหาชีวิตของผู้ที่คิดฆ่าตัวตาย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

สุดาร์ตน์ ควระพฤกษ์. “เรื่อง ผลของโปรแกรมการให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการดูแลต่อความรู้สึกทุกข์ทรมานของผู้ป่วยที่ได้รับการใส่ท่อช่วยหายใจ ความวิตกกังวลและความพึงพอใจของครอบครัว”. **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะพยาบาลศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖.

อภิวรรณ สายประดิษฐ์. “ความเข้าใจในโลกธรรมที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารความเครียดในงาน: กรณีศึกษาผู้บริหารระดับสูงกลุ่มบริษัทชินคอร์ป”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ข่าวสด. บุญเรืองยึดหลักเจ้าคุณนรฯ สู้ข้อโจมตี นิ่งมธ.ป.ป.ช. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

https://www.khaosod.co.th/politics/news_627064 [๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

เดลินิวส์. วิษณุหยิบโลกธรรม๘ข้อบอกแล้วเข้าใจถูกอดยศ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.dailynews.co.th/politics/346605> [๘ กันยายน ๒๕๕๘].

- ไทยโพสต์. **ป.อ.ปยุตโตเรื่องประเภทนี้เคยเกิดแล้ว.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thaipost.net/main/detail/10479> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].
- ไทยรัฐออนไลน์. **อ.ปรเมศวร์ขอบคุณคนห่วงใยโพสต์คดีธรรมอภัยให้คนไร้ค่าชีวิตจะเป็นสุข.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/content/1244982> [๒ เมษายน ๒๕๖๑].
- ประกอบ คุปรัตน์. **FDR สูญความหวังใหม่: ผู้นำต้องกล้าที่จะทำ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://pracob.blogspot.com/2010/04/blog-post_7577.html [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].
- วิชัย ชัยนาคสิงห์. **หลักการจัดการ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/345600> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].
- วีรสิทธิ์ ชินวัตร. **ทฤษฎีของ Frank Bunker and Lillian Moller Gilbreth.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://veerasit-dba04.blogspot.com/2012/10/44-frank-bunker-and-lillian-moller.html> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].
- Adison Aei. **แนวคิดและทฤษฎีการจัดการ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://adisony.blogspot.com/2012/10/thomas-jpeters.html> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].
- Berkeley Human Resources. **Goal-Setting: Developing a Vision & Goals for Your Career Plan.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://hrweb.berkeley.edu/learning/career-development/goal-setting/career-plan-vision> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].
- GPS Life Plan. **How GPS LifePlan works.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.gpslifeplan.org/generic/includes/personal/GoalSettingWorkshop/goalSettingFINAL12.html> [๑๖ ตุลาคม ๑๕๖๐].
- Jessica A. Jonikas. **This is your life! Creating yore self-directed life plan.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.cmhsrp.uic.edu/download/sdlifeplan.pdf> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].
- Karn Bulsuk. **Taking the First Step with the PDCA (Plan-Do-Check-Act) Cycle.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.bulsuk.com/2009/02/taking-first-step-with-pdca.html> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].
- Mind Tools Content Team. **Personal Goal Setting Planning to Live Your Life Your Way.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.mindtools.com/page6.html> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].
- Paul B. Brown. **How To Plan Your Life, When You Can't Plan Your Life.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.forbes.com/sites/actiontrumpseverything/2013/01/13/how-to-plan-your-life-when-you-cant-plan-your-life/#496e5ec377c0> [๑ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

webmaster@novabizz.com. การจัดความสำคัญก่อนหลัง เพื่อความสำเร็จในชีวิต. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : <http://www.novabizz.com/NovaAce/Time/Priority.htmixzz3gt1grk4E> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

webmaster@novabizz.com. ความหมายของการบริหารและทรัพยากรในการบริหาร.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.novabizz.com/NovaAce/Manage/บริหารตนเอง.htm#ixzz3gsH1mpH4> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐].

(๔) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร (พรธนา), ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ดร.วีรชาติ นิมนงค์, หัวหน้าภาคปรัชญาศาสนา บัณฑิตวิทยาลัยสาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษจ้านงค์ ทองประเสริฐ, ราชบัณฑิต. ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์, อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระมหาสุรศักดิ์ ปจจนตเสโน, ดร. รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ), ผศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ศ.ดร.สมภาร พรหมทา, ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพุทธปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต, รักษาการผู้อำนวยการกองกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ รศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม, รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ศ.ดร.วัชรระ งามจิตรเจริญ, อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

(Books) :

- A.H. Maslow. **A Theory of Human Motivation**. Psychological Review, 1943.
- Badger Anthony J. **The New Deal**. British perspective, 2002.
- Barnard Chester I. **The Functions of the Executive**. Cambridge. MA: Harvard University Press, 1938.
- Deming W. Edwards, **Out of the crisis**. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2000.
- Derek French. Heather Saward. **Dictionary of management**. the University of California: Gower, 1983.
- Douglas McGregor. **The Human Side of Enterprise**. The McGraw-Hill Companies, Inc., 2006.
- Effy Oz, **Management Information Systems**. International Student Edition, Sixth Edition, United States of America, 2007.
- Eugene F. Brigham. **Financial Management**. International Student Edition, 11th Edition, United States of America, 2005.
- Frank Bunker Gilbreth. **Motion Study: A Method for Increasing the Efficiency of the Workman**. D. Van Nostrand Company, 1911.
- Gantt Henry L. **Organizing for Work**. New York: Hive Publishing Company, 1919.
- Harrington Emerson. **The twelve principles of efficiency**. New York: Engineering Magazine, 1917.
- Hergenhahn, **An introduction to the history of psychology**. Belmont, Calif u.a.: Wadsworth, 2000.
- Herzberg, Frederick. **The Motivation to Work**. New York: John Wiley, 1959.
- Lyndall Urwick. **Management Pioneer: A Biography**. New York: Oxford University Press, 2010.
- Mary P. Follett. **Creating Democracy, Transforming Management**, Tonn, Joan C.. New Haven: Yale University Press, 2003.
- Michael Martin Hammer, **Business Process Re-engineering Assessment Guide**. United States General Accounting Office, 1997.
- Oliver Sheldon. **The Philosophy of Management**. London: Pitman, 1923.
- Ouchi William G. **Theory Z**. New York: Avon Books, 1981.
- Peter Drucker. **The End of Economic Man**. New York: The John Day Company, 1939
- Taylor Frederick Winslow. **The Principles of Scientific Management**. New York: Harper & Brothers, 1911.
- Thomas J. Peters, **In Search of Excellence**. United States: HarperCollins Publishers Inc, 2006.

- Thomas L. Wheelen. **Strategic Management and Business policy**. International Edition, Twelfth Edition, Pearson Education, Inc., United States of America, 2010.
- Warren B. Brown, Dennis J. Moberg. **Organization Theory and Management: A Macro Approach**. United States: John Wiley & Sons, 1980.
- Waterman, R. H., Peters, T. J., & Phillips, J. R. **Structure is not organization**. Business Horizons, 1980.

ภาคผนวก

ผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลัก
พระพุทธศาสนา

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำคุณูปการสำหรับ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการ
บริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ ๒. เพื่อศึกษาการ
บริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน และ ๓. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการ
ชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ แบบสัมภาษณ์
ประกอบด้วยคำถาม ๖ ข้อ คือ ๑. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมทำอะไร ๒.
ในกรณีที่ท่านเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านจะจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง ๓.
ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ มีวิธีการอย่างไร ๔. เมื่อท่านได้ลาภสักการะ ยศ
คำสรรเสริญ ความสุข เมื่อสิ่งเหล่านี้หายไป ท่านจะอย่างไร ๕. ท่านมีรูปแบบการบริหารจัดการ
ชีวิตอย่างไร ตามทัศนคติของท่าน ๖. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ คำตอบในแบบสัมภาษณ์ไม่มีข้อ
ใดถูกผิด ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในทางการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมใน
สังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ และทางวิชาการเท่านั้นไม่มีผลเสียใดๆต่อ
ตัวท่านหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ให้ตรงกับการรับรู้และความเป็นจริงที่
สอดคล้องกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

ด้วยความขอบคุณอย่างยิ่ง

นายสิทธิพร อารมณสุขโข

นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อใช้ในการวิจัย (In depth Interview)
เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลัก
พระพุทธศาสนา
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้เป็นเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัย วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาวิชา พระพุทธศาสนา เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งข้อมูลที่ได้มานั้น ทางผู้วิจัยจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่
๒. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน
๓. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา

โลกธรรม คือ ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ธรรมชาติของโลกที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดานี้ ๘ ประการ ได้แก่ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์

กลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยประกอบด้วย

พระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๕ รูป

ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาจำนวน ๕ ท่าน

คำถามที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร
๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร
๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง
๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง
๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มีนักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่
๖. หากท่านได้รับโลกธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะทำอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด
๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามทัศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย
๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมอย่างไร

นายสิทธิพร อารมณฺ์สุขโข
นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผนวก ข
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

๑. ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน
๒. ดร.บุญเลิศ โอธสุ
๓. ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม
๔. ดร.แสวง นิลมานะ
๕. พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, ผศ.ดร.

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/ว ๓๕

วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.แสวง นิลนามะ ๐๙๔-๗๗๑๑๙๙๕

ด้วย นายสิทธิพร อารมณ์สุขโข นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา" โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และ ผศ. ดร.ประพันธ์ สุภษร เป็นคณะกรรมการควบคุม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) คอผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ระหว่างออกแบบเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อก้าวนี้

จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ สุภษร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณ์สุขโข โทร. ๐๘ ๑๙๖๖ ๑๓๘๑๓

จิวทิพวรรณปัทม์

ดร. นิลนามะ
(ดร. นิลนามะ นิลนามะ)
๕ มี.ค. ๒๕๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๓๐๑.๑/ว ศ๕

วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ. ดร.แม้นชีกฤษณา รักษาโฉม

๐๖๑-๘๑๖ 2๕62

ด้วย นายสิทธิพร อารมณฺ์สุขโข นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา" โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ระหว่างออกแบบเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการนี้

จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภสร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณฺ์สุขโข โทร. ๐๘ ๑๔๖๖ ๑๓๘๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๙ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๙ ๘๐๓๙
www.mcu.ac.th

ที่ ศช ๖๓๐๓.๓/๕๐

๓๑ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูมินันท์ กันทะเดียน ๐๘๑-๘๕๐๑๗๓๗

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายสิทธิพร อารมณ์สุขโข นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชา รัชชบัณฑิต ๕๕๐๓๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการ
บริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา" โดยมี พระราชปริยัติ
กวี, ศ. ดร. และ ผศ. ดร.ประพันธ์ คุุภขร เป็นคณะกรรมการควบคุม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ
(Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิง
สำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ระหว่างออกแบบเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้
ในการเก็บข้อมูลเพื่อการนี้

จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ใน
การทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ คุุภขร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณ์สุขโข โทร. ๐๘ ๓๕๖๖ ๓๓๘๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๓๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๓/ก ก๕

วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอนิมนต์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

นมัสการ พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, ผศ. ดร. ๐๕๖-๕๕๙๒๑๐๖

ด้วย นายสิทธิพร อารมย์สุขใจ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสนิสิต ๕๕๐๓๕๐๕๘๗๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา" โดยมี พระราชปรีดีติกวี, ศ. ดร. และ ผศ. ดร.ประพันธ์ คุภากร เป็นคณะกรรมการควบคุม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ระหว่างออกแบบเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการนี้

จึงขอนิมนต์พระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ คุภากร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

ขอรับทราบ
๑๕/๐๓/๖๓
เรียนพร้อมแล้ว
พระครูโกศล
๑๐/๓/๖๓

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมย์สุขใจ โทร. ๐๘ ๑๔๖๖ ๓๓๘๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๓๓๓๓

ที่ ศธ ๖๓๐๓.๓/ว ๗๕

วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.บุญเลิศ โอธสุ ๐81-6187๐4

ด้วย นายสิทธิพร อารมณสุขใจ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสนิสิต ๕๕๐๓๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา" โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และ ผศ. ดร.ประพันธ์ คุภขร เป็นคณะกรรมการควบคุม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ระหว่างออกแบบเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการนี้

จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ได้ตรวจดูต้นฉบับ
แล้วแก้ไขให้เรียบร้อย
พร้อมส่งแล้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ คุภขร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณสุขใจ โทร. ๐๘ ๓๔๖๖ ๓๓๘๓

ผนวก ค
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้การสัมภาษณ์

๑. ฝ่ายบรรพชิต

๑) พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (พรรณนา), ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ), ผศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร. รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ฝ่ายคฤหัสถ์

๑. ศ.ดร.จ่านงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ศ.ดร.สมภาร พรหมทา ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพุทธปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔. ผศ. ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๕. ดร.วีรชาติ นิมนงค์ หัวหน้าภาคปรัชญาศาสนา บัณฑิตวิทยาลัยสาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

๖. ผศ.ดร.ยุทธนา ประณีต รักษาการผู้อำนวยการกองกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗. รศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘. ศ.ดร.วัชระ งามจิตฺตเจริณฺญ อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๓๓๓๓

ที่ ศธ ๖๓๐๓.๓/๑๕๓

วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

นมัสการ พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ด้วย นายสิทธิพร อารมณ์สุขโข นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๓๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา" โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภพรเป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงนมัสการมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภพร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณ์สุขโข โทรศัพท์ ๐๘ ๓๔๖๖ ๓๓๘๓

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๗/๒๖๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๑๔
www.mcu.ac.th

สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ศ.ดร. จันทน์ ทองประเสริฐ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายสิทธิพร อารมณ์สุขโข นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา” โดยมี
พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. และผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภขรเป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการ
วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)
และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้
ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจ
ความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการ
วิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วย
ตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภขร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๐๖๘๐

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณ์สุขโข โทรศัพท์ ๐๘ ๑๕๖๖ ๓๓๘๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลท่าไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๕๕๒๔ ๘๐๐๔
www.mcu.ac.th

สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ดร.วีระชาติ นิมอนงค์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายสิทธิพร อารมณ์สุขโช นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชา ตรีศรประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๗๒ ได้รับอนุมัติให้ทำคหกรรมกิจนิพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา” โดยมี
พระราชปรีดีติกวี, ศ. ดร. และ ผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภกร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการ
วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)
และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้
ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจ
ความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการ
วิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วย
ตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภกร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๐๖๘๐

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณ์สุขโช โทรศัพท์ ๐๘ ๓๔๖๖ ๓๓๘๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๓/๑๒๑

วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

นมัสการ พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร. รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์

ด้วย นายสิทธิพร อารมณฺ์สุขโข นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปกต เรื่อง "รูปแบบ
การบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา" โดยมี พระราชปริยัติ
กวี, ศ. ดร. และผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภสรเป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
(Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิง
สำรวจ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงนมัสการมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภสร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณฺ์สุขโข โทรศัพท์ ๐๘ ๓๔๖๖ ๑๓๘๓

(พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน,ดร.)
รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๑๔
www.mcu.ac.th

สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ผศ. ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๓ ชุด

ด้วย นายสิทธิพร อารมณฺ์สุโข นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิเศษ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๓๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
"รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา" โดยมี
พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภชรเป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการ
วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)
และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้
ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจ
ความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการ
วิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วย
ตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

นิตินิติกร
พระภิกษุ
๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๓

ขอแสดงความนับถือ

๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๓

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภชร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐ ๒๕๒๒ ๐๖๘๐

นิตินิติกร: นายสิทธิพร อารมณฺ์สุโข โทรศัพท์ ๐๘ ๑๔๖๖ ๑๓๘๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๓๓๓๓

ที่ ศธ ๒๑๐๓.๗/๒๕๗

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

นมัสการ พระราชปรีดีธินิ, ผศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์

ด้วย นายสิทธิพร อารมณสุขโช นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบ
การบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา” โดยมี พระราชปรีดี
กวี, ศ. ดร. และ ผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภษร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
(Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิง
สำรวจ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) คัดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงนมัสการมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภษร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณสุขโช โทรศัพท์ ๐๘ ๑๕๖๖ ๓๓๘๓

ที่ ศธ ๖๓๐๓.๓/๒๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๑๔
www.mcu.ac.th

สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ศ.ดร.สมภาร พรมทา

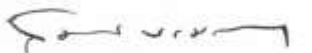
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๓ ชุด

ด้วย นายสิทธิพร อารมณ์สุขโช นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชา รัชสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา” โดยมี
พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และผศ. ดร. ประพันธ์ คุภขรเป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการ
วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)
และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้
ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจ
ความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการ
วิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วย
ตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(สมภาร พรมทา)
๒๗ ส.ค. ๒๕๖๑

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ คุภขร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๐๖๘๐

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณ์สุขโช โทรศัพท์ ๐๘ ๑๔๖๖ ๑๓๘๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๕๗

วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ผศ.ดร.ยุธนา ปราณีต

ด้วย นายสิทธิพร อารมณ์สุขโข นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำศษญ์นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา” โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และผศ. ดร. ประพันธ์ สุภษรเป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ สุภษร)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

(ผศ.ดร.ยุธนา ปราณีต)
 ๒๒ ส.ค. ๖๓

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณ์สุขโข โทรศัพท์ ๐๘ ๑๔๖๖ ๑๓๘๓

บันทึกข้อความ

งานสารบรรณ
 หลักสูตรบัณฑิตศึกษา
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
 รับที่ 126
 วันที่ 27 ต.ค. 67
 ผู้รับ กิ่งแก้ว

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓
 ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๖๗ วันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน รศ.ดร.สุพล สุธะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ด้วย นายสิทธิพร อารมณสุขโข นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๗๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบ
 การบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา" โดยมี พระราชปรีดี
 กวี, ศ. ดร. และผศ. ดร. ประพันธ์ สุภษรเป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
 (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิง
 สัมภาษณ์ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
 Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูล
 สำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์
 ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ สุภษร)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณสุขโข โทรศัพท์ ๐๘ ๓๔๖๖ ๑๓๘๓

โดย นิสิต กิ่งแก้ว
 ๒๖ ๒๕๖๗

รองศาสตราจารย์ สุพล สุธะพรหม
 ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
 ๒๕๖๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๓๐๓.๓/๑๕๓

วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

นมัสการ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ด้วย นายสิทธิพร อารมณฺ์สุขโข นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา" โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และผศ. ดร. ประพันธ์ คุภษรเป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงนมัสการมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ คุภษร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณฺ์สุขโข โทรศัพท์ ๐๘ ๑๔๖๖ ๓๓๘๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๓/๒๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ศ.ดร.วีระระ จามจิตระเจริญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๓ ชุด

ด้วย นายสิทธิพร อารมณ์สุขโช นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชาพระพุทธศาสนา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา" โดยมี พระราชปรีดีติกวี, ศ. ดร. และผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภพรเป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

๑/ข.ร.ม.ค.พ.๖๖

๕ ก.ย. ๖๑

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภพร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๐๖๘๐

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณ์สุขโช โทรศัพท์ ๐๘ ๓๕๖๖ ๓๓๘๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๒๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๑๔
www.mcu.ac.th

สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ผ.ศ.ร.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายสิทธิพร อารมณ์สุขโช นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๓๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา” โดยมี
พระราชปรีดีติกวี, ศ. ดร. และผศ. ดร. ประพันธ์ สุภษรเป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการ
วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)
และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ให้อุ้
ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจ
ความคิดเห็นให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการ
วิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วย
ตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ สุภษร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๐๖๘๐

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายสิทธิพร อารมณ์สุขโช โทรศัพท์ ๐๘ ๑๔๖๖ ๑๓๘๓

ผนวก ง
ภาพการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาพประกอบในการสัมภาษณ์

ภาพที่ ๑

สัมภาษณ์ พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร (พรธรรณา), ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ ๒

สัมภาษณ์ ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษร
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ ๓
สัมภาษณ์ ศ.ดร. จำนง ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ ๔
สัมภาษณ์ พระมหาสุรศักดิ์ ปจจนฺตเสโน, ดร. รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ ๕

สัมภาษณ์ ผศ. ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาพที่ ๖

สัมภาษณ์ พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ), ผศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ ๗

สัมภาษณ์ ศ.ดร.สมภาร พรมทา ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพุทธปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ ๘

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ยุทธนา ประณีต รักษาการผู้อำนวยการกองกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ ๙

สัมภาษณ์ รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ ๑๐

สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ ๑๑

สัมภาษณ์ ศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผนวก จ
บทสัมภาษณ์ฉบับเต็ม

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล.....
ตำแหน่ง.....

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มีนักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๖. หากท่านได้รับโลภธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลภธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามทัศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อโลกธรรมอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
 หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (พรธรรมา), ดร. คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

ธรรมที่เป็นธรรมตาของโลก ไม่ว่าจะยุคไหนสมัยไหนก็จะมี ๘ อย่างนี้ ทั้งด้านที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ เรียกว่า อภิธรรมและอนิธรรม ไม่ว่าสมัยไหนก็ไม่ชอบค่านินทา แต่ชอบคำสรรเสริญ ไม่ใช่กฎของโลก แต่เป็นมนุษย์กำหนดกันขึ้นมา ยอมรับกันขึ้นมา คู่ที่เราอยากได้กับคู่ที่เราไม่อยากจะเรียกว่าอภิธรรมและอนิธรรม ไม่ว่าสมัยไหนก็มีแต่อยากได้ ไม่ใช่ไม่อยากได้ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ นินทาไม่ว่าจะอยากได้หรือไม่ได้ พระพุทธเจ้าบอกก็ต้องเจอ แต่อยู่ที่เราจะทำตัวอย่างไร รับมันอย่างไร พระพุทธเจ้ายังโดนเลย แล้วประสาอะไรกับเรา เช่น อันนินทากาเลเหมือนเทน้ำไม่ชอกช้ำ เหมือนเอาไม้ตมกรีดหินแต่องค์พระปฏิมาอย่าราคนคนเดินดินหรือจะสิ้นคนนินทา สำคัญไม่ใช่ว่าอย่างไรก็ต้องเจอ โลกที่สมมุติกัน ไม่ใช่โลกกลม เช่น ยศพระ ตำแหน่งพระ ปริญญาเอกก็เหมือนกัน ก็พาก็เหมือนกัน เราต้องเรียนรู้อยู่กับมัน เราจะได้ไม่ทุกข์ จะได้อยู่ได้อย่างปลอดภัย ไม่ได้รับกระทบจากมัน สมมุติขึ้นมาทั้งนั้น ไม่ใช่ของจริง

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

ต้องอยู่อย่างรู้เท่าทัน ความรู้มี ๒ แบบ ๑. รู้ตามความเป็นจริง (กฎธรรมชาติ) ๒. รู้เท่าทัน (เป็นสิ่งสมมุติขึ้นมา) คือ โลกเขานิยามกันอย่างไร ก็รู้เท่าทันว่าเป็นอย่างนั้น รู้เท่าทันอย่างนี้ เอามันมาใช้ในชีวิตของเราได้อย่างไร ไม่มีทุกข์ ทำให้เราไม่หลงระเริงกับมัน และไม่ตีใจกับมัน เช่น ทหาร ผบ. ทบ. มีตำแหน่งเดียว เราจะจัดการมันอย่างไร คือ เพื่อให้เราทำงาน เช่น พัฒนาสังคม กองทัพ ฯลฯ แต่ต้องทำให้ว่า สักวันหนึ่งมันจะหมดไป หรือเช่นคนทำงาน ก็จะเป็นเหมือนขึ้นหลังเสือ แล้วลงไม่ได้ พอเกษียณแล้วก็ทำใจไม่ได้ เช่น ตำแหน่งตามยศ ทหาร ฯลฯ ไม่ใช่เอามาโก้ ไม่ใช่เอามาอวด ฯลฯ แต่เอาเพื่อทำประโยชน์ให้แก่สังคม ๑. ใช้ประโยชน์จากโลกธรรมได้ และ ๒. ไม่ถูกโลกธรรมทำร้ายชีวิตของเรา มีได้ก็หายไป

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

พระอาจารย์เจอเยอะ คือ ยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดา เราไม่สามารถทำให้ใครทั้งโลกชอบเราได้ มีแต่ทำใจยอมรับ ต้องเจออยู่แล้ว คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ ตามความเป็นจริงแค่นั้นเอง รู้เท่าทันแค่นั้นเอง จะได้อยู่กับมันอย่างไม่ทุกข์

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

เสื่อมลาภ เสื่อมยศ พระอาจารย์ก็มี เช่น เงินมีก็เสื่อม มีคนขโมย เครื่องใช้สอย รถยนต์ ก็เช่นกัน เสื่อมยศเป็น เคยเป็นรองคนบดก็เป็นคนบด ส่วนนินทากับทุกข์ มีทุกวันอยู่แล้ว ธรรมดาทุกข์ร่างกาย ปวดไข้ ไม่สบาย ความรู้สึกทุกข์ที่เข้ามากระทบ ต้องมีสติ ไม่ทรมนทรมาย อยู่กับปัจจุบัน ใช้ธรรม สติ + ปัญญา (สัมปชัญญะ) พิจารณาให้เห็นความเป็นธรรมดาของโลก ๑. ปัญญา (สัมปชัญญะ) ๒. สติ (อยู่กับปัจจุบันให้ได้) พอพระอาจารย์กลับวัดจะลืมไปทั้งหมดทั้งสิ้น ไม่ปรุงแต่ง

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มีนักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

ใช่ มาสโลว์ก็เป็นโลกธรรม บางอย่างก็ไม่ใช่โลกธรรม เช่น อยากกินนั่น อยากกินนี้ ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ไม่มีปัญหา แต่ความต้องการโดยค้นหา นี่คือปัญหา พระพุทธเจ้าบอกมี ๒ ประเภท ๑. เกิดจากธรรมชาติ ๒. เกิดจากค้นหา เช่น ชื้อรองเท้า ต้องการความอบอุ่น อันนี้เป็นพื้นฐาน แต่ถ้าต้องการโก้ หรู อันนี้ค้นหา มาสโลว์ไม่ได้แยกออกเป็น ๒ ชั้น ๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย เช่น ประกันชีวิต ทหาร ตำรวจ ฯลฯ โดยรวมเห็นด้วย คือ มนุษย์มีความต้องการ จากหยาบไปละเอียด มาสโลว์มีความต้องการที่มีคุณภาพดีกับไม่ดี เช่น ความต้องการแบบค้นหา (ไม่ดี) เพื่อเสพเสวยบำรุงบำเรอ ความต้องการแบบฉันทะ (ดี) เพื่อพัฒนาตัวเอง เช่น อยากได้ลาภ ยศ มีดีกับไม่ดี มาสโลว์ไม่ได้แยกว่าดีหรือไม่ หรือเช่น ทำไมบางคนรวย แต่ก็ดิ้นรนขึ้นไปอีก เพื่อเงิน ยศ ลาภ สักการะ

๖. หากท่านได้รับโลกธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

ไม่หลง ไม่หลงระเริง เช่น พระอรหันต์จะมีจิตนิ่งเหมือนแผ่นดิน เหมือนภูเขาหิน ภูเขา ศิลา จะหนักแน่น จากทิศทั้ง ๔ (ลมทั้ง ๔ ทิศ) เหมือนโลกธรรมทั้ง ๘ ต้องทำใจเหมือนแผ่นดิน เหมือนภูเขา (ต้องไม่หวั่นไหว) ทำใจให้นิ่ง ไม่รู้สึกใจฟูขึ้น เมื่อได้สิ่งที่ดี พระอาจารย์มีใจฟูแค่นิดหน่อยเท่านั้น เพราะพระอาจารย์ไม่ค่อยชอบ หลักธรรมสติ สัมปชัญญะ

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามทัศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

เช่น มาสโลว์ เป็นจิตวิทยาอย่างเดียว ต้องสนอง แต่ไม่ได้บอกว่า สนองอย่างไร แค่วิเคราะห์เฉยๆ ว่ามีหลายระดับ ต้องพูดถึงกระบวนการ (process) ต่างๆ ต้องพูดถึงการวางแผนชีวิต ว่าเราจะทำแผนชีวิตอย่างไร ต้องวิเคราะห์เอาเองว่าจะอย่างไร เช่น SWOT จุดอ่อน จุดแข็ง วิฤตโอกาส ใดๆ เช่น จิตใจอ่อนแอหรือเข้มแข็งหรือไม่ วิฤตคือโลกธรรมที่ไม่ดี โอกาสคือโลกธรรมที่ดี เราจะปฏิบัติอย่างไร ต้องหาทางหนีทีไล่เอาไว้ว่าจะปฏิบัติอย่างไร เช่น ถ้าเจออย่างนี้ จะวางตัวอย่างไร หรือคนที่จะเกษียณ จะวางตัวอย่างไร วางแผนอย่างไร หรือว่ามียศแล้ว ถ้าหมดยศ หรือหมดตำแหน่ง เราจะทำอย่างไร คือ ไม่ประมาท “ยศและลาภหาไปไม่ได้แน่ มีเพียงแต่ต้นบุญกุศล

ทรัพย์สินสมบัติทิ้งไว้ให้ปวงชน แม้ร่างตนเขาก็เอาไปเผาไฟ” เงินทองของนอกกาย ยศตำแหน่งก็ของนอกกาย ต้องมีสติ

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมอย่างไร

ข้อเสนอแนะอยู่ในนี้หมดแล้ว เดี่ยวนี้จะมีความซับซ้อนมากกว่าเดิมมาก เช่น เมื่อก่อนกว่าจะนินทานาน กว่าจะมาถึง เดี่ยวนี้รวดเร็ว เช่น ผ่านทางสื่อออนไลน์ ถึงเป็บเดียว เดี่ยวนี้มีความละเอียดมาก แปลกๆ ใหม่ๆ โทรมาก็มี อีเมลมาก็มี เงินทอง ก็มีหลายรูปแบบ ต้องมีสัมปชัญญะ

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
 หลักสูตรพุทธศาสตร์คุณภูมิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษร
 ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

ความจริงสำหรับโลก ที่น่าปรารถนา คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ที่ไม่น่าปรารถนา คือ
 เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เหมือนที่พระพุทธเจ้าบอก เป็นความจริงที่เกิดขึ้นเสมอ ทุกคน ไม่ว่าจะ
 ออยากประสพหรือไม่อยากประสพ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นตัวชี้วัดถึงความเจริญของเรา เสื่อมลาภ
 เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เป็นตัวชี้วัดถึงความไม่ดีของเรา แต่ตัวชี้วัด ๑๐๐% ไม่ได้ อาจจะชอบธรรม
 หรือไม่ชอบธรรมก็ได้

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

ต้องตั้งสติ ทำใจยอมรับความจริงว่า ๑. เราจะไปห้ามไม่ได้ ๒. ดำเนินชีวิตฝ่ายที่ไม่น่า
 ปรารถนา หน้าที่ถูก ๓. ดำเนินชีวิต ให้ฝ่ายนี้ดีมา ๔. ไม่หวั่นไหว ฝ่ายที่น่าปรารถนา และฝ่ายที่ไม่น่า
 ปรารถนา + ปัญญาพิจารณา

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

บุุชชน หวั่นไหวบ้าง ก็ใช้หลักสติ + สมาธิ + ปัญญา ต้องรับให้ได้ หรือไม่ให้เกิดขึ้น แต่ถ้า
 เกิดขึ้นก็สุดวิสัย แต่ถ้าฝ่ายดี ก็ชอบหรือไม่ อย่าเผลอตัว สงบไว้

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

มีเยอะ มีสติ ให้มองให้เห็นว่า มีเกิด-ดับ มีได้-มีเสีย ควบคุมประคองได้ก็อย่าดีใจมาก ถ้า
 เสียก็อย่าเสียใจมาก

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มี
 นักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

ช่วยกันได้ ความหมายของมาสโลว์ เสริมกันได้ พระพุทธเจ้าอันไหนไม่ขัด ก็เอาของมาส
 โลว์ มาสโลว์ก็เอาของพระพุทธเจ้าเสริม

๖. หากท่านได้รับโลกธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะทำอย่างไร
 จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

ได้ก็ดีใจ ไม่มั่นคงตลอดไป มีเกิดก็มีดับ เราจะหลงมันหรือไม่ อาจารย์จะพยายามไม่หลงกับหลง พยายามทำงานต่อไป (เราจะติดกับมันได้) ต้องไม่ประมาท

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามทัศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

๑. ตั้งสติให้ดี ๒. ให้มีสมาธิ ได้หรือเสีย ไม่หลงกับมัน ๓. ปัญญา.

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมอย่างไร

ปุถุชน ก็ต้องมีลาภยศสรรเสริญ ให้ความสุข (เอาความชอบธรรมก็ยั่งยืน) (ถ้าไม่ชอบธรรมก็ไม่ยั่งยืน ก็จจะร้อน) ความทุกข์ เราทำจริงหรือไม่ หรือว่าเกิดตามกาลเวลา สุกวิสัย

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล ศ.ดร. จำนง ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

มีทั้งอริยธรรม ๑๐ ประการ เป็นธรรมตา อยู่ที่ว่าเราเข้าใจเรื่องโลกธรรมแล้ว เราไม่ฟูขึ้น
หรือยุบลงเรื่องโลกธรรม เวลาที่มีกิเลส ลาม ยศ สุข สรรเสริญ ก็ฟูขึ้น เวลาที่มีเสื่อมลาม เสื่อมยศ นินทา
ทุกข์ ก็ยุบลง เราไม่ต้องไปสนใจคนอื่น เพราะคนที่เขาชอบเรา เขาก็ยกย่องสรรเสริญ คนที่ไม่ชอบเรา
เขาก็นินทา แม้แต่พระพุทธเจ้ายังถูกนินทา แล้วเราจะอยู่เป็นสุข เขายกย่องเราอย่าหลงตามเขา ถ้า
เราทำความดีตามที่เขายกย่อง เราก็ดีใจภูมิใจ แต่ถ้าเราทำความชั่วแล้วเขายกย่อง เราก็อย่าตามเขา
เราต้องมีใจเป็นธรรมต่อตัวเรา เช่น ในมงคลสูตร ข้อท้ายๆ มีบอกไว้ เพราะมงคลสูตร มีบอกในการ
พัฒนาชีวิตไปตามลำดับ คบคนดีก็เป็นศรีแก่ตัว คบคนชั่วก็ปราศัย จนถึงข้อสุดท้ายคือระงับกิเลส

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

ให้รู้จักฐานะของเราว่าตอนนี้เราเป็นอะไร ให้รู้จักหน้าที่ เช่น ในทศ ๖ ทำในหน้าที่ของเรา
ให้ดีที่สุด เช่น พ่อ มีหน้าที่อย่างไร ทำให้ดีที่สุด ลูก ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด ทำหน้าที่ของเราให้ดีที่สุด
อาจารย์ทำหน้าที่ของอาจารย์ดีที่สุด ไม่มีปัญหาอะไรเลย นอกจากเราจะปฏิบัติตามพระพุทธเจ้าสอน
แล้ว เราต้องให้ภรรยา ลูก ทำตามที่พระพุทธเจ้าเขาสอนด้วย ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด เช่น มงคลสูตร จะ
พัฒนาเป็นขั้นๆ เลย เช่น วันบูรพาจารย์ อาจารย์เป็นผู้ที่ทำให้มีการสวดมนต์ให้บูรพาจารย์ อาจารย์
สวดมนต์ทุกคืน ๑๕-๒๐ นาที ทุกวัน ต้องอยู่ในความไม่ประมาท ความประมาทเป็นทางแห่งความ
ตาย ผู้ไม่ประมาท ก็คือผู้ที่ไม่ตาย ผู้ประมาท ก็คือผู้ที่ตายแล้ว เราสวดมนต์แล้วเราต้องรู้ความหมาย
ด้วย ศึกษาบาลีธรรมะให้เข้าใจ แล้วนำมาใช้ ไม่ใช่ท่องปากเปล่าเฉยๆ ต้องนำมาใช้ในชีวิต
พระพุทธเจ้าสอนไว้ทุกแง่ทุกมุม ไม่ว่าแง่ไหนก็สอนทั้งนั้น เช่น ขงจื้อสอนว่า เมื่อเรารู้ เราก็รู้ว่าเรารู้
เมื่อเราไม่รู้ เราก็รู้ว่าเราไม่รู้ ส่วนพระพุทธเจ้าสอนว่า คนโง่เมื่อรู้ว่าโง่ ก็ยังเป็นบัณฑิตได้ ส่วนคนโง่ที่
ไม่รู้ว่ามีโง่ แล้วยังคิดว่าฉลาด อันนี้แยเลย อาจารย์ไม่สนใจเงินเลย ใช้เงินให้หมุนเวียน อาจารย์อ่าน
หนังสือทุกวัน และเอาหนังสือคืนได้ด้วย ความรู้ที่เราได้ มันแพงกว่าเงินที่เราเสีย ต้องอ่านทุกวิชา ทุก
วิชาการ ถ้าเรารู้อย่างเดียว เราก็คุยได้อย่างเดียว กลุ่มเดียว แต่ถ้าเรารู้ทุกอย่าง เราก็คุยได้กับทุกคน
อาจารย์ซื้อหนังสือทุกวัน อาจารย์รู้ว่าเราโง่ เราก็พยายามหาความรู้ พุดอะไรเราต้องอ้างที่มาที่ไปได้ ที่
มหาจุฬาฯ จัดงานให้อาจารย์คนเดียว มา ๑๖ ปีแล้ว

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

ประสบทุกวัน เราอย่าไปตื่นเต้น เวลาอิฎฐารมณฺ์ ลาก ยศ สุข สรรเสริญ อย่าไปตื่นเต้น เวลาอนิฎฐารมณฺ์ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ถ้าเขานินทา อย่าไปว่าเขา ตีเขา ถ้าจริง ก็ปรับปรุงให้ดีขึ้น ถ้าไม่จริง ก็เฉยๆ เพราะเราคนเดียวดูไม่ออกหรอก ต้องให้คนอื่นดู

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

อาจารย์ไม่ค่อยมีเรื่องนี้ เพราะมีอาจารย์ดี เพื่อนดี ลูกน้องดี คบสิ่งแวดล้อมดี มีแต่คนขอถ่ายรูปรูป เป็นนิสิตคนแรกที่รับปริญญาหมาจุฬาฯ เป็นเลขอาอายุ ๒๖ เป็นพระราชาคณะอายุ ๒๘ ได้เพื่อนดี เช่น ป.อ.ปยุตโต

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มีนักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

เราพยายามศึกษาทุกอย่าง ต้องรู้สิ่งที่เขารู้ และต้องรู้สิ่งที่เขาไม่รู้ แต่ถ้าเราไม่รู้สิ่งที่เขารู้ และไม่รู้สิ่งที่เขาไม่รู้ ก็จบ มาสโลว์มีปัญหา เราต้องรู้ฐานะของเรา เราต้องรู้สิ่งแวดล้อม ให้ถูกให้ควร บางอย่างต้องนำเขา ไม่ใช่ตามเขาเสมอไป

๖. หากท่านได้รับโลภธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะทำอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

อาจารย์กตัญญูบูรพาจารย์ มีลูกดี ภรรยาดี คนขับรถดี ชื่อสัตย์ อาจารย์มีเมตตา มีน้ำใจ ประคับประคองทุกอย่าง ความซื่อสัตย์และมีน้ำใจ

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามทัศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

ให้รางวัลทุกวัน วันละ ๕๐๐ เงินเดือนต่างหากอีก คนขับรถอยู่เป็น ๑๐ ปีแล้ว บางวันก็ ๗๐๐-๑,๐๐๐ เงินไม่ใช่สิ่งที่เราหวงแหนรักษา สามารถซื้อใจคนได้ ต้องผูกใจด้วยน้ำใจ อันนี้สำคัญ

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมอย่างไร

ในฐานะที่เราศึกษาพระพุทธศาสนา เราต้องศึกษาภาษาบาลีให้เข้าใจ อาจารย์ไปสอนมหาวิทยาลัยเกษตรกำแพงแสน ก็มีสอนภาษาบาลี ทำให้เราซาบซึ้ง แปลได้ เป็นศาสนิกชนที่ดี มีที่ไปที่ไป น่าเชื่อถือ ทำให้เกิดความศรัทธา เลื่อมใสมาก อาจารย์ท่องพุทธพจน์ทุกวัน ตอนเป็นเณร ถ้าจำพุทธพจน์ไม่ได้สอบตก กล่าวต่อพระพุทธเจ้าอีก มโนปุพพังคมา ธมมา มโนเสฏฐา มโนมยา มนสา เจ ปทภูฐเณ ภาสติ วา กโรติ วา ตโต นํ สุขมนเวติ จกํ ว วหโต ปทํ ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ เหมือนล่อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น ถ้าคนมีใจชั่ว ก็พูดชั่ว หรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป มโน ปุพพังคมา ธมมา มโนเสฏฐา มโนมยา มนสา เจ ปสนเนน ภาสติ วา กโรติ วา ตโต นํ สุขมนเวติ ฉายา ว อนุปายินี ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจดี ก็จะพูดดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น ไม่ใช่จำเฉยๆ เราต้องนำไปใช้ในชีวิตให้ได้ ครูอาจารย์เลยมักอาจารย์มาก

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล ดร.วีรชาติ นิมนองค์ หัวหน้าภาคปรัชญาศาสนา บัณฑิตวิทยาลัยสาขาปรัชญา
มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

เป็นธรรมะหรือความจริงของชาวโลก คนในโลกเขาทำกัน แต่ชาวพุทธต้องรู้เท่าทัน เช่น
การได้ลาภก็ต้องมีเสื่อมลาภ ได้ยศต้องมีเสื่อมยศ สุขคู่กับทุกข์ นินทาคู่กับสรรเสริญ
สำคัญตรงที่ถ้าไม่รู้เท่าไรจะเกิดทุกข์ เพราะการยึดมั่นกับสิ่งดังกล่าวนั้น

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

ไม่ประมาทในทุกเรื่องดังกล่าว คือรู้เท่าทันตัวเองเสมอ คือมีสตินั่นเอง สติกำกับระหว่าง
ศรัทธากับปัญญา สมาธิกับวิริยะ และมีสติเสมอเมื่อเกิดวิปัสสนาในเรื่องความงาม ความสุข ความเที่ยง
ความเป็นตัวตน ให้เห็นสังขารในเรื่องดังกล่าวนี้

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

ใช้วิธีทำวิปัสสนา กำหนดรู้สภาวะจิต โดยใช้หลักมหาสติปัฏฐาน ดังกล่าวแล้วในเรื่องของ
วิปัสสนา เช่นเรื่องของความไม่เที่ยงของจิต ใช้จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

เสื่อมลาภก็ถือเสียว่าสมบัติผลัดกันชม โบราณว่าถ้าไม่โลกจะไม่เสียลาภ เสื่อมยศก็คิดว่า
หัวข้อนอกได้ ตำแหน่งต่างๆเป็นเพียงสมมติ ต้องรู้จักถอดหัวข้อนได้ ถูกนินทาก็คิดว่าไม่มีใครเลยที่จะ
ไม่โดนนินทาแม้แต่พระพุทธยังมีคนติติงได้แล้วคนธรรมดาอย่างเราจะไม่โดนนินทาเชียวหรือ? ทุกข์
กายทุกข์ใจก็ทำให้เรารู้ตัว เข้าใจความเกิดแก่เจ็บตายว่าเป็นธรรมดาของสังขาร
หลักธรรมที่สำคัญคือมหาสติปัฏฐานนั่นเอง

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มี
นักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

ศาสตร์สมัยใหม่ช่วยได้ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารโลกธรรมเหล่านั้น เช่น
เศรษฐศาสตร์ ทำให้เรามีเงินมีทองและรู้จักรักษา แต่ทั้งนี้และทั้งนี้ต้องอาศัยพุทธศาสดาบูรณา
การเพิ่มเติมให้บริบูรณ์ เช่นมีทรัพย์สมบัติแล้ว ต้องรู้จักใช้ตามหลักกามโมคิ คือ ใช้เลี้ยงตนและ
ครอบครัวด้วยความไม่ประมาท มาสโลว์พูดถึงการเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือการรู้เท่าทัน

ตนเองว่าต้องการอะไร แต่ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมเข้าไปบูรณาการ เพราะพุทธธรรมไม่ยึดมั่นในตัวตน มาสโลว์จับด้วยการยึดมั่นในตัวตนแต่พุทธธรรมบูรณาการให้ถึงสภาวะการไม่มีตัวตน

๖. หากท่านได้รับโลกธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะทำอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

ระลึกถึงมหาสติปัฏฐาน และหลักกามโมक्षีทั้ง ๑๐ ประการ

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามทัศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

ในยุคข้อมูลข่าวสาร ต้องรู้เท่าทันสื่อ และเลือกเสพด้วยสติ และพยายามไม่เป็นทาสของข้อมูลข่าวสาร ต้องมีการตรวจสอบข้อมูลให้ดี ต้องใช้หลักศรัทธา ๑๐ ประการหรือหลักกาลามสูตรให้มากๆ

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมอย่างไร

ใช้สติปัฏฐาน ทำวิปัสสนากรรมฐาน และ ถือนหลักกาลามสูตร

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

* หมายเหตุ ดร.วีรชาติ นิมนงค์ ตอบแบบสัมภาษณ์ทางอีเมลก่อนเข้าโรงพยาบาล

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
 หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนุตเสโน, ดร. รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

คนเรามี ๒ แบบ คือ ๑. ประเภทปล่อยไปตามโลก (ไม่มีการศึกษา) ๒. กับศึกษากับโลก (มีการศึกษา) ไม่ใช่ education ไม่ใช่ knowledge ไม่ใช่ปริญญา การศึกษาคือ การควบคุมตนเอง เข้าใจตนเองอย่างแจ่มแจ้ง เช่น ปากของงู เขี้ยวข้างบนกับเขี้ยวข้างล่าง คือ อริยธรรมกับอนิยธรรม ถ้าไม่มีการฝึกฝนตนเอง จะถูกอริยธรรมกับอนิยธรรม กระแทกกระทั้นอยู่ตลอดเวลา ปกติตอนเราไม่ได้เรียนพระพุทธศาสนา พอได้เราก็ฟู (ดีใจ) พอเราไม่ได้เราก็แฟบ (เสียใจ) อยู่ตลอดเวลา

โลกธรรมคือ สิ่งที่มีอยู่คู่กับโลก ไม่ว่าเราจะเกิดขึ้นหรือเราไม่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นครษฐียายจก เราก็ต้องประสบพบเจอ คนพิการหรือบัณฑิตก็ต้องเจอ

สำคัญอย่างไร จะว่ามีก็ไม่ใช่ จะว่าเสื่อมก็ไม่ใช่ เหมือนมิด เอาไปฆ่าคนก็เสียประโยชน์ เอามาใช้ก็เกิดประโยชน์ เหมือนไฟ ถ้าเอาไปใช้ก็มีประโยชน์ ถ้าเอาไปเผาก็มีโทษ มีหลายระดับ เช่น เรียนจบปริญญา เราก็ดีใจ เรียนไม่จบก็เสียใจ ในดีมีเสีย ในเสียมีดี ถ้าเราไม่มีสติเข้าไปจัดการ เราก็จะประมาทมัวเมาได้ โลกธรรมเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาตัวเอง ทำให้เกิดอารยธรรม (เชิงบวก) Positive ทำให้เกิดความลุ่มหลง มัวเมาประมาทในชีวิต (เชิงลบ) Negative กระทบ รำพอง จองทอง โอหังเหยียดย่ำคนอื่น

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

ความเห็นก็เหมือนกันคือ รักสุขเกลียดทุกข์ ชอบลาภ ยศ สรรเสริญ ชอบความสุข ก็ชวนชวนไขว่คว้าให้ได้สิ่งเหล่านี้ ตอนพระอาจารย์เป็นสามเณร อยู่ต่างจังหวัด ก็อยากได้สิ่งเหล่านี้ ครูบาอาจารย์ก็ให้รางวัล ต่อมา พอมาประสบกับความสูญเสีย พ่อตาย อุบัติชามรณภาพ สอบบาลีตกก็เสียใจ โทมัส ท้อแท้ใจ เราก็ชอบโลกธรรมฝ่ายดี มีสรรเสริญ ลาภ ยศ สุข ส่วนเสียเราก็ไม่ต้องการ เราก็อยากจะทำอะไรก็ได้ ซึ่งเราทำไม่ได้

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

พอเติบโตขึ้นมา ประสบกับโลกธรรมฝ่ายดี ฝ่ายเสีย สิ่งที่สำคัญในการบริหารจัดการคือ มีสติ + ปัญญา คู่กัน เพราะเราไม่ได้โลกธรรมฝ่ายดีเท่านั้น เราก็มีฝ่ายเสียด้วย สิ่งต่างๆ ที่เราได้มา เช่น สอบบาลีได้ เป็นรองคณบดี ได้ทุนการศึกษาไปเรียนต่างประเทศ ได้เกียรติคุณอันดับ ๑ เราก็ต้องมี

สติ พอเรามีความทุกข์ เราก็มีสติ+ปัญญา เป็นเบื้องต้น คำว่ามีสติคือมีความระมัดระวังไม่ให้โลกธรรมท่วมทับเรา ไม่ให้โลกธรรมมาท่วมทับเรา

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

๑. สติ ตามหลักกระตักู้
๒. ปัญญา พิจารณาตระหนักรู้ เข้าใจโลกและชีวิต

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มีนักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

ศาสตร์สมัยใหม่ มองในแบบ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในปัจจุบันเท่านั้นเอง) เจตสุข วิเวกขสุข เป็นระดับพื้นฐาน ไปสู่ระดับความต้องการ แต่ความต้องการในภพปัจจุบันเท่านั้น พระพุทธศาสนาเรามี แต่มีมากกว่า และต้องเคารพชีวิตและทรัพย์สินของคนอื่นด้วย และก้าวไปไกลกว่า Maslow คือ ความสุขทางใจ ไม่ใช่ความสุขทางกายอย่างเดียว พระพุทธศาสนาให้ความสุขในปัจจุบัน และอนาคต

๖. หากท่านได้รับโลภกรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะทำอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

สติ+ปัญญา ต้องมีสติ+ปัญญา ไม่ว่าจะเจอลูกศรที่ยิงมาหาเรา หรือดอกไม้ที่ยื่นให้เรา เราก็ต้องมีสติปัญญา ต้องพิจารณาว่าสิ่งทั้งหลายมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป อย่าคิดว่าจะรั้งยั่งยืน คนที่เขาปรามาสว่าร้ายเรา ก็อย่าด่วนสรุป สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่มีดี เหมือนตั้งโต๊ะให้ม้าเช็กเทาวัวให้ลิโป้ ส่งของกำนันไปให้ ส่งสิ่งที่ขึ้นขอบไปให้

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามทัศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

หมอที่เก่งๆ ไม่ใช่เก่งจากห้องแล็บ แต่เกิดจากการลงไปสำรวจพื้นที่

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมอย่างไร

โลกธรรมเป็นเหตุให้ถึงความพ้นทุกข์ได้อย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้จากความทุกข์ ไม่ใช่ตรัสรู้จากความสุข ความสำคัญของโลกธรรมเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้คนพ้นทุกข์ ต้องปฏิบัติเอง เหมือนเราอยู่ท่ามกลางปากงู เหมือนอยู่ท่ามกลางมหาสมุทรอยู่ตลอดเวลา ยามได้ก็อย่าคิดว่าไม่เสีย ยามเสียก็อย่าคิดว่าไม่ได้ เหมือนดวงอาทิตย์มีขึ้น-มีลง เหมือนการโคจรของดวงดาว เหมือนดาวนพเคราะห์ เสวยอายุ Horoscope การปฏิบัติต่อโลกธรรมก็เช่นเดียวกัน ๑. เข้าใจโลก ๒. เข้าใจเรา ๓. ทำใจกับสิ่งต่างๆ ๑. เข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ๒. เห็นใจเพื่อนมนุษย์ตามสติปัญญาที่เขาเป็น เช่นเรามีแฟน อย่าฟังแฟนเรา ว่าเขารักเรา เราต้องมีสติและปัญญา เพื่อไม่ให้โลกท่วมทับ คือ (๑) รู้โลก มีปัญญา (๒) รู้เขา (๓) รู้เรา ๓. เข้าใจเรา เช่น เราสูญเสียคนรัก ถ้าเขารักเราจริง เขาก็จะไม่จากเรา

ของ Maslow แค่ทฤษฎีอยู่ในโลกเท่านั้น แต่ของพระพุทธศาสนา อยู่ในโลกเหมือนดอกบัวที่อยู่พ้นน้ำ แม้จะเกิดจากโคลนตม แต่ของ Maslow ดอกบัวอยู่ในน้ำ อยู่กับโคลนตมอยู่ในน้ำ

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
กับศาสตร์สมัยใหม่

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล ผศ. ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

ความเป็นจริงของโลก แต่เป็นความเป็นจริงสมมุติ มีอยู่คู่โลกอย่างนี้ ถึงพระพุทธเจ้าจะ
สอนหรือไม่สอนก็มี มีลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ เป็นเรื่องปกติของชีวิต
พระพุทธเจ้าเลยเรียกสิ่งเหล่านี้ว่าโลกธรรม มนุษย์ สัตว์เดรัจฉานอาจจะไม่เกี่ยว อาจจะมีสุข มีทุกข์
จากการล่าอาหาร ฯลฯ แต่อาจจะไม่มีนินทาในหมู่สัตว์

ไม่มีความสำคัญหรือไม่สำคัญ อยู่ที่เราวางท่าทีของมัน เช่น ถ้าอยากจะได้ ๒ ชั้น หรือเรา
จะเสพสุขอย่างเดียว หรืออยากได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ถ้าเราอยากได้สิ่งดี ก็สำคัญกับเรา ถ้ามอง
กลางๆ มันจะอยู่กับเรา ไม่ได้มีเสีย เป็นกลางๆ คู่กับชีวิต เป็นเรื่องที่มีอยู่ที่ต้องเข้าใจ

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

โลกธรรมทั้ง ๘ มีได้กับเสีย เช่น ได้ลาภ ได้ยศ ได้สรรเสริญ ได้สุข (Positive) ด้านลบเสีย ลาภ เสียยศ นินทา ทุกข์ (negative) ส่วนด้านที่ดี ต้องระวังอย่าหลง ได้ลาภก็ต้องระวัง ได้ยศก็ต้องระวัง ได้สรรเสริญก็ต้องระวัง ได้สุขก็ต้องระวัง เพราะสุขไม่ยั่งยืน (ระวัง ตั้งสติ ไม่ประมาท ไม่หลงกับสิ่งที่ได้มา) เช่น ระวังว่าเป็นสิ่งที่พร้อมจะไปจากเรา มันไม่เที่ยง ไม่มีสิ่งใดที่อยู่กับเราตลอดไป ไม่มีอะไรจะให้อยู่กับเราตลอดไป สุขก็หายได้ อย่าประมาท อย่าหลง อย่าหลงกับสิ่งที่ได้มา ส่วนด้านทุกข์ ต้องมีสติตามรู้สิ่งที่ปรากฏ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ต้องตั้งสติ ไม่มีอะไรอยู่ถาวรอยู่แล้ว สิ่งของก็เสื่อม คำสรรเสริญก็เสื่อม คำนินทาก็เหมือนกัน เราบังคับไม่ได้ ว่าจะให้ใครสรรเสริญเรา นินทากับสรรเสริญพอๆ กัน หลักธรรมต่างกันเล็กน้อย “คนไม่ถูกนินทาไม่มีในโลก” (นัตถิ โลก อะ นินทิตโต) เมื่อประสบทุกข์ ให้มองว่าเป็นความจริงของชีวิต เราบริหารให้ทุกข์น้อย ไม่ใช่บริหารให้สุข ทุกข์กับสุขปะปนกันไป ไม่ใช่ข่มทุกข์ไว้ “แม้มีทุกข์เราก็อยู่กับมันได้ แม้ได้สุขเราก็อยู่กับมันได้” ไม่หนี

สรุป โลกธรรมมี ๒ ด้าน ๑. ด้านลบ ให้ใช้สติ (ดูอยู่ให้เป็นกับสิ่งที่ เป็น) อย่าเอาทุกข์เป็น ตัวตัดสินชีวิต เช่น ไม่มีความสุขในโลกนี้ ก็ไปสุขในโลกหน้า หรือ ตรงนี้ไม่มีความสุข ก็ไปอยู่ที่อื่น เพราะที่อื่นไม่มีปัญหา ยอมรับ แล้วปรับตัว

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มี นักจิตทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

Maslow ใช้ด้าน Positive อย่างเดียว ใช้ด้านบวก ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ในสิ่งที่ต้องการ ถ้า ใช้ทฤษฎีของ Maslow จะมีแต่ได้เพิ่มแล้ว ได้เพิ่มอีก แต่พระพุทธศาสนา ไม่ใช่จะได้อย่างเดียว มันมีเสีย ด้วย ถ้าใช้ Maslow ต้องระวังว่ามันไม่ถาวร ซึ่งเข้าสู่วงจรไตรลักษณ์ ไม่ได้ลาภก็เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูก นินทา ทุกข์ อย่าพยายามต้องการให้มันมากขึ้นเรื่อยๆ คือ ต้องการได้ให้มีสติ ได้มาต้องระวัง ไม่ใช่ ได้มาแล้วใช้ให้เต็มที่ เรื่องลาภเป็นสิ่งที่สำคัญ เช่น ทรัพย์สินเงินทอง เงินเดือน รู้จักเก็บบ้าง ต้องระวัง การใช้ด้วย โลกธรรมจะเป็นตัวเตือนเรื่องเหล่านี้แหละ ถ้าไม่รู้รู้จักใช้ก็หมด เช่น ยศ สุข สรรเสริญ

๖. หากท่านได้รับโลกธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะทำอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ตาม ทศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

ต้องแยกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายได้กับฝ่ายเสีย หรือฝ่ายบวกกับฝ่ายลบ ฝ่ายได้ คือ ตั้งสติ “โยโส ลทธา น มชฺเชยฺย ไตฺยศแล้วก้อย่าประมาท” ใช้ทุกเรื่อง สักวันหนึ่งเราก็หมดยศ จากนายพล จากเจ้าคุณ ก็กลับเป็นคนธรรมดา ไตฺยศแล้วก้อย่าประมาท ไม่ใช่แบกยศไปทั่ว ยิ่งสังคมปัจจุบัน ยิ่งต้องระวัง เพราะสื่อมันเร็ว เราต้องรู้จักวางตัว ต้องระวังพอสมควร เรื่องเงิน เรื่องยศ นี่จะเห็นชัด มียศก็เอายศ มาอวดมาแบ่ง ปัจจุบันสื่อรวดเร็ว ต้องระมัดระวังมาก เช่น ถูกหวยก็ใช้ไม่ได้ ต้องแอบต้องซ่อน ต้องระวังในการใช้

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมอย่างไร

สรุป มีสติ ไม่ประมาท ไม่หลงระเริงกับโลกธรรมฝ่ายดีที่ได้รับ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ โลกธรรมฝ่ายลบหรือฝ่ายไม่ดี เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ก็ตั้งสติเช่นกัน ไม่มีใครไม่ถูกนินทา ไม่มีใครไม่มีทุกข์ ทุกคนถูกนินทา ยศก็เป็นสิ่งสมมุติ มันก็อยู่ไม่ถาวร แม้ว่าจะเป็นสิ่งสมมุติ เราก็ต้องอยู่กับสิ่งสมมุติอย่างเข้าใจ จะใช้สัจธรรมอย่างเดียวไม่ได้ ‘อยู่กับสัจธรรมเป็นแกนหลัก ใช้สมมุติอยู่อย่างเข้าใจ’

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
 หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ), ผศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

โลกธรรมเป็นของประจำโลก มีอยู่คู่กับโลก ยกตัวอย่างเช่น ได้ลาภ เสื่อมลาภ ฯลฯ เรา
 เกิดไม่เกิดก็คือโลกธรรม ธรรมชาติอยู่ประจำโลก เช่น คนเราไม่แน่นอน นินทา สรรเสริญ เป็นของคู่
 กัน เราต้องรู้เท่าทัน ไม่เช่นนั้นมันจะกัดเรา

เราต้องการยศ เป็นอิฏฐารมณ์ คือ ในสิ่งที่ชอบ เราเสื่อมยศ เป็นอนิฏฐารมณ์ คือ ในสิ่งที่
 ไม่ชอบ อย่าไปแบกโลก อย่าไปขวางโลก

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

โลกธรรมเป็นสิ่งที่ อิฏฐารมณ์ (อารมณ์ที่น่าปรารถนา) และอนิฏฐารมณ์ (อารมณ์ที่ไม่น่า
 ปรารถนา) เดินตามโลกอย่าไปแบกโลก อย่าไปขวางโลก เพราะโลกธรรมจะกัดเรา เช่น เราได้ยศก็
 อิฏฐารมณ์ น่าปรารถนา ถ้าเสื่อมยศ ก็เป็นอนิฏฐารมณ์ ก็ไม่ชอบใจ เราก็อทุกข์เหมือนกัน แต่มันทุกข์
 น้อย ถ้าเราอยู่กับโลกแล้ว เราไม่เข้าใจโลก คิดว่ามีแต่ยศอย่างเดียว พอถูกนินทาเราก็ไม่พอใจ เหมือน
 เหยี่ยว ๒ ด้าน คือ ด้านบวกกับด้านลบ ไม่มีใครมีด้านเดียวตลอด ไม่ว่า พระราชา พระสงฆ์องค์เจ้า
 ต้องประสบทุกคน อยู่ที่ว่าใครจะได้บวกมาก หรือลบมากกว่ากัน แค่นั้นเอง อยู่ที่กรรมในอดีต อยู่ที่
 เราจะอยู่กับโลกธรรมอย่างไร ที่จะไม่ทำให้มันกัดเรา

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

พระอาจารย์ที่เคยสอบตก ประโยค ๘ ประโยค ๙ จิตก็ตก เราก็ประมวผลว่าเรา ๑. สอบตก
 เพราะอะไร ๒. ในโลกนี้มีคนเคยสอบตกไหม (มีตกมากกว่าได้) ๓. มีคนสอบตกเหมือนเราหรือไม่ เป็น
 ของประจำโลก พระอาจารย์ก็เอามาประมวผล แล้วก็สู้ใหม่ มีวิริยะอุตสาหะ มีอิทธิบาท ๔ ๑. ฉันทะ ๒.
 วิริยะ ๓. จิตตะ ๔. วิมังสา

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

เป็นเรื่องของโลกธรรมที่ทุกข์กันอยู่ เช่น นินทา เห็นง่าย ๆ นินทา แล้วจะทำอย่างไร ให้เรา
 ปลดเปลื้องจากนินทาได้ ทุกข์น้อย ใช้หลัก เมตตารธรรมและอภัยทาน (คือให้อภัย) เราต้องสงสารคนที่
 นินทา

ถ้าเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ก็ตั้งสติ (สติมาปัญญาเกิด สติเตลิดจะเกิดปัญหา) สติเป็นเพื่อนเรา อย่าให้หายไป วันนี้ไม่มี วันหน้าก็อาจจะมี และใหญ่ขึ้นด้วย

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มีนักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

ไม่ขอตอบ เพราะไม่ได้ศึกษา Maslow โดยตรง แต่ทฤษฎีสมัยใหม่ ก็จะเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้แหละ เราจะใช้อย่างไร เราจะเอามาใช้อย่างไร ตอบแบบกว้างๆ เท่านั้น ต้องไปถามขราวาสที่ศึกษาทฤษฎี Maslow หรือพระ เช่น พระมหาหรรษา พระมหาสมบุญ

๖. หากท่านได้รับโลภธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

ไม่มีอะไรเท่ากับตัวสติหรืออก สุข ทุกข์ ก็ต้องตั้งสติ อย่าประมาท ถ้าประมาทจะเกิดความขี้เกียจ ทุกข์ก็จะตามมา ๑. ตั้งสติ ๒. อย่าประมาทกับยศในตำแหน่งนั้น เพราะอำนาจจะมากัดเรา เพราะวันหลัง ถ้าเสื่อมยศขึ้นมา จะทุกข์มาก ถ้าเราประมาท เราก็จะเป็นทาสมัน เราจะรับใช้มัน เช่น พอมียศ จากตื่นเช้า ก็กลายเป็นตื่นสาย แสดงว่า ติดในความสุขแล้ว ก็จะไม่ตื่นและตีบ ก็จะไม่ถึงฝั่งนิพพาน

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลภธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามทัศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

ตอบไปแล้ว ข้อ ๒-๓ โลภธรรม ๘ ไม่เหมือนกัน แต่ละคนก็จะเจอไม่เท่ากัน รูปแบบก็จะไม่เหมือนกันในแต่ละคน ๑. ต้องรู้เท่าทัน ว่าทุกคนต้องเจอ เจอมากเจอน้อยก็ต่างกันไป ๒. ต้องอยู่กับมันให้ได้ ๓. โดยเฉพาะนินทา ก็ควรจะให้อภัย ก็คือเมตตา ก็คืออย่าถือสาเขา เราก็จะทุกข์น้อย

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลภธรรมอย่างไร

รู้เท่าทันโลภธรรม ก็ตั้งสติ ตั้งสติก่อนสตาร์ท พระพะยอมว่าอย่างนี้ ฝ่ายดี (ฝ่ายบวก) ก็ตั้งสติ ไม่ใช่ชื่นชมสรรเสริญ ฝ่ายไม่ดี (ฝ่ายลบ) ก็ตั้งสติ ก็อย่าอมทุกข์

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
 หลักสูตรพุทธศาสตร์คุณิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล ศ.ดร.สมภาร พรหมทา ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพุทธปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

โลกธรรมคือสิ่งที่เราต้องพบในโลกนี้ บางอย่างเราชอบ บางอย่างเราไม่ชอบ ตามหลักพุทธก็ชัด มี ๘ อย่าง

ที่สำคัญ คือ ชีวิตเราเลี้ยงไม่ได้ คือ เจอที่เราชอบและไม่ชอบ ต้องเจอ ไม่มีใครไม่เจอ พระพุทธเจ้าก็ต้องเจอครับ

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

อันแรกต้องรับว่าชีวิตเกิดก็ต้องเจอ มันเป็นเรื่องปกติ ๑. การรับได้เป็นเรื่องพื้นฐาน ให้เราคิดต่อว่าจะบริหารจัดการอย่างไร บางที่เราจะเตรียมตัวได้ ไม่แรงมากๆ เช่น ฆ่าตัวตาย เช่น เจ็บป่วยด้วยเหตุบางอย่าง อาจจะเรื่องสุขภาพ เช่น พระป่วยมากๆ ก็ฆ่าตัวตาย อาจจะฆ่าตัวตาย ดีใจไม่เป็นปัญหา เสียใจจะเป็นปัญหา ไม่ทำให้ฆ่าตัวตาย

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

วิธีอาจจะไม่เป็นขั้นเป็นตอน มีอยู่เรื่องเดียว คือ ต้องฝึก ต้องทำใจ อาจารย์เจอเรื่องโลกธรรมเยอะมากในชีวิต เวลาเขียนก็จะมีคนวิจารณ์ เพราะอาจารย์เป็นบุคคลสาธารณะ เช่น ลงใน Internet คนด่าก็มีปัญหา คนชอบก็ไม่มีปัญหา คนที่ comment วิจารณ์เราในทางลบ อาจารย์ก็รับได้พอสมควรแล้ว คนที่วิจารณ์เราเพราะเขาวิจารณ์เราตามข้อมูลที่เขามี ตัวเราจะรู้ตัวเองดีที่สุด คือ ต้องเผชิญหน้ากับมัน ต้องฝึก

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

ไม่ได้นึกถึงเรื่องหลักธรรมอะไร แต่ไม่ได้นึกถึงชื่อหลักธรรม แต่ก็มีเรื่องที่เกิดขึ้นก่อน ถึงจะใช้ ชีวิตเราถูกประเมินจากคนอื่นด้วยเรื่องวิชาการและอื่นๆ ในอดีต ศาสตราจารย์จะมีระดับ ๑๐ กับ ๑๑ มีให้พิจารณาถึง ๔ ปี ประเมินเมื่อคติดต่ออาจารย์ อาจารย์ก็จะไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของเขา อาจารย์ก็จะไม่สนใจ (จุฬาฯ รั้วเต็มๆ) แต่ถ้าเขาประเมินอย่างเป็นธรรม อาจารย์ก็ยอมอยู่ใต้อำนาจเขา ผลกระทบกับเราน้อย เราควรที่จะมีอีโก้หน่อย ถ้าคนประเมินต่ำกว่าเรา เราก็ก่อนสนใจ ถ้าทุกข์เรื่องใจ อาจารย์มีน้อย ถ้าทุกข์กายก็ไปหาหมอ เช็กสุขภาพ (ซี ๑๑ สูงสุด)

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มีนักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

ความต้องการระหว่างการจัดการโลภธรรมกับ Maslow ฝรั่งเศสศึกษาว่า อีโก้ของคนจะต้องการอย่างไร เช่น รวยก็อยากเป็นรัฐมนตรี เป็นรัฐมนตรีก็อยากเป็นนายก ฯลฯ ต้องการรับการสนองที่ถูกต้อง Maslow ทวีติการที่ผลรับ ของพุทธไม่คิดว่าเป็นวิธีที่ดี ไม่ตอบสนองวิธีนี้ เช่น การเขียนหนังสือไม่ใช่อยากได้ชื่อเสียงเกียรติยศ เพื่อจะเพิ่มระดับวิชาการให้สูงขึ้น แต่ของพุทธชั้นต่างๆ เป็นเรื่องพลอยได้ จุดประสงค์คือปัญญา นอกนั้นเป็นผลพลอยได้ โลภธรรมเป็นสิ่งที่ต้องการ อาจารย์ถูกเสนอให้ได้รับรางวัลวรรณกรรมเยอะ อาจารย์ก็ไม่ได้รับรางวัล อาจารย์ไม่ได้สนใจรางวัล แต่ เช่น มจร. ให้รับรางวัลศิษย์เก่าดีเด่น อย่างนี้อาจารย์จะรับรางวัล มันเหมือนเพื่อน

๖. หากท่านได้รับโลภธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

ไม่ได้ยึดหลักธรรมใด เช่น เครื่องราชอิสริยาภรณ์ อาจารย์รับแต่ไม่เข้าพิธี สูงสุดปรมาภรณ์ช้างเผือก อาจารย์ก็ไม่เข้าไปรับ คือ ยินดี แต่ไม่เข้าสมาคมแต่งตัวไปรับ หรือเช่นตอนอาจารย์เป็นศาสตราจารย์ที่จุฬาฯ อาจารย์ก็ไม่ไป ให้เป็นเรื่องปกติธรรมดา แต่ถ้าเป็นงานวิชาการ อาจารย์จะไป เพราะเป็นประโยชน์สาธารณะ ฝ่ายบวกก็เก็บเป็นความลับ จะทำให้เรารู้อยู่คนเดียว จะทำให้เราไม่เหลิง อาจารย์เก็บไว้ทั้ง ๒ ด้านเลย

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลภธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามทัศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

ส่วนตัวก็ไม่ค่อยได้ใช้ แต่มหาจุฬาฯ อาจารย์มีข้อเสนอ คือ วัฒนธรรมชาวพุทธ เป็นวัฒนธรรมที่ดี เช่น พระอาจารย์สมจินต์ เป็นอธิการบดี ก็เป็นเรื่องที่ดี แต่อาจารย์ก็ไม่ได้มา คือ งานใหญ่มาก รู้ทัน ชาวพุทธมีหลายแบบ อาจารย์ก็เป็นแบบหนึ่ง เช่น เรื่องคณบดีก็ไม่ได้มา แต่ถ้าเรื่องหลังฉาก วิชาการอย่างนี้มา จะมีตัวเตือน ให้อธิการบดี คณบดี เป็นปกติของอาจารย์

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลภธรรมอย่างไร

ไม่มี มีข่าวพลเอกคนหนึ่งโดดฆ่าตัวตาย ที่ห้างสรรพสินค้า มียศมากๆ แล้วฆ่าตัวตาย มีชื่อเสียงมาก พอชื่อเสียงลด ก็ทำใจไม่ได้ เช่น ดารา นักร้อง นักแสดง ดิถยา มาก ทั่วโลก ดารา นักร้อง นักแสดง พอช่วงลง ก็อยู่ไม่ได้ แต่อาจารย์ไม่ค่อยมีช่วงลง เพราะมีฝีมือ มีผลงานทางวิชาการ สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ อุ่มตัวเอง เพราะเรามีความสามารถด้วยตัวเอง เช่น บริษัทอุ่มเรา ค่ายเพลงอุ่มเรา กองถ่ายอุ่มเรา ถ้าเขาไม่อุ่มเรา เราก็เสีย อาจารย์ยกตัวอย่าง ให้ลูกสาวเป็นคนเรียบร้อย ไม่ให้หลงกับชื่อเสียง

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
 หลักสูตรพุทธศาสตร์คุณิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล ผศ.ดร.ยุทธนา ประณีต รักษาการผู้อำนวยการกองกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

โลกธรรมเป็นการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้รู้ทั้งที่มีดีและสว่าง ลาก ยศ สรรเสริญ สุข = สว่างเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ = มีดี อภิภูมามณ์กับอนิภูมามณ์ ถ้าอยู่แล้วเข้าใจก็เป็นสุข ถ้าอยู่แล้วไม่เข้าใจก็เป็นทุกข์ ถ้ายึดติดก็เป็นทุกข์ ถ้าไม่ยึดติดก็เป็นสุข เป็นเรื่องของอารมณ์ เมื่อได้ลาภก็เป็นสุข ถ้าเสื่อมลาภก็เป็นทุกข์ เป็นเรื่องสำคัญ

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

จะต้องใช้ชีวิตให้อยู่ขั้วกลางๆ อย่าไปยึดมั่น ในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อย่าไปยึดกับเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ต้องปล่อยวาง เป็นธรรมดา เมื่อมีคนยกย่อง ก็มีคนอื่นจ้อง ความสุขอยู่ได้ไม่นาน ความทุกข์ก็ตามมาเสมอ ให้มองว่าเป็นเรื่องธรรมดา เป็นไปตามเหตุปัจจัย ตามหลักอิทัปปัจจยตา คือเป็นทางสายกลาง

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

ในเมื่อเราเข้าใจ บางครั้งเราก็ได้ยศ บางครั้งเราก็ได้ลาภ บางครั้งเราก็ได้สรรเสริญ เช่น อาจารย์ได้เป็น ผอ.กองกิจการพิเศษ เป็นหน้าที่ที่พึงได้รับ เราก็มินดี แต่เราจะยินดีกับมัน ถ้าเราทำได้ทำหน้าที่ได้ดี แต่ไม่หลงระเริง คือ มีความสำรวมระวัง ทำตามหน้าที่ ตามวาระงาน ไม่บำพของลำพองในอำนาจ มีสูงก็มีต่ำ มีดำก็มีขาว มีสุขที่ได้ตำแหน่ง มีทุกข์ที่ต้องทำงานให้บรรลุความสำเร็จในภาระหน้าที่ ไม่ยึดมั่นถือมั่นเท่านั้น คือ ไม่มีอุปาทานจนเกินเหตุ ไม่ยึดอัตตา

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

พอออกจากตำแหน่งก็เสื่อมลาภ เสื่อมยศ โลกธรรมเป็นอภิภูมามณ์ อนิภูมามณ์ เป็นเรื่องธรรมดา ใช้หลักธรรม สปัริสธรรม ๗ ทั้ง ๔ อย่าง เป็นฝ่ายเสื่อมไม่น่าปรารถนา คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ เข้าใจเหตุปัจจัยว่าทำไม เราต้องเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ฯลฯ หรือหลักอิทัปปัจจยตา หรือปฏิจจสมุปบาท ๑๒ ใครอยากรู้มาสัมภาษณ์ได้

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มีนักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

ถึงเราจะมีความต้องการ ร่างกาย จิตใจ มั่นคง เราต้องการความมั่นคงปลอดภัยในทฤษฎีนี้มีวัตถุประสงค์เกิดขึ้นมาก เห็นด้วย อยากได้ความปลอดภัยมั่นคง ความต้องการทางด้านร่างกาย แต่หลักของ Maslow ต้องใช้โลกธรรมอยู่ดี ความต้องการความปลอดภัยก็ไม่แน่ ความมั่นคงก็ไม่แน่ ความต้องการทางร่างกายก็ไม่แน่ ต้องใช้โลกธรรมเข้ามาคิด อาศัยเหตุ-ผล ในการแก้ปัญหา ในการใช้ชีวิตทำไมเราทุกข์ เสื่อมยศ ฯลฯ มีเหตุผลทั้งหมด

๖. หากท่านได้รับโลกธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะทำอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

๑. มีความสำรวมอินทรีย์ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่หลงระเหิง ไม่ลุ่มหลงในสิ่งที่สักการะ บ้าอำนาจหรือเปล่านั้น คือยินดีแต่พอประมาณ ๒. หลักธรรมที่จะมาช่วยก็คือสติ หลักกอธิพานิยธรรมส่วนหนึ่ง ทุกอย่างไม่ลุ่มหลง ปราศจากโมหะ

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามทัศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

โลกธรรมเป็นเหมือนการดำรงชีวิต ถ้า “ทำดีจะมีสุข ทำผิดจะเป็นทุกข์” เช่น ถ้าเราทำผิดกฎระเบียบ ก็มีโทษตามกฎหมาย ก็คือ ๑. เรื่องศีล คือ ไม่ผิดระเบียบวินัย ไม่ผิดกฎหมาย ๒. เรื่องจิตใจ ต้องมีสมาธิ ต้องมีความตั้งมั่นในหน้าที่ของนิสิตนักศึกษา ครูบาอาจารย์ ๓. ความพยายาม วายามะ ในมรรคมีองค์ ๘ กล่าวถึงอริยสัจ ๔ ด้วย เป็นความพยายามที่ไม่หวั่นไหว เอาเรื่องศีล สมาธิ เรื่องจิตเข้ามา เป็นความจริงที่ยั่งยืน ลองไปดูว่า พยายามเพื่ออะไร ลองเข้าไปดูในสัมมาวายามะ ในมรรคมีองค์ ๘ จะมีคำอธิบายอยู่ สุดท้ายคือ ๔. ปัญหา ในการแก้ปัญหาในเรื่องโลกธรรม เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เราต้องอยู่อย่างมีสติให้ได้ เราจะไม่ตอบโต้ ถ้าเสื่อมยศ เราต้องคิดว่า ทุกอย่างมาใช่ของเรา เช่น เรามีเราเป็น ๔ ปี ข้างหน้าเราก็ไม่เป็น วัฏฏะสังขาร = สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นเป็นธรรมดา เป็นเรื่องของปัญญา เราต้องมีปัญญา

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมอย่างไร

โลกธรรมมีความเปลี่ยนแปลง “ใจตั้งมั่นไม่หวั่นไหวในการใช้ชีวิต ทุกอย่างมีความแปรผัน ทุกวันเวลา ที่สำคัญเราต้องใช้ปัญญาไปแก้ไขทุกเมื่อ” คือเราต้องใช้ปัญญาในการแก้ไข ไม่ต้องใช้กำลัง เป็นเรื่องที่ดีมาก คำถามของอาจารย์ประพันธ์ดีมาก เป็นวิทยานิพนธ์ดีเด่นได้เลย เสร็จแล้วเอามาให้อาจารย์ดูอีกที อาจารย์มีประสบการณ์ในการทำสมาธิ ในการปฏิบัติธรรมเยอะมาก อาจารย์ทำทัฬหีพุทธคยามา ๒๐ ปี (พุทธคยาทัฬหี ยุทธนาทัฬหี) สูงสุด สุดทางในการเกิดปัญญา คือ ศีล สมาธิปัญญา ๑. อยู่ในวินัย ๒. รักษาชีวิต ๓. ใช้จิตควบคุม ๔. และใช้ปัญญาแก้ไขปัญญา ๘๔,๐๐๐ เข้ามาสู่ทางที่อุปมาธรรม คือ ความไม่ประมาท ด้วยเหตุผลในการใช้ชีวิตในกาลทุกเมื่อ ในทุกๆ เวลา โลกธรรมติดอยู่ในนิวรรธ ๕ (ลองไปอ่านดู) ในนิวรรธ ๕ ก็มีตัวแก้ อีก อาจารย์จะเน้นในไตรสิกขา เน้นในอารมณ์ให้มั่นคง ในการนี้ให้แน่วแน่ใช้ปัญญาด้วยเหตุผล อะไรเป็นตัวแปรต้น อะไรเป็นตัวแปรตาม

อิฏฐารมณฺ์ก็ไม่หลงระเริง (อารมณ์ที่น่าปรารถนา) อนิฏฐารมณฺ์ก็ไม่ติดยึด (อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา) เพราะอารมณ์ทั้งหลายมีการเกิดดับเป็นธรรมดาในชีวิต เช่น สส. ตอนเขาเลิกก็ดีใจ แต่พอเป็นไป ใ้ นุ่นก็ทำไม่ได้ ใ้ นี้ก็ทำไม่ได้ เรื่องลาภ ยศ สุข สรรเสริญ นิดเดียว แต่เรื่องเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ มีมากกว่า เช่น อาจารย์อยู่ที่มหาจุฬาฯ มา ๔๗ ปีแล้ว กว่าจะได้ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ดูลาภ ดีๆ “โลโก ฐมมานํ ปริปนฺโน” (ความโลภความอยากได้ เป็นอันตรายต่อธรรมทั้งหลาย) สิ่งเหล่านี้เป็น สิ่งไม่แน่นอนทั้งหมด ๑. โลกธรรมเป็นอนิจจัง ๒. วิปริณามธัมมัง มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา สรูป ๑. โลกธรรมอยู่ในความไม่แน่ใจ (อนิจจัง) เช่น ตอนนี้เป็นอาจารย์ พอไม่ได้เป็นอาจารย์ก็ไม่มีความสุข ไม่มีลาภ ไม่มีสรรเสริญ ไม่มีสุข (สังขตธรรม) ๒. มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ตามกาล ตามเวลา ตามบุคคล ตามสถานที่ การจัดการบริหารใช้หลักไตรสิกขา อาจารย์เห็นด้วยการบริหารจัดการตาม หลัก Maslow พระพุทธศาสนาก็มีหลักการอย่างโลก โลกธรรมทั้งหมดเป็นแค่ความรู้สึก เช่น ผศ. ได้ ค่าตอบแทน ๑๒,๐๐๐ บาท ลาภ ยศ สรรเสริญ ตำแหน่งตามมา ก็เป็นสุข พอเป็น รศ. ก็ได้ ๒๐,๐๐๐ บาท ความโลภเป็นอันตราย ถ้าเป็น ผศ. เป็น รศ. แล้ว ไม่มีค่าตอบแทน จะอยากทำใหม่ จะอยากเป็น ใหม่ สิ่งที่ได้คือเงินหรือความรู้ (ถ้าไม่ได้ค่าตอบแทนก็ไม่ได้ลาภ) ยศคือตำแหน่ง ลาภคือค่าตอบแทน สรรเสริญ มีเงินจะมีคนสรรเสริญ สุขใจ สงบใจ เป็นสุขใจ เดือนกรกฎาคมอาจารย์มีความดีใจเยอะ อาจารย์เป็นผอ.กองกิจการพิเศษ ไม่ได้ค่าตอบแทนหรอก ได้ยศเฉยๆ เป็นสุขนิดเดียว ทำห้องใหม่ มี งบปรับปรุงแต่ไม่มีงบฉลอง ต้องใช้เงินของตัวเอง ถือว่าเป็นเกียรติของเรา และตอบแทนคุณ ใน พระพุทธศาสนาการทำบุญเป็นสุข (สุโข ปุณฺณสฺส อจฺจโย) แต่ในทางโลก เสียเงินเป็นความทุกข์ บารมี ทานกับบารมีธรรม ทพมาโน ปิโย โหติ ผู้ให้ยอมเป็นที่รักของผู้รับ ทุกอย่างอยู่ที่การบริหารหมดเลย เราต้องทำให้ดีกว่าค่าตอบแทน หรือแม้ไม่ได้ค่าตอบแทน เราก็ทำให้ดี บางครั้งการทำอะไรที่ไม่มี ค่าตอบแทน มันมีอะไรมากกว่าค่าตอบแทนมากนัก เหมือนที่พลเอกเปรม กล่าวไว้ว่า “เราต้องตอบ แทนคุณแผ่นดิน” พลเอกเปรมเป็นรัฐบุรุษได้เพราะอย่างนี้แหละ เป็นสุขเมื่อถึงธรรม “สุขแท้เพราะถึง ธรรม เมื่อถึงธรรมก็สุขแท้” (ป.อ.ปยุตฺโต กล่าวไว้) ใ้ หัวพระ+สวตมฺนต์+ทำบุญ การนำพาคนที่มิบุญ ไป ใ้ เจอที่ที่เป็นจริง ใ้ เกิดสังเวช ประสูติตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา ปรินิพพาน นี้แหละคือโลกธรรม ใ้ ไปเห็นธรรมชาตินั่นเอง

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
 หลักสูตรพุทธศาสตร์คุณภูมิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

โลกธรรม ๘ มีสุข มีทุกข์ มีนินทา มีสรรเสริญ ธรรมะที่อยู่กับโลก เป็นปกติของมนุษย์ มีลาภสักการะ มีชวากับด่าเป็นปกติ พระพุทธเจ้าสอนไม่สอนก็เป็นอย่างนี้อยู่ พระพุทธเจ้าสอนไม่ให้ยึดติด

สำคัญมาก ถ้าเราเข้าใจได้ เช่น วันนี้เราใหญ่โต แต่ถ้าวันหน้าเราไม่ได้อยู่ เราก็จะไม่มีทุกข์ ยิ่งสูง ยิ่งหนาว พระพุทธเจ้าดึงให้เราอยู่กับโลกแห่งความเป็นจริง

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

๑. อาจารย์เคยบวชเรียนมาก่อน ๒. อยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จะอยู่กับเรื่องเหล่านี้ ทำให้เราไม่เย่อหยิ่งจองหอง ให้รู้จักพอดี เดินสายกลาง ท่ามกลางโลกธรรม ไม่ได้คิดว่าเราใหญ่โต มีคนห้อมล้อมหน้าล้อมหลัง คนธรรมดาที่ยิ่งใหญ่ คนจนผู้ยิ่งใหญ่ ความคิดที่อยู่กับปัจจุบัน ไม่พองลมให้ใหญ่โต จะเป็นทุกข์ ไม่ยึดติดอันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะทางทุจริต

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

มีทุกข์ มีสุข มีนินทา มีสรรเสริญ มีลาภ มีเสื่อมลาภ อาจารย์ใช้หลักของหลวงพ่อบุทธทาส อาจารย์จะคบคนกับคนปุถุชน มีนินทาว่าร้าย อาจารย์คบคนมองแต่ส่วนดีของคน เช่น จะเลวก็ช่างหัวเขา ให้เอาส่วนดีของเขา มาให้อยู่กับปัจจุบัน รู้เท่าทันใจตัวเอง (ไม่ใช่รู้เท่าทันใจคนอื่น) อย่ายึดติด จะเกิดทุกข์ในภายหลัง

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

สัมพันธ์กัน อาจารย์ใช้สมาธิเป็นหลัก จิตใจตั้งมั่น ไม่ปรุงแต่ง อยู่กับปัจจุบัน ไม่สนใจ ถือหลัก การหายใจเข้าออกอยู่กับปัจจุบัน อาณิสสฺส ของการหายใจเข้าออกดีมาก เหมือนการออกกำลังกาย

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มีนักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

ทฤษฎี Maslow พิสูจน์แล้ว สอนมาช่วยเหลือคนอยู่แล้ว Maslow ให้เข้าใจว่า แยกความต้องการออกเป็น ๕ ประเภท ช่วยพัฒนาจิตใจตน ให้เข้าใจความอยาก เป็นของดีหมด มีประโยชน์ Maslow (ร่างกาย) พระพุทธศาสนา (ร่างกาย จิตใจ) หรืออาจจะเป็นเรื่องจิตมากกว่าด้วย เรื่องจิตสำคัญ

๖. หากท่านได้รับโลกธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

ทำหน้าที่ให้เป็นธรรมะ ทำหน้าที่ให้เป็นปกติ ถ้าเราทำหน้าที่ของเราให้สมบูรณ์ก็คือการปฏิบัติธรรมะ อาจารย์ทำหน้าที่รองอธิการบดีให้สมบูรณ์ ก็คือการปฏิบัติธรรมะ ตรีกตรอง วิมังสา “ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ”

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ตามทัศนคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

อาจารย์ถือพระพุทธเจ้า ถือ สมชีวิตา ทำอะไรให้สมำเสมอ ไม่ลุ่มๆ ดอนๆ ทางสายกลาง เพราะถ้าเราไม่เดินสายกลาง จะขอบตึงเกินไปหรือร้ายเกินไป ชีวิตที่สมดุล

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมอย่างไร

สมัยนี้เทคโนโลยีก้าวหน้ามาก เราก็เพลิดเพลินกับการใช้ โดยไม่มีหลักอะไรมาควบคุม หลักพระพุทธศาสนาคือ หลักการอยู่กับปัจจุบัน ก็คือการฝึกจิต การฝึกสมาธิ เช่น เดินอยู่ ขับรถอยู่ เราก็ฝึกจิตได้ ไม่ต้องมีรูปแบบ ยืน เดิน นั่ง นอน ก็ฝึกได้ อยู่กับปัจจุบันให้ได้ จะทำให้ทะเลาะกันน้อยลงไหม ให้อยู่กับปัจจุบัน อยู่อยู่กับอดีต อนาคต มากเกินไป ให้อยู่กับปัจจุบันดีที่สุด (สมาธิ)

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา
 หลักสูตรพุทธศาสตร์คุณภูมิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล ศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่เป็นคำถามในงานวิจัย

๑. ในทัศนะของท่าน โลกธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร

โลกธรรมคือธรรมดาของโลก ก็คือเหตุการณ์หรือสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับทุกคนโดยทั้งหมด คล้ายๆ กัน แต่จะต่างกันโดยลักษณะ บางเรื่องมาก บางเรื่องน้อย มีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ก็มี เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ บางคนจะเจอมาก เจอน้อย ต่างกัน

สำคัญอย่างไร เพราะสิ่งเหล่านี้ บางคนต้องเจอแล้วแต่ประสบการณ์ ต้องบริหารจัดการให้เป็น โยงไปถึงปฏิจจนูปบาท เรื่องผัสสะ สุขเวทนาหรือทุกข์เวทนา ทำให้เกิดทุกข์ เราจะทำอย่างไร กับมัน เราจะทำชั่วหรือทำดีอย่างไร

๒. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมอย่างไร

เป็นเรื่องสำคัญ ถ้าเราบริหารจัดการไม่ดี จะเกิดทุกข์ จะได้รับทุกข์ ทำวิกฤตให้เป็นโอกาสก็ได้ ถ้าเราบริหารจัดการเป็น

๓. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการชีวิตของท่านเมื่อประสบกับโลกธรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

มีบวกกับลบ ดีกับไม่ดี นำปรารถนาและไม่นำปรารถนา คือ มีสติ ยับยั้งชั่งใจ ใช้ปัญญาพิจารณา และจะทำอย่างไรกับสิ่งเหล่านั้น เราจะทำอย่างไร ที่จะไม่นำปรารถนา โลกธรรมที่ไม่ดี เราต้องไม่ให้เกิดโทสะ ความลุ่มหลง ไม่ให้เกิดความผิดความชั่ว เช่น เราถูกลอตเตอรี่รางวัลที่ ๑ ก็เกิดลาภ ทำให้เกิดความสุข เราจะทำอย่างไร เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เกิดโทสะน้อยที่สุด บางคนใช้เงินเกินตัว กินเที่ยว แล้วก็รถคว่ำตาย เราต้องแบ่งเงินออกเป็นส่วนๆ และนำไปทำบุญ เพราะสิ่งเหล่านี้ เป็นบุญเก่า อาจารย์ไม่ได้หวั่นไหวกับมัน เช่น อาจารย์เป็นศาสตราจารย์ ก็เป็นแค่ตำแหน่งงาน ไม่ได้เห็นว่าเป็นสิ่งใหญ่โต ถ้ามีคนด่าอาจารย์ อาจารย์ก็ใช้ขันติ พยายามไม่โกรธ อาจารย์เห็นว่าเป็นวิบากกรรมเก่าของเรา ถ้าจริง เราก็แก้ไขไป แต่ถ้าไม่จริง เราก็อธิบายไป

๔. เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ท่านมีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง

หลักธรรมต้องใช้ขันตอดทนอดกลั้น อย่าเพิ่งไปโมโห ใช้สติ ใช้ปัญญา ไตร่ตรองไปเป็นลำดับ ใช้ปัญญาคือรู้จักคิด เรื่องส่วนตัวคือเรื่องของกรรม ถ้าเราไม่ได้ทำ ไม่ได้ทำผิด เราก็จะไม่เดือดร้อน ร้อนใจ แต่ถ้าเราทำผิดจริง เราก็นำไปแก้ไข ถูกนินทา เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ทุกข์ เราก็ใช้

กรรมไปแล้วกัน ๑. ฝ่ายลบ ต้องมีขันติความอดทนอดกลั้น มากกว่าฝ่ายบวก ๒. สติ+ปัญญา+กรรม+ ปรุจจสมุปบาท (ผัสสะ)-สติ ตอนรับอารมณ์เพื่อไม่ให้เกิดโทสะ

๕. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการชีวิตตามศาสตร์สมัยใหม่ (การบริหารจัดการ) มีวิธีการอย่างไร มี นักคิดทฤษฎีร่วมสมัย เช่น มาสโลว์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

มาสโลว์ ไม่ได้บอกวิธีการจัดการไว้โดยตรง แต่การบริหารจัดการเราสามารถนำมา ประยุกต์ใช้ได้ การวางแผนจัดการมันอย่างไร ชีวิตคนเรามีขั้นมีลง ๑. มีการวางแผน ๒. มีการปฏิบัติ ๓. มีการแก้ไข เอามาประยุกต์ใช้นั้น เพราะมันสอดคล้องกันอยู่แล้ว มีสติ+มีปัญญา หรือแม้แต่ขั้นดี ก็ ต้องฝึกทั้งนั้น POSDC นำมาใช้ได้ เรื่องบุญ+เรื่องกรรม โดยมีเป้าหมายคือนิพพาน คือพ้นทุกข์ ไม่ใช่พ้น ทุกข์จากเหตุการณ์แต่ละเรื่องเท่านั้น แต่เป้าหมายหลักคือนิพพาน ต้องพ้นจากโลกธรรมได้ ของมาส โลว์ คือตัวค้นหา ของมาสโลว์ตัวตนเป้าหมายสูงสุด ของพระพุทธศาสนา ทันโต เสฎฐโฐ มนุสเสสุ ใน หมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐสุด การบริหารจัดการชีวิตในโลกธรรม เป็นเรื่องสำคัญที่ บุคคลไปนิพพาน

๖. หากท่านได้รับโลกธรรมฝ่ายดีคือมีลาภสักการะ ยศ คำสรรเสริญ ความสุข ท่านจะอย่างไร จะระลึกถึงหลักธรรมข้อใด

โลกธรรม ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข สิ่งเหล่านี้ ทำให้เกิดตัณหา อุปาทาน สิ่งเหล่านี้ทำให้ไป นิพพานไม่ได้ ให้อยู่ในขั้นศีล ๕ อยากรู้แล้วไม่คิดโกง ผิดศีลธรรม หรือฉ้อโกง หรือทุจริต เหนือโลกคือ นิพพานในใจ ต้องใช้สติ+ปัญญา พิจารณา ในสิ่งที่เราเป็นอยู่ ต้องใช้ขันติ กิณ+กาม+เกียรติ ๑. ขันติ ๒. สติ ๓. ปัญญา ๔. นิพพาน ๕. ปรุจจสมุปบาท

๗. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการชีวิตท่ามกลางโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ตาม ทักษะคติของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

เราต้องบูรณาการวิธีการสมัยใหม่+หลักพุทธธรรม ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการ โดยนำเป้าหมายไปที่นิพพาน โดยใช้ ขันติ+สติ+ปัญญา+ ในการบริหารจัดการชีวิตเมื่อเกิดโลกธรรม พยายามวางแผน พยายามบริหารจัดการ พยายามหาวิธีแก้ไขปรับปรุง ถ้าเกิดมันยังไม่ได้ ปัญญา สำคัญที่สุด อดทน+สติ (มาเป็นตัวควบคุม)+ปัญญา (เอามาพิจารณา) เข้าใจเรื่องโลกธรรม เรื่องกรรม เราต้องเข้าใจว่า สิ่งที่ดีก็เป็นสิ่งสมมุติ ไตรลักษณ์ ก็นำมาใช้ได้ รูปแบบคือ ๑. กำหนดเป้าหมาย ๒. วางแผน ๓. วิธีการในการจัดการในแต่ละขั้นตอน รูปแบบ (Model) มีทั้งวิธีการและขั้นตอนในการ ปฏิบัติ กรรม+ไตรลักษณ์+ปรุจจสมุปบาท+โลกธรรม มาใช้

๘. ท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อโลกธรรมอย่างไร

เป็นเรื่องสำคัญ เราจะต้องศึกษาให้เข้าใจ และวิธีที่จะจัดการและฝึกฝน ทันโต เสฎฐโฐ มนุสเสสุ ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐสุด ถ้าเราปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนา เราก็จะนำมาพัฒนาตนได้ ฝ่ายไม่ดี-เราจะนำมาพิจารณา ฝ่ายดี-เสพสุข ในมนุษย์ ในสวรรค์ เราอย่า คิดสุข ก็เป็นเรื่องโลกธรรมนี้แหละ สูงสุดคือบรรลุนิพพาน มี ๒ ระดับ ๑. ระดับนิพพาน ๒. ระดับ ธรรมดา พระพรหมบัณฑิต ก็จะมี POSDC เราก็มีทางโลก และธรรมคือนิพพาน ธรรมดาก็จะอยู่กับโลก พระพุทธศาสนาจะพูดถึงพ้นโลก

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-ฉายา/นามสกุล : นายสิทธิพร อารมณสุขโข
- วัน/เดือน/ปี เกิด : ๒๓ กันยายน ๒๕๒๖
- สถานที่เกิด : จังหวัดกาญจนบุรี
- การศึกษา : ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
ปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- ประสบการณ์การทำงาน : เสมียนหน้าความ บริษัท สำนักกฎหมายเกรียงศักดิ์พิงทุสรศรี จำกัด
ผู้ช่วยผู้จัดการฝึกหัด บริษัท ซีพีออลล์ จำกัด (มหาชน)
พนักงานขาย บริษัท โตโยต้าภูมิภาค จำกัด
ตัวแทน บริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด (มหาชน)
- ผลงานทางวิชาการ : สารนิพนธ์การจัดการคุณภาพของพนักงานบริษัทโตโยต้าภูมิภาค จำกัด
: สารนิพนธ์การปฏิบัติตนต่อโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ปีที่เข้าศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๕
- ปีที่จบการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๖๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านพระธรรม ๕/๓ หมู่ ๔ ถนนแสงชูโต ตำบลพงตึก อำเภอนาทม
จังหวัดกาญจนบุรี ๗๑๑๒๐